

Thesaurus pathologico-therapeuticus : exhibens scripta rariora et selectiora auctorum et indigenorum et exterorum, quibus natura ac medela morborum tam internorum quam externorum illustrantur atque explicantur / quem collegit et edidit Jo. Christ. Traug. Schlegel. Volum. II. Pars I.

Contributors

Schlegel, Johann Christian Traugott, 1746-1824.
Roussel, Henri François Anne de, 1748-1812.
Gempt, Johann Heinrich.
Schilling, Godfried Wilhelm, 1725-1799.
Royal College of Surgeons of England

Publication/Creation

Lipsiae : Sumtibus Frieder. Schneider, 1793.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/ddnx8rgg>

Provider

Royal College of Surgeons

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by The Royal College of Surgeons of England. The original may be consulted at The Royal College of Surgeons of England. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

THESAURUS
PATHOLOGICO-
THERAPEUTICUS:

EXHIBENS
SCRIPTA RARIORA
ET
SELECTIORA
AUCTORUM ET INDIGENORUM ET EXTERORUM,

QUIBUS
NATURA AC MEDELA
MORBORUM TAM INTERNORUM QUAM
EXTERNORUM

ILLUSTRANTUR ATQUE EXPLICANTUR:

QUEM COLLEGIT ET EDIDIT

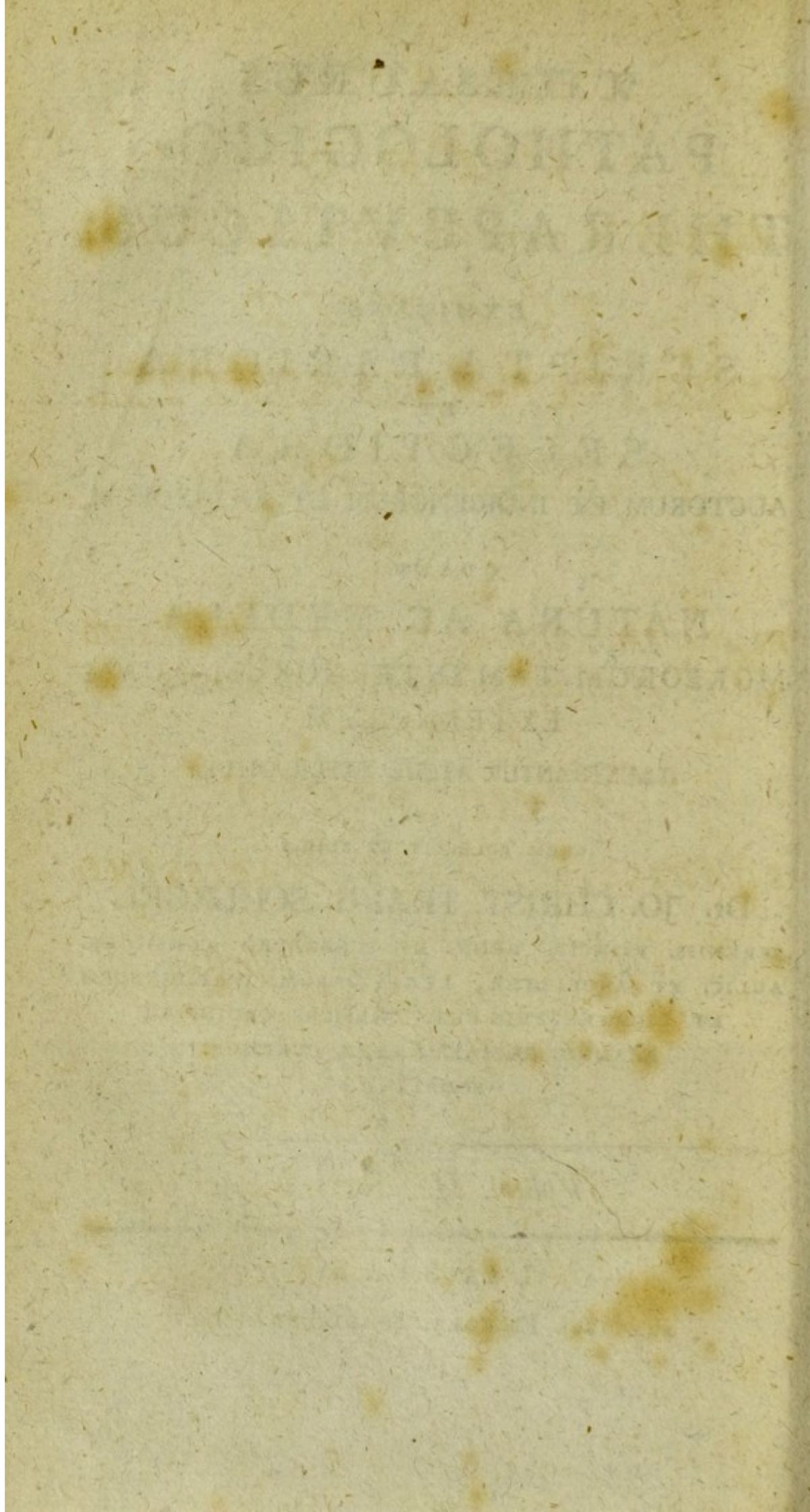
Dr. JO. CHRIST. TRAUG. SCHLEGEL

SERENISS. PRINCIP. REGN. DE SCHÖNBURG CONSILIAR.
AULIC. ET ARCHIATER, DYNASTIARUM WALDENBURG
ET LICHTENSTEIN CET. PHYSICUS ORDIN. ET
ACADEM. CAESAR. NATUR. CURIOSOR.
SODALIS.

Volum. II. Pars I.

L I P S I A E

SUMTIBUS FRIEDER. SCHNEIDER 1793.

V I R O

ILLUSTRI atque EXCELLENTISSIMO

J O A N N I

CHRISTIANO GOTTL.

ACKERMANN

MEDICINAE DOCTORI

ejusque

IN ACADEMIA ALTORFINA PROF. CELEBERRIMO

ET ACAD. CAESAR. NATUR. CURIOSOR.

SODALI *et.*

A M I C O

SUAVISSIMO, AESTUMATISSIMO

Volumen II. hujus Thesauri

D. D. D.

E D I T O R.

LECTURIS

S. P. D.

Dr. SCHLEGEL.

Non est, quod operis causa multa prae-
farer: iudiciis enim censorum de volumi-
ne primo hujus Thesauri, ad opus ince-
ptum sine mora continuandum atque vo-
lumen quoque secundum edendum, com-
motus fui.

Sisto nunc partem primam voluminis
secundi, spemque habeo, Vobis, L. B.,
non esse displicituram. Continet tria scripta
satis magni momenti, cum morbi cutanei,
quibus gens humana est tam frequenter
obnoxia,

obnoxia, plane quidem atque distincte
his exponantur: praetereaque cum prior
imprimis libellus & posterior, quos recudi
jam curavi, inter rariores in Germania
omnino referantur, & ille, qui medium
tenet locum, tantum paucis in manibus
versetur.

Studebo, ac operam dabo & in po-
sterum, ut Sylloge, a me curata, Vo-
bis fit ex usu non parvo: quod si intel-
lexero, non parum mihi gratulabor.
Fruimini itaque mecum his, atque meis
studiis semper favete. Dabam Walden-
burgi die XV. Martii MDCCXCIII.

Conspectus

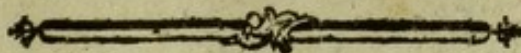
Conspectus contentorum

in parte prima voluminis secundi.

I. H. F. A. de ROUSSEL Tract. de variis speciebus, causis, symptomatibus, morbis ab herpetica lue oriundis, & remediis expugnandae cuilibet affectioni herpeticae idoneis Cadomi, 1779. Pag. 1

II. Dr. JOAN. HENR. GEMPT Diff. herpetis naturam atque causas lustrans. Marburgi Cattorum, 1790. 196

III. Dr. GODEFR. WILH. SCHILLING Diatribe de morbo in Europa pene ignoto, quem Americani vocant Yaws. Adjecta est hecas casuum rariorum in praxi medica observatorum, nec non observatio physica de torpedine pisce. Trajecti ad Rhenum, 1770. 217

Comptroller General
of the Treasury
Washington, D. C.
1870

Dear Sir:

I have the honor to acknowledge the receipt of your letter of the 10th inst. in relation to the matter mentioned therein.

The Department has no objection to the proposed change, and will be pleased to comply with your request.

I am, Sir, very respectfully,
Your obedient servant,
C. G. Smith

3.
—

II.

H. F. A. DE ROUSSEL,

MEDIC. PROFESS. IN ACADEMIA
CADOMENSI

T R A C T A T U S

DE VARIIS

HERPETUM SPECIEBUS, CAUSSIS,
SYMPTOMATIBUS, MORBIS AB HER-
PETICA LUE ORIUNDIS, ET REMEDIIS EX-
PUGNANDAE CUILIBET AFFECTIONI
HERPETICAE IDONEIS.

CADOMI, 1779.

1817

H. F. A. DE ROUSSEAU

MEDICINAE DOCTOR ET ACADEMIAE

SCIENTIARUM

TRACTATUS

DE VARIIS

INFECTIONIBUS SPECIFICIS

SYMPHONIA DUBII MORBI AB HER-

EDITA LUE ORIGINIS ET MODO

REPERTA

HAERETICAE DOCTRINAE

CLERMONTI 1770

PAUL P. ...

DE

HERPETE.

Ex innumeris aegritudinibus, quibus est obnoxia gens humana; herpete nulla frequentior, molestior nulla, nulla vitae magis insidiosa. Vasta quidem auxiliorum herpetibus expugnandis idoneorum seges in aerariis Medicantium reponitur. Verum historia morbi vocibus incertis modo contexta, modo manca; observationum, quibus in eradicandis vel refringendis herpetibus, artis aut naturae conatus elucescunt, indigesta divisaque moles; varia Medicorum de variis herpetum speciebus, causis & curatione systemata non leves arti remoras intulerunt. Sensit ill. Medicorum Lugdunensium Collegium quantum studiosis & vasta Medicinae castra nondum emensis inserviret opusculum, in quo macularum herpeticarum ortus, phases & exitus ordinarentur. Operis dignitate motus, laborum primitias huic adimplendo laetus consecravi: proprias observationes mente sincera proposui: ab aliis vi-

sa & utiliora, quantum aestimare et colligere potui, diligenter selegi: cutis, excretionum cutanearum historiam; cum corporis humani penetralium defecatione sympathiam breviter tradidi: varias herpetum imagines cum nominibus adumbravi; & Medicis quorum observationes vel consilia mutuatus sum, debitum honorem persolvi: eorum observationibus adstructus herpetum causas, diagnosim, & prognosim delineavi; ordinemque medicaminum huic vel illi herpeti debellando magis idoneorum assignavi: praecipuas in curatione variarum herpetis specierum cautelas proposui: vana ratiocinia, systemata, leves errores reticui. . . . negotiis implicitus, temporis angustia coercitus, librorum operi perficiendo opportunorum penuria impeditus, at ill. Academiae incitamentis percitus: dissertationem, quam vovet utilitati publicae juvenilis, necdum firma manus, lubens exhibeo. Benigne excipiantur & in Reipublicae commodum vertat, quid votis nostris addendum supererit?

CAPUT I.

De Cute & vario ejus usu.

SECTIO I.

De Cute & ejus functionibus.

1. Omnibus & singulis humani corporis organis suus est partium ordo & nexus, sua vis, suum officium, suaque & mutua omnium consensio.

2. Omnibus & singulis humoribus sua datur indoles, suos organa decurrendi modus, suum ad perennitatem animalis oeconomiae ministerium,

3. Ut evolvatur, crescat, stet corpus; rore nutritio sustentari solida necessum est. Hujus elaborationi navant operam sita variis in corporis partibus viscera. Os alimenta parat. Horum succos & feces extricat alimentaria fistula. Manans exinde nutritia materies, liquorum heterogeneorum undis conspurcata stillat in sanguinis oceanum. Repetitis incuneanda vasorum ictibus, in exilissimos canalium macandros labitur. Cum ultimus tangit elaborationis gradus, ad omnes & singulas corporis partes aequè distribuitur, alienis huc & illuc expurganda particulis. Recrementorum pars major per insita vasorum parietibus emunctoria & porulos e vasis rubris ablegata, aut cutaneis exsudatur du-

ctibus, aut per urinae vias, intestinalem-ve fistulam eliminatur.

4. Cutis est corporis involucrum filis vasculosis & brevibus laminis intricatis, arcte cohaerentibus stipatum. Densior est exterior illius facies. Interior vero sensim ita laxatur, ut denique continua degeneratione, cutis in cellulosum textum resolvatur; nec usquam certi sint utriusque limites *a*).

5. Etsi vis irritabilis cuti non sit eadem, quae musculis, nec stimulis obediat; nihilominus aliqua vi donatur, sic ut extensa se retrahat, frigore stringatur, rigeat in affectibus animi, &c. *b*)

6. Cuticula est involucrum cutis universum; ab aëris injuriis liber; aegre colliquescens in aqua; insensibile prorsus; a tela cellulosa quadantenus alienum; sulcis & rugis distinctum; foveolis excavatum; canaliculis & foraminibus instructum; pilis, non in omni tamen regione cutis apparentibus, hirsutum; horum, tubulorumque exhalantium & inhalantium opera cum cute revinctum simplex; planum; in vola manuum, planta pedum, &c. crassius; in mammis, cute capillata tenerrimum; in ipsa facie tenuissimum.

7. Cuticula medicamentis erodentibus, igne vel aqua fervente tacta duas in laminas resolvitur. Harum exterior, epidermis proprie dicta, separabilis est in furfures majores minores ve, aut squamas triplici nonnunquam ordine sibi impositas.

8. Epidermidem Europaeorum, exteriorem *reticuli* laminam haud immerito diceres, cum *reticulosum*
cor-

a) De HALLER, Element. Physiolog. Tom. V. Lib. XII. Sect. prima §. II. pag. 3.

b) Idem, ibid. §. 5. pag. 7.

corpus sit coactus mucus in aqua solubilis; cum *reticulum* in membranam igne, vini spiritu cogi valeat; cum epidermis in *corpus mucosum* arte mutari possit; cum *reticulum* una regeneretur, quando cuticula renascitur a).

9. Aegre, potissimum in Europaeis, ab epidermide separatur *corpus mucosum*; sic ut plures unam esse utranque substantiam affirmaverint.

10. Ut ut sit, *reticulum* constare videtur infinita propemodum cellularum retis ad instar secum invicem cohaerentium serie b). His detinetur liquor mucosus, coactus, qui in Europaeis epidermidi, quam cuti firmitus adhaeret; in Nigritis membranam aemulatur; cutem ab externis corporum injuriis vindicat, atque tactus violentiam una cum epidermide moderatur, *)

11. Venae per cellulofam telam subcutaneam plurimae & notabiles aliquantisper incedunt; eo, quo superficiem illius propius attingunt, exiliores.

12. Arteriarum vero cutanearum trunci breves e musculis emergunt; vadunt in telam cellulofam; inibi furculos dant minimos, numerosos; atque sua expansione rete constituunt, quod implebat Ruyschius, ut cutis ruberet velut inflammata.

13. Cum abraditur epidermis, cutis apparet majori ex parte quadantenus inaequalis, innumeris velut hirsuta granulis vel colliculorum acervis arenula minoribus, nunc in ipsa cutis superficie conspicuis, alias altius in ipsa cute reconditis. Hi monticuli succrescunt ex nervosarum fibrillarum (quarum rami majores muscu-

A 4

lo-

a) De HALLER, ibid. §. XII, pag. 19.

b) ASTRUC, *Traité des tumeurs*, Tom. 1er. Livre II. pag. 234 & 235.

*) *Sublata cuticula, cutis nec vestes patitur, nec aëris adtactum.*

lofis e fasciculis egrediuntur) in unam papillam venientium congerie rubris instructa vasculis ad papillae basim praecipue conspicuis. Haec tela cellulosa revincta sic ad apicem papillae cum nervosis filamentis perveniunt, ut epidermidis foramini respondeant, & per hanc viam rosco liquore possit expurgari papilla.

14. Eo autem exquisitior est sensus, quo nuda magis est cutis; quo major apparet & numerosior occurrit in cute papilla, & vice versa; interea vividior in superficie cutis; eo & obtusior, quo magis ab hac illi recedunt.

15. Tela cellulosa filis & laminis constat vario modo secum invicem ordinatis, quarum *juxta-positione* & cohaerentiis efformantur loculamenta seu poruli tum exhalantes, tum bibuli (§. 6.) His imbres lymphatici haud secus ac in spongia contineri, fluere, circumire, retroagi, huc & illuc agitari possunt... in plerisque cutaneis regionibus adipe plena; in aliis, & quidem raris macilenta; ubique ferme instructa pilorum radicibus, ubique continua, ubique aspera deprehenditur in toto corporis ambitu.

16. Ejusdem propagines musculos subeunt; musculorum fasciculis vaginas suppeditant; nervos excipiunt; mittunt ductus lymphaticos; vasa circumdant & pervadunt; viscera vestiunt; alias eadem altius mille rectis tortuosisve permeant tramitibus.

17. Sic autem expanditur tela cellulosa, ut quae versus abdominis ambitum deprehenditur, musculis incumbat abdominalibus; hos penetret; abdominis viscera vestiatur, & mittat laminas in jecoris, aliorumve viscerum penetralia.... tela cellulosa thoracis subcutanea det masculis intercostalibus vaginas; exinde pulmones vestiatur; in iisdem inseratur; ad bronchia ipsa & cir-
cu-

cumiacentia organa expandatur.... tela faciei subcutanea membranam pituitariam constituat; cranium subintret; cerebrum ipsum pervadat,

18. Distinctis cameris organa praedicta residere diceres; ita tamen ut corporis a dextris & sinistris tela cellulosa separati nulla ferme sit pars, quae cum remotioribus aliquam non habeat consensionem *a*),

19. Variis in telae cellulosae regionibus hospitantur folliculi membranacei, rotundi; simplices; rubris vasculis instructi; quorum longis ductibus, qui cum epidermidis porulis sunt contigui, liquor eructatur blandus, lentus, oleosus, inflammabilis; qui pressa crypta funditur in cutem, capillos oblinat & in aëre siccatur in squamas.

20. Aliud unguen ductilius, siccius, album, *pastaceum*, in *vermiculos figurabile* fluit ex glandulis *b*) quae reperiuntur sub oculis, in genis, labiis, naso, naribus, externis auribus, cervice, dorso, areola mammae, ano, clunibus, perinaeo, pudendis, scroto, pube, genibus, scapulis.

21. Oleosum utrumque recrementum quod inunctioni cutis non parum inservit, cum insensibili perspiratione sensim de corpore subducitur.

22. Ex rubrorum vasorum porulis effluit vapor roscidus, mucos nutritio & partibus heterogeneis impraegnatus (§. 3.); ac effunditur in telam cellulosam (§. 15). Pars illius coalescit cum fibris; altera corporis ambitum appellit, cutem permeat, atque per patulos ejus meatus & epidermidis porulos indefinenter avolat,

A 5

lat,

a) Legatur Cl. de BORDEU, *Tissu muqueux*. §. XLIV. & seq... Conferatur cum Bagliv. de Fibr. motrice, Cap. V. pag. 272.

b) De HALLER, *ibid.* §. XXI. pag. 39. & seq.

iat, aquosa magis ubi chylus effunditur in humorum oceanum; minus, salibus nonnihil feta, dum absolvi-
tur *haemathoseos* opus; copiosior, crassior, salibus &
fecibus magis conspurcata (licet ipso sudore longe sub-
tilior) ubi coctio chyli semel peracta est,

S E C T I O II.

De Sympathia excretionum.

23. Quemadmodum uberior in toto corporis am-
bitu, sic parcior in ipsis visceribus per poros eorum in-
organicos absolvitur insensilis perspiratio *a*). Utraque
secum invicem aliquam habet communionem: aqua
enim in abdomen injecta peritonaeo sorbetur; aut missa
per abdominis arterias, per omnem viscerum abdomi-
nalianum superficiem eructatur; & vice versa, ex intesti-
norum & ventriculi parietibus, liber aquae datur adi-
tus in abdominis cavum *b*).... Eadem ferme de caete-
ris visceribus haud immerito dices.

24. Variis observationibus adstrui potest ista lym-
phaticorum succorum in cutem ac viscera circuitus
communio. Quo parcior enim est insensilis perspira-
tio cutanea; eo, ut stet illibata sanitas, uberius effluere
debent urinae, intestinorumve liquores; & vice versa,
quo copiosior erit insensibilis perspiratio, eo parciora
videbuntur caetera corporis recrementa: sic suppressam
cutis perspirationem diarrhaea sequebatur *c*): sic immi-
nuta insensili perspiratione, urinae augentur, vel sa-
livatio succedit *d*): sic, quae movent urinas aut alvum,
mi-

a) ABR. KAW. de Perspiratione. No. 562.

b) De HALLER, Elem. Physiol. Tom. VI. Lib. XIX.
pag. 343. & seq.

c) RIVIN. de Morb. Aesophag. pag. 7. Robinson, &c.

d) GORTER, de Inf. perspir. pag. 145.

minuunt insensibilem perspirationem *a*): sic salivam ciet hydrargyrosis, aut alvum emovet *b*): sic vomitus succedebat hydrargyro cuti imposito *c*): sic viscera suis sordibus expurgata cutaneis affectibus ansam suppeditant: sic varii viscerum morbi subsequuntur ulcerum cutaneorum retropulsionem: sic humores ab ulcere ad alvum devenerunt; ab alvo in sudores; hinc in lacrymas; inde in salivam; denuo in alvum, denique ad cutem redierunt *d*).

25. Quo' magis expeditus est sanguinis intra vasa motus; quo patentiores sunt, qui hiant in vaforum parietibus poruli; hoc, caeteris paribus, uberius exsudatur sanguinis serum; eo copiosiores lymphatici liquores in telam cellulofam depluunt.

26. Interea corpus otio seigni torpeat; aura frigidiore stringatur excalfactum corpus; affectibus animi nonnullis torqueatur homo; vel ratione qualibet obstipentur cutis spiracula; minuetur insensibilis perspiratio; cutanci liquores aut alio corrivabuntur (§. 24.); vel in textum cutis cellulofum irruent, leucophlegmatiamque dabunt aliosve morbos: vel intra cutem & epidermidem effusi, vesicas excitabunt, inibi, donec excernatur aut resorbeatur humor, permanentes.

27. Ex adverso fit mollis & laxa cutis: pateant ejus spiramenta: cutem ambiat aër calidior: potu tepido, leviter stimulante suscitentur cordis vires; nec inane sit corpus; tum ampla feri copia veniet in telam cel-

a) RYE pag. 288.

b) ZELLER, Docim. Vini lythargirizat. pag. 18.

c) DeHALLER, Elem. Physiol. Tom. V. pag. 80. & seq.

d) De GORTER, Edit. II. pag. 175.

cellulosam usquequaque corporis expansam, uberius, potissimum inter corporis exercitia mittentur ad cutem imbres lymphatici; validior erit sanguinis motus in cutem; comprimuntur cryptae cutaneae; tincta liquore oleoso perspiratio insensibilis ubertim eliminabitur; sudore diffluet cutis.

28. Sudor in homine sano fluidus est, viscidulus, inodorus, saporis subsalsi; varii tamen odoris pro variis ingestis; pro diversis aetatibus; temperamentis; pro variis cutis regionibus in quibus vel sola, vel sebaceo lentore impraegnata lympham excernitur.

29. Licet minorem, quam urina, secum importet acrimoniam sudor; attamen analysi chymicae subjectus analogae lotio dat elementa a).

30. Si seorsim a sudore, inquit CL. LORRY b), sordes omnes impetu circulationis ad cutem delatas eraseris, & in aqua solveris, turbida quidem illa primum fiet; mox *sedimenti forma ad fundum, puris instar, miraberis quanta copia partis solidioris detrudatur.*

31. Non solas partes oleosas secum rapit insensibilis perspiratio larga, verum & ipsa salia & elementa terrena, quibus hyeme potissimum conspurcata videtur urina; sic ut nonnullis arenulae cum sudore prodierint c), aut strigae salinae de cute deterfae fuerint d),

32. Neque solummodo per praedictas vias liquoribus excrementitiis expurgantur sanguis & alibiles succi;

a) De HALLER, Elem. Phys. Tom. VI. Lib. XII. Sect. II. §. II. pag. 48.

b) Introduct. ad Sanctorii Med. Stat. de ponderat. pag. 23 & 24.

c) SCHURIG, Lytholog. pag. 235.

d) BOHNIUS, Circul. Anatom. Progymn. XV. de Sudore, pag. 204.

ci; sed etiam per ductus hepaticos pars magna recrementorum ablegatur... oleum ex omento & mesocolo in *venam portarum* effundi constat experimentis Malpighianis... alkalinei vapores abdominalium viscerum fecibus alvinis emolliendis inserviunt; partim corporis peripheriam appellunt; imprimis vero utique resorbentur & sanguini ad Portas redituro adduntur a).

33. Sanguinem *parte sua colorante*, moleculis salinis, terrenis & aqueis in hepate purgari necessum est. In hoc lento movetur progressu. Portionem ejus defecatam excipit vena cava; partem aliam combibunt jecoris ductus lymphatici; sordes & recrementa ducunt canales bilarii: bilis in duodenum influit: acritate sua sollicitat alimentariae fistulae motum: subactis immixta cibis acidum occurrit chymum b): hic vires suas in bilem exerit: cogitur bilis: hujus pars glutinosa cum terrenis moleculis ab aqua bilis alkalinea separatur: haec solvit chymum, cujus in mixtura subacidus evadit sapor: illa fecibus adjungitur & de corpore subducitur.

34. Maximam habet relationem cum caeterorum recrementorum evacuatione bilis excretio. Quo validior enim est sanguinis impetus; hoc uberius dissipantur lymphatici liquores: hoc, caeteris paribus, uberior, acrior, magis adusta bilis excernitur.

35. At quo magis turgent in bile [glutinosa, terrena elementa; hoc eadem spissior, lentior, magis iners evadit, & eo facilius in jecore moram trahit, quo plures causae, omnes aut singulae seorsim ipsi vias in intestinalem fistulam praeccludunt.

36.

a) De HALLER, Elem. Physiol. Tom. VI. Lib. XXI. pag. 436.

b) De HALLER, ibid.

36. Cum excrementa biliosa fluctuant in jecore, nec torpet *vis vitae*; adsunt *meatum libertas* & *fluidorum mobilitas*, fex biliosa varios subit tramites: nunc ex ductibus hepaticis vadit in venam cavam ubi via pariditur a); & exinde sanguinis oceano abrepta mittitur ad omnes & singulas corporis partes: nunc ex ductibus bilariis funditur in telam jecoris cellulofam, & exinde labitur b) in abdominalia viscera eodem textu celluloso cooperta; nunc in thoracis organa c) nunc ex ipfo jecore funditur in cutem, in qua labes inurit graviore, levioresve pro circumstantiis; *ordinaria est enim*, ut Bianchi verbis utar, *bilis excretionis cum insensibili perspiratione cutis improportio*.

37. Quamdiu sua rite constitutis organis datur libertas, nec elanguescit *vitae vis*; quamdiu suis recrementis rite purgantur sanguis & alibiles succi; tamdiu suffulta constanti solida inter & fluida aequilibrio sanitas illibata remanet.

38. Verum obturentur cutis, aliorumve viscerum emunctoria, nec una excretio gerat (24) vices alterius; excrementa deteriore in mora comparabunt indolem; atque, nisi via qualibet extrudantur, diversa corporibus infligent vulnera.

39. Diversus morborum apparatus, phaenomenorumque morbos concomitantium series maxime sequuntur organi laesi conditionem & sunt affectuum causas, *naturaequae viribus proportionales*... Hinc est quod morbi germina modo graviore, modo leviores inferant
stra-

a) Idem, ibid.

b) SWIETENIUS, Comm. in Aph. Boerh. Tom. III. pag. 500.

c) Nonnunquam flavedo in thoracem penetrat. Morgagnus, Epist. Anat.

strages; nunc protinus evolvantur, nunc diu delitescant in corporibus antequam suis manifesta signis appareant.

40. Hujus assertionis exempla suppeditant morbi cutanei, eo quidem frequentiores, quod natura dum nobiliora tueri videtur organa, saepe fatagat versus ignobilia mittere morbi fomitem: quod cutis textus mollis, meabilis, vasorum multitudine distinctus a) faveat raptui recrementorum ex corporis penetralibus ad omnem ejus ambitum, &c.

51. Idea igitur uniuscujusque cutis affectus ex illius conditione, vario causarum confluxu, fluidorum indole, & ex his omnibus sobolescenti phaenomenorum agmine potissimum aestimanda venit. Haec omnia disquirenda sunt de herpete, cujus characteres antequam evolvamus, pauca de herpeticarum affectionum nomenclatura praemittamus.

a) GALENUS de morb. causis, Cap. VI.

CAPUT II.

De Herpete.

SECTIO I.

De Herpetis nomine.

52. **D**e cutis ulceribus & affectibus pustulosis adeo confuse differuerunt Barbari, Graeci, & Latini; varias adeo voces usurparunt a); eorum species consti-

a) SAM. HAFENREFFERUS de cut. affect. Lib. I. Cap. 13. pag. 91. GABR. FALLOPIUS de ulceribus Cap. 9. fol. 8, & seq. STEPH. BLANCARD instit. chirurg. Cap. 26. pag. 254.

constituerunt adeo perturbatas; symptomata nunc aliquot omiserunt: nunc affectionum exitus reticuerunt: alias pares curandi methodos in disparibus aegritudinibus commendarunt *a)*, ita ut quid sit hic vel ille cutis affectus; quo pacto discernatur ab altero; quinam sit ejusdem exitus, quacnam admittenda curatio, ex illorum operibus determinare non parum sit operosum, nec immerito LANGIUS exclamaverit *b)*, „Utinam ne quis nisi propria inventa & a se experta conscribere auderet! Nec enim salutare herbae cum noxiis mixtae fuissent, nec omnia apostematum genera & curae cum nominibus magno mortalium periculo confunderentur...“ Vitium ejusmodi vitabitur tradita, quam accuratius fieri poterit, herpeticorum affectuum historia.

43. Cutis admodum frequens vitium est pustula, *cujus appellatione comprehenditur, quidquid rotundo schemate leviter extuberat in cute c)*.

44. Pustularum duplex est genus: ad prius revocantur siccae, quae nec saniem, nec pus, nec humorem continent: ad posterius humidae, quae variae magnitudinis, varii coloris, variis in cutis regionibus insident; quae nunc leviter extuberantes superficiem cutis veluti lambunt; alias altius in cute reponuntur; & omnes humorem tenuem aut crassiorem, fatuum vel acrem nunc gerunt, nunc exulceratae profundunt.

45. Cum insidet in area cutis majore vel minore pustula, vel pustularum magis minusve pruriginosarum congeries, quarum basis est rubicunda, acumina vero squamulis furfuraceis, squamosis, crustaceis operiuntur:

a) NIC. LEONICENUS de morbo gallico Liber, fol. 120.

b) Epistol. Med. LIV. pag. 254.

c) FERNELIUS de externis corpor. affectib. Lib. 7. Cap. 5. pag. 667.

tur: vel quae ichorem saniosum, acrem, *vitalis viribus indomabilem* profundit cum cutis asperitate, duritie, pruritu, exulceratione, progressu quasi in orbem; medio, dum a) extrema procedunt, fanescente; & habet aliquam latitudinem macula, morbus adest sui generis, *herpes* latino, *dartre* gallico sermone dictus.

46. Primarios apud Graecos vox herpetis nunc latiori, nunc strictiori sensu accipiebatur: *echtymata* enim (PLINII *papulas*, seu *pistitas eruptiones*) nuncupabant, seu *magnos herpetas*, omnes tumores in cute sponte florentes, qui magis b) exulcerationem facerent, quam tumorem, & *herpetas* dicebant magnos, vel quia magnum occuparent locum, vel quia cum erosionem maligna contingerent. Hinc morbilli & herpetes proprie dicti ad *echtymata* revocabantur. Alias herpetis nomine donabant omne cutaneum ulcus, quod serpendo varias impeteret cutis regiones c).

47. Ast cum herpetis cujuslibet non eadem constanter haberetur causa; non iidem observarentur characteres; non eadem semper viderentur in cute phaenomena (sic ut variarum herpetis specierum longa foret admittenda series): ideo Graeci alia invenere nomina, quorum ope varias herpetum species designarent.

48. Qui Graecorum opera de cutaneis affectibus postea revolverunt; alii tradita huic vel illi cutis affectioni nomina scrupulose servarunt; alii abjecta Graecorum vocabula proprium in sermonem verterunt; alii, male intellectis Graecorum vocibus, species herpetum &

a) JONSTONUS, de tumoribus ex bile ortis Capit. 2. Artic. 2. pag. 276.

b) MANARDUS, Epist. Med. Lib. 7. Epist. 2. pag. 49.

c) CARDANUS de rational. curand. rat. Lib. 2. Part. 2. de nomine morb. & morb. ipso, Cap. 2. pag. 95.

& nomina perturbarunt, sic ut omnis macularum herpeticarum historia Medica nihil aliud esse videatur praeter immensum chaos, in quo huc lumina, illuc tenebrae undequaque sparguntur.

49 Hinc prodiit vasta illa herpeticarum affectionum nomenclatura, quam si decurrimus, herpes generice sumptus videbitur vocatus *daxtre a)*, *dertre b)*, herpes *c)*, erpes *d)*, erpel *e)*, bubas *f)*, fribe *g)*, aormi *h)*, formica *i)*, papula *k)*, lichen *l)*, malum serpens, serpedo, serpigo, serpens *m)*, *ulcus repens n)*, impetigo *o)*, scabies impetuosa, impetes, lepra, pfora, &c.

50. Verum omnis herpes non easdem in cute strages infert. Nunc summam tantum cutem exedit; modo

a) ASTRUC, *Traité des tumeurs*, Tom. I. Liv. 2. Chap. 2. pag. 270.

b) ASTRUC, *ibid.*

c) ST. BLANCARDUS, *institut. Chirurg.* Cap. XV. oper. Med. Tom. II. pag. 442. J. MUNNICKS, *Chirurg.* Lib. I. Cap. XIX. pag. 83. Joel, &c.

d) FR. JOEL, *praxeos Med.* Lib. X. Sect. III. pag. 545.

e) SAM. HAFENREFFERUS *de cutis affect.* Lib. X. Cap. XV. pag. 108.

f) Manget, *Biblioth. Chirurg.* Tom. IV. Lib. XV. Cap. IV.

g) BONNET, HAFENREFFERUS.

h) VIGIER, *Grande Chirurg. des ulceres*, Chap. II. de la dartre, pag. 515.

i) Avicenna, *Fen.* 3. *Tract.* I. Cap. VI. pag. 113. Paracelsus, *Tom.* II. Cap. 28. pag. 51. Gordonius, *de Apostemat. calidis*, Part. I. Rubric. VI. pag. 75.

k) CELSUS, *Medicinae* Lib. V. Cap. XXVIII. §. 18. Ed. de HALLER, pag. 359.

l) GALENUS *de Compos. Med. per gner.* Cap. II. *Mercurialis*, &c.

m) F. JOEL, *Chirurg. de ulceribus*, VIGIER, &c.

n) BARCHUSEN, *collecta Med. Pract. general.* pag. 349.

o) FOESIUS *in Hippocrat. Sect.* II. Lib. II. pag. 114. Barbette, *Chirurg.* pag. 191.

do cutem & cuticulam; alias usque ad carnes & ossa ipsa descendit: nunc furfuribus, squamis, crustis obtinentur ulcera herpetica; nunc acerrimo solummodo, modo nullo madent ichore; modo pustulis fixis aut serpentibus exasperata videtur cutis; modo simplex adest epidermidis ulceratio.

51. Hinc ex variis herpeticorum affectuum characteribus multae prodierunt ejusdem morbi species, quarum historia tradita facilius elucidatur herpetis genius.

SECTIO II.

De Herpetis Speciebus.

52. **H**erpes furfuraceus, *dartre farineuse* a), *male dartre* b) papula mitis c) herpes siccus d) lichen mitis e) impetigo sicca, impetigo furfuracea f) impetigo g), serpigo h) furfur, porrigo levis i) porrigo furfuriosa k) furfuratio Barbarorum l) ptyriasis quorundam

B 2

dam

a) ASTRUC, *Trait. des tumeurs*, ibid.

b) VIGIER, ibid. Chap. XIV. *de Mentagra*, pag. 367.

c) CELSUS, ibid. Cap. XXVIII. §. 18.

d) VIGO, BLANCARDUS, &c.

e) HYERON. RUBENS Ravennas Comm. in Cels. Lib. V. Sect. XVI. XVII. Fol. 216. H. Tryver. Brachel. Com. in eundem Celsi locum.

f) Amat. Lusitanus Curat. Medic. Cent. 11. Curat. 39.

g) R. Morton de Variol. declinat. Cap. X. pag. 129, impetigo mitis veterum, Amati Lusitani, ibid. pag. 171. Perdulcis, &c.

h) Hercules Locor. Commun. Lib. V. Cap. IV. pag. 313.

i) Nic. PISO, de Cognosc. & Cur. morbis Tom. I. Lib. I. Cap. III. pag. 13.

k) Mercurialis de morb. cutan. Cap. VII. pag. 31.

l) Idem, ibid.

dam *a*), darta *b*) terna *c*) &c. iis potissimum in cutis regionibus efflorescit, in quibus epidermis est tenerri-
ma (§. 6.), adeoque in mento & cute capillata frequen-
ter occurrit, & multum aemulatur erysipelas ulceratum
quod summam cutem impetit, absque vesicis abradit,
ac in furfures resolvit *d*).

53. Maculae, quae continua est, modo rotunda,
nunc angulosa, centrum videtur minus asperum: mar-
gines vero cum asperitate & furfuribus magis promi-
nent: cutis est paulo quam in statu naturali rubicun-
dior; siccioribus & perexiguis videtur obsita pustulis aut
granulis oculorum aciem ferme fugientibus *e*, aliquam
pruriginem *f*) & ardorem levissimum aliquoties indu-
centibus *g*).

54. Herpes furfuraceus modo, quam primum ob-
tinuit, sedem servat; modo decidentibus furfuribus eva-
nescit; modo serpit; lento tamen gradu movetur; & si
vitium rotundum incoeperit, eadem ratione procedit in
orbem; *eo, quod primum vitiatum fuerat, sanescente.*

55.

a) VIGIER, *des malad. de la tête*, Chapit. IV. pag. 495.

b) RIOLANUS, *Encheiridion Anatom.* Lib. IV. pag.
300 .. *Derbia*, de *Vigo pratique de Chirurgie*, Liv.
IV. Tr. II. Chap. XIV. Fol. 192.

c) Cassius Felix, &c.

d) CARDANUS in *Aphor. HIPPOCRAT.* Sect. V. Aph.
XXII. pag. 515.

e) PLATERUS de *superfic. corpor. dolorib.* Cap. XVII.
pag. 763.

f) Perdulcis, de *contagiosis & cutaneis affect.* Lib. XII.
Cap. VI. pag. 581. VIGIER. &c.

g) Vid. *Mercurialem*, de *morb. cutaneis*, Cap. VII.
pag. 31. in quo diversae de natura hujus affectus opi-
niones Veterum conferuntur.

55. Alias, ubi malignior est, citius in vicinias expanditur: tota cutis [quod raro tamen evenit; nec nisi semel vidimus] exeditur; tumque ut saepius in herpetem squamosum abit, vel & aegrotantes humorum labe scorbutica foedatos interimit.

56. Herpes squamosus, *dartre ecailleuse* a) *dartre vive*, Tetter b) herpes humidus, impetigo c) humida, lichen ferus d) impetigo agria e) lichen agrestis, agria papula f) falsus pruritus, prurigo, chrismos g) rubrica h), herpeticum ulcus i) tinea furfurosa, serpigo humida, porrigo humida k) furfuratio cum ulcere l), &c. ea prae caeteris impetit cutis loca ex quibus adeps, serum, gluten uberius exhalantur (§. 19. 20. 21. 22.) Hinc in inguinibus praecipue, scroto, perineo & cute capillata; vel & in brachii & genu flexuris solet frequentius accidere m).

B 3

57.

- a) ATRUC, *ibid.* pag. 271.
 b) Allen, *Synopf. Med. Cap. XI. §. X.* pag. 280.
 c) Avicenna, &c.
 d) Amat. Lusitanus, *Curat. Med. Ceut. II. Curat. XXXIX.* pag. 171.
 e) Idem, *ibid.* Marcellus, &c.
 f) CELSUS, *Medic. Lib. V. XXVIII. §. XVIII. Tom. I.* pag. 359.
 g) PLATERUS, *de doloribus, Cap. XVII.* pag. 763.
 h) Hyerem. Thriver. Brachel *Comm. in hunc Celfi locum* pag. 547.
 i) TRINCAVELLIUS, *Consil. Medicinal. Lib. III. Consil. CXIX. Column. 687.*
 k) NIC. PISO, *de cognoscendis & curandis morb. Tom. I. Lib. I. Cap. III.* pag. 13. & seq.
 l) Mercurialis, *de morb. cutaneis, Cap. VII. p. 31. 32.*
 m) TRINCAVELLIUS, *ibid.* &c.

57. Cum se prodit herpes squamosus, absque tumore vel inflammatione rubet externa cutis: adeo acerbus nunc praecurrit, modo comitatur, modo subsequitur pruritus, ut frictio non sufficiat ad levamen afferendum, sed unguibus partes discerpi debeant *a*). Apparet macula lata, continua, rubicunda, subaspera, nec tamen conspicuis exarata pustulis, cujus color lividus vel albicans in centro, vividior ac rubicundior ad margines pressione non deletur.

58. Cum fervor cutis adjungitur; exedentur vasa, quibus cum cute jungitur epidermis: haec ichore copioso, peracri, fedito madens resolvitur in furfures humidos, squamulasve saepius humidas, tenues, lineam circiter latas; quae, qua proportione cutem derelinquunt, eadem novae atque novae ipsis succedunt, ac simili modo dimittuntur e cute. Talis herpes squamosi humidi nomen retinuit, cujus, ut plerorumque herpetum, symptomata (prout non semel vidimus) plena *b*) praecipue crescente luna *c*) exasperantur.

59. Quamdiu copiosus exsudatur ichor, tamdiu macula videtur humida: si vero exsiccantia valideque astringentia applicantur; crustam ducit, sed invalidam & mox humoris copia destruendam *d*).

60. Alias sponte siccatur, rubicundaque vel livida tantummodo deprehenditur cutis, nec ichore madida, nec furfuribus deturpata,

61.

a) Cræanen, dissertatio Physico-Medic. de homine, Cap. XLVII. de scabie, psora & lepra, pag. 354.

b) *Maculae & rubores in puero, erysipelas in senes, plenilunio quolibet efflorescebant.* CHRISTOPH. GUARINONIUS Consult. Med. DXXXII. pag. 622.

c) Mem. Natur. Curios. Decad. III. ann. IX. observ. 205.

d) Manget. Bibl. Chirurg. Tom. IV. de tum. p. n. Lib. XVII. §. 18. pag. 28.

61. Nonnunquam, ubi videlicet ichor parcius exhalatur, siccescit epidermis, in squamosos furfures indefinenter secedit; & abrasis squamulis, subtus apparet cutis nonnihil aspera; rubicunda; paulo, quam in statu naturali, calidior, cum nullo, vel levissimo pruritu.

62. Quo humidior est herpes squamosus; hoc major observatur humoris acrimonia, fetor, &c. hoc magis serpit & expatiatur herpes, hoc acerbior est pruritus; qui, cum siccescit macula, solet remittere; exasperari, cum eadem humectatur; evanescere, cum nec squamis nec ichore foedatur cutis, at rubore livido suffusa solummodo videtur.

63. Cum acrior est humor, penitus destruuntur vasa, quibus cum cute jungitur epidermis (§. 6.): ex rotunda comparatur angulosa macula; ichor indefinenter impetit vecinias: unde saepe (quemadmodum herpes exedens) genua aut collum cinguli more circumdat; ideoque dicta fuit *collaris* aut *periscelis*.

64. Alias humoris acrimonia non solum externa, sed etiam interna cutis exeditur; ulcus ad ossa usque nonnunquam expanditur; & hanc maculam, cum in estiomenum abiit, lichenem agriam (impetiginem agriam GALENI) nuncupant a).

65. Talem herpetem & ejus enunciata symptomata non raro sequitur lepra; sic ut nonnulli lichenem ad lepram viam sternere dixerint b).

66. Tum tota cutis leproforum ad instar finditur, ulceratur, squamas crustasve dimittit. Ulceribus exter-

B 4

niſ

a) Amatus Lusitanus Curat. Med. Cent. II. Cur. XXXIX, pag. 171. 172.

b) CALMET, *Dissert. qui peuvent servir de Prolegomenes à l'Écrit. Sainte, Dissertat. sur la lepre*, p. 569.

nis adjunguntur interna: succedit febricula; noctu imprimis exasperantur dolor, pruritus ac febris; putrido diffluunt tabo corpora; marasmus, insomnia, synopes, mors presso pede sequuntur.

67. Herpes discretus, *dartre benigne, feu volage a)*, ignis volaticus, &c. admodum familiaris observatur apud pueros, ac homines, qui variis in caput defluxionibus sponte vel arte evanescentibus liberantur, & frequenter in facie, rarius in caeteris corporis partibus deprehenditur.

68. Inflammata, paululumque tumida videtur cutis area, cum ardore notabili, nonnihil importuno; cum cutis aliqua tensione, cum pruritu, &c. tum in diem, citius, tardiusve prodeunt hinc & inde sparsae bullulae, milii grano circiter duplo majores; ast planae, nec multum extra cutem fastigiatae; modo limpidae, modo citrinae... referta pustulis area excoriatur; copiosum exhalat ichorem; crusta cineracea vel subluttea tegitur, qua decidente, sana, rubicunda tamen apparet cutis.

69. Cum sola roditur epidermis, tum evanescens herpes discretus nulla cicatricis in cute relinquit vestigia. Ubi vero malignior est; ichor acrior, uberior, fervidior in ejus vicinias expanditur; papillas nerveas vellit; sanguinis circuitum in ultimis vasorum propagini- bus interturbat: similis oritur inflammatio; prioribus (§. 68.) affines oriuntur pustulae, quae similiter dirumpuntur; versant ichorem; resiccantur, crustam induunt; ac sensim evanescunt.

70. Cum ulceratam cutis aream uberior appellit sanies; dimoventur a cute crustae, quae hac ratione, priusquam cicatricetur ulcus, decidunt; nec (jugiter
stil-

a) ASTRUC, *Traité des tumeurs*, Tom. I. Chap. X. p. 364.

stillante herpetico liquore) regenerantur. Herpes discretus tunc humidus apparet cum intenso fervore, acerbissimo pruritu & cutis ipsius superficiei exulceratione. Sic destructa cuticula, supra cutem salire videntur guttulae liquoris limpidi, adeo acris, ut sanas partes, in quas labitur, saepius ulceret, ac similiter inficiat.

71. Nonnunquam sic efferatur ichoris acrimonia, ut non solum summa cutis, sed & subjectae partes arrodantur. Tum nomen ignis volagrii vel agrestis sibi vindicat herpes discretus jam ad esthiomenorum classem revocandus.

72. Herpes crustaceus, *dartre à croutes a)*, in collo, brachiis & femoribus saepius erumpit. Ad pili radicem primum apparet pustula milio circiter comparatae magnitudine, quae sensim fastigiatur; eo magis conspicua videtur, quo cutis subjecta magis inflammatur; & eo citius absque gravi pruritu exulceratur, quo purulentus ichor albicantem ociosius induit colorem. Disrupta pustula, liquoris albicantis guttula primum excernitur; quam cito subsequitur stillicidium ichoris non raro sanguine tincti. Intra diem, ut saepius fieri vidimus, exsiccatur ulcusculum, & obtegitur crusta cineracea, vel lutea; quae cum ab ichore pabulum indefinenter accipiat, multum adaugetur, & ulceris diametrum excedit latitudine, non mollis, non levis, sed aspera, sed crassa, sed indurata.

73. Cum benignus apparet herpes crustaceus; cito, quam induerat, crustam amittit & evanescit; similes alio surgunt pustulae, quae similiter purulentum humorem, ichioremque versant, crustam induunt, desquamantur ac relicta levi cicatrice similiter evanescunt.

B 3

74.

a) ASTRUC, *Traité des tumeurs* Tom. I. Livr. II, Chap. II. pag. 271.

74. Cum vero malignior est; fluit ichor crustam inter & cutem; ulcus multum expatiatur; efferatur pruritus; inflammatur cutis; herpetis margines indurescunt; multum quandoque tument; in altum serpit herpes, modo crustis, modo purulenta sanie conspurcatus, inter estiomēnos tum jure numerandus.

75. Herpes miliaris, *dartre miliaire a)*, flechten *b)*, Hair-worm *c)* cenchrias *d)* ignis sacer *e)* herpes pituitosus *f)* herpes pustulosus *g)* formica miliaris, serpigo miliaris, serpigo granosa, herpes granuleus *h)* &c. majorem, quam crustaceus, impetit cutis aream; omnes & singulas corporis partes indiscriminatim obsidet, licet paulo frequentius in glabris reperiat.

76. Proximum herpetis miliaris adventum significant cutis tumiditas & inflammatio *i)*. Tumor saepius orbicularis apparet; non protinus ulceratur *k)*; verum ex macula sensim surgunt pustulae limpidae, *pellucidae,*
mi-

a) ASTRUC. *ibid.*

b) Manget, *Bibl. Chirurg. Tom. IV. de tumorib. Lib. XVII. pag. 28.*

c) STEPHANUS BLANCARDUS, *Oper. Med. Tom. II. institut. Chirurgic. Cap. XV. pag. 442.*

d) JOEL, *Oper. Chirurg. de herpete mil. pag. 182.*

e) Primum ignis sacri genus delineatum a Celso, *Med. Lib. V. Cap. XXVIII. pag. 340. Edit. de HALLER.*

f) P. FORESTUS, *Obs. Chirurg. Lib. II. Obs. VII. p. 47.*

g) A. Lusitanus, *Curat. Med. Cent. II. Curat. 37. pag. 185. P. FORESTUS, ibid. Observat. V. pag. 43.*

h) JOUBERT, *Not. sur les Aposth. de Gui de Chauliac, pag. 96.*

i) KLEINIUS *de morb. exitu & praefagiis, pag. 259. Rod. a Vega, Art. Med. Cap. LXXXI. pag. 107.*

k) J. ALEXANDRINUS, *Not. in XIV. Therap. Med. Cap. XVII. pag. 560.*

mili modo, vel ovorum piscium, vel fici granorum ad instar appositae secundum aream a); ardore levi & pruritu, potius quam lancinante dolore molestae; *ut ut non procul a partibus herpete affectis, ante & post eruptionem, dolor erodens a spasmodica fibrarum strictura ortus fere semper sentiatur b*), qui gravior leviorve pro magis minusve sensibili (14) parte cutis vulnerata, diversoque humoris acrimoniae gradu percipitur.

77. „Febris autem hanc inflammationem comitans, praeter omnes alias, quot quot sunt, mitis ac benigna videtur; atque ex urina, pulsu vel temperie aegre admodum perceptibilis. Rarissime funesta est; unde de ea altissimum apud Auctores silentium. Tempore vero decubitus exacerbari solet, & vigiliis, inquieta jactatione, calore aucto & fiti sese aliquatenus prodere c).

78. Pustulae miliaris herpetis, mili granum vulgo nona superant; nonnunquam tamen paulo magis exiguae, hydroas seu sudamina maxime *) referunt; & cum benignus est affectus, nec serpit; sero suo tum resorpto, tum exhalato concidunt; arescunt; tenues dimittunt furfures, ardore & pruritu, sensim evanescentibus.

79. Cum herpes miliaris sponte vel arte dissipatur, nunc *turrisculis* obsita tumoribus, nunc absque tumoribus *duriscula d*) remanet cutis, & *siccus* tum nuncupatur. Nonnunquam pustulae resurgunt; & totam, quam primum oblesserant, partem occupant e).

80.

a) JOEL, ibid.

b) R. MORTON, de feb. infl. Cap. II. pag. 7.

c) R. MORTON, ibid.

*) Ab his maxime discrepant, quod sudamina nullatenus in aream cutis conglomerentur.

d) Manget. Bibl. Chirurg. Tom. IV. de tumor. P. N. Lib. XVII. §. 18. pag. 28.

e) Manget, ibid.

80. Alias multum expatiatur, eo, quod primum vitiatum fuerat, sanescente; & qua proportione serpit; eadem in viciniis rubor cutis, calor, tensio levis ac strictura [ut loqui amant aegrotantes], ardor & pruritus invalescunt; pustulae numerosae conglomerantur, donec via qualibet dissipentur (78. 79.)

81. Cum sero nimium acri turget macula; importuno pruritu & ardore molesta percipitur cutis; sponte in unguibus scalptae dirumpuntur pustulae; rubens, excoriata, sero suffusa videtur cutis superficies; exsiccat ichor; abit in crustam, quae non prius decidit, quin antea cicatrix ulceris fuerit perfecta.

82. Herpetis miliaris tumor nunc major, modo minor, alias rotundus, nunc angulosus in cute plures annos non raro moratur; modo stat; modo serpit; nunc evanescit; tunc resurgit; donec (ni medela facta discutiat ichor) ipsa cutis exedatur; vel humor in viscera diffluat, variosque pro variis circumstantiis inducat affectus.

83. Herpes exedens, *phlyctenodes*, *dartra erysipelateuse*, erysipelas ulceratum a), erysipelas nothum b), erysipelas spurium c), erysipelas vesiculare d), vermis repens & mordicans e), ignis sacer f), formica miliaris

a) FORESTUS, Obs. Chirurg. Lib. II. Obs. I. pag. 35.

b) LANGIUS, Epist. Med. Ep. XXXIII, pag. 132.

c) TOZZI in Art. GALEN. Med. Lib. III. Cap. XII. pag. 194.

d) BLANCARD. Institut. Chirurg. Cap. IV. pag. 426. Leonicensis Vicen. de morb. Gall. fol. 118.

e) TURNER, *Traité des maladies cutan.* Tom. I. Chap. V. pag. 113.

f) Alterum ignis sacri genus quod describit Celsus Med. Lib. V. Cap. XXVIII.

ris seu ambulatoria, ut saepius ex erysipelate sobolescit. Cum enim erysipelas malignum est, aut male tractatur, solet emittere pustulas, quae nunc sudamina, nunc epynictidum aut phlyctenarum bullas aemulantur. Facile summum corpus ad epidermidem usque penetrat; *ubi cum retinetur, nec ultra expirat, eam partem exedit a).*

84. Inflammata primum ac rubicunda videtur cutis area; urgent pruritus & ardor; noctu potissimum erumpunt pustulae (§. 83.); aliae dissipato humore flaccescunt & in squamulas resolvuntur; aliae disrumpuntur; humor limpidus; acris, fervidus, nec tamen putris, nec saniosus exhalatur; & macula (cum benignus est herpes) intra quatuor vel quinque dies evanescit.

85. Febris, quae herpetem exedentem ut saepius comitatur vel praecedat, nonnunquam epidemiarum genium induit *b)*; quandoque malignas pestilenciales aemulatur *c)*, saepius vero die tertia qualibet suas habet exacerbationes; & variis secum importat phaenomena, pro varia corporis conditione & diversa sede humoris in visceribus aliisque corporis organis fluctuantis.

86. Cum in caput detonat morbidi fomitis impetus; febris acutarum ad instar se gerit; haemorrhagiae, pervigilia, delirium, cephalalgiae, aurium tinnitus aliquoties *in unum conglomantur*: rubet facies; & quo vividior est cum ardore rubor, eo herpetis eruptio certius est praenuntianda. Aliquando concidunt pustulae, vel ulceratus herpes absque manifesta causa protinus exsiccatur, livescit aut nigricat, & aegri *strangulatu rapiuntur*.

87.

a) J. ALLEN, Synopsis Med. de morb. cutan. Cap. XI. §. XVIII. pag. 283.

b) L. TOZZI, in Aph. HIPPOCRATIS, Sect. VII. Aph. XX. pag. 270.

c) TULPIUS, Obs. Medicin. Lib. III. Cap. XLIV.

87. Cum humor circa pectoris, aut illiorum viscera fluctuat; lassitudines, inquietudines, praecordiorum anxietates, cordis palpitationes, pulsus intercisi febrem comitantur: summa pro variis, hominibus in urinis ac alvo varietas: ad eruptionem maculae solent remittere vel evanescere prava symptomata: quandoque tamen subsistunt vel exasperantur.

88. Cum humor ex praedictis visceribus ad cutem ablegatur; macula saepe se prodit in medio corpore, rarius in extremis artubus, frequenter in coxis, frequentius in inguinibus, & abdomine circa costas, praecipue spurias.

89. Cum deterioris est indolis herpes exedens ex abdominalium viscerum penetralibus ortus; macula tres circiter digitos lata saepius expanditur, & ita quandoque serpit, ut totum corpus ad instar cinguli circumdet; unde zonae, circini aut herpetis circinati nomine donata est a).

90. Zona benigna paucos intra dies ut plurimum evanescit, Alias, ubi malignior est, livescit, vel nigricat; vel concidunt pustulae, dum interim accedunt anxietas, lypothimiae &c. modo resurgunt pustulae, & aegrotantium animi revirescunt. Nunc quod rarius evenit, mutatur in esthiomenum.

91. Quandoque versus februm continuarum declinationem erumpit herpes exedens (§. 83.); & symptomata quibus premebatur aeger imperfecta crisi iudicatus, evanescunt. Hoc latior apparet macula, quo copiosior est ichor, & magis fida crisis. Illius reliquiae raro per urinas, frequenter alvo & sudoribus eliminantur. Tanta nonnunquam appellit cutem ichoris herpetici copia, ut pars corporis major quam media fue-

rit

a) Manget, ibid.

rit erōsa decima quarta die febris miliaris caeteroquin pustulis numerosissimis antea stipatae, prout hoc anno vidimus.

92. In corporibus impuris, cacochimicis, scorbuticis, & senibus non raro se prodit herpes exedens. Macula a zona non multum absimilis praegressa febre ephemera frequentius erumpit in tibiis, cruribus, brachiisve; rarius in medio corpore. Cutis videtur minus inflammata, sed livida magis, & innumeris exarata pustulis quae summum inferunt pruritus, disrumpuntur, ichorem effundunt, ac in squamas tandem resolvuntur. Macula mensem & amplius in cutem aliquoties expatiatur, serpit, vel stat; alias omnem ferme corporis habitum impetit. Talem in quinquagenaria muliere vidit SWIETENIUS a). Haec erat scorbutica, & ichor quo pustulae distendebantur, adeo acris deprehendebatur, ut nisi pertusis vesiculis daretur exitus, cutem ulceraret. . . nonnunquam zonae ad instar in cutem producitur; & ideo zosteris aut zostri nomen ipsi tribuerunt b).

93. Herpes estiomenus, *dartre carcinomateuse* c), *dartre estioméne*, herpesti-omenus d), herpes ulcerosus e), formica corrosiva f), pustulae corrosivae, cancri cutis exulcerati, ulcus virulentum, ulcus erodens, ul-

a) SWIETENIUS, Tom. III. Comment. in Aph. Boerh. 1151. p. 609.

b) KLEINIUS, de morb. exit. & praesag. pag. 80.

c) ASTRUC, *Traité des tumeurs*, Tom. I. Liv. II. Chap. II. pag. 271.

d) FORESTUS, Observ. Chir. Lib. II. Obs. V. pag. 42.

e) Amatus Lusitanus Curat. Med. Cent. II. Curat. XXXVII. pag. 185.

f) Avicenna, Fen. III. Lib. IV. Tract. I. Cap. VI.

ulcus depascens, ulcus exedens *a)*, cancer cutis *b)*, lupus vorax *c)*, papula fera *d)* *Etende Daw-worm e)*, &c. majorem secum importat cutis ulcerationem. In delineatis enim herpetis specibus, epidermis fere sola cum *corpore reticuloso* vulnerata apparuit, illaesa vel saltem parum laesa cutis superficie. Estiomenus igitur non solum cutis superficiem impetit, sed cutem, carnes ipsas ulcerat; imo nonnunquam ad ossa usque descendit.

94. Quo acrior est ichor; hoc externa magis, interna cutis minus exeditur, tumque cutis ardor & pruritus molestiores sunt; quo vero spissior est herpetica sanies, eo, caeteris paribus, altius exedit; dolor & ardor sunt supra prurimum, praesertim cum una tumescunt induratae estiomeni margines... summa datur varietas symptomatum pro vario ulceris indole, & variis fontibus e quibus originem traxit estiomenus.

95. Cum ichor magis impetit cutis superficiem; tunc indactis vel parum laesis subjectis cuti partibus magis in latum expatiat, molestum inferit prurimum, cutis ardorem, ruborem, copiosi ichoris exsudationem *f)*. Ulcus ejusmodi vocant *boubasticum*, *prae-humidum*, *ferum*, *agrion*; quod non raro succedit herpeti-

a) F. JOEL, Oper. Chirurg. de ulcerib. pag. 221. Forestus, Gordonius, &c.

b) SCHMITZIUS, compend. Med. Pract. pag. 193.

c) TH. BONNET, Oper. Chirurg. Tom. II. Lib. VI. de affectibus externis, Sect. IV. pag. 305. JOEL ibid. de ulceribus virulentis, pag. 221.

d) SAM. HAFENREFFERUS, de cutis affectibus, Lib. I. Cap. XV. pag. 109.

e) BLANCARD, ibid. Cap. XV. pag. 443.

f) VIGIER, *grande Chirurgie des ulcères*, Chap. VI. pag. 25 & suiv.

peti squamoso (§. 64.) exedenti (§. 83.) miliari (§. 82.) discreto (§. 71.) cutis excoriatiōni, frictiōni, uſſioni, phlyctenis, &c.

96. Cum talis herpes (§. 95.) iis in cutis regionibus infidet, in quibus parcius exhalantur excrementa, parciorque datur ichor; lente ſerpit ulcus; magis ſiccum apparet, minorem infert pruritum; cruſtis, potiſſimum ſquamis obducitur.

97. Alias, ubi liquoribus excrementitiis turget cutis, in latum & altum expatiatur eſtiomenus; verum lentiori movetur progreſſu; ulceris ad oſſa uſque nonnunquam ſerpentis margines ſanie conſpurcantur, molles, lividae, tumidae, ichorem albicantem, cineraceum, nigricantemve profundentes. Talis herpes cacochymicis, pituitofis, pinguedinofis & ſenibus maxime familiaris ad *ulcera cacœthica* revocatur.

98. Alio ſe modo habet eſtiomenus cui, prae caeteris obnoxii ſunt hypochondriaci, melancholici & viſcerum obſtructione tentati, in quibus viget ſolidorum robur, vaſa non inania; ſed humores craſſi, peracres, cum cutaneis porulis eliminari nequeant, puſtulis & ulceribus innumeris originem praebent. Exinde orti herpetes eſtiomeni non ſolum cutem, ſed oſſa ipſa cum ſubcutaneis partibus aliquoties exedunt; & *phagedaenarum* vel *cancrorum cutis* nomine donata ſunt, quod margines ulcerum tumidae, induratae, nodosae, inflammatae, glandulis obſitae, varicoſae, nunc cruſtis obductae, nunc ichore madidae, dolore lancinante ſtipatae, teterrimum ſicuti *cancroſae* odorem undequaue ſpargant a) . . . Varii autem ſunt eſtiomenorum fontes.

99.

a) Vigier ibid. Chap. XIII. du *noli me tangere*, p. 359.
P. Poterius obſ. Cent. I. Cap. XLII. pag. 40.

99. Therminthus, Barbarorum *Bothor*, Graecorum *Epynictis*, species est phymatis therebenthi fructu paulo major; plus, minusve protuberans. Macula videtur in cute rubra, ciceris circiter magnitudine, supra quam „eminet pustula, varii, pro diverso quem continet humore, coloris; nunc albicans (*ut vidimus*), nunc nigra, uti testatur Oribasius, nunc ex nigro viridis. Sanies autem quo magis ad pus venit, eo magis extenuatur cutis, quae tandem extenuata disrumpitur, & sic pure arrosum ulcus squama obducitur, qua sublata purulenta sanies apparet. Ulcus natura est ferme maligna. Serpit enim tacite labes; curatione contumax est. Nonnunquam rodit & vicinas partes depascitur, ita ut pro herpete habeant quidam: fortassis autem hi non male cum herpete congruunt estiomeno... Licet herpetis naturam non habeant, dici possunt tumores herpetici. Sunt vero tubercula, tumoresve potius quam ulcera; transeunt autem in haec ex illis plurima phymata a).“

100. Ex thermintho natus fuerat; herpes estiomenus, quo totum crus depopulatum fuerat; & cujus durae margines referebant carunculas cartilaginis erosae frustulis similes b). Ex Thermintis ut saepius oriuntur ulcera quae nasi, palati, &c. membranas & ossa nonnunquam exadunt. Eo referri videtur *rosa* quam *thymium malignum* seu *parvum herpetem* nuncupant c).

101. In genere, quo major, crassior altius in cute insidet pustula; hoc majorem infert inflammationem ante & tum ulceratur; durior apparet; lentius expa-
tia-

a) Manget, Bibl. Chirurg. Tom. IV. Lib. XII. Rhazae ad Mansor. division. Lib. I. Cap. CXXXIV.

b) M. AUREL. SEVERIN. Chirurg. efficace, des incisions, part. III. Chap. LIV. pag. 236.

c) Manget, ibid. Lib. XVI. Cap. XII.

tiatur; altius in carnes & ad ossa usque descendit; minorem infert pruritus, majorem dolorem, magis foetidum exhalat ichorem; pertinacius in cute haeret; tardius adolescit, &c. Tales sunt omnes ferme estioni, qui ex ulceratis glandulis cutaneis (§. 19. 20.) ortum duxere.

102. Psysdracia, phyzacia sunt pustulae sejunctae, milii grano circiter duplo majores, phlyctenis latitudine longe minores; ast acutiores, ac longe duriores. Basis illarum valde rubet cum ardore notabili: acerbus adjungitur pruritus sic ut unguis ad pustulas invite moveantur, & dolor cum poenitentia presso sequatur pede; ulceratur apex pustulae; funditur parvus, albicans, subluteus, valde tenax ichor ex glandulis cutaneis (§. 20.) eructatus.

103. Cum ichor ex visceribus expurgatis ejicitur in cutem (prout in mulieribus hystericis vel cacochymicis coffeae potu abutentibus evenire non semel vidimus); febre, calore interno, siti, anxietatibus premuntur aegri; evanescunt spasmodici nervorum affectus, haemorrhoides &c. qui proportione mittitur ad cutem recrementorum colluvies; cutis psydraciis sejunctis videtur distincta potissimum in cruribus & medio corpore; acerbo pruritu tentantur aegri, sic ut neque quietem capiunt, neque somnum; pustulae aliae intra diem ulcerantur; aliae tum exhalato tum resorpto sero concidunt; cito dissipantur; his novae succedunt similiter evanescentes: quatuor aut quinque dies producit eruptio, donec recrementis ob infirmitatem viscerum de novo comparatis, princeps recurrat morbus eadem opera naturae fortassis debellandus.

104. Alio modo se res habet cum in facie prorumpunt ejusmodi pustulae. Mulieribus imprimis albo fluore laborantibus & sanguineis familiares, in senibus

raro; frequentius in pueris ac puberibus observantur. Rubicundior quam in statu nativo, non tumida tamen apparet cutis area supra quam gemmant psudracia. Basis pustularum magis ardet; inflammatur, cum pruritu qui tamen hic tolerabilior est: ulceratur pustula; ichorem plorat subflavum aut albicantem; siccatur; crusta tegitur, furfures dimittit; novae similiter erumpunt pustulae; similiter evanescent; & hac ratione plures annos producit ichoris ad faciem confluxus.

105. Neque hic semper fixi sunt mali limites. Cum enim malignior est herpetis indoles, altius arroduntur viciniae; in latum etiam expatiantur ulcuscula & psudraciis succedunt esthiomeni.

106. Saepius in cute capillata sedent achores, favi, melicerides „furunculi a). Exulceratis ejusmodi phymatibus foedus admodum effluit ichor pro phymatis indole, humoris mobilitate, colore, acrimonia, odore varius. Tales pustulae in continuam cutis ulcerationem non raro degenerant, & majori vel minori inflammatione pruritu &c. stipantur. Tineae nomen huc affectioni tribuerunt, cujus plures immerito designatae sunt species b).

107. De tinea rectius locutus fuisse videtur CELSUS his verbis c): „Alterum genus est subalbidum & furunculo simile, sed majus & cum magno dolore, quod ubi maturescit, habet foramina per quae fertur humor glutinosus & purulentus, nec tamen ad justam maturitatem pervenit. Si divisum est, multo plus in-
tus

a) Mercurialis de morb. cutan. Cap. IX. pag. 36 & seq.

b) Legantur CAPIVACIUS, de affect. cap. exter. Cap. V. pag. 463. & post Guidonem de Cauliaco ASTRUC. *Traité des tumeurs*, Tom. I. Liv. II. pag. 379.

c) CELSUS medicinae, Lib. V. Cap. XXVIII. §- 13.

tus corrupti, quam in furunculo apparet, alti usque descendit... Alterum est minus, & super caput eminent, durum latum, subviride, subpallidum; magis exulceratum; si quidem ad singulorum pilorum radices foramina, sint per quae fertur humor glutinosus, subpallidus, crassitudinem mellis aut visci referens, interdum olei; & si inciditur, viridis intra caro apparet; dolor autem & inflammatio ingens est.

108. Ex his liquet tineam; cum serpunt & expandantur ulcera, verum esse herpetem estiom enim; quod non solum ipsam cutem exedat, verum ipsa capitis ossa valeat absumere. Nec mirum si graves, in arte medica viri herpetem & tineam velut eundem affectum consideraverint *a*), nec discrepantem nisi diversa materiae peccantis acrimonia; & vario laesionis subitaneae gradu *b*).

109. Scabies in regionibus nostris olim frequentissima, nuper frequens, hodie rarissima, alia sicca, alia humida. Pustulae variae magnitudinis in humida non in aream dispositae, sed sejunctae, circa pedum & manuum juncturas frequentius, crebro in artibus extremis, rarius in medio corpore videntur. Ulceratus apex acrem, faniosum profundit ichorem, siccatur, crustam induit, cicatrizatur, desquamatur... Cum acrior est humor, fit continua cutis ulceratio & scabiei succedit estiomenus.

110. Impetigo, serpigo, lepra, mentagra a variis auctoribus vario modo accipiuntur. Frequentior erat olim nostris in plagis lepra. Stant enim extra urbis nostrae Cancellos, Nosodochomii in impetiginosorum, leprosoforum imprimis gratiam conditi rudera...

C 3

Verum

a) SWIETENIUS, in Boerh. aph. 1484. BLANCARD. &c.

b) F. HOFFMANN, med. rat. syst. Vol. III. Cap. V. §. XIV. pag. 427.

Verum penitus evanuit lepra, saepius occurit impetigo. Ex innumeris enim, quos hactenus vidimus, aegrotantibus nemo leprosus apparuit; impetiginosi complures deprehenduntur, iique potissimum lue venera infecti. Impetiginem dico non morbos omnes leprosos, quales, qui non viderunt, delinearunt, sed qualem qui observarunt, accuratius descripsere, puta STEPHAN. BLANCARDUS *a)*, prae caeteris WILLISIUS. Hujus haec sunt verba quibus addendam nihil observavimus.

„Imprimis papillae sive pustulae modo singulares,
 „modo plures congestae in variis corporis partibus, praecipue in brachiis & cruribus excitantur; quibus singulis dum morbus increfcit, undique novae adjunguntur, & brevi ejusmodi molecularum plures velut aggeres seu corymbi fiunt. Papillae (quae psudracia magnitudine referunt) enim juxta quamque stirpem primo in diem erumpentes & latius usque serpentes sex in orbem diffunduntur; adeoque exanthematum aggeries quasque ampliari faciunt. Cujusque harum superficies aspera, nonnihil albida & squamosa apparet; unde si scalpatur, squamae decidunt; & ichor saepe tenuis exudat, qui tamen mox excitatus, in squamam crustaceam rursus indurescit. Harum papillarum corymbi primo exigui & pauciores existunt in brachio, crure, aliove membro singulari; tres forsan aut quatuor ad magnitudinem denarii aut semi-drachmae apparent; postea vero si morbus crescere sinatur, crebriores ubique erumpunt; quae quidem quoad arenas sensim auctae, postea coronam argenteam aut aequant aut superant; verum non semper rotundae aut figurae regularis, sed variiformes existunt. Nec facta medela affectus pluribus in locis ebulliens & latius ubique serpens

a) BLANCARD, instit. Chirurg. de impetigine.

„pens tandem haud solum membra integra, sed & totum corpus vitiligine leprosa obducit, atque sic scabiem inter & lepram medium obtinet... in deteriori tamen statu ad lepram revocatur.“

111. Ad herpetem estiomenum revocatur Mentagra, quam nonnulli corrosivae luis venereae symptoma dixerunt. Ex therminthis aliisque pustulis nonnunquam oriebatur; aut sola deosculacione contrahebatur. Tum videbatur in cute macula cum hac epidermidis & cutis erosione, ut lapsu temporis ossa ipsa exederentur: nec raro in lepram degenerabat a) mentagra.

112. Nonnulli mentagram ab herpete squamoso diversam non faciunt; quae novus olim in Italia morbus apparuit. Mercurialis eorum sententiam validis infirmat argumentis b), quae cum illa hodie non videatur aut rariora sint ejusdem exempla c), praetermittimus.

113. Phlyctenae, phlyctides, elkodes, vesicae, gallice ampouilles, vessies d), sunt pustulae singulatim in cute positae, ut plurimum fastigiatae, fabae circiter magnitudine, ac lineam ferme protuberantes extra cutem. Bullarum modo lucidae distenduntur humore limido, quadantenus flavo; vesicis haud absimiles, quae ab aqua vel igne ambustis accidunt.

114. In foeminis, quibus menstrua defecerunt, aut alias recte non purgantur, saepe in cruribus apparent

C 4

restit-

a) CALMET, dissert. sur l'Ecrit. Ste. Tom. II. sur la malad. de JOB, pag. 281. Petraeus, Nosol. Harm. Cap. 45. de Elephantiasi, pag. 400.

b) De morbis cutan. Cap. VI. pag. 77.

c) Mentagram à se visam testatur M. AURELE SEVERIN Chirurg. efficace de l'Exopyrie, Chap. LXVIII. pag. 615.

d) SAM. HAFENREFFERUS; ibid. Lib. I. Cap. XIII.

restituto fluxu menstruo evanidae. Rarius in viris emergunt; ast pueris magis familiares in toto corporis ambitu indiscriminatim erumpunt, frequentius tamen in dorso et cruribus. Basis pustularum modo cum cute concolor, modo rubicunda deprehenditur. Quo acrior est ichor quo bulla distenditur; eo magis rubor, ardor & pruritus intenduntur; & quod in benigniori phlyctena serum resorbetur, id in maligniori facit ulcus; exco-riata cutis apparet aspera, ichore rubello *a*) flavescen-
te, peracri madida; nec raro brevi cutis & carnes exeduntur.

115. Cum retroagitur ichor herpeticus, per cellulas telae cellulosae (§. 15. 17.) labitur in varia corporis organa, praecipue viscera in quibus excitat affectus pro vario acrimoniae gradu, pro varia organorum quae virus excipiunt, constitutione varios.

116. Tum febris non raro suboritur stipata delirio, gravi spirandi difficultate; atrocibus doloribus, spasmis, convulsionibus; cum pulsu duro, frequenti, admodum contracto. Hanc ideo nonnulli ad malignas referunt *b*: alii febrium malignarum causam proximam admittunt virus *c*), herpeticum sive retropulsum sive congenitum.

117. Dolores ac symptomata modo graviora, modo leviora, varia sunt pro variis partibus in quas ichor irrumpit, pro duratione decubitus, &c. & vaga sunt, cum nondum fixas egit in corporis penetralia radices, sed per varios telae cellulosae tramites ex organo in organum remeat.

118. In robusto villico topicis retroagebatur herpes squamosus siccus, qui nares maxime conspurcabat;
qua-

a) SAM. HAFENREFFERUS, *ibid.* Lib. I. Cap. XIII.

b) LANZONUS, *act. nat. cur.* Tom. I. obs. CCXXXI.

c) CB. TISSOT, *ep. ad HALLER*, &c.

quatuor elapsis mensibus, illum acuta febris invadit; lethargus quem acerbissima praecesserat cephalalgia, subsequitur. Potu largo, diluente, clymatibus, balneis imminuebatur febris: pulsus venae sectione mollior factus fuerat; in motum actus humor e cerebro divertitur: sanus sibi videtur aeger. Quatuor vel quinque circiter diebus elapsis, atrocissima, fulguris ad instar, accedit colica quam balneis, enematum oleosis, vesicantibus compescimus. Subdola redit sanitas & aeger temperamenti sui viribus nimium conquiescens, vesicantia, & omnem (spretis consiliis) medelam dimittit. Quindecim elapsis diebus recurrit eadem febris: alter vocatur Medicus qui viginti his temporibus epidemicae febrim debellandae idonea suavit medicamina. Aeger quinta die atrocissimos intra capitis & praecordiorum dolores moritur.

119. Herpes aqua arsenicali lotus lethalem in puero lethargum induxit a)... herpetis squamosi pollicem inter & digitum sedentis & topicis repercussi sequax fuit cephalalgia cum faciei rubedine, valida febre, &c. b)... foemina in aetatis flore constituta ex retroactis pruriginosis affectibus in utroque brachio anno quolibet erumpentibus atrocissimam passa est cephalalgiam quae vix remediis sanari potuit c),

120. Ab exanthematum ejusmodi retropulsione surdus evadit juvenis d)... tinea lotionibus sanata, moritur mulier cujus cerebri hemisphaerium reperitur putridum ac ichore citrino refertum e)... Apoplexia non

C 5

raro

a) R. de HAUTESIERCK, obs. med. Tom. II. pag. 312, 313.

b) RAYMOND. Tr. des malad. dang. à guerir Tom. I. pag. 155.

c) ELLER, de cogn. & curand. morb. pag. 158.

d) *Idem* ibid.

e) BONNET, sepulchret. sect. IV. §. II.

raro sequitur ichoris herpetici retropulsionem *a*). Mirum sane quod virus scorbuticum visceribus laeſis, cerebrum & cerebellum veneretur, quae saepius impetit retroacta lues herpetica!

121. Serum quod retroagitur nonnunquam adeo causticum est, ut ipsa valeat exedere viscera... a retroactione maculae herpeticæ, tracheae arteriae vasorum erosio, sanguinis in mediastinum descensus & cita Trombellii mors *b*)... ipsum cor aliquoties erofum fuit *c*)... nec raro ab eadem causa ortum duxere phthisis, tusses ferinae, asthma & caetera ejusmodi *d*)... nonnunquam etiam inde soboleverunt acutae thoracis inflammationes *e*).

122. Cum ichor in abdominalia viscera corrivatur, parit appetitus prostrationes, vomitus, summas praecordiorum anxietates; colicos dolores; hydropes *f*) atheromata *g*); rheumaticos dolores *h*); gangraenam *i*); & mortem.

Diversa igitur corporis viscera retroacto viru herpetico irradiata obturari, marcescere, continue affici stillicidio; vel ichore superobruta penitus infici, consumi lenta suppuratione, aut gangraenata sphacelari,
haec

a) F. HOFMANN. med. rat. syst. Vol. III. Cap. V. §. XIX. pag. 429.

b) MORGAGN ep. anat.

c) *Idem* ibid, ep. XXVII. §. 8.

d) F. HOFMANN. ibid.

e) R. de HAUTESIERCK ibid. pag. 323.

f) F. HOFMANN. ibid. &c.

HIPPOCRATES, epidem. scribit quendam herpete tentum, aquis calidis usurpatis, hydrope periisse.

g) KLEINIUS, de morb. exitu & praefag. pag. 258.

h) MORGAGNUS, ep. anat. variis locis.

i) QUESNAY, *traité de la gangr.* Chap. I. pag. 353.

haec sunt infelicia nimiae credulitatis aegrotantium: & medicastrorum ignorantiae confectaria.

123. Sed ipsa corpora viru herpetico non retroa-
cto contaminata cutaneis non semper apparent foedata
ulceribus: etenim non raro evenit, ut fixae corporis
penetralibus mali radices ad causae singularis appulsum
emoveantur; nunc obfirmentur; modo pullulent; ac
internis affectibus herpeticis sua febre [72] stipatis seu
chronicis, seu acutis locum annuant. Et ex hoc fonte
quot scaturiunt gravedines, raucedines, catarrhi, tus-
ses ferinae, phthises, asthma, peripnevmoniae, pleu-
ritides nothae, vomitus, spasmodici affectus, viscerum
abdominalium tumores, suppurationes a), febres len-
tae, rheumatismi, arthritides, &c. quorum genium
varius causarum confluxus, aegrotantium idiosynora-
sia,

a) Melancholicis affectibus a pubertate ad quadragesimum
annum, obnoxium vindicabat a morbo eruptio herpe-
tis squamosi totam cutem, caput imprimis deturpantis.
Cura peragitur ope sublimati corrosivi: verum aeger
& negotiis & moerore agitatus, importunas aegre fe-
rens medicaminum farragines, morbum negligit hye-
me rigida exasperandum. Sponte sanata cute gravis
accedit dolor in hypochondrio dextro. Incuratur su-
blimatum. Dysenteria & nauseis afficitur aeger de su-
blimato querelas cum Medicis & affidentibus movens.
Lac & caetera ejusmodi, quae sal obtunderent, affa-
tim ingeruntur... applicatur vesicans affecto lateri.
Remittit dolor. Tum vix serofus, vix sanguine tin-
ctus alvi fluxus, &c. Interea dolores ad artus & pe-
des accedunt. Arte siccatur ulcus in latere dextro ex-
citatum, ut nova in affectis artibus efficiantur. Pro-
tinus recrudescit dolor hypochondrii, redit dysenteria.
Novae de sublimato querelae. Eadem remedia. Se-
rosus antea alvi fluxus evadit purulentus. Inter lipo-
thymias & febrem hecticam perit aeger, cujus depre-
hendimus sana abdominis viscera praeter jecur pure
ferme penitus arrosum.

fia, vel itexpectata herpetis eruptio non semel revelarunt de affectione herpetica nequidem somniantibus.

CAPUT III.

*De sede, causis, diagnosi, & prognosi
variarum herpetis specierum.*

SECTIO I.

De Herpetis sede.

124. **H**erpeticarum affectionum sedem alii reponunt in membrana cutis pinguedinosa *a*): alii in glandulis sudoriferis *b*) seu miliaris; alii in glandulis sebaceis *c*); alii tandem in corpore reticuloso *d*).

125. Verum pro variis herpetum speciebus, varia primario vulnerantur cutis organa. In herpete furfuraceo (§. 52.) cute intacta parum contaminari videtur *reticulum* (§. 10.) sola ferme laesa exteriori cuticulae (§. 8.) lamina. In herpete squamoso (§. 56.) tota roditur epidermis, illaesa vel parum vulnerata cutis superficie. In herpete discreto (§. 67), miliarì (§. 75), exedente (§. 83.) vitiatur cuticula cum superficie cutis, quae solito rubicundior apparet (§. 12.). In herpete crustaceo (§. 72), thermintho (§. 99), favis, achoribus (§. 106), humida scabie (§. 109), impetigine (§. 110) &c. glandulae cutaneae (§. 19, 20.); in phlyctenis (§. 113) vascula quibus cum cute neclitur
epi-

a) F. HOFFMANN. med. rat. syst. ibid. §. IX.

b) Tract. path. de morb. cutan. Cap. XVI. pag. 271.

c) MORGAGN. Ep. anat. Epist. V. art. 12. & seq.

d) ASTRUC, *Traité des tumeurs*, Tom. I. Liv. II. Chap. II. pag. 272.

epidermis (§. 6, 19) primario vulnerari videntur. Ipsa viscera, ut monstraverunt lustrata hominum lue venerea extinctorum cadavera *a*), nonnunquam pustulis & ulceribus obsidentur (§. 66).

SECTIO II.

De Herpetis causis.

126. Inter Medicos, qui primarias herpeticorum affectuum causas disquirere studuerunt; alii non ex herpeticæ luis indole & viribus aestimatas, at animo potius effectas tradidere; sic ut herpetis nulla alia esset causa præter bilem *b*) aut pituitam bile remixtam *c*),

127. Alii sobolescentia ex viru herpetico phaenomena scrupulose pensitarunt; fontes unde saliebat virus, rimati sunt; & hujus indolem genuinam non solum ex elementis & elementorum quæ ipsum constituerent, copia; sed etiam ex phaenomenis ichore herpetico concitatis collegerunt.

128. Ast præcise determinari nequit illa variorum elementorum, quæ reperiuntur in herpetico viru, proportio. Altissimis etiam obvolvuntur tenebris stupenda variorum elementorum secum invicem affinitas, ac emergens ex affinitate connubium. Novimus equidem principia quæ bilem; novimus quæ urinam constituunt. Non valde dissimilia prædictis ex humoribus (licet valde diversis) (§. 2.) analysi subjectis extricantur elementa.

129.

a) ST. BLANCARD. oper. Med. Tom. II. institut. Chirurg. Cap. LXVI. pag. 524.

b) G. FALLOP. de ulcer. Cap. X. Fol. 11. Rodric a Vega, FORESTUS, &c.

c) VIGIER, *Grande Chirurg. des herpes* Chap. II. pag. 515. Amat. Lusitanus, &c.

129. Verum quomodo secum invicem & quam proportionem nectuntur? quasnam subeunt mutationes humor biliosus, cutaneus &c. ut ex excrementis in statu corporis sano innocuis habeantur humores qui non scabiolum, non leprosum, sed herpeticam affectionem efficiant? Qui herpetem furfuraceum, non estiomenum; qui miliarem, non exedentem; qui exedentem, non squamosum concitent? Haec problemata solvenda posteris veneranda reliquit Antiquitas; nec aetas nostra doctiores avis tulit nepotes.

130. Cum igitur primaria nos lateant a) morborum elementa; herpeticæ cujuslibet affectionis | virus ab effectibus potissimum aestimandum venit... nulla porro datur herpetis species quæ cum erosione epidermidis, cutis, vel utriusque non reperiatur. In furfuraceo roditur externa cuticulæ lamina; in squamoso epidermis & tubuli, quibus cum cute jungitur epidermis; in herpete miliari, discreto, phlyctenis tota cuticula; in estiomeno tota cutis & subjæctæ partes nonnunquam eroduntur.

131. Verum caustica illa ichoris herpeticæ virtus, licet non multum aliena sit ab ea quæ in vesicatoriis, diversi generis causticis ac venenatis deprehenditur b), cuiam adscribenda venit herpeticæ liquoris elemento? an salibus? an terrenis elementis?

132. Eiusdem acrimonia & falsedo maxime sensibus obviæ deprehenduntur. Si enim intra chartam collegeris ichorem herpeticum & sensim exsiccaveris; plurimæ salitæ (§. 31.) crystalli hinc & inde micantes apparebunt... ex herpetis retropulsione cita non ra-

ro

a) *Mem. de l'Acad. de Chirurgie.* Tom. I. Chap. I. pag. 12. & suiv.

b) ISAAC CATTIERUS, *Hist. & observ. rarior. med. phys.* cent. II. obs. 43. pag. 142.

ro comparatur gangraena, in qua serum adeo acre deprehenditur, ut cum illud alias gustaverit VALSALVA „non modo summam acedinem perceperit; verum etiam haec linguae papillas per solidum quasi diem mordicaverit a).

133. In variis herpetibus pruritus est levior vel acerbior, pro varia sede herpetis (§. 125); ubi pauciores vel numerosiores habentur nervi (§. 14); vel prout ichor herpeticus partibus oleosis (§. 19, 20), mucosive magis minusve alteratis plus minusve impeditur. Nullus aut levis est in herpete furfuraceo in quo intactis aut parum laesis papillis nerveis, ferme sola roditur exterior epidermidis lamina: major in herpete miliari, discreto, in quibus inflammata deprehenditur cutis superficies, & non nihil vulnerantur ultimae cutis nervulorum propagines; gravior in exedente, in quo tenuior, acrior, fervidior est ichor: obtusior in estio-meno, qui altius expatiat: acerbus in herpete squamoso, praeprimis humido, in quo nullo ferme muco irretiti sales microcosmici; aut rancidis oleis & insensibili perspiratione larga irrorati per excretorios cutis tubulos indefinenter aut saepius eructantur.

134. Insensibilis perspiratio, potissimum sudor (§. 30.) particulas salitas, glutinosas, oleosas, terrenas per cutis spiracula secum indefinenter averrunt. Haec excrementa, si congeruntur in cutem, hujus organorum nutritionem interturbant: mora, aut everso loci calore rancescit adeps cutaneus b); foetidus magis evadit (§. 62, 106); teterrimumque herpeticum liquori odorem communicat.

135. Serosa colluvies tenuior dissipatur; crassior fluctuat in tela cellulosa; aut funditur intra cutem & epi-

a) V. MORGAGN. ep. anat. LV. §. 23.

b) V. HALLER, comment. in instit. med. Boerhav.

epidermidem. Adipe rancido, particulis terrenis, salibus imprimis & glutine perspirationis insensibilis feta majorem protracta mora concipit acritatem; pungit nerveas fibrillas; rodit organa cutis; epidermidem a cute dimovet; ulcerat.

136. Quo diutius illuvies herpetica remoratur in cute; quo uberius in eam congeritur; quo minus apta redditur ad exhalandum; quo magis obstipantur exhalantia vasa: hoc magis elanguescit sanguinis in affectam cutem motus; minor evadit perspiratio cutanea; major fit recrementorum in cutem affluxus; majorem spissitudinem aut acrimoniam contrahunt fluida: solidorum enim infirmatis viribus, fluida spissari aut liquefieri necessum est a).

137. In herpete furfuraceo humores cutanei, potissimum adeps, lentiores sunt ac spissiores quam ut epidermidis unctioni sufficiant; ficcatur epidermis; in furfures resolvitur (§. 7). Herpes furfuraceus frequentius accidit in ficcis, sanguineis & calido temperamento praeditis; ac iis potissimum in cutis regionibus in quibus haec parcius perspirat & epidermis est tenuissima (§. 6).

138. In herpete squamoso eadem ferme deprehenduntur phaenomena cum ficcus est, si majorem humorum acrimoniam addideris. In squamoso humido tenuius est serum, acrius, salibus magis refertum, oleo & glutine minus impeditum. Ichor funditur intra cutem & cuticulam; hanc ab illa sejungit, ac in laminae velut aquae ferventis ope (§. 7.) resolvit; tangit nudas nervorum papillas; acriter vellicat; uberrimum ab insensibili perspiratione pabulum indefinenter aut saepius accipit, & per vulneratam cutis partem imprimis eru-
cta-

a) CL. LORRY, *trait. des alimens*, Tom. II. pag. 54, & suiv.

statúr; nunc íntra cutem & *reticulum* funditur in maculae vicinias, novasque cum intolerabili pruritu strages edit: frequentius autem occurrit in perinaeo, sub axillis, &c. in quibus major est calor; copiosius exsudatur serum: & visceribus obstrueta cacochymicaque corpora prae caeteris impetit.

139. In herpete miliari, priusquam exurgant pustulae, cutis inflammata videtur & rubicundior, quam in alio quolibet herpete; minus tamen rubet; minus dolet; minus calet; minus prurit, quam in *exedente*. Ichor igitur in herpete miliari spissior est, minus acris quam in *squamoso*, benignior quam in *exedente*. Is potissimum familiaris est herpes miliaris, quibus cutis a nativitate ita constituitur, ut minus perspiret; & humores cutanei crassiores sunt ac lentiores, quales in mulieribus, praecipue pituitosis.

140. In herpete discreto, *exedente*, major observatur humorum acrimonia; validior eorumdem in cutem commotio; major inflammatio cutanea; major in cute calor; intensior rubor; major in affecta parte fervor, imprimis in *exedente*, in quo deprehenduntur acerbior pruritus, molestior sensus erosionis, velocior cutis exulceratio, cita nonnunquam in gangraenam mutatio. In biliosis temperamentis, cachecticis, pituitosisve corporibus, post notabilem inter exercitia corporis, aut liquorum spirituosorum abusum, humorum commotionem frequentius observantur ejusmodi herpes.

141. In herpete crustaceo, in omni estiomeno lymphæ cutis, oleum, gluten, spissitudinem & acrimoniam contraxerunt; succis lentis turgent glandulae cutaneae. Alias ichor herpeticus ex cellulis telæ cellulosae migrat in cellulas; ulcus indefinenter expatiatur, nunc in latum, ubi tenior est ichor; nunc in partes subje-

etas, ubi magis oleosus, crassior, lentior est, unaque vitae vis infirmior. *Crustaceo* & esthiomenis imprimis tentantur ii, quibus cutis adipe & sero valde turget, quales sunt pinguedinosi & cacochymici a).

142. Herpeticus ichor vitae viribus indomabilis est: imo inter artis auxilia vix alterationem patitur. In quolibet enim herpete legitima natura vel arte nusquam cieri potest suppuratio b). Verum nisi rescindantur ejus radices, constanter viget morbi seminum. Nunc tacite vires acquirit eundo contracta labes; nunc protinus evolvitur & sua variis in regionibus infligit vulnera. Varii autem sunt ichoris herpeticus fontes.

143. Herpes haereditaria labe comparatur, cum ex parentibus vel nutricibus herpeticis viri tinctis sobolescunt aut alimoniam fugunt pueri, quorum corporis rudimenta morbi germine hac via conspurcantur. Dum evolvuntur organa, major evadit humorum motus; ad corporis ambitum adaucta vi cordis uberius mittuntur; luis germina sensim explicantur; in cutem corrivantur; perpetuumque liquoris herpeticus stillicidium excitant *). Foetus sydedatus ac veluti tabo putrefactus abortu reiectus est, dum herpetis evanescentis ac sensim in gravitate discussi humor fuit ad partes uterinas translatus c). . . . Variis in proavi lue venerea infecti stirpibus herpes squamosus siccus in facie potissimum ac naribus erumpit circa pubertatem, ut in duabus familiis caeteroqui numerosis hic datur observare. . . . Sana videbatur mulier quae foetum lue venerea infectum crustosis ulce-

a) Liber cui titulus, *Liv. des observ. chirurg.* Observat. VII. pag. 37. Tulpius, *obs. med. monita med.* 42. pag. 384.

b) BARCHUSEN, *collect. med. gener.* pag. 349.

*) Haereditaria lues ad adolescentiam non raro illucescit: ST. BLANCARD. *inst. chirurg.* Cap. XLVI. p. 525.

c) BALLONIUS, *conf. med.* Lib. II. conf. XXVIII. p. 245.

ribus sciatentem edidit *a*)... Qui puer a parentibus morbum pustulosum contraxerat, lue venerea non unam nutricem infecit *b*).

144. Cum exiliora sunt fibrarum stamina, vis fasciculorum muscularium debilior est; elanguescunt vasorum actiones; minor est fluidorum motus; minor tritus & elaboratio; minus rite defecantur viscera; recrementis infarciuntur potissimum jecur & lien [§. 32, 33]: illa sensim cutem appellunt, & ulcus excitant. Hoc, instar fonticuli, sensim eliminatur humor, qui majores in infarctis visceribus excitavisset strages, nisi viam aliam elegisset... Zona persequitur pallidiores & cachectico corporis habitu praeditos [§. 92]. *c* Scorbuticis, hypochondriacis, cachecticis familiaria sunt cutis vitia *d*) „Quibus, inquit Hippocrates, „magnus est lien, si quidem biliosi sunt; foedati multum apparent, ac ulceribus obsiti...“ Secto cadavere hominis herpetici, lien insignis magnitudinis, valde inflatus, turgidus & liquamine atro sanguineo repletus apparuit *e*)... Senectam, in qua sensim perimitur actio mutua fluidorum in solida, scorbutum alterum non immerito diceret *f*), ulceribus autem cutaneis in inferis potissimum artubus aetas senilis est obnoxia. In pueris humores ad superiora magis rap-

D 2

ptum

a) BLANCARD, *ibid.*

b) A. Lusitanus *Curat. Med. Cent. I. Cur. XLIX. pag. 81. 82.*

c) TH. BONNET, *oper. chir. Tom. II. de affectib. extern, Sect. IV. Liv. VI.*

d) HOFFMANN. *ibid. vol. III. Cap. V. §. XX... Ad diagnof. obstructionum hepatis valde conferunt maculae & cutaneae efflorescentiae. Ballonius consil. med. Lib. II. hist. I. pag. 55.*

e) HOFFMANN. *ibid. obs. VIII. pag. 442.*

f) WALSCHMITDIUS, *inst. med. Lib. IV. Cap. VI. pag. 112.*

ptum efficiunt: in adultis medium corpus affectibus pruriginosis frequentius exaratur.

145. Inter corporis exercitia valide contrahuntur alternis vicibus, & relaxantur muscoli. His impliciti liquores fortius adacti uberius exprimuntur; copiosius fluunt ad cor sanguis, ad cutem lymphæ; frequentius & altius inspiratur & exspiratur aër: dum sic adauge- tur sanguinis impetus, jecur musculis abdominalibus & diaphragmate valide comprimitur; major exprimi- tur bilis [§. 33.] quantitas; calor alioquin intenditur; spissantur fluida; remorantur in emunctoriis; majorem inibi concipiunt acrimoniam; eliquantur; fibras velli- cant; in motum ducta mittuntur ad cutem; variae pu- stulae, erysipelata cum febribus emergunt a); *commo- tis* enim, ut cum Hippocrate b) loquitur Theophra- stus, *impuris corporibus fiunt ulcera.*

146. Cum inertis torpet otio corpus, recremen- tis impletur tela cellulosa; turget adipe; comprimun- tur vasorum rubrorum radices; motus solidorum im- pediuntur; liquida stagnant; magis ac magis alteran- tur; cachecticum, scorbuticum evadit corpus: na- scuntur ulcera c)... ex Judæis, qui sedentarias ac stata- rias artes exercent, omnes ferme vadunt in melancho- liam, praecipue cachexiam; ita, ut etiam inter ditiores pauci sint, qui pruriginoso aliquo affectu non laborent d).

147. In somno diutius protracto minuitur admo- dum liquidorum circuitus; recrementa copiosius in telam cellulosam congeruntur; pars tenuior exhalatur: re-

a) TOZZI, de rectorio *non natural.* usu, pag. 240.

b) Exoriuntur ulcera, si quis dum impurgatus est, labo- raverit. HIPPOCRAT. Epid. VI. V. 50.

c) SWIETENIUS, Comment. in Boerh. Aph. 1151. Tom. III. pag. 609.

d) B. RAMAZZINI, de morb. artif. diatrib. Cap. XXXII. pag. 603.

remanet crassior & ad acrimoniam concipiendam magis idonea ... parciore facta per noctem insensibili perspiratione, plus puris effluit ex ulceribus cutaneis *a*).

148. In vigiliis diutius protractis major adest humorum agitatio; sero suo sensim spoliatur sanguis: majorem contrahit spissitudinem & acrimoniam lymphæ ... pruritus, scabies, herpes immodicis vigiliis non raro succedunt ... sanguis autem scabiosorum & ulceribus cutaneis laborantium fere semper concretus apparuit *b*), & in coagulum adeo densum firmatus *c*); ut sale penetrari nequeat; efferbuerit cum aceto, & plumbum ustum supernataverit *d*).

149. Aëre frigidiori vel humido vel utroque stringitur obturaturve cutis; spissantur cutanei liquores; in cute morantur; vix vel non perspiratur *e*); & nisi una excretio gerat vices insensibilis perspirationis, humores excrementitii sensim in corpora coacervabuntur, moram liquabuntur, morbisque cutaneis originem dabunt ... „prægressa aestate humida & frigida, sicciore temperiei homines pruriginosa serpiginosa scabie laborant“ *f*) ... autumno & vere humidis, aut se prodit, aut recrudescit, aut redit herpes *g*).. Omnium autem pustularum genera frequentius autumnali & vernali tempore proveniunt *h*).

D 3

150.

a) De HALLER, elem. physiol. Tom. V. Lib. XII. Sect. II. §. XVI. pag. 75.

b) MORGAGN. ep. anat. LIII. §. 7. 8. & seq.

c) HOFFMANN. ibid. §. XIX. pag. 429.

d) CALMET, ibid. Tom. I. *dissert. sur la lepre*, p. 566.

e) De HALLER, ibid. §. 19. pag. 83.

f) F. HOFFMANN. ibid. Obs. VII. pag. 441.

g) F. HOFFMANN. ibid.

h) SCHENKIUS, obs. med. Lib. V. pag. 699.

150. Aestate spissantur humores; acrimoniam concipiunt *a*), & qua proportione accedit autumnus, eadem frigore constipatis cutis emunctoriis, excrementa congeruntur in cutem, & hanc eo citius exedunt, quod ichor herpeticus aestivis caloribus adustus longe sit acrior: *morbi enim*, inquit BALLONIUS, *autumnales magis fiunt ob qualitatem. . .* „Sub autumnii finem, „ac deinceps per totam hyemem sequentis anni, Neapoli crustosum erysipelas (herpes exedens) vagatum „est; quod cunctos facie peculiariter affecit, cum febre acuta, pervigilio, delirio, narium haemorrhagia „aliisque pravis symptomatis; e quo pauci admodum „evasere *b*).“

151. Eadem praestare videtur aeris calidioris in frigidiorum mutatio, vel alterna caloris & frigoris vicissitudo... Observatum enim est plures, qui ex Gallia & regionibus trans Rhenum sitis, aliisque locis vitiferis aere subtiliori donatis ad atmosphaeram rigidiorum se converterunt, ulceribus cutaneis fuisse tentatos *c*).

152. Hyemali frigore sana firmantur corpora; cacochymica vero recrementis frequentius obruuntur *d*), & licet HIPPOCRATES merito dixerit *e*) *vernā tempestatem omnium saluberrimam*; attamen cum vernaes ad auras intumescunt ductus cutanei, major sit ad corporis ambitum, humorum hyemali tempore congestorum proventus. Ideo, non in sanis, at in cacochymi-

a) Oris ulcerationes aestate fiunt. HIPPOCRAT, aph. Sect. III. aph. XXI

b) TOZZI, in Aph. HIPPOCRAT. Sect. VII. Aph. XX. pag. 171.

c) HOFFMANNUS ibid. pag. 427.

d) Hyeme frequenter observantur achores, N. PRISO, de cogn. & curand. morb. Tom. I. Lib. I. Cap. V. pag. 21.

e) HIPPOCRATES, Aph. Sect. III. Aph. IX.

micis corporibus, vere prodeunt impetigines, vitiligines, pustulae ulcerosae & tubercula a) plurima.

153. Calidior aër cutem efficit rariorem; fit major excrementorum in eandem affluxus; fluida turgent, rarefcent, eliquantur; elongantur solida; vires hebescent; fluidorum stagnationis, dissolutionis & acrimoniae effectus ubique corporis persentiuntur... In Hollandia morbi cutanei saepe deprehenduntur Austrorum sequaces b)... In Asia ubi fervet aestus, & mala victus ratio; cancri frequenter occurrunt c)... Austrinam tempestatem, *quae feri mali parens est*, sequuntur pustulae, prurigines d), &c.

154. Tristitia, moerore, poenitentia quassatus homo percipit in regione gastrica quamdam veluti constrictionem & pondus; respiratio laeditur; cordi gravius incumbit onus; languet circulatio; & motus excrementorum suspenduntur e); aliunde subvertuntur digestiones; male peragitur ultima succorum alibilium concoctio; horum colluvies jam remoratis in corporis habitu excrementis addit alas; acrimonia magis ac magis contracta, cutis exeditur... Animi pathemata languidiora scorbuto, cardialgiis, melancholicis tumoribus, cancris [§. 98.] fores pandunt f).

D 4

155.

a) HIPPOCRATES, *ibid.* Aph. XX.

b) ZIMMERMANN, *Traité de l'exper. en Med.* Tom. II. pag. 323. & suiv.

c) P. ALPINUS, *de Medicina Aegypt.* Lib. I. Cap. XIII. pag. 23.

d) BALLONIUS, *consil. medic.* Lib. II. Conf. XLII. pag. 287.

e) In tristitia & moerore gravius evadit corpus. De HALLER, *elem. physiolog.* Tom. V. Lib. XII. Sect. II. §. 14. pag. 71.

f) WALSCHMIDTUS, *inst. med.* Tom. I. Cap. X. pag. 44.

155. Majorem solidis tonum impertiuntur validiores animi commotiones; aestuat in vasis sanguis a); moventur in cacochymicis recrementa & cutem appellant. . . Ab animi vehementiore succussione homo labitur in notabilem corporis inertiam, artuum tremores, &c. pallet cutis; morantur ad corporis ambitum recrementa, & occasione data prurigines inducunt.

156. Neque solum externam, sed etiam internam [§. 23.] perspirationem laedunt validiores aut languidae mentis commotiones. Dum enim convellitur alimentaria [§. 154.] fistula, & angunt cordis palpitationes, non solum elanguescit sanguinis motus in abdominalia viscera; sed non raro sic *spastice stringuntur intestina*, ut bilis, quae secum universa ferme viscerum abdominalium recrementa trahit [§. 32.], aditus in duodenum praecludatur, recurrat in hepar, in quo mora protracta liquatur, acrimoniam concipit, variosque subeundo telae cellulosae [§. 36] tramites, tandem cutem appellit & herpetem excitat.

157. Qui spirituosus abutuntur, iis paulatim subvertuntur digestiones; inspissantur sanguis & alibiles succi; nec raro recrementis infarciuntur viscera; sensim augetur obstructio; recrementorum reliquiae mittuntur ad cutem, & herpetem nonnunquam excitant. . . Spirituosus abutentium visa cadavera prae se ferunt scirrhos jecoris b); nec raro his adjunguntur ulcera tum interna tum externa. . . Sordidis crurum ulceribus obnoxii sunt bibaces, edaces, scabiosis, herpeticis contaminati pustulis falicarii c).

158. Acria medicamina d); cibi saliti, peracres, aromatici; piperata; saliti pisces; carnes fumo indu-

a) ELLER, *ibid.* Sect. I. pag. 16. & seq.

b) CL. LORRY, *Traité des alimens*, Tom. II. p. 203.

c) RAMAZZINUS, *ibid.* Cap. XXVIII.

d) HOFFMANN. *ibid.* §. V. pag. 435.

ratae &c. ejusmodi, quae humorum acrimoniam concitare valent *a*), pruriginosis affectibus ansam non raro suppeditant.

159. Cibi farinacei, pingues; alimentorum crassioris, ac durioris substantiae farragines aegre digeruntur: sanguinem vitiant; viscerum infarctus accerferent: sensim in praecordiis comparatur excrementorum colluvies, quae data qualibet occasione in cutem irrumpit & herpetem excitat.

160. Maxima tamen consuetudinis in victu ratio habenda est: *consueta enim, a multo tempore, etiamsi deteriora fuerint, minus turbare solent b*): Hinc evenit, ut farinaceis assueti validisque laboribus una dediti rustici non ideo pustulas cutis contrahant. Ex adverso cita cibi dulcis & pinguis in acriorem (quemadmodum subita quaelibet in sex rerum non naturalium usu) mutatio morbos cutaneos excitare valeat... Nempe dum una cum climate mutatur victus ratio; piperatis & caeteris ejusmodi abutuntur, qui alioqui calidiorem atmosphaeram experiuntur recens advenientes in Indiam, sudamina saepius experiuntur adeo infesta, ut pustulis ungue apertis ulcuscula cacoethica saepe oriuntur ut maligna, sic sanatu difficilia *c*).

161. Cum excernenda variis in organis retinentur; suboriuntur affectus pro morbificae materiae sede, indole, & vitae viribus diversi. Interim, ut nobilia serventur viscera, Natura saepe permittit aut ipsa procurat, ut morborum impetus ad aliquam partium ignobilium feratur... hac via tum acuti tum chronici soluti non raro visi sunt *d*).

D 5

162.

a) ELLER, ibid. Sect. I. pag. 13. CLEYERUS, &c.

b) HIPPOCRATES, Aph. Sect. II. Aph. 50.

c) BONTIUS, de Med. Indorum, Cap. XVIII. pag. 33.

d) HOFFMANN, ibid. §. 17. pag. 428. & §. 18. obs.

I. pag. 438.

162. Recrementa his in circumstantiis febriles inter motus in corporis ambitum ejici non rarum est. . .

„Certis anni temporibus sub imagine serpiginis miliaris vel alia papularum rubellarum facie quandoque „prodeunt herpes, ex quibus non raro serum acre „sub epidermide hinc & inde elevatum eructatur; qui „si temerario medicamentis retroagantur, valde periculosos excitant affectus a). Ab his non multum „alienas observaciones tradidit b)“ *Cl. de Hautefierck.*

163. Declinantibus variolis aut febribus continuis, morbi reliquias in summum corpus nonnunquam ablegat Natura; & virus sub imagine impetiginis furfuraceae, virulentorum & mali moris ulcerum potissimum in facie & lumbis obortorum ex praecordiis extricat, quorum humor ubi remeat ad praecordia cito sphacelum affert & gangraenam, ni tempestive remediis perversa retundatur ejus indoles c).

164. Colluvies catarrhosa quae coctionem eludit, in cutem quandoque corrivatur, & herpetem miliarem discretumve proritat. Hyeme nupera vigebat in urbe nostra catarrhus, in quo materies peracris arduum plurimis aegrotantibus & medico faceflebat negotium: in pueris, frequentius in adultis humor in faciem circa nares & labia irrumpens herpeti discreto dabat originem . . . herpetem, quo laborabat puella, praecurrebant multae catarrhosae fluxiones & ingens odontalgia d).

165.

a) ELLER, de cog. & cur. morb. acut. Sect. VI. p. 157.

b) *Observations de Medecine*, Tom. II. pag. 312.

c) R. MORTON, de variolar. declinatione, Cap. X. pag. 129. *Obs. Chirurg. obs. XXI.* pag. 46.

d) TH. BONNET, *Oper. Chirurg.* Tom. II. Lib. VI. Sect. IV. de tum. p. n. *Obs. XVIII.* pituita humoribus

bus

165. Rheumatica colluvies *vi vitae* nonnunquam ducitur ad cutem; hac via musculis aut visceribus impactus humor extricatus & ad corporis ambitum ablegatus herpetem excitat, evanescentibus principis morbi symptomatibus . . . „novimus, inquit HOFFMANNUS a), immanes artuum dolores oborta psoa „vel scabie leprae albae naturam habente, penitus sublatos . . . artuum dolores ulceribus sponte obortis in „pedibus conquievisse, qui, postquam arte consolidata „fuerunt, mox resuscitati sunt, pluries annotavimus.“

166. Cum humor arthriticus in artus detonat, non raro tumet aut inflammatur pars affecta. Pars humoris arthritici per poros cutaneos tenuior exhalatur; altera copiosis urinis sponte vel arte prodeuntibus feliciter eructatur; aut cutem vulnerat, variasque ciet efflorescentias, quarum eruptione multum levaminis accipiunt aegrotantes b) . . . nonnunquam etiam herpetem excitat humoris arthritici visceribus impacti metastasis in cutem.

167. Cum adest acrium humorum in viscus aliquod affluxus, Natura morbi fomitem aliquoties ducit in organum ignobilius . . . ulcera exedentia in pedibus & manibus apparentia phthisim in mercatore Londinensi averterunt . . . tuberculum tibia media insidens puerum a morbo, quo, tuberculo evanescenti, deinceps extinctus est, tres menses vindicavit c).

168.

bus acribus permixta, quocunque proruperit, maxime in non consuetos locos, eos ulcerat. HIPPOCRATES, de flat. §. XVI.

a) HOFFMANN. med. rat. syst. vol. II. de doloribus & spasimis, &c. Sect. II. Cap. VIII. pag. 32. & Vol. III. Cap. V. Obs. I. pag. 437.

b) Idem ibid.

c) SWIETENIUS, comment. in Aph. 1198. Tom. IV. pag. 17.

168. Comate somnolento afficiebatur puella quae miliarem herpetem in brachio postea passa est a) . . . hic vivit aeger qui per aliquot annos importuna tussi fatigatus, tandem herpetem squamosum in axilla sinistra fuit expertus: tussis interea siluit, quae herpette nunc evanescente redit, nunc resurgente recedit.

169. Mulier caeteroqui sana, priusquam in femoribus erumperent impetigines [§. 110], atrocissima premebatur colica, quae prout observavimus, toties redibat, quoties sponte evanescerent impetigines . . . vomitus aderat, dum herpes in ventriculo sederet b).

170. Sudaminibus obnoxia saepe videtur fenilis aetas. Humore uberrimos inter sudores cum intolerabili quem notavimus, pruritu ex visceribus extricato, pristina redit sanitas.

171. Cum recrementa jecoris aliorumve viscerum abdominalium remorantur in praecordiis, saepe se produnt haemorrhoides. Humorum illuvies non raro cutem appellit & herpetem, prae caeteris zonam [§. 89.] excitat. . . . Alias suppressis haemorrhoidibus humor cerebrum impetit ac feram inducit apoplexiam aliosve cerebri affectus [§. 120.].

172. Nonnunquam etiam variarum, quae fiunt per uterum, evacuationum vicarius observatur herpes. . . . Hic fruitur optima sanitate virgo, quae nusquam menstrua nisi per cutem passa est. Certis temporibus variis in cutis regionibus, potissimum in una vel altera clune se prodit miliaris herpes; ulceratur
tu-

a) TH. BONNET, oper. chirurg. Tom. II. Lib. VI. Sect. IV. observat. XVIII.

b) De HALLER, elem. physiol. Tom. VI. Lib. IX. Sect. IV. pag. 196.

tumor; sanguis aliquot dies ordinaria copia fluit ex ulcere, quod sponte clauditur ad sanguinis recessum. Non valde abfimiles in scriptis medicorum observationes reperio.

173. Cum a diuturno tempore silent menstrua, omnes omnino corporis actiones elanguescunt, corpus recrementis obruitur: cacochymicum evadit; variisque morbis afficitur, nisi recrementis modo quolibet exitus concilietur. Qui tunc erumpit herpes, aegros a gravibus aerumnis non raro vindicat . . . in muliere, cui menstrua defecerant, insultus apparent hysterici cum violentis cordis palpitationibus. Ab herpetis furfuracei circum aurem eruptione salus a).

174. Impregnationis et graviditatis ordinaria symptomata sunt pica, malacia, & pustulae mensium suppressorum comites b) . . . lochia & fluor albus ad herpetis exedentis, potissimum miliaris adventum saepius evanescent . . . in febre puerperarum lactea humor in cutem quandoque mittitur & herpeticam affectionem humoris colore facile dignoscendam generat c).

175. Cum natura vel arte, citius, quam par est, occluduntur ulcera, quibus natura defecabat corpora; retroacta sanies aliam legit viam; majorem nonnunquam offendit circa corporis penetralia resistantiam; minorem vero versus ambitum; in cutem sibi pandit iter ac herpetem non raro suscitatur . . . occasionem herpeti miliaris quandoque dedit ulcus narium d) . . . Zona quidam periit ex ulcere cruris, quod intempestive consoli-

a) *Memoire de l'Acad. de Chir.* Tom. I. Chap. I. p. 14.

b) BALLONIUS, *consil. med.* Lib. II. cons. 42. p. 287.

c) PUZZOS, *Traité sur les Accouchemens, mem. sur les depots lacteux*, pag. 346.

d) VIGIER, *grande Chirurg.* Chap. XII. pag. 357.

solidaverat chirurgus *a*) . . . Levissimo narium ulcere perfanato succedebat herpes miliaris in brachio erumpens *b*) . . . tibia pulvere tormentario comburitur; frigidis applicatis inflammatio cruris aliaque graviora symptomata suboriuntur; herpete totum crus exeditur *c*) . . . post retropulsam in milite scabiem, herpes exedens effloruerat in toto corpore *d*)

176. Antequam herpes erumpant in his circumstantiis, febris ut saepius excitatur, qua vigente humor in ignobiliora rejicitur organa . . . febre continua laboravit aeger, in quo devicta scabie ulcera maligna serpentina in toto corpore visa sunt *e*).

177. Non tamen in omnibus aegris adeo felices observantur artis vel naturae conatus . . . arte siccatis tibiaram ulceribus, icterum, dysenteriam & mortem passus est adultus *f*) . . . miris omnium corporis partium convulsionibus veluti strangulatum occumbere vidimus puerum, cujus herpes palpebra sinistra insidens fuerat retroactus.

178. In scorbuticis affectibus humorum illuvies ex corporis penetralibus nonnunquam ejicitur ad ambitum. Inde prodeunt pruriginosae cutis affectiones quarum eruptione morbi cura longe facilius obtinetur *g*) . . . quae de scorbuto hic tradimus, ea de cachochymia sunt eodem modo accipienda.

179.

a) LANGIUS, Ep. med. XXXII. pag. 497.

b) BONNET, chirurg. Tom. II. Lib. VI. Sect. IV. obs. XVIII.

c) HILDANUS, obs. chir. Obs. XCIX. pag. 124.

d) R. de HAUTESIERCK, *Obs. de Med.* Tom. II. obs. VII. pag. 318.

e) P. POTERIUS, Cent. II. Cap. I. pag. 23.

f) A. LUSITANUS, curat. med. cent. I. curat. LXXXIII. pag. 112.

g) GLISSONIUS, de Rachitide. Cap. XXIII. n. 27. p. 301.

179. Cum virus scrophulosum artis vel naturae opera subactum in cutem emovetur, varii pro humorum acrimonia, tenuitate vel spissitudine herpes nonnunquam efflorescunt, adaucta vel minuta struma, prout parcius aut uberius ex ulcerata cute manat scrophulosa lues a). Alias virus herpeticum scrophulosi naturam induit [§. 98.] & herpeti strumae succedunt.

180. Inter varias herpetis species nulla frequentior observatur herpete squamoso potissimum in pudendis insidente. Huic imprimis occasionem dat virus venereum b).... Viri quos novimus, quatuor cum infecta muliere eadem nocte concubuerunt. Singuli herpetem squamosum contraxerunt... lue venerea & herpete squamoso tentatus cum muliere sana concumbit; alter posterdie cum eadem coit, & herpete squamoso in eadem cutis regione sito donatur.

181. Media ferme pars hominum confirmata lue venerea tinctorum herpete conspurcatur, qui sub humili rusticorum casa, ubi delitescit virtus, longe rarius occurrit... Adeo frequens luis venereae symptoma reputatur herpes, prae carteris squamosus; ut, in ancipiti casu, latitans virus venereum c) saepius incusetur illo praesente.

182. Quadruplici sub respectu considerari potest virus venereum; vel quatenus inflammationum author, ut

a) CL. de BORDEU, *Dissert. sur l'usage des eaux de Barèges, & du mercure dans les écrouelles*, p. 61.

b) F. JOEL, oper. Chir. de tum. cutis in specie; p. 182. POTERIUS, Cent. II. Cap. LXV. L. BOTALLUS de lue venerea, p. 451. MANARDUS, Cent. II. lib. VII. Ep. med. II. p. 52.

c) *Medecine Theologique*, Tom. II. part. III. pag. 312,

ut in gonorrhæa, urinae fervore, bubonibus, &c. vel quatenus parum laesis solidis fluida magis impetit, ac proinde marifcas, thymos, verrucas, fungos, exostoses inducit; vel corrosivum, quo excitantur ulcera phagedaenica, narium mutilationes, herpes; vel tanquam pustulosum a).

183. In lue venerea corrosiva potissimum ac pustulosa habentur exempla naturæ syphiliticum virus extra corporis cancellos ejicere fatagentis.

184. Ea tamen saepius est luis venereae energia, ut non raro maximam humoribus inferat visciditatem. „Plures enim, inquit MASSA b), mortuos in hospitalibus secui, qui viventes morbo gallico laborabant, in quibus venae per universum corpus erant plenae materia pituitosa alba, quae pituita longe in quantitate superabat sanguinem, & loca etiam dolorosa madebant eadem materia pituitosa, imo in aliquibus omnes lacerti madebant ista jam dicta materia.“

185. Benignioris indolis venereum virus hodie facilius cutem appellit, & ad exhalandum per cutis spiracula videtur aptius c). Ideo cum nostris temporibus evidenter a sua malignitate deflexerit; rarior occurrit lepra qualis olim observabatur d).

186. Fatemur interea non omnem lepram a viru venereo scaturire qui aliorum observationibus e) edocti

a) MANGET, Bibl. Chir. Tom. IV. Lib. XV. Cap. V. de syphilide, pag. 88 & seq.

b) Epist. med. Tom. I. Epist. XXX.

c) R. de HAUTESIERCK, Obs. de med. Tom. II. Chap. V. pag. 310.

d) CALMET, *Dissert. sur la lèpre*, Tom. I. & *dissert. sur la malad. de Job*, à p. 274. ad 285.

e) Ab usu aquae putrefactae, & salitorum cacochymia, scorbutus, Elephantiasis. P. ALPINUS de med. Aegypt. Lib. I. p. 26. &c.

cti novius aeris calidiorem temperiem; pravam victus putridi, saliti, piperati, paludosi &c. rationem scorbuto, leprae, & elephantiacis foeditatibus ansam non raro suppeditasse.

187. Neque solus herpes squamosus lue venerea tinctos adoritur. Virgo enim, quam vidimus, venereum ulcus in sinistra nare patiebatur; quo evanescenti gravis accedit cephalalgia cum febre, comate somnolento. Revirescit sanitas ad herpetis miliaris eruptionem in brachio sinistro . . . Syphilide fuerat affectus futor calceonarius qui postea zonam expertus est a) . . . herpete farinaceo in scroto & facie hic tentatur lue venerea infectus . . . Elephantiasis ei minabatur, qui ter luem hispanicam contraxerat . . . quibus male curata lues, ii saepe redduntur elephantiaci, impetiginosi b).

188. Contagio traducitur ichor herpeticus, cum indefinenter avolans ex ulcere herpeticum fumus c) hali-

Annonae penuriam sequebantur ulcera cutanea. GALENUS de probis, pravisque aliment. succis, Cap. I. Charter, Tom. VI. pag. 416. 417.

Plebei, Mendici, Pauperes vivunt obnoxii fordibus dorsi, brachiorum, femorum, surarum &c. ulceribus. F. HOFFMANN. med. rat. systemat. Vol. III. Cap. X. §. IX. pag. 427.

In Insula Java frequens est elephantiasis, ubi prava datur victus ratio, loci calor adurit & venerea lues est inquilina. BONNET, Chirurg, Tom. II. Lib. VI. Sect. V. I. XV. Ab austrina tempestate & diluvio quod circa Pelagii tempora erupit, luem veneream & quodlibet pustularum malignarum genus repetit Leonicens, de morb. gallic. fol. 125.

a) MANGET, Bibli. Chirurg. Tom. IV. Lib. XVI.

b) BALLON. Confil. med. Lib. I. Cap. LXI. pag. 349.

c) EZECH. à Castro. ign. lamb. pag. 60.

lituosus in sani cutem via qualibet intromittitur. . . .
 „Hinc affecti loci contrectatione ab alio; ablutione in
 „eadem aqua in qua lotae sunt partes impetiginosae &
 „serpiginosae; abstersione manuum & faciei cum lin-
 „teolo, in quo abstersae sunt partes serpiginosae *a*); &
 „chirothecae manibus inductae ab impetiginosis antea
 „usurpatae“ novacularum viru tinctarum usu; . . .
 concubitu & deosculatione *b*) herpes traduci potest
 prae caeteris humidus *c*).

189. Cum in cute stagnat humorum illuvies; ex
 animalculorum ovis in illam depositis & loci calore in-
 cubatis prodeunt vermes, qui hinc & inde reptantes,
 acriter latibula sua compungentes molestum excitant
 pruritus in scabie potissimum *d*) ac herpete mi-
 liari *e*) nonnunquam apparuerunt. An a sanguineis
 vasis ad cutem dilapsi sunt? . . . Aliquoties in sanguine
 visi sunt *f*). . . Estiomenum procul dubio concitassent
 vermes exigui in pustula lentis magnitudinem vix supe-
 rante latitantes, nisi causticis aperto tumore subduxis-
 set eos Poterius *g*). . . Non tamen causam omnis morbi,
 etiam cutanei, cum CL. DESAULT, vermem bene
 diceret.

190. Longe frequentius herpetis eruptioni favent
 ea, quae cutem siccant, stringunt, obstipant, aut qua-
 libet

a) JOEL, praxeos Lib. X. Sect. III. pag. 546. VIR-
 GIL. Georgic. Lib. III. versus finem.

b) Traetat. patholog. de morb. cutan. Cap. XVI. p. 273.

c) ASTRUC. *Traité des Tumeurs*, Tom. II. Liv. II.
 Chap. II. pag. 279.

d) MORGAGN. Ep. An. Epist. V. §. 6. & seq.

e) TOZZI; in HIPPOCR. aph. Sect. VI. Aph. IX. p. 168.

f) ISAAC CATTIERUS, Hist. & observ. med. phys.
 Cent. III. Obs. IV. pag. 198.

g) P. POTERIUS, Cent. I. Cap. XLVII. pag. 43.

libet via sic afficiunt, ut acrium succorum variorumque recrementorum ex cute continuo manantium ostia praecludantur *a*), ac exitus illis omnino denegetur; videlicet cutis, aere sicco, sole vel igne siccatio; aqua fervida ambustio; frigore constrictio *b*; compressio, ligaturae *c*) distentio, ictus, frictio, abrasio *d*, immundities, vestimentorum sordes, &c.

191. Herpeticus ichor variis de causis retroagi potest. Cum infirmantur cordis vires; quae minimis in canalibus hujus actione ferme sola peragebatur; elanguescit humorum circulatio; recrementa lentius & parcius varia cola & cutaneos porulos appellant; telam cellulofam infarciunt; ex hac in viscus, in quo minorem offendunt resistantiam, dilabuntur; atque pro variis in quibus decumbunt organis pro majori vel minori sua acrimonia; varios, periculosos admodum ac saepe lethales excitant affectus.

192. Haec phaenomena in aetate senili rugis distincta; potissimum inveteratis herpetibus; vel fractis viribus aegrotantium saepius observantur. . . Senes oclusis sponte ulceribus cito pereunt. . . In mammis mulieris insidens herpes sponte siccabatur & evanescebat. Cito mulier acuta plevro-peripneumonia corripitur & frustra tentatis quibuslibet remediis moritur *e*). Similes nec in praxi medica raras observationes omittere liceat.

193. Omnia porro quae cordis & vasorum rubrorum vires infirmant; motum humorum & recremen-

E 2

to.

a) F. PLATERUS, de superf. corp. dol. pag. 776.

b) HILDANUS, obs. chir. Cent. I. Obs. 99. pag. 74.

c) TRINCAVELLIUS, cons. med. Lib. III. consil. CXVII. fol. 685.

d) ASTRUC. *Tr. des tumeurs*, ibid. pag. 276. 277.

e) R. de HAUTESIERCK, ibid. pag. 323.

torum evacuationem intercipiunt; aut modo quolibet ita retardant, ut in corporis penetralia retroagatur virus herpeticum, inter causas repercussionis herpetum jure numerantur.

194. Ad eas revocantur languidiora mentis pathemata; vita deses; somnus diutius protractus, quam pati potest aegrorum aetas aut constitutio corporis, aër spissus, frigidus, nebulosus; potus aquosi, frigidi, largiores; alimenta frigida, aquosa farinacea, caeteraque ejusmodi, quae sanguinem spissum crassioraque recrementa praestare valeant, aut molem humorum, infirmatis una solidorum viribus, adaugeant.

195. Cum adsunt causae delineatae [§. 194]; ubi medicamentis frigidis, oleosis, stipticis, causticis &c. obteguntur ulcera herpetica; vel idoneae curationi variarum herpetis specierum cautelae neglectae sunt: tum praepeditur ichoris effluvium: hic varios subit telae cellulosae tramites; & in caput, thoracem aut abdominalia viscera, potissimum in organum, unde manaverat, refluit.

196. Quot & quantas non experti sunt strages; quam gravibus aerumnis intempestivo topicorum usu comparatis non mulctati sunt, qui medicorum severum, dum herpetis cura tentabatur, vitae regimen imperantium consilia spernentes, circulatorum, agyrtharum & caeterorum ejus farinae medicantium opem sunt mutuati! . . . Siscitanti dicent sepulchra quibus victimae vix numerabiles jacent aeternis obvolvendae tenebris.

SECTIO III.

De herpetis diagnosi.

197. **D**iversas cutis pustulas & ulcera decurrenti & cum herpeticis maculis comparanti luculenta sese primo intuitu offerunt mutuae omnium secum invicem affinitatis argumenta,

Pleraque cutis affectiones iisdem, quas variis herpetibus assignavimus, causis possunt excitari; eadem ferme symptomata, nec dissimilem curationis methodum saepe requirunt: imo metastasibus aequè periculosis occasionem quandoque suppeditant.

198. Varias ejusmodi cutis aegritudines inter se peculiari tantummodo humorum alteratione, & exinde surgentibus phaenomenis a se invicem discrepare dices.

199. Varii tamen dantur characteres, quorum ope herpes ab herpete, vel alio cutis affectu dignoscatur. Priorem diagnosim quod attinet, pauca herpetis historiae subjungemus, ut pote quod illa haud operose deduci possit ex variarum herpetis specierum [§. 52, 56, 67, 72, 75, 83, 93, &c.] imaginibus, sede [§. 125], causis [§. 128.], &c. secum invicem collatis,

200. Posteriolem adimplebit breviter instituta comparatio morborum cutaneorum cum herpeticis maculis vel ulceribus, quales sunt vitiligines, intertrigo, lactumina, lupus, cancer, &c. magis consimilium.

201. Lactumina cum herpete squamoso sicco [§. 61.] aliquam licet habeant affinitatem; attamen, cum benigna sunt, squamas latiores vel crustas absque pruritu saltem notabili dimitunt; nec raro capillorum eruptionis prodromi videntur a),

E 3

202.

a) BROUZET, *Educat. medecinal. des enfans*, Tom. II. Chap. II. pag. 93.

202. Herpes squamosus humidus videtur cum intertrigine puerorum adeo affinis, ut rubicunda cutis in intertrigine non raro a) excorietur, ichorem effundat, quandoque alte ulceretur [§. 145]; licet mortificatione saepe terminetur intertrigo b).

203. Etsi herpes furfuraceus, squamosus, erysipelas, & herpes exedens secum invicem quadantenus conveniant, in multis tamen valde differunt. Haec autem cutaneorum affectuum analogia cutis superficiei & epidermidis erosione potissimum stabilita, erroribus nonnullis occasionem dedit, quos ipsa HIPPOCRATIS, vel ejus Interpretum lectio potuisset redundere.

204. Triplex habetur erysipelatis species: 1^a. subsequitur variarum corporis partium ulcera c), in ea sanguis ad margines ulceris remoratus, eliquatus in cutis superficiem effunditur; & stasi sua quandoque gangraenam advocat.

205. Rosa nuncupatur altera; quae absque ulcere *quamdam* excidat deflagrationem & ardorem levem. Cutis, haud secus ac in quorundam pulmonicorum facie, roseis perfusa videtur coloribus. Initio febrium acutarum, quae crasi humorum scorbutica stipantur, saepius erumpit d); & rubello tincta colore quandoque videtur tota cutis; prout bis vidimus in febribus pestilentialibus. In scorbuticorum facie nonnunquam observatur; praecipue cum spirituosos liquores uberius hauserunt; vel ira nimium percelluntur. Alias in peculiarem faciei locum effunditur sanguis; ut scorbu-

a) Tract. pathol. de morb. cutan. Tom. I. Cap. XXIV. pag. 193.

b) ETMULLER, oper. med. Tom. II. colleg. pract. de morb. infantum, Cap. VI. pag. 1082.

c) TAGAULT. inst. chir. Lib. I. Cap. VIII. pag. 96.

d) KLEINUS de morb. exit. & praef. pag. 78.

buticis & sanguineis temperamentis (gallice vocant *couperosés*) evenit. Macula haec, quam rosam nuncupant, sanguine rubello velut irrigata videtur; paucisque modo nullis dimissis furfuribus, perspiratione & sanguinis fluxu redintegratis evanescit.

206. Tertia rigorem habet & febrem cum cutis rubore *qui pressione subterfugit*; raro admodum *circumscribitur*; molestum cutis ardorem infert; epidermidem ulcerat: in furfures resolvit; adeoque paucos intra dies excutitur & *erysipelatis ulcerati* nomen retinuit.

207. Cum haec erysipelatis species detiorem se praebet, aut negligitur, aut in frigidantibus tractatur; solet emittere pustulas miliariis [§. 82.] paulo majores, alias aliis minores, acri sero refertas; modo fixas, modo serpentes; tumque alienam ab erysipelacea sibi vindicat indolem.

208. Cum enim, inquit KLEINIUS *b*), erysipelas male tractatur, aut negligitur; vadit in suppurationem pessimam. . . Ulcera exedentia, mali moris ac insanabilia nascuntur; & tum proprie dicitur ignis sacer [§. 83].

209. Hic ulceratorum erysipelatum exitus ab HIPPOCRATE designatus fuerat. *Ab erysipelate*, inquit, *putredo aut suppuratio, malum c*). *Suppurationis* autem nomine HIPPOCRATES hic non intelligit ichoris erysipelacei in pus conversionem; verum ichoris in erysipelas congestionem, & ex ejusdem congestionem, humoris ulcerationem: ac voce *putredinis*, humoris mutationem in gangraenam; non enim proprium est erysipelatis suppurari vel putrescere *d*). Malignum igitur

E 4

ery-

a) HORSTIUS, refer. HERCULE, locorum communium, Lib. V. Cap. IV. pag. 312.

b) KLEINIUS, ibid.

c) HIPPOCRATES, aph. Sect. VII. Aph. XIX.

d) CARDANUS in hunc aph. pag. 768.

erysipelas, aut neglectum, aut male curatum, quod vesicatur, nihil aliud est quam herpes exedens a). *Vesicatum igitur, dein ulceratum erysipelas, ejusdem est generis cum herpete b); nusquam enim erysipelas ulceratum visum est c).*

210. Ab herpete erysipelatibus succedaneo [§. 83], vesicis imprimis [§. 120.] non longe recedit ignis persicus. In hoc tamen ardor & pruritus molestiores observantur; *Et cutis velociter, ni succuratur, impletur aqua subtili adeo acri, ut eam pro veneno habuerit BRUNNS.* His adde quod locus igne persico vesicatus, saepe lividus, niger aut plumbeus evadat; unde prunae, carbonisve (februm pestilentialium prodromi vel comitis) nomen comparavit.

211. Cum crustaceo & estiomenis crusta obductis quadantenus convenire diceres *lupum*; verum suo cutis loco manet lupus, nec serpit, licet quadraginta annos in primum obsessa parte nonnunquam visus fuerit d), non saniosus, nec dolore, nec pruritu &c. stipatus.

212. Neque magis estiomenum [§. 98.] pro cancro accipies, ubi noveris hunc ex scirrhis, tumoribus subcutaneis, vel glandulis conglomeratis ortum ducere; labra praese ferre praedura simul & inversa; dolore lancinante stipari; febre & atrophia corpus absumere; vapores adeo tetros ulceratum expirare, ut etiam a longe stantes moleste ferant; &c.

213.

a) GALENUS, therapeut Lib. XIV. Cap. II. P. FORESTUS, obs. chir. Lib. II. Obs. I. pag. 35.

b) MONTANUS, comment. in 2. GALENI Lib. art. curat. ad GLAUCON pag. 1229 & seq.

c) CAMANES, comment. in eundem GALENI Lib. p. 56.

d) GORDONIUS, de curat. gangraenae & herpestiomeni seu lupi, Rubr. IV. pag. 72., Guid. de CAULIACO, PARACELsus. &c.

213. Herpes squamosus, praecipue siccus & sine squamis [§. 60.] adeo cum vitiliginibus est affinis, ut RIOLANUS eas ad *morbos leuitatis* revocaverit; alii, quos inter ASTRUCCIUS a), pro herpetibus acceperint, licet inter utrumque affectum intercedat multum discriminis brevi vitiliginis descriptione detegendi.

214. Vitiligo est macula cutis nonnihil extensa, subaspera, non rubra, non inflammata, nullis exarata pustulis, nullo stipata pruritu; verum continua & ad carnes usque nonnunquam extensa. Acu puncta macula nec dolorem exhibet, nec sanguinem dimittit b). Cum albicat, *leuce* dicitur & in hac apparent veluti squamae cutaneae, ut Aetius ait, seu guttae, ut CELSI verbis utar, quae squamas aemulantur. *Alphus* a CELSO nuncupatur: ab aliis *Albaras*, *Alguasen*, *Vernicata*; aut *Morphaea nigra* seu *melas*, ubi niger est maculae color & eadem in cute videntur phoenomena.

215. Ab hac vitiligine parum differt *leuce*, *morphaea alba*, quae nihil aliud est, quam cutanea macula absque tumore, rubore, pruritu, ulceratione vel asperitate. *Leuce* summam tantum cutem infestat non continua, non cohaerens, aut dispersa variis locis cutaneis. *Leuce* alia, quemadmodum *alphus*, alba deprehenditur; alia nigricans seu *umbræ* similis, vel *hepatis colorem referens*. Utraque non raro distinguitur lue venerea vel scorbuto laborantium cutis, & ut plurimum, nullis advocatis medicaminibus, intra quatuor aut quinque dies evanescit.

216. Signa variarum herpetis specierum anamnastica potissimum eruuntur ex cognitione functionum

E 5

lae.

a) *Traité des tumeurs*, Tom. I. Liv. II. Chap. II. pag. 270.

b) Vide *Mercurialem de morb. cutan.* Lib. II. Cap. II. pag. 54.

laesarum, aegri temperiei, & caesarum, quae pruriginosis affectibus occasionem dederunt, quas in Capitulis II. Sectione II. delineavimus.

217. An a lue scrophulosa oriatur herpes, arguitur quod in juvenibus humorum in aures oculosve defluxione tentatis glandulae potissimum in collo intumuerint; si caeterae pariter infarctae fuerint glandulae, si strumis evanescentibus herpes succedant, &c.

218. An a viru venereo vel scorbutica labe sobolescant herpes, non ita facile determinari potest. Virus enim venereum aliquoties ita traducitur ut, parum vel non laesis genitalibus, ad singulas corporis partes aequae distribuatur; & scorbuticis maxime similia prouidet symptomata; licet signis peculiaribus apud plurimos aegrotantes non raro manifestetur. a).

219. Verum iustam de lue venerea movet suspicionem herpes, imprimis squamosus & in eorum genitalibus ortus, quos ad scorbutum non ducunt intemperantia vitae vel constitutio corporis; qui impuro concubitu labis venereae vestigia potuerunt contrahere; & solitis medicaminibus haud obsequiosos experiuntur artuum dolores.

220. Qui herpes rheumatismi, cachexiae; scorbuti, phthisis, colicae convulsivae, asthmae &c. soboles existunt [§. 142]; variarum, quibus aegri sunt aut fuerunt obnoxii, affectionum indolem sequi solent, atque ex accurata aegrotantis vitae historia & praesenti corporis conditione haud aegre deducuntur.

221. An vero dantur signa pathognomonica morborum ex retropulso herpete scaturientium [§. 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122.]? Febris equidem

*) RONDELETIUS de morb. italico pag. 840. BAGLIVIVS, &c.

dem nulla gravi vel manifesta causa praegressa, videtur violenta: insolita dolorum & symptomatum absque causa sensibili ferocitas justam quidem movere possunt suspicionem de retropulsione huius alicujus in organum in quod morbi totus detonat impetus. Ast dubium exinde natum tutius excutitur, cum aeger aut adstantes dissipatum fuisse via, qualibet herpetem confitentur.

SECTIO IV.

De Herpetum prognosi.

222. **U**lcera, inquit HIPPOCRATES a) „qui nosse
 „volet, qualem quaeque exitum habitura
 „sint: is imprimis quidem hominum naturas animad-
 „vertere; quaenam ad ulcera melius; quaenam etiam
 „deterius affectae sunt; deinde aetates in quibus sua
 „cujusque generis ulcera non facile profligantur &c.
 „His si quidem omnibus cognitis, quaenam cujusque
 „eventa futura sint, facile assequetur. Corporis au-
 „tem probandae sunt naturae leves, moderatae, fir-
 „mis visceribus praeditae neque admodum carnosae,
 „neque durae. Tum quae colore sunt albo aut nigro
 „aut rubro. Hae enim probantur si purae sunt. De-
 „terius est, si ex pallido mixtum colorem, aut palli-
 „dum, aut lividum habeant. Quae vero naturae su-
 „pra positae adversantur, eas deteriores esse constat.“

223. Herpes generatim est morbus remediis pa-
 rum obsequiosus b); majorem secum importat foeditatem, quam vitae periculum c) artis aut naturae vi-
 ri-

a) HIPPOCRATES, Praed. Lib. II. Sectio XVII. XVIII.
 §. 60. & seq.

b) VIGIER, *grande Chirurgie des ulcères*, Chap. II.
 pag. 516.

c) HIPPOCRATES, praed. Lib. II Sect. XXI §. 16.

ribus admodum aegre submoveri potest; & eo tempore saepe recurrit, quo curatus reputatur a).

224. Cum herpes naturae vel artis opera vincitur, sanus ac incolumis factus homo nullas nec ex virus in viscera retropulsione dein patitur aegritudines; nullam experitur morbi cutanei recidivam.

225. Rarius autem observatur adeo benignus macularum herpeticarum exitus b) Hinc maxime suspecta videri debet pars modo quolibet herpeticae luis excussio, donec appareant manifesta confirmatae sanitatis argumenta.

226. Herpes in cutem vel ut morbus erumpit, vel ut abscessus; vel ut quid tertium c) . . . ut morbus, cum in debili corpore pravi cumulantur humores, qui versus ambitum ejus commoti sensim inibi radicantur: variasque pustulas & ulcera deinceps excitant.

227. Idiopathicus igitur erit herpes, qui paulatim emergit; qui temporis lapsu capit incrementum: & qui, ut HIPPOCRATIS verbis utar, *longo tempore ad ultimum incrementi sui gradum pervenit.*

228. Cum corporis penetralia recrementis infarciuntur, quae suis emunctoriis educi nequeunt; humor tela cellulosa visceribus insita impactus partim in viscus aliquod congeritur; partim cutem sensim appellit; & per hanc indefinenter effluit, quoniam obstructo viscere non alia magis expedita, per quam exhalari possit, humori patet via. Qui autem ex interna laeae viscerumque morbis oriuntur herpes, difficilior, nec nisi

a) ASTRUC, *Traité des tumeurs*, Tom. I. Lib. II. Cap. II. pag. 281.

b) R. de HAUTESIERCK. *ibid.* Tom. II. pag. 311.

c) BALLONIUS, *epid. & ephem.* Lib. I. pag. 65. 66.

nisi sublati viscerum corruptela tolluntur; facile enim renovantur, ac repullulant a).

229. Verum aegri sui status inscii, ubi medelae tempus opportunum daretur, vix aut non medicorum opem implorant; vel data consilia spernunt subdola sanitate conquiescentes; adolescit morbus, cujus fontes exhauriri natura vel arte jam nequeunt. Hinc evenit quod tumores, obstructionesque viscerum, licet in principiis artem minime superare videantur; attamen *sive id ex aegri negligentia aut inattentione Medici, sive ex aegrotantis indocilitate fiat, raro curentur b).*

230. Quo recentior igitur erit herpes, quo minus inveterata sunt viscerum vitia; quo inaeabiliora vasa; quo parcior ac benignior visceribus impacta moles recrementorum; hoc minus pertinaces erunt herpes.

231. Hinc facilius ac tutius eradicatur herpes recens, quam vetustus; in pueris, quam in senibus; in sanis, quam in obstructis, cacochymicisve corporibus ex variis enim herpetum speciebus, eae sunt pertinaciores, quae secum important alicujus visceris laesionem c); & ulcera quae a causa interna, scorbuto, cachexia suboriuntur, sunt difficillima d).

232. Herpes ut abscessus reputatur cum febriles inter motus [§. 161] recrementorum illuvies in cutem tota rejicitur. *Cum enim, inquit HIPPOCRATES, impetigines, leprae albicantes, vitiligines subito multumque contingunt, certe abscessus dici possunt e).*

233.

a) F. HOFFMANN. med. rat. syst. Vol. III. Cap. V. §. XXIV. pag. 430.

b) CAROL. PISO, de morb. a serosa colluvie, Cap. III. pag. 349.

c) HOFFMANN. ibid.

d) KLEINICS de morb. exitu & praefagiis, pag. 311.

e) HIPPOCRATES, praedict. Lib. II. Sect. XLIX. §. 187.

233. Vere criticus reputatur herpes, cum ab hujus eruptione protinus evanescit omnium quibus febris stipabatur, symptomatum series: hoc namque modo facta sanguinis & succorum alibilium despumatione; revirescit sanitas; & excrementa sunt sanorum similia, sic ut corpora tunc tuto possimus alere a).

234. Cum humoris excrementitii moles non omnis in cutem transmittitur; ab herpetis eruptione mirentur equidem symptomata & febres; aut non penitus evanescunt. Morbosam tunc non immerito dices corporis constitutionem; nec enim omnes omnino corporis actiones velut in sanitate peraguntur, nec excrementa sanorum similia videntur. Pars equidem ichoris herpetici refunditur in cutem; altera vero remoratur in visceribus; & herpes ut *abscessus & morbus tum* reputatur.

235. Cum vero major adest recrementorum copia; ubi majori stipantur acrimonia scoriae morbosae; febriles motus in aegrotantis perniciem non raro vertuntur; ab herpetis eruptione exacerbantur symptomata; & critice prorupti herpes maligni, saepe perniciosi deprehenduntur.

236. Interea pro variis ex quibus emerit fontibus, magis minusve benignus, sanabilis aut insanabilis reputatur herpes. Hinc benignus est ac facile sanabilis qui contrectatione corporis herpetico viru tincti; vel causa [§. 189] externa fuit excitatus; aut erupit in perfecta crisi [§. 272]; *malum enim solummodo cutaceum existimatur b)*

237. Alio sub respectu consideratur herpes, qui modo quolibet excitatus [§. 275] longo tempore sibi relictus fuisset. Aliquid enim ichoris herpetici continuo

a) HIPPOCRATES, Aph. Sect. II. Aph. 15.

b) BALLONIUS in HIPPOCRAT. epid. Lib. I. pag. 73.

tinuo divertitur ex cute versus corporis penetralia a): ideo qui semel adolevit ac inveteratus est herpes, licet solummodo cutaneus primum apparuerit, idiopathici [§. 256] curatione non multum alienam sibi vindicat.

238. Herpes venereus nunc *ut abscessus*, nunc *ut morbus*, nunc *ut quid tertium* erumpere potest. An dantur signa quorum ope determinari possit ejusdem indoles? Fida nondum suppeditavit observatio: ideo prudens Medicus, dum nihil certi pronunciare audet; curam internam non omittit, antequam ad externam deveniat b)

239. *Ut abscessus* tamen reputari potest, cum ab ejus eruptione dolores ac symptomata evanescent, nec, nisi minuatur ichoris per cutem excretio, resurgunt; ac caeteroquin illibata omni ex parte videtur sanitas.

240. *Ut morbus* judicatur, cum ab ejus eruptione nedum minuantur imo exasperantur symptomata; floridus cutis color emarcescit; elanguescunt functiones; mutatur excrementorum indoles; & aliquid de vita die qualibet evidenter deteritur.

241. *Ut morbus & abscessus erumpit* herpes venereus, cum hoc imminuitur, totus nihilominus non averritur morbi fomes. *Impetigines enim & herpes squamosi a phthisi, variisque viscerum morbis non raro vindicant, aut funestos horum affectuum effectus potenter coercent.*

242. Eo pertinacior & malignior aestimatur herpes venereus, quo major fuit suscepti virus copia; quo morbus vetustior; quo graviores visceribus intulit strages; quo debilior est corporis constitutio; quo pluribus causis evehctum fuit virus: quo lues venerea magis in eodem corpore neglecta fuit & sibi relicta.

243.

a) R. de HAUTESIERCK, Tom. II. Chap. V. p. 309.

b) F. HOFFMANN. *ibid.* & alii.

[243. Cum herpes haereditaria labe comparatur, malignior aestimatur, si deterioris indolis [§. 143.] morbus in patre] vel matre visus fuerit; si una & pater & mater venerea lue conspurcentur; si nutricis labe simili infectae lac pueri jam contaminati morbum ingeminaverit, aut ipse puer pravo vitae regimine caducam sibi comparaverit viscerum constitutionem, *qualis enim juvenus, talis ferme (caeteris paribus) senectus.*

244. Quo latior est herpetica macula scrophulis laborantium; quo uberius in hanc effunditur ichor; hoc benigniores evadunt scrophulae; hoc facilius dissipantur. Hinc licet non impetu critico mittatur ad cutem humor glandulis impactus; diurna tamen ejusmodi vacuatione sensim minuitur scrophularum fomes, & quod ars cauteriorum, &c. ope, id in scrophulis herpetis eruptione hic praestat Natura.

245. Longe aliter sentiendum est de herpetico humore qui scrophulosi naturam induit [§. 98]; humorum enim acrimoniae tunc maximus additur lentor; sic ut plures nodulos subcutaneos [§. 141] exhibeant induratae herpetis margines. *Malum enim est, inquit SCHMITZIUS a), herpetem in cancrum degenerare; „vel „ex cute in corporis penetralia radices agere; pertinaciores enim sunt affectus cutanei, si in partibus musculosis & pinguedinosis dorsi, brachiorum &c. parvi „noduli ad modum glandularum, exterius invisibiles, „interius palpabiles, instar cicerum vel fabarum observantur, luculento indicio quod non tam glandulae „cutis induratae, sed quod humor stagnet in cellulis „pinguedinosis b).“*

246. In arthritide paroxysmus non discutitur, nisi per insensibilis perspirationis, urinae, &c. vias humor sub-

a) Compendium Medicinae pract. pag. 193.

b) F. HOFFMANN. Vol. III. Cap. V. §. XXIV. p. 430.

subducatur; secus nodos & tophos excitat, vel in viscera confluit. His in circumstantiis erumpat herpes; ab injuriis arthritico humore inferendis immunes evadunt aegri.

247. Neque minus iis proficit herpes, in quibus ob viscerum infirmitatem, perpetuum arthritidi suppeditatur pabulum: ulceribus enim ejusmodi corpus expurgatur; & infirmi, praecipue senes, in quibus admodum periculosi sunt insultus arthritici, neque facile discutitur arthritis, vitam longe minus molestam diutius trahunt.

248. In rheumaticis doloribus, praecipue vagis; cum per varios telae cellulosae tramites meant ac remeant humores, & sunt crassiores, quam ut cutaneis ductibus eructari valeant; illi non raro cutem arrodunt & herpetem excitant, quo jugiter stillante cruciatus sensim levantur & cum rheumatismo evanescunt.

248. In scorbuto cum humorum colluvies, in cutem corrivatur, non parum ab herpetis eruptione minuuntur infarctus; expediuntur corporis penetralia & relevantur aegri [§. 117]: ulcera enim, potissimum in extremis scorbuto laborantium artubus oborta nil aliud esse videntur, quam totidem fonticuli, quibus, qui digeri, aut modo solito vacuari nequeunt, humores feliciter eliminantur; cum, imminuto saniei per ulcera praedicta effluxu, aut exsiccatis ulceribus, in maximum vitae discrimen aegri conjiciantur a). Idem sentiendum de prurigine vel ulceribus, quibus est obnoxia senectus.

250. Imminente phthysi nullum citius ac tutius experiuntur aegri solatium, quam ubi colluvies humorum, quae saliebat in teneros pulmones, ad corporis

ex-

a) SWIETENIUS, comment. in Boerhav. Aph. 1151.
Vel. II. P. I.

extrema refunditur. Fortunatos merito dicimus eos, quos ab imminente phthisi, aliisque gravissimis aegritudinibus herpes inde natus ita vindicat.

251. Longe aliter judicandum de ulceribus illis ac innumeris pustulis, quibus declinante morbo non raro deturpatur phthysicorum cutis. Cum enim sputa minuuntur, aut cohibentur, illuvies purulenta nunc fluit in abdominalia viscera; nunc suppressa diarrhaea cutem appellit, quam variis contaminat pustulis & ulceribus herpeticis. Verum tales Naturae conatus, licet salutare omnino denegandi non sint, tardius apparent & saepe sunt mortis prodromi. *Quibus enim falsa sputa cum tussi subsistunt, iis corpus velut efflorescentibus pustulis rubescit, ante obitum vero exasperatur a).*

252. Catarrhosis defluxionibus originem non raro praebet perspirationis in capite, faucibus vel thorace suppressio. Materies indigesta nonnunquam crassior est, quam ut per obstipata cutis spiracula possit eructari; variisque morbis praebet originem. Qui tunc erumpit herpes, aegrum ab affectu graviore liberat, & admodum salutaris existimatur. Levis enim inflammatio cutis [§. 67] cum ulcere fugaci, pectoris, inflammatione aut ulcere longe levior merito reputatur b).

253. Neque minus salutare habentur herpes versus febrium continuarum declinationem efflorescentes: manifesta namque Naturae triumphatricis argumenta, imminens ab imperfecta crisi periculum ac recidivas praecavent. . . „In truci pestilentia servati fuerunt illi, „quorum in manus aut pedes procumberent maligni humores, qui exedebant & exulcerabant partes illas c).

254.

a) HIPPOCRATES, coac. §. 243.

b) Observ. chirurg. Cent. IV. Obs. LXIV. pag. 184.

c) SANCTORIUS. method. vit. error. in art. med. Lib. XIII. Cap. VII. pag. 524.

254. Non eadem sunt autumanda de herpeticis maculis, quae primaria febrium continuarum symptomata deprehenduntur. *Quandocumque enim, inquit HOFFMANNUS, a), herpetem miliarem caput infestantem cum odontalgia, cephalalgia & catarrhosis defluxionibus variolae vel morbilli sequuntur. Res non sine periculo est . . . & interdum post mortem spatium in vertice morbosum denigratum & sphacelatum fuisse novimus.*

255. Idem pertinaces erunt herpes, quibus ansam dabunt viscerum post varias febres & morbos imperfecta crisi judicatos, obstructions. . . Morbi enim cutanei „qui post febres intermittentes, variolas, morbillos, luem veneream sobolescunt; interna praecipue „viscerum vitia arguunt; nonnisi sublata visceris corruptela tolluntur; facile renovantur ac repullulant; „imo nonnunquam, in phthisim aut hydropem degenerant b).

256. Asthmata, praecipue convulsiva, colicae & morbi spasmodici nusquam tutius ac felicius judicantur, quam larga turbidarum urinarum illuvie, quae ante paroxysmos a lymphâ rupea non absimilis esse solent. Cum recrementa cutem appellunt, innumerae saepe prodeunt pustulae; herpetica sequuntur ulcera, quorum jugi stillicidio spasmodici motus evanescent, sanata cute redituri.

257. Benignior autem existimatur herpes, ortus inter affectiones spasmodicas, quibus originem dederunt vitia fluidorum pravo non naturalium usu comparata.

258. Malignior, pertinacior ex adverso reputatur herpes, qui ex idiopathicis nervorum affectibus oritur. Cum enim exiliores sunt ac debiliores fibrae nerveae,

F 2

quan-

a) F. HOFFMANN. Vol. III. Cap. V. §. XXVIII. p. 430.

b) Idem, ibid.

quantas in eodem corpore temporis momento valeunt concitare turbas inordinatae illae sive fluidorum sive solidorum commotiones, vix credibile. Partis exinde fluidorum vitii non raro succedit humoris in cutem felix inter Naturae conamina proventus *); & hac ratione, miliaribus pustulis vel herpeticis ulceribus apparentibus expurgantur corpora. Verum eadem posita corporis conditione, morbus secundarius (herpes aut sudamina) non raro resurgit, nisi princeps affectus, ex quo sobolescit, fuerit edomitus.

259. Ex iis autem, qui herpetibus aliisque similibus [§. 143.] tentantur cutis affectibus; magis periclitantur robusti, sanguinei, strigosi, difficile spirantes. Mollioris e contra texturae homines ac imbecilles morbum facilius ferunt; foeminae etiam prae masculis maxime convalescunt a).

260. Cum saniosis humoribus aut recrementis in corporis penetralia congestis per varia cutis ulcera; datur exitus, Natura vel arte siccato ulcere, retroactus humor gravissimas ut saepius infert aegritudines. . . . Ex ulcere tiliarum occluso; Aphonia, sensuum hebetudo, mors intra biduum b). . . . Ex repercussa scabie quidam venit in vitae periculum c). Minima feri portio, quae mortem ipsam asserre potest, maneat in cute aut ex visceribus in hanc remeet; in utralibet hypothesi maxime salutaris erit herpes inde natus.

261. Cum segnius moventur viscerum imprimis abdominalium recrementa, pars major subit [§. 32.] venas abdominales; sanguinis fluxus in jecur multum elan-

*) Serpignes seu pustulae miliares his in circumstantiis saepe prorumpunt interno regimine facile dissipandae.

a) ALLIONIUS, de miliaribus, Cap. VII. pag. 60.

b) MORGAGN. Epist. Anat. IV. §. 7. 13.

c) JSAAC CATTIERUS, ibid. Cent. II. Obs. XCII. pag. 184.

elanguescit; non raro se produnt haemorrhoides; & quamdiu his eructatur humorum colluvies, qua venae podicis distendebantur, tamdiu remanet illibata sanitas. Verum occlusis haemorrhoidibus ichor non raro fluit in cerebrum, & lethalem inducit apoplexiam... Ex adverso cutem appellat & exedat; nullum ex haemorrhoidis suppressione tunc aegros manet periculum; sed qua proportione generantur in abdomine recrementa; eadem per cutem salutariter ablegantur.

262. Cum menstrua per solitas vias fluere nequeunt, aut desinunt; & plethora molesta fatigatur corpus; sanguis per nares, pulmones ventriculumve quandoque sibi pandit iter, & assueto tempore menstruorum ad instar eructatur. Ubi major adest humorum acrimonia, sanguinis evacuationi nonnunquam succedunt ulcera; & phthisi mulieres absumentur. Huic periculo eae non sunt obnoxiae, quibus humorum illuvies cum sanguine funditur in cutem, & herpetem excitat... Si enim foeminae menstrua remanent; aliquando ex ulcere quod habet, maxime femoris vel pedis salutariter emanat [§. 171] cruor *mutato itinere a*).

263. In gravidis varia ex viscerum situs mutatione vel irritatione suboriuntur incommoda. Nunc digestio, nunc variorum humorum excretio, nunc utraque turbantur; nec raro herpes tunc salutariter erumpit, a partu (videlicet restituta solidorum & fluidorum secum invicem harmonia) evanidus.

264. Alias humor herpeticus ex cute labitur in uterum, pabulisque alendo foetui dicatis adjungitur; unde fit, ut discussio herpette prolis extinctioni succedat matris incolumitas [§. 142]. Vidi matrem sic vindicatam ab herpette, qui tres annos ante partum in brachio textro nunc apparebat, nunc evanescebat. Qui parentis

F 3

luem

a) KLEINIUS, *ibid.* pag. 311.

luem contraxerat puer, dissipato herpete squamoso totam ferine cutem contaminante, intra annum mortuus est.

265. Fortunatae mulieres, quibus ex lochiorum vel lactis suppressione vel impedita excretionem suboritur herpes; quas a gravioribus aegritudinibus ita liberat. Haud aliter sentiendum de ulceribus, quae fluori albo succedunt, & quibus morbi pertinaces & ipsa mors non raro praevertuntur.

266. Interea lactis, lochiorum & floris albi conditionem sequitur herpetis indoles. Hinc mulieribus cacochymicis, &c. herpes inde natus non raro malignus deprehenditur; quandoque sponte retroagitur; & mortem ipsam inferre potest. Vidimus pertinacissimos herpes exedentes ex lochiorum suppressione natos. . . Novimus lac in cutem ductum in cacochymica muliere, herpeti furfuraceo totam cutem occupanti originem dedisse. Morbus lapsu temporis exasperatus est; squamis hodie deturpatur cutis; rubent oculi; tument artus faccorum ad instar; primariaque pforae scorbuticae (§. 53) jam apparent symptomata.

267. Magis minusve pertinax, magis minusve periculosus aestimatur herpes pro varia indole humoris herpetici, varia strage quam in cutem intulit ichor, &c.

268. Herpes furfuraceus cutis exsiccatione, ussione (§. 189) nativa cutis siccitate (§. 137) suscitatus in sanis hominibus; omnium ulcerum, quae depascendo serpunt, minime periculosus est a), vel sponte recedit; vel sola saliva curatur b).

269.

a) LOMMIUS, ibid. pag. 268.

b) CELSUS. Med. Lib. V. Cap. XXXVIII. §. 18.

269. Magis arduus est curationis labor a) cum granulis referta videtur cutis area [§. 53]; cum serpit; ubi cutem capillatam obsidet; tunc enim non raro in *herpetem squamosum*, ipsamve tineam degenerat b).

270. Malignior vero est ac longe pertinacior, cum huic adjunguntur viscerum infarctus c). His enim cito succedunt hydropes, leprae vel affectus scorbutici.

271. Nonnunquam etiam acutis morbis locum cedit, prout observavimus. . . Herpes furfuraceus in adulti mento sedebat, evanescebat, resurgebat, donec aere mutato [§. 159], alioque victu instituto prorsus abigeretur. Interea continua largaque diarrhaea vires exhauriebantur; ichor in abdominalia viscera ferme totus irrupit; & aeger feбри malignae, qua sex intra dies occubuit, perferendae prorsus impar factus est. . . mulier herpetem furfuraceum in facie sedentem balneis excusserat, quae gangraena pedum postea periit d).

272. Herpes squamosus, in sanis corporibus ob impeditam frigore slipticisve medicaminibus &c. perspirationem in cutem erumpens, benignus est, facile sanabilis, nec raro sponte dissipatur. Ideo haud operose curatur herpes *periscelis*, ut ill. SAUVAGES verbis utar, Ecclesiasticorum cingulo collari suscitatus.

F 4

173.

a) F. JOEL, oper. Med. Tom. V. Lib. II. Sect. II. pag. 151.

b) N. PISO, de cognosc. & cur. morb. Tom. I. de porrigine.

c) VIGIER, *Grande Chirurg. des ulceres* Chap. II. pag. 516. ETMULLER, oper. med. Tom. II. Obs. V. p. 525.

SAM. HAFENREFFERUS, &c.

d) QUESNAY, *Tr. de la gangrene*, pag. 353.

273. Longe pertinacior est herpes squamosus in spongiosis, carnosis & mollioribus locis cutaneis insidens; potissimum si acerrimo ichore inundetur macula, prout sub axillis, in capillata cute, &c. saepius evenit: (*ex locis enim, inquit HIPPOCRATES a) difficilius sanantur alae [§. 56.] laterum cavitates & femora*); si velociter serpet; si ex lue venerea sobolescat; tunc enim difficilius eradicatur; vel sanatus facile revertitur; vel sibi relictus in pertinacissimum estiomenum quandoque vertitur; vel in impetiginem remediis ferme quibuslibet obsurdescentem degenerat.

274. Herpes discretus, qui a causa externa [§. 180], potissimum cutis immunditie ortum duxit, vel motu critico velut in catarrhosis defluxionibus [§. 164] excitatur, benignus, maxime in pueris, admodumque fugax observatur.

275. Secus agit cum pueris edacibus, corporibus cacochymicis, infarctisve, praeprimis ubi maligna datur epidemica constitutio. Tum enim pertinaciter in cute haeret expatiaturve; ipsam cutem altius quandoque rodit, vel morbis gravissimis ansam praebet. . . Vetula, quam vidimus, olim in adolescentia herpeti discreto pertinaci fuerat obnoxia, quae narium estiomeno caneroso postea periit.

276. An varia cutis in infantibus ecthymata, scabies, achores, herpes &c. illos a variolis aliisque morbis vindicant vel miasmata morbifica retundunt? . . . Negat HOFFMANNUS b) qui vidit pueros a scabie caeterisque ejusmodi pruriginosis affectibus liberatos in variolas confluentes, vel mali moris morbillos incidisse.

277. Verum, ut optime notat SWIETENIUS, „ad excipiendum virus quodlibet, prava requiritur „flui-

a) HIPPOCRATES, praediēt. Lib. II. Sect. XVIII.

b) Med. rat. syst. Vol. III. Cap. V. §. XIII.

fluidorum ac solidorum dispositio, quae, quo gra-
vior est, hoc periculosiores sunt, qui coincidunt
morbi. Hinc factum fuit; ut plures, qui tempore
variolarum epidemiarum impune se contagio expo-
suerant, sequente alia epidemica constitutione va-
riolosa fuerint correpti & quidem satis graviter a).

278. Obstructos igitur & cacochymicos pueros
ab aliis aegritudinibus vindicare nequit herpes, quo
maximus ex adverso arguitur ichoris & humorum in
corporis penetralia confluentium apparatus.

279. Cum vero vitae viribus circa pubertatem ad-
auctis referantur vasa, & deteruntur obstructions;
nonne herpes tum salutare existimandi sunt, quo-
rum eruptione tutus omnino recrementorum collu-
viei sic paratur exitus? . . . A variolis & pestilentia
immunitatem quandoque dedit scabies b). . . Ut in-
tempestivam impetiginis aut scabiei suppressionem fre-
quenter sequitur rachitis; sic rursus erumpente scabie
atque pruritu excitato indeque aucto in externis mem-
bris calore, pueros facile restitutos vidit GLISSO-
NIUS c).

280. Neque prorsus alienam ab herpetis discre-
ti prognosim habet crustaceus. Benignus enim
cito crustam induit; nec serpit, desquamatur & eva-
nescit. Malignus e contra in morbofo corpore, vel
inveteratus in esthiomenum saepe degenerat.

281. Herpes miliaris recens contagio communi-
catus [§. 177]; externa causa suscitatus [§. 180]
vel in cute natus fidam intra crisin [§. 160, 162,

F 5

163,

a) Comment. in Boerh. Aph. 1403. Tom. V. p. 135.

b) FORESTUS, Observ. Chirurg. Lib. VI. Obs. XXIV.
in scholio.

c) De Rachitide, Cap. V. pag. 38. & Cap. XXIII,
pag. 301.

163, 165, 166, 170, 175.] *vel a causa sanguinem non multum alterante inductus videlicet menſtruorum vicarius, ſaepe, potiſſimum in ſanis corporibus, ſponte evaneſcit.*

282. Tum puſtularum ſerum reſorbetur aut exhalatur, vel utroque modo diſſipatur, abſque medicaminum auxilio; ſanaque cutis, aſpera tamen ac duriuſcula remanet [§. 78] vel evaneſcentibus puſtulis duriuſculi tumores in affecto membro ſuccedunt, *ſolis diſcutientibus facile reſolvendi.*

283. Nonnunquam tamen macula ficcis exarata puſtulis ulterius ſerpendo progreditur, & totam in qua ſunt, partem occupat, niſi obſtiteris a); puſtulae ad maculae margines acri ſero referuntur; acerrimum plorant ichorem; & quandoque cutem ipſam & ſubjectas partes arrodunt.

284. Generatim eo malignior ac pertinacior eſt; qua magis anguloſus, minus in orbem procedit; quo acrior eſt ichor; quo vividior eſt cutis rubor; acerbior pruritus; quo citius ulcerantur puſtulae; quo magis vulneratur cutis ſuperficies; quo magis inveteratus eſt; vel pertinax, prout in corporibus obſtructis vel cacochymicis obſervatur.

285. Herpes exedens, qui verſus febrim continuaram declinationem erumpit impetu vere critico, febrim & ſymptomata diſſipat, & paucos intra dies evaneſcit [§. 84].

286. Cum vero criſi minus perfecta judicatur febris; morbi fomes partim in cutem, partim in inteſtina mittitur; & aeger herpete & diarrhaea liberatur.

287. Symptomaticus autem ac valde periculofus reputatur herpes, cum erumpit ab initio febris. *Ma-*
la

a) MANGET, Bibl. Chir, Tom. IV. de tumor. Lib. XVI. pag. 28.

la enim est quaecumque dejectio, quae ineunte aut crescente morbo peragitur.

288. Benignus existimatur qui 1°. non in facie vel collo, sed in caeteris, potissimum extremis corporis partibus infidet; cum enim supernas impetit, frequenter ab ejus retrocessu subsequuntur deliria, comata, anginae, peripneumoniae, vel & cita mors. 2°. Cujus area videtur rubella, leviter inflammata; non livida, non nigra, non tumida, non sensu orbata. 3°. Qui obsessam cutis partem retinet; nec serpit. 4°. Cujus eruptione dissipantur cephalalgiae, deliria, praecordiorum anxietates, ardores, syncopes, &c. 5°. Quicrementa sua probe rejicit [§. 84], nec sanatus alio resurgit; nec in estiomenum degenerat.

289. Malignus ex adverso reputatur herpes exedens qui praecurrit febres pestilenciales a), aut versus earum incrementum erumpit; quo praesente vigent aut exacerbantur febriles excandescendiae; qui tum in latum tum in altum cito serpit; qui sine causa vel ratione manifesta evanescit, si a pressione partis fovea relinquatur; si sensus in infecta cute dispereat, &c.

290. Cum in corporibus cacochymicis liquidorum acerrimorum moles uberior est, quam ut tota uno impetu critico mittatur ad cutem; qua proportione humoris reliquiae ex praecordiis ad illam corrivantur, eadem in circulum expatiatur macula & medio corpore cingit hominem. An ideo lethalis evadit? Affirmant nonnulli, quos inter VALESIVS b) & SENNERTUS c).

291. Zona quidem in impuris cacochymicisve corporibus valde periculosa reputatur; nec tamen ideo fem-

a) Vide FORESTUM, observ. chirurg. Lib. II. Obs. VI.

b) Controvers. Medic.

c) SENNERTUS, prax. med. Lib. V. part. III. Sect. I. Cap. VI.

semper lethalis. . . Imo perversa! medela tractata, saepe mortem infert; videlicet ubi propter acrem, quo cutis uritur, calorem, infrigidantia intus & extus advocantur. Sic qui plantaginem viridem, non scillam, ex consilio Galeni, herpetibus exedentibus admovebant, citam, ut scribit Sanctorius *a*), mortem accersebant.

292. Praeterea cum negligitur herpes exedens, saepe gangraenam & mortem advocat. In vidua crus & inguina herpetibus exedentibus occupabantur. Solitis medicaminibus obsecundabat,† qui crus exedebat: cum autem mulier de altero herpete inguinibus insito prae pudore non admonuisset; ille sibi relictus gangraena mortem intulit *b*).

293. Herpes exedens igitur (zona imprimis) maxime periculosus est in cacochymicis, pallidioribus, obstructivè corporibus una febre putrida vel pestilentiali decumbentibus; quae frequentius adoritur & hac de causa saepe jugulat *c*).

294. In scorbuticis, hypochondriacis, arthriticis &c. maxime senibus non raro periodice apparet herpes exedens [§. 92], & hac ratione vitam perennat periculosis alioqui conturbandam aegritudinibus.

295. Imo chronicos viscerum affectus quandoque radicitus extirpat. . . Vidit KLEINIUS *d*) in bibone cardialgiam chronicam zona ventrali, fato quodam solutam.

296. Quo magis impura sunt corpora herpete exedente laborantium; quo malignior est epidemica constituti-

a) Legatur insuper, Lib. XIII. method. vitand. errorum, Cap. III. pag. 509.

b) TH. BARTHOLINUS, act. med. HAFNIENSIA, Tom. I. Cap. CVIII. pag. 198. 199.

c) MANGET, Biblioth. chir. Lib. IV. de tum. p. n. Obs. XVI. §. XI.

d) KLEINIUS, ibid. pag. 80.

stitutio: quo graviores & plures adsunt causae, &c. hoc ille periculiosior existimatur. Si enim tum caput obfesserit, parit phrenitidem, affectus soporosos, linguae paralyfes, &c. Maxime in senibus, morbo fractis, cacochymicis vel scorbuticis. . . In caeteris vero cutis regionibus ubi perniciose sedet; inflammationes viscerum, imprimis stomachi *a*), hepatitidem, asthmata, cardialgias, singultus, dyspnoeas, delirium symptomaticum & mortem ipsam ante decimum quartum diem inferre solet *b*).

297. Herpes estiomenus aliis herpetibus molestior est, admodum pertinax & remediis parum obsequiosus. Benignus est, qui ex herpete miliari vel discreto, phlyctenis ac caeteris ulceribus ad superficiem cutis magis vergentibus ortum ducit; qui recens est in juvenili corpore, in quo aetatis mutatione sanari potest; qui firmis praedita visceribus impetit temperamenta; qui corporibus defecandis inservit; qui cutem illaesis partibus subjectis exedit; qui ulcus exhibet benignum, non durum, non nodulis stipatum, in partibus minus glandulosis situm; qui minus prurit, minus serpit, lentiori gradu movetur in cutem, qui crustis aut squamis obducitur; neque putrilaginosus aut copioso madidus ichore videtur, &c.

298. Eo deterior ex adverso! reputatur, quo citius, latius, altiusve serpit; quo peior est ichor, quem stillat; cum *circum glabrae* sunt illius margines; cum *circum articulos* expanditur *c*); qui nodosus est, praedurus glandulis obsitus; qui herpete squamoso, thermithis, psydraciis, humidae scabiei, impetiginibus
suc-

a) KLEINIUS, *ibid.*

b) HIPPOCRATES, *aph. Sect. IV. Aph. VI.*

c) TOZZI, in *aph. HIPPOCRAT. Sect. VI. Aph. XX.*
pag. 271.

successit; in corpore senili, cacochymico, vel morborum vehementia confracto. . . Non raro enim vel gangraenam inducit aut in viscera retroagitur; vel scorbuto, phthisi aut lepra perimit aegrotantes. Hanc & illam estiomeni prognosim illustrare valet exitus tineae cognitus.

299. Tinea recens mitior est; saepius facit ad secundam valetudinem *a*); pueros ab epilepticis motibus vindicat, sic ut epilepsia raro capiantur pueri, quibus in capite scabiosae pustulae superveniunt *b*). In benigna tinea cutis mollior est; digiti vestigium notat; ac post frictionem rubet *c*), temporis lapsu saepe judicatur *d*), medicina irrita *e*), & nonnunquam surditatem vel excrescentiam cranii fungosam post se relinquit.

300. Cum vero a nativitate nimium negligitur, male tractatur, aut deterior est *f*); cutis arida, testacea non rubet ad frictum; alopecia sequitur insuperabilis & in lepram abire potest . . . aegre curatur haereditaria *g*); vel cum indocilis est; de viru aliquo cogitandum *h*). Interim admodum pertinax habetur, ubi pervenit ad illum gradum, in quo ipsa capitis ossa coepit afficere *i*).

301. Quoad morbos ex ichoris herpetici retropulsione scaturientes attinet; quo malignior erit transmissi aut congeniti virus indoles; quo magis inveteratus est her-

a) KLEINIUS, *ibid.* pag. 157.

b) BAGLIVIVS, *praxeos, med. Lib. I. pag. 114.*

c) KLEINIUS, *ibid.*

d) BROUZET, *Educat. med. des enfans, Tom. II. p. 101.*

e) KLEINIUS, *ibid.*

f) ST. BLANCARD. *inst. chir. Cap. XVIII. pag. 455.*

g) Ambr. *Paré chirurg. Liv. XVII. Chap. II. pag. 587.*

h) BROUZET, *ibid.*

i) SWIETENIUS, *comment. in Boerhav. Aph. 1484. Tom. V. pag. 156.*

herpes; vel graviores affectus, unde traxit originem; quo plures causae viribus ingeminatis herpetis eruptioni simul & repercussioni ansam dederunt; hoc periculosiores erunt morbi ex virus in viscera retropulsione scaturientes; hoc magis irrediviva corpora.

302. Cum rapitur in cerebrum ichorosa colluvies, varias aegritudines valde periculosas, non raro lethales inducit. Soporosis enim affectibus inde natis, motibus convulsivis, paralyfi &c. saepe cito succedit gangraena, potissimum ubi deterior est virus indoles, debiliior corporis constitutio, vel morbo contractae sunt aegrotantium vires. In cerebrum igitur, quam in caeteras corporis partes, retropelli herpes periculosius est.

303. Generatim vero minus reformidantur morborum inde surgentium effectus, cum virus nondum in corporis penetralia radices egit; cum fluctuat [§. 117.] in telam cellulosa; cum vagi sunt dolores & symptomata incerta; ubi febris viget, nec vires collabuntur; in adultis, robustis ac puris corporibus; cum febriles inter motus non arida, non aspera, sed modice calida cutis apparet, cum urinae non tenues, non limpidae, non parcae, non suppressae; sed copiosae, turbidae, arenulis refertae; cum alvus egeritur non sicca, non parca, sed humida, copiosa, cum levamine; cum adsunt vomitus porraceae vel flavescens materiae; vel sputa prodeunt copiosa, non concreta, cum levamine: cum in cutem revocatur ichor; vel inter vicariam insensibilis perspirationis excretionem ubertim eliminatur.

304. Maximum imminet periculum ex herpetis retropulsione, si ab his aliena videantur phaenomena, si incassum tentatis opportunis medicaminibus viscera nihilominus depraedetur herpes, &c.

305. Eandem omnino prognosim sibi vindicant affectus herpetici corporis penetralibus insidentes, quibus originem dedit haereditaria vel adventitia viscerum morbosa constitutio.

306. Ex prognosi variarum herpetis specierum nonnulla fluunt theoremata, quae curationem illarum attinent.

307. Herpes recens & contagio [§. 187] traductus, absque vitae regimine curabilis est. . . Cum enim aliquis cum scabioso concumbit, & cutis inficitur, malum vere cutaceum est, ac superficialia tantum esse debet curatio *a*). Ideo HELMONTIUS merito redarguebat Medicos, qui, ut scabiem contrectatione partam curarent, neglectis externis medicaminibus, cholagogis, venae sectionibus, & pharmacis intemperiei jecoris emendandae dicatis, incassum eum fatigabant, ac in marasimum ducebant *b*).

308. Eodem sub respectu consideratur herpes a causa externa ortus, nec inveteratus: talis est, quem suscitavit cutis uestio, abrasio, frictio, ligatura, constrictio, &c. Tunc enim vel sponte sanatur, vel externa tantum exigit auxilia.

309. Cum in perfecta crisi erumpit, levi observato regimine, topicis curandus est. Si enim, inquit BALLONIUS *d*), darta vulgo dictae non tam sequuntur malam diathesim partium internarum, quam externarum; an tanti refert, quanti interesse putant, si extinguatur darta, quae partem aliquam obsedit. Hinc herpes critici in puris corporibus [162, 163, 164, 165, 166, 167,

a) BALLONIUS, in HIPPOCRAT. epid. Lib. I. p. 73.

b) HELMONT. de scabie & ulcer. scholar. p. 196. & f.

c) Tract. pathol. de morb. cut. Cap. XVI. pag. 273.

R. de HAUTESIERCK, &c.

d) V. BONNET, labyrinth. med. Lib. X. pag. 608.

167. 168, 169, 170.] nullam vel minus scrupulosam interni regiminis observantiam exigunt.

310. Praedicti herpes [§. 317, 318, 319.] diu sibi relinquuntur, alio modo tractandi sunt. Dum enim topicis curatio suscipitur, interna quibus sanguinis, massa defecetur, medicamina non sunt omittenda.

311. Qui febrium continuarum initio erumpunt [§. 232], citam exigunt medelam, & maxime fovendi sunt, ut recrementa copiosius in cutaneum ulcus irruant.

312. Qui viscerum obstructionibus ex male judicatis febribus aut morbis [§. 255] succedunt; non abigantur, nisi vitia viscerum prius emendata fuerint.

312. Herpetis in febre crisi imperfecta judicata erumpentis curatio suscipiatur, dum non negliguntur indicata medicamina.

312. Herpetes in graviditate nati; fluori albo, lactis aut lochiorum suppressioni [§. 262, 263] succedanei, sibi relinquuntur; donec opportunum curationis tempus habeatur.

313. In his attendamus ad aegrotantium temperiem [§. 266], viscerum constitutionem, & fluidorum indolem. Si enim pravus est corporis habitus & malum curabile; prius mutari debet idiosyncrasia, quam ad topica deveniamus.

314. Serventur herpes haemorrhoidibus succedanei in senibus; in adultis vero non abigantur, quin prius redintegrata fuerint viscera [§. 261].

315. Qui scorbuto [§. 178], scrophulis [§. 179], rheumatismo [§. 165], arthritidi [§. 166] lvi venereae [§. 182], motibus spasmodicis [§. 258] succedunt herpes, scrupulose serventur; neque topicis ten-

tentur, quin viru aut recrementis tincta prius expurgata fuerint corpora.

318. Intactus dimittatur herpes ex acrium defluxione vel ulcerum retropulsione [§. 174] ortus; neque topicis tentetur, nisi in juvenibus aut adultis, ac severo praemisso regimine interno.

319. Qui ex levi tantum in sex rerum non naturalium usu [§. 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159] errore sobolescit herpes; magis curationem externam amat; minorem affectat medicaminum interiorum pompam.

320. Cum vero diuturnior fuit *non naturalium* abusus [§. 329], curationis internae major habeatur ratio.

321. Qui herpes in infarctibus viscerum [§. 144] succedunt in corporibus morbofis, pallidis [§. 232], intacti dimittantur, neque tractentur, nisi prius immutata fuerit tota corporis constitutio.

322. Generatim herpetis curatio longe tutius tentatur in pueris, praecipue puberibus; minus tuta in adultis; praecipue in mulieribus, quae quadragesimum annum superant: verum periculosa videtur in valde senibus.

Temporibus Medicina valet, data tempore profunt.

Hinc in aetate senili, gravi morbo contritis, vere scorbuticis & cacochymicis a diuturno tempore hominibus semper in memoria servetur effatum: *virium conservatio praestantior est, quam morbi depulsio.*

 CAPUT IV.

 De variarum Herpetis specierum curatione
 generali.

SECTIO I.

De Praesidiis internis.

323. **C**um virus herpeticum arte vel Natura tractatum nusquam legitimi puris indolem valeat induere [§. 142] in ejusdem alteratione vel evacuatione totus variarum herpetis specierum curationis cardo vertitur.

324. Potissima chronicarum aegritudinum causa triplex a) recensetur; videlicet humorum multitudo, crassities & viscositas, quibus acrimoniam non immerito subjunxeris. In his autem, inquit TOZZI, *multum temporis infumitur, ut multa diminuantur, crassa tenuentur, incidantur viscosa, demulceantur acria; nisi vitia humorum nuperrime contracta [§. 317] fuerint.*

325. Victus imprimis regimen, aeris delectus, exercitia corporis, &c. vario modo pro diversis circumstantiis moderata non minimam in curatione variarum herpetis specierum partem sibi vindicant.

326. Inedia minor evadit moles humorum; uberiorius dissipantur recrementa: levius, etiam ad stateram evadit corpus; roborantur fibrae; fluida tenuantur; referantur vasa; tolluntur infarctus; & his succedanei herpetes facilius abiguntur, potissimum in pinguedinosis & cacochymicis.

G 2

327.

a) GALENUS, Lib. II. de different. feb. Cap. ultim.

327. Verum tenuis non fit victus, licet parcior hic laudetur. In illo namque delinquant aegri *a*), qui semper in chronicis affectibus est periculosus *b*). Talis igitur non est opportunus, nisi temperamentis in quibus major, habita viscerum virtutis ratione, ciborum ingeritur copia, quam quae vitae viribus elaborari, applicari vel excerni valeat.

338. Sit igitur contrarietas remedio *c*): & labes voracitate contractae, per inediam curentur *d*).

339. Qui vero plenior victus annui potest sanis vel leviter morbosus; idem impuris, infarctis aut aliquo viru tinctis non parum infestus est; corpora enim impura quo magis nutriveris, eo magis laeseris *e*).

340. Interea major habeatur ciborum qualitatis ratio. Cum enim acria, pingua, piperata, salita, cibos farinaceos, carnes fumo duratas aegre ferat ventriculus, & exinde non raro scaturiat acrimonia [§. 132] muriatica; manifestum est ulceris herpetici sanationem frustra sperari, nisi blandis alimentis obtusa fuerint ichoris herpetici salium spicula.

341. Huic adimplendo scopo multum idonea sunt lac, lactinia, ova, pisces fluviatiles, cremores hordei cum jujubis, ficibus, oryzae varia praeparata, &c.

342. Ast interea sedulo vitentur acidum nimis spirantia; vegetantia nimis ad acidum proclivia, quibus laxarentur fibrae & fluida spissarentur; piperata & acria quaelibet, quae majorem humoribus motum concilia-
rent;

a) HIPPOCRATES. aph. Sect. I. Aph. V.

b) Idem, ibid. Aph. IV.

c) Idem, ibid. Sect. II. Aph. XXII.

d) F. HOFFMANN. med. rat. syst. Vol. III. Cap. V. §. VI. pag. 431.

e) HIPPOCRATES, aph. Sect. II. Aph. X.

rent; ciborum farragines &c. *habita nihilominus loci, consuetudinis & temperiei ratione a*).

333. Quoad potum attinet aqua; diluentia quaelibet solvendis alimentis equidem inserviunt; ast humores efficiunt aquosiores. His emolliuntur fibrae; torpent vasa, & segnius commota parcius eliminantur excrementa.

334. Hinc est cur illa valde noceant languidis, pinguedinosis, cacochymicis, pituitosis, &c. in quibus actuosioribus utendum est medicaminibus... quidam hic optima sanitate fruitur, qui estiomeno totum occipitium depalcente olim laboraverat. Per quinquennium innumera frustra tentaverat, cum desperatae sibi visae salutis taedium ut allevaret, vino liberalius indulgit, quo nunquam usus fuerat. Quatuor intra menses, vini potus erexit vires, dedit solatium ac salutem restituit... Hoc modo sanatus fuit Riverii *b*) aeger, cujus tibiae frequenter crysipelate deturpabantur.

335. Ex adverso, qui potus spirituosus aut aromaticis impraegnatus maxime juvat pituitosos, pinguedinosos, cacochymicos; melancholicis, siccis & biliosis plurimum infensus esse potest; quatenus humorum spissitudinem, acrimoniam, ac proinde viscerum infarctus fovere potest; aut acrium humorum colluviem ad corporis ambitum evocare.

336. His in temperamentis aqua copiosa, quam robustus ferre valet ventriculus *c*), solvit alimenta, salia diluit ac temperat; spissa resolvit; vasa referat; ac proinde sive cibos, sive medicamina herpeti debellando idonea vehat, eorum virtutem non parum erigit *d*)...

G 3

non

a) SANCTORIUS, method. vitand. error. in art. med. Lib. XIII. Cap. III. pag. 505. & seq.

b) RIVIÈRE, Observat. Cent. II. Obs. XII. pag. 217.

c) BARCHUSEN, Collect. Med. gener. pag. 122.

d) De la Métrie, *Théorie chymique*, pag. 100.

non igitur in ficcioribus temperamentis, etiam dum ulceribus foedatur corpus, semper a diluentibus aut refrigerantibus abstinendum *a*).

337. *Impura corpora, quo magis exercentur, eo magis laeduntur.* In languidis ex quiete ad motum ductis effatum imprimis verum deprehenditur, saepe enim recrementa, quibus tela cellulosa turget, in organum nobilius irruunt; variasque, pro variis circumstantiis, edunt strages.

338. Ideo nisi prius expurgatis impuris corporibus nocet corporis exercitium. Caeterum vires obfirmat; bilis [§. 33] & caeterorum excrementorum [§. 25] evacuationem fovet; & corporibus defecandis non parum infervit.

339. Hac forsitan ratione ductus Ill. Boerhaavius *b*) in variis aegritudinibus, in quibus exercitia corporis ad curationem conferre possunt, horum vicarias commendat frictions; quas in impuris (nisi antea defecatis) merito damnavit Averrhoes *c*).

340. Ast corporis motus debilioribus multum utilis, valde infensus est ficcis & cholericis hominibus. Moderato igitur motu corporis in debilibus, quiete in ficcis facilius praecaverentur aut curarentur herpes.

341. Eadem ferme de componendis somno & vigilia, variisve animi pathematibus, habita nihilominus hominis uniuscujusque consuetudinis aut temperamenti ratione, non immerito diceres.

342. Neque omnibus herpete laborantibus idem placet aer: corpora enim cacochymica, pinguedinosa & humida, cutaneis ulceribus aut defluxionibus obnoxia;

a) HENRIC. ab HEER. obs. med. pag. 200.

b) Boerhaavius, Consultationes medicae, variis locis.

c) P. ALPINUS de Medicina Aegypt. fol. 113.

xia; quae depressis, paludosis in locis, humidioribus in casis vitam degunt; sicco & calidiore recreantur aere. Ideo Veteres inter Medicos acceptus erat mos aegrotantes in arenosa loca sole reposita mittendi, ut hac arte serum acre ciendis defluxionibus opportunum per insensibilis perspirationis vias eliminaretur a).

343. Ex adverso crassus & humidus aer iis imprimis opportunus est, quibus cutis fortuna vel nativitate laxior, facile in sudores extillans, *corpora sicca fecit b)* & crebris defluxionibus aut ulceribus; cutaneis obnoxia. Herpetes igitur, qui praegressa calida tempestate suscitati sunt in corporibus siccis, refrigeria magis postulant. Hic praestat aer humidior, uti Parisinus, quem laudant in herpetum curatione c). Nunc ad interna medicamina deveniamus.

344. Serum lactis crassos, viscidos, concretos humores diluit; fluxiles facit; infarcta reserat viscera; humorum acrimoniam temperat; sicciores humectat fibras; relaxat spasmis constrictas; & medicaminum vires quandoque multum adauget. . . „In corporibus „siccis, inquit BAGLIVIVS d), ulcere aliquo tentatis, „praestant diluentia ex sero lactis &c. diaetaque his ob- „servata; quibus temperatum salacre ulcerum per com- „modas naturae vias eliminatur & cicatrici locus faci- „lius annuitur.“

345. Cum inter *alterantia* reponitur serum lactis, uberius hauriendum est, ut ubique corporis manife-

G 4

sten-

a) M. AUREL. SEVERIN, *Medecine efficace de l'insolatiu*, Chap. I. pag. 471.

b) TOZZI, de recto non natural. usu, de aere, pag. 212.

c) GABR. FALLOPIUS, de tumor. Cap. XI. de ulcerib. fol. 12.

d) BAGLIVIVS, de usu & abusu vesic. pag. 658.

stentur ejus vires & emunctorium omne sero lactis referatum suam abripiat ichoris herpetici particulam. Auctorem hujus consilii habemus HUGENIUM, qui majori, quam suo tempore fieri solebat, copia serum lactis suadebat in antiquis totius corporis ulceribus pruriginosis. *Qui enim, inquit a), exiguam illius quantitatem potant, frustrantur sine alterationis & purgationis.*

346. Non minus apud Veteres in usu erat antequam scamnoneum b) & valida pharmaca usurparentur in inveteratis ac pertinacibus cutis affectibus. Imo valde celebratur cum aquis medicatis, aperientibus &c. per septimanas c) ingerendis, ad tollendas viscerum obstructions: neque parum inservit ad moderandos febriles impetus in herpetibus potissimum exedentibus, qui erysipelatis in modum erumpunt, ac proinde refrigerantibus internis, haud secus ac inflammatorii morbi, locum annuunt d).

347. An magna copia serum lactis, lac & lacticia, nisi medicata, in obstructis, impuris, cacochymicisve corporibus ingerenda sunt? . . . Vetat BAGLIVIVS, qui diaetam exsiccantem, decocta sudorifera & caetera ejusmodi, siccis (prout nos edocuit observatio) corporibus admodum noxia, illis valde commendare videtur e).

348.

a) HUGENIUS, Ep. & conf. med. Tom. II. Lib. I. & T. I. Lib. XII. Epist. I.

b) HOFFMANN. med. rat. syst. Vol. III. Cap. V. §. XV, XVI. pag. 433.

c) Idem, ibid.

d) R. de HAUTESMERCK, obs. de med. Tom. II. Obs. V. pag. 318.

e) BAGLIVIVS, de usu & abusu vesic. pag. 658.

348. Juscula pullorum, testudinis, ranarum *a*); lac bubulum, asininum *b*) praestantissimos exerunt effectus in curatione defluxionum acrium quibus obnoxii sunt senes, stomacho languidi, spasmis tentati, praecipue sicci & macilenti, in quibus magis debent expugnari humorum acrimonia & mordacitas [§. 340] quam crassities & tenacitas *c*)

349. Cathartica fordes in alimentaria fistula remoratas excludunt; intestina stimulant; adaugent motum sanguinis in abdominalia viscera; recrementorum inibi fluctuantium excretionem promovent; infarctus minuunt; ad sanguinem deducta vasorum vires erigunt; excretionem adaugent & corporibus defecandis non parum inserviunt.

350. Suspectus non est eorum usus cum adfunt spiritus solito fetidior; linguae fordes; cephalalgiae ac sensus ponderis in stomacho a prandio; ventriculi dolores ac subversiones; ructus acidi, nidorosi; borborigmi, colici dolores, cum molestis lumborum aut artuum lassitudinibus.

351. Neque minus utilia sunt inveterato herpete tentatis, obstructis, impuris, cacochymicisve corporibus. Neglectis enim purgantibus, vel topica frustra tentantur, vel topicis excussus herpes cito resurgit. . . . „Qui, „inquit, ORIBASIUS, totum corpus purgat, deinde repellentia particulis affectis admovet, is herpetem, ut par „est, curat. Qui vero statim utitur iis, quae cuticulae cicatricem inducunt; is cuticulam equidem sanat, caeterum non prohibet, quin de integro priori similis affectus

G 5

„ori-

a) ASTRUC. *Traité des Tumeurs*, Tom. II. Liv. II. Chap. II. pag. 283.

b) HIPPOCRATES, de int. affect. Lib. IX. Epid. Lib. VII. & aliis locis.

c) TOZZI, in HIPPOCR. in Aph.

„oriatur aut in deteriore transeat a)... Foemina,
 „inquit GALENUS, herpete in malleolo laborans,
 „purgatione tandem adhibita convaluit.“

352. Varia pro variis temperamentis, variis circumstantiis, purgantia suadentur. . . Vix veratro protruditur alvus in aratoribus & athleticis, quorum dura corda, pectus ahenum. . . Mulierculas aliquando mire conturbant levia cathartica. . . Cum torret aegros juvenilis aestus, cum flava bilis in praecordiis accenditur, prout in erysipelatosi febribus [§. 297, 299] fieri videmus; cum exaestuans acrioribus turgida succis ventriculus & intestina: tubum alimentarium, antequam ad cathartica deveniamus, uberrimis irrigari diluentium imbribus necessum est.

353. Talis cautela minus opportuna videtur in pueris, mulierculis, cacochymicis, maximaque generis nervosi sensibilitate donatis hominibus, in quibus sordes alimentarii tubi copioso potu dilutae migrarent ad massam sanguineam; herpetemque (prout non semel observavimus) exasperarent; ventriculum alioqui relaxarent, & digestionem jam laesas, penitus everterent.

354. Debiliora igitur, cacochymica corpora, pueri & mulieres parciores amant potum, blandioraque & tonica cathartica; ex adverso pituitosi & ad melancholiam humoralem proclives, colocynthidem, scamoneum & veratrum ipsum vel minime reformidant.

355. His pharmacis ad expurgandam bilem atram in cholericis & hypochondriacis feliciter utebantur Veteres b): & maxime locum habent in herpetibus inveteratis, esthiomeno, squamoso &c. qui pituitosos, melancholicos, obstructos infestant.

356.

a) ORIBASIIUS, med. synop. Lib. VII. Cap. XXXIII.

Rabbi Moses de Aegypt. Part. IV. aph. sent. 115.

b) CL. LORRY, de melancholia, T. II. p. 301 & seq.

356. Ast cum nostris temporibus efficacia simul & tutiora noverimus, illa sensim *a*) obsoleverunt. Ex usu potius venerunt varia resinosa mercurialibus adjuncta, quorum laudes a quibusdam HIPPOCRATIS Interpretibus celebrantur *b*).

357. Verum haec (nisi parca dosi concedantur) validiora sunt & admodum infensa vere scorbuticis; quibus prae caeteris arrident mel, serum lactis &c. . . „datur, inquit DIOSCORIDES *c*), serum lactis iis quibus sine vehementia molimur dejectiones adversus lepram, elephantiasim, & efflorescentias per totam corporis habitum erumpentes“. . . Cum succo citri *d*), vel ipsum lac cum aquae quinta parte mixtum *e*).

358. Ex adverso in stomacho languidis, cacochymicis, obesis, &c. praestantiores obtinemus effectus ex purgantibus, quae dum fordes primarum viarum expurgant, una stomacho robur conciliant; qualia succi depurati fumariae, &c. Rhabarbarum & varia ex eo praeparata, &c. Inter haec POTERIUS extollit catholicum, cujus & depurantium usu paucos intra dies antiqua sanabat *f*) ulcera.

359. Neque etiam omittenda sunt purgantia iis in affectibus, quibus ichorosa colluvies *vi vitae* partim in cutem partim in intestina translata est; talia sunt fennae, rhabarbari &c. Cum tamarindis decocta, salia nonnulla, manna, caeteraque ejusmodi. . . „Tuberculis enim, inquit GALENUS *g*), in cute existentibus, si Natura
„to-

a) HOFFMANN. med. rat. syst. Vol. III. Cap. V. §. IX. pag. 452.

b) CARDANUS, oper. med. Cap. X. §. 92. pag. 390.

c) Lib. II, Cap. LXXV.

d) Sylvaticus, Cent. I. conf. XXII.

e) ORIBASIOS. Lib. IV. Cap. XIII.

f) Oper. med. Cent. I. Cap. LXXX. & aliis locis.

g) GALENUS, in aph. HIPPOCRATIS, Sect. II. Aph. XV.

„totam superfluitatem ad cutem non transmissit, tutissima erit purgatio.“

360. Cum in inveteratis herpetibus minus prosperos ex validorum pharmacorum [§. 374, 376] usu obtinemus effectus, ad emetica confugiendum. Angli Medici non alio utuntur remedio ad omne languoris genus & solvendas abdominis obstructions a).

361. Bilis in jecore quandoque moratur, acrimoniam aut lentorem contrahit; nec raro sucta telae cellulosa foraminibus in cutem ducitur. Alvus stricta, candicans, ructus acidi, flatus, colici dolores, pravae digestiones, lassitudines, cutis color luridus, sensus ponderis in toto corpore; hypochondriorum tumores, vitia viscerum, praecipue jecoris luculenter arguunt. Verum bilis excretioni prae caeteris favent exercitia corporis & emeticorum usus; dum enim inter horum operationem mirum in modum contorquetur omni ex parte corpus; tanta nonnunquam succedit bilis excretio, ut ad quindecim libras cum bonis aegri rebus egesta fuerit b).

362. In exhibendis purgantibus ad aeris constitutionem & anni tempestatem etiam attendendum est. Herpes enim qui praegressa calida simul & sicca tempestate [§. 150] praecipue versus autumnum effloruit, magis amat edulcorantia, diluentia &c. quam evacuantia quaelibet. His etenim non utendum nisi postquam illa prius usurpata sunt. *Insuper: aestate ventres superiores magis purgentur, quam inferiores.*

363. Vere & autumnis imprimis accidunt herpetes [§. 149]. Cum vero languent Naturae motus quos ad corporis defecationem haec excitaverat, atque
sti-

a) ROBINSON, of food and discharges, pag. 115.

b) RAYMOND, *Traité des maladies dangereuses a guerir*, Tom. II. pag. 47.

stimulis indiget, quibus exeretiones peragantur, scoriae morbosae in motum a Natura ductae sudificis, diureticis, catharticis potissimum saepe feliciter eliminantur. Hanc assertionem firmat PALMARIUS, qui elephantiasim incipientem sola catharsi & phlebotomia vere & autumno celebratis sanasse se gloriatur *a*). Opportunum autem prae caeteris est herpetum curationi verum tempus, dein aestivum.

364. Si vero herpes sit tantummodo cutaceus [§. 317] vel modo quolibet ita suscitetur, ut illaesis corporis penetralibus sola cutis vulneretur; supervacaneum est, ne dicam periculosum pharmacis aegros fatigare. . . Hinc POTERIUS merito redarguit eos, qui putant nullam fieri posse ulcerum sanationem absque alvi subductione; citra phlebotomiam, citra manifestam aliquam evacuationem *b*).

365. Expurgatis alimentariae fistulae fordibus; ichorosa colluvies per varia corporis emunctoria subducenda est vel specificis retundenda. Verum ducatur per *loca magis convenientia*.

366. Porro cum materies vasis impacta sanguiferis & lympa lentiores sunt, quam ut per cutis spiracula possint eliminari, cum interea torpent vasa, & languet humorum circuitus, diuretica multum valent in curatione herpetum.

367. In languidis & humidis corporibus maxime juvant diuretica calida; vasorum enim vires erigunt; movent humores; lentos, viscidos attenuant, eliquant & meabiles per varia corporis emunctoria, praecipue per urinae vias efficiunt.

368.

a) V. SCHENKIUM, obs. med. Lib. VI. Obs. II. pag. 804. & seq.

b) P. POTERIUS, obs. med. Cent. II. Cap. I. pag. 6.

368. Ideo cacochymicis, ad Scorbutum declinan-
tibus, arthriticis, catarrhosis, defluxioni obnoxiiis,
languidis, debilibus, pituitosis, pinguedinosis nonni-
hil acria & paulo calidiora medicamina prae caeteris ar-
rident; scilicet juscula millepedum, cum corallis, cum
oculis cancrorum; antiscorbutica piperata virtute do-
nata, beccabunga, raphanus ruflicanus, fumaria, lu-
pulus, &c. . . Trifolio fibrino intus & extus usurpa-
to ulcera depascentia etiam inveterata brevi temporis
spatio sanabat WILLIUS a).

In praedictis igitur corporibus in quibus ad scorbu-
ticam humorum dissolutionem via tantummodo pan-
ditur, & magis adest eorum lentor, quam dissolutio
& liquefactio, valde utilia sunt ejusmodi medicamina.

369. Cum vero sic inveteratus est morbus, ut lo-
co crassi sanguinis ac concreti, serum valde tenue, coc-
cinei coloris & saporis acris habeatur b); erodentes ur-
geant dolores; pulsus parvus sit & inaequalis; sudores
diffuant frigidi cum universalis lassitudinis sensu, de-
trimentum potius, quam juvamen ex antiscorbutis acri-
oribus est expectandum.

370. Ideo tinctura cantharidum in herpete squamo-
so sicco [§. 61] caeterisque crusta vel squama obdu-
ctis, quibus pituitosa tentantur corpora; humores lenti
sunt ac spissiores, sanguis concretus; in ipsa lepra &c.
non raro praestantissimos exerit effectus, qua haud se-
cus ac sinapizatis, acerrimis vegetalibus, salibus alkali-
nis volatilibus c), humores quoslibet cito & potenter
resolvi propriis compertum experientiis habuimus: qua
tan-

a) V. TH. BARTHOLIN. act. med. Hassn. Tom. II.
Cap. LXXV. pag. 124.

b) F. HOFFMANN. ibid. Tom. IV. Part. V. pag. 10.

c) TH. BARTHOLIN. ibid. Vol. I. Cap. CXIII. pag. 208.

tandem sanguinis & humorum feces per urinarios ductus ubertim abripi. docuit observatio *a*).

371. Verum in scorbutica sanguinis & humorum dissolutione (qualis ab Hydrargyrofi nonnunquam deprehenditur *); item in scorbuto confirmato valde noceret *b*): idem medicamentum [§. 398], quod in psora, lichene & lepra, seu herpete squamoso & impetigine hac forsan ratione lethale vidit PLINIUS *c*).

382. Hinc nonnunquam evenit ut ex optimis medicaminibus intempestive advocatis efficiantur venena... sic dum herpes vere criticus apparet; nisi febris vehementia & sicca robustaque corporis constitutio locum annuant nitro & frigidis medicaminibus, haec valde suspecta, imo periculosa reputantur, ut pote quae reprimunt motus febriles, materiam ex cute ad interiora revocant, Naturae conatus interturbant, morbique fomitis reliquias ad interanea saepe revocant.

383. Praestat igitur his in circumstantiis eo ducere humores, quo *Natura vergit*, & potu copioso, diluenti, aromatico fuscitatis (ubi languet febris) vasorum motibus, morbi reliquias ad cutem sudificis mittere, quam humorem jam ex corporis penetralibus excussum ad penetralia frigidis revocare.

384. Praestat etiam, ubi vires aegrotantium sufficiunt, ad instar LANGII quiescere, quam aegros fatigare pharmacis. Saepe enim herpes haud secus ac scabies versus quartanarum aut continuarum declinationem apparentes citra omne praesidii genus evanescent, prout LANGIUS de scabie scribens centies observavit. Quod si tunc, inquit, phlebotomia facta fuisset

a) R. MEAD, Medicina sacra, Cap. II. pag. 15.

*) V. STÖRCK, ann. med. ann. 1758. pag. 26.

b) F. HOFFMANN. Vol. III. Cap. V. §. II. pag. 434.

c) LANGIUS, ibid. Ep. XLVII. pag. 210.

fuiſſet, vel pharmacum exhibitum, ingens fuiſſet periculum, ne per venas, per quas materia morbi fuerit expulſa, haec proſus ad interna viſcera retrahatur. Quae de pharmacis aut venae ſeſtione hic docet LANGIUS a), ea de diureticis frigidis, aut refrigerantibus quibuſlibet audienda ſunt.

375. Nihilominus & aegrotantium conſtitutionem attendendum eſt. In ſiccis enim ac bilioſis hominibus fibrae ſunt rigidiores, vaſa magna, ſanguis concretus, cum notabili humorum ſpiſſitudine & acrimonia pedifequa. Porro copioſum lactis ſerum cum alkalinis plantis non acerrimis, variisve nitratis, humores cum ſanguine tenuat, demulcet, liquat, per urinae vias potenter emovet; ac proinde in herpete ſquamolo ſiccio, caeterisque cruſta vel ſquama obductis, quibus tentantur melancholici, ſtrictioris habitus & ſicci homines, maxime locum ſibi vindicat.

376. Hinc in impetigine, herpete ſquamolo, eſtiumeno [§. 96] &c. qui magnas cutis areas obſident, ac obducti ſquamis cruſtiſve perſpirationem plurimum imminuunt vel cohibent; maxime juvare poſſunt. Tum enim cutis excrementa, prout non ſemel vidimus, verſus urinarios ductus confluunt; urinae craſſiores, rubicundae, turbidae, arenulis refertae, ſedimento divites eructantur, pruritu & ardore cutis hoc modo plurimum imminutis.

387. Cum recrementorum illuvies ex corporis penetralibus ad cutem ducitur [§. 161, 162.] vel praepedita inſenſibili perſpiratione [§. 149, 151] ſeſe produnt herpes; nec ad abſolvendum *depuratiois opus* Natura ſufficit; maxime juvant potus theae b), pulve-
res

a) LANGIUS, *ibid.*

b) Multum adauget inſenſilem perſpirationem. De HAL-
LER, *elem. phyſiol. Tom. V. Lib. XII. Sect. XV.*

res diaphoretici, decocta lapathi, cardui benedicti, scor-
dii, sambuci, scorzonerae, &c. Ligni Guaiaci, Betu-
lae, &c. largo feri haustu temperata.

378. His imprimis annuitur locus, ubi lymphati-
corum imbrum iners ac viscida moles variis in orga-
nis fluctuat; nondum in aliquod viscus fixa est; ubi
sanguis spissus est, viscidus ac parte glutinosa [§. 184]
nimium fetus; prout in pituitosis, catarrhalibus, rheu-
maticisque defluxionibus obnoxiiis saepeprehenditur.

379. Cum adolescens elephantiasi tentatus non
alio potu, quam ulmi decocto in vino uteretur, tantos
ac graveolentes experiebatur sudores, ut vix illos a)
custodes ferre possent. . . Inveteratos & aliis remediis
obscurescentes herpes pertinaci Ulmi decocti usu dis-
sipatos fuisse novimus.

380. Empiricus decocto stibii calcinati cum *salsa*
& aliis, morbos cutaneos perniciosasque scabies persua-
nabat b).

381. In affectibus ejusmodi, ut in multis aliis in-
curabilibus, observatum est multam antimonialibus
educi colluviem nigram, pituitosam, aquosam, viri-
descendentemve c).

382. His medicaminibus adeo confidit POTERI-
US d), ut dixerit eos qui non debitis cautelis psoras
(herpes squamosos) tractant; virusque sub cute lati-
tans per antimonialia non evacuant, plane deridendos
esse.

382.

a) J. DOUYNETUS, Lib. I. Cap. VII. Magna insuper
prodibat urinae crassae & nigricantis copia. . . Eadem,
ut observavimus, praestitit simarubae radix.

b) F. PLATERUS de superf. corp. dol. pag. 866.

c) P. ALPINUS, de med. Aegypt. Lib. IV. pag. 130.

d) P. POTERIUS, ibid. Cent. III. Cap. LXXI.

382. Aqua pluviosa, inquit HUXHAMUS a), & fluviorum aliquo modo in antimonii crudi corpus agit, ac refert lacteum colorem & sulphureum antimonialem odorem & saporem, si cum eo moderato solis aut ignis calore digeritur... *Atque hanc aquam ita refertam ac large potam in cutaneis aliisque morbis magnam utilitatem praestitisse compertum fuit.*

383. Tantam vim antimonialibus ad evertendos achores, pustulosos & pruriginosos affectus tribuerunt, ut varia ex antimonio praeparata, luis venereae & chronicarum cutis affectionum specifica nuncupent b).

385. In herpetibus inveteratis in quibus humorum lentorum cum acrimonia deprehendimus; nec adsunt viscerum obstructions, neque cacochymica vel scorbutica corporis constitutio; *observatione dignum est in contumacibus eutis defoedationibus quae saepe revertuntur (vel pertinaciter in cute haerent), frustra tentatis omnibus aliis remediis, diaphoretica cum mercurialibus etiam externe adhibitis, effectus exeruisse praestantissimos c).*

386. Interim haec circa sudificorum usum annotanda veniunt: lue venerea pustulosa vel corrosiva laborantes optime se habent ex usu sublimati cum sudificis, quae valde noxia sunt eadem inflammatoria lue [§. 182] tentatis, vel scorbutica humorum crasi donatis corporibus.

387. In obstructis tamen vitentur sudifica, donec mercurialibus, aperientibus, &c. infarctus viscerum dissipati fuerint.

388. In herpetibus criticis febris augeatur scabiosae, cardui benedicti, &c. decoctis, ubi languidior fuerit; imminuatur, si vehementior [§. 385]; acria tamen hic scrupulose vitentur.

389.

a) HUXHAMUS, Observ. de antimon.

b) TH. BONNET, oper. chir. Tom. II. Lib. VI. de affect. externis, pag. 303.

c) F. HOFFMANN. Cent. II. III. Sect. IV. Cas. 162.

389. In catarrhalibus defluxionibus, quae in herpetem discretum miliaremve degenerant in pituitosis cacochymicisve corporibus, levia sudifica prae caeteris advocentur, quae non irritata febre perspirationem nihilominus foveant; videlicet betulae, tussilaginis infusa, bardana, salix quae siccat absque morfu *a* &c.

390. Acria vero, spiritus cornu cervi, alkalia volatilia, Guaiacum, &c. prae caeteris usurpentur ubi sanguis & humores crassi sunt, eorum lentore gravatur corpus, nec interea notabilis observatur in cacochymiam vel scorbutum propensio; secus, prout saepius accidit, & morbus & pruritus exasperarentur.

391. Sudores in herpetibus inveteratis eliciantur, sed ante omnia defecatum sit corpus, & expurgatus tubus alimentarius; secus, prout in cacochymicis potissimum ac impuris corporibus evenit, morbus irritaretur.

392. A sudificis abstineant biliosa & sicca corpora; ne (prout nuper evenire novimus) scabies aliive pruriginosi affectus addantur herpeti.

393. Versus autumnum ac hyemem ablegentur sudifica, quae vere declinante ac aestate potius advocentur. . . . Generatim pro vario causarum confluxu, aegrotantium temperie, consuetudine, acris opportunitate nunc admittantur, nunc rejiciantur.

394. Viperarum carnes, juscula, pulveres in curatione cutaneorum affectuum olim valde celebrabantur. Verum illarum usus non parum obsolevit ex quo PALMARIUS auctoritate FERNELII commotus viperarum varia praeparata tanquam inutilia vel noxia rejecit; quod in quibusdam elephantiacis nullum bonum, noxas potius intulerint.

395. Ipse HOFFMANNUS a) propriis & aliorum observationibus fretus, viperarum virtutes magis tribuit aliis medicaminibus quibuscum adjunguntur; ac Veterum opiniones veluti praejudiciis astructas infirmare conatus est; ita ut dubium superesse videretur contrariis observationibus b).

396. Attamen viperarum juscula vel carnes oleum animale, mucumque salibus alkalinis volatilibus repletum continent. In corporibus igitur siccis quorum humores spissi sunt & sanguis admodum tenax, *juscula viperarum*: in iis, in quibus ex solidorum atonia & recrementorum lentore infarciuntur viscera, *viperarum sales ac pulveres* maximum emolumentum afferre possunt, quatenus illa fluidorum acrimoniam & spissitudinem retundunt, haec sanguinem & humores solvunt, vasorum vires nonnihil erigunt, humores lentos incidunt & recrementa per varia corporis emunctoria, praecipue per urinae vel perspirationis vias, placide averrunt c).

397. In herpetibus igitur inveteratis, in corporibus scrophulosa vel venera lue tinctis; non obstructis, aut infarctis; vel siccis, melancholicis, &c. Viperas herpeticarum affectionum specifica non immerito dices, quae inter optima depurantia militant, etsi rudes aliam tueantur opinionem.

398. Neque reponat HOFFMANNUS viperae virtutes ab aliis medicamentis, quibuscum illa jungitur, esse repetendas. . . . Ab his aliena docet propria doctus experientia Ill. MORGAGNUS d), qui solis viperarum ju-

a) Med. rat. syst. Vol. III. Cap. V §. XVII. XVIII. pag. 434.

b) V. SCHENKII, Obs. med. Lib. VI. Obs. I. pag. 804.

c) TOZZI, in HIPPOCR. aph. Sect. III. Aph. XX. p. 54.

d) De morb. chir. Ep. anat. med. Lib. IV. Ep. LV. pag. 156.

jusculis scabies inveteratas, ipsa ulcera variis medicaminibus frustra tentatis intra annum siccabat & persanabat. . . In herpetibus foedissimis, inquit ETMULLERUS *a*), praemissa purgatione, optime conducebat essentia viperarum, dum topicis perficiebatur curatio. . . Quidam antiqua psora (herpete squamoso) laborans, cum infinita medicamina tentasset, *solis* viperarum carne & jusculis utebatur, sic ut tota aestate plus quam centum quinquaginta quinque comederit; quasi renovata cute totus alter factus est, & qui valde senex apparebat, quasi juvenis visus est *b*).

399. Ab his non multum alienas observationes tradidere GALENUS *c*), HAENIUS *d*) &c. aliasque praedictis addere supervacaneum est. Satis est cum POTERIO notare vix utilem esse viperarum usum, nisi diu productum. . . Ab hac sententia parum recedere videntur MEADIUS *e*), qui *frequentiore* viperarum usum commendat; & BALLONIUS, qui vipersas *majori* dose suadet, *ita ut vertiginem inducant* *f*).

400. Caeterum non concedantur, nisi hominibus, quorum viscera sunt bona *g*); vel cum aqua sero lactis, vino, sudificis, medicaminibusve huic vel illi temperamento magis idoneis, ac ante omnia purgatis. Rarius usurpentur autumno & hyeme, longe frequentius vere & aestate; in sicca enim & calida temperie,

H 3

ac

a) Oper. med. Tom. III. casus & obs. Obs. CCXLIII. pag. 435.

b) POTERIUS, Cent. II. Cap. XCI. pag. 69.

c) GALENUS, de simp. med. facultat. Lib. II.

d) A. de HAEN. rat. medendi, Tom. V. p. 181. & seq.

e) De venenis tentamen primum, pag. 40.

f) V. BONNET, labyrinth. med. Lib. X. de affect. extern. pag. 609.

g) F. JOEL, oper. med. Tom. V. Lib. II. Sect. III. pag. 114.

ac proinde in regionibus calidis praestantiores effectus exerere videntur.

401. Ulu sulphuris interno laxatur alvus; vasa stimulantur; moventur telae cellulosae subcutaneae liquores & per insensibilis perspirationis vias eliminantur.

402. In temperamentis humidis, pituitosis, non obstructis; neque phthificis ac tussientibus hominibus, quos interemisse vidimus a), neque cacochymicis, neque scorbuticis aliquo ulcere tentatis, par vix habetur remedium; scabiem enim humidam b), herpes & ulcera serpentina humida siccant, & brevi temporis spatio sanant; maximeque locum habet, ubi cutis affectus sunt tantummodo cutacei [§. 317, 318, 319].

403. Verum sit prudens hujusmodi medicaminis usus tum internus, tum externus; saepe enim cobaltum & arsenicum adjunguntur: ulcera quidem siccant; at non raro prioribus pejores, exitiosas nonnunquam edit strages, sive primarum viarum inflammationem & gangraenam excitet; sive citius exsiccato, quam par erat, ulcere, ichoris reliquiae cum noxiis mineralium particulis deducantur in viscera.

404. Neque enim varia metalla per sublimationem ipsam, ut dicit Cl. GEOFFROY c), a sulphure prorsus extricari nobis liquido constat, qui novimus quantum volatile sit arsenicum, ubi variae minerae, quibus detinetur, in ignem conjiciuntur.

405. Quapropter, quamvis DIOSCORIDES & alii sulphuris externum usum comprobaverint in curatione leprae, scabiei & pruriginosorum affectuum; valde suspectum, licet aliquoties [§. 412] utilissimum

a) F. HOFFMANN, Vol. III. Cap. V. pag. 436.

b) MORGAGN, Ep. an. med. LV, pag. 12. & seq.

c) Mater med. Tom. I. de sulphure, pag. 179 & seq.

mmum, tale medicamen reputamus moniti GOULARDI observationibus quibus constat acrium & caeterorum ejusmodi medicaminum ulceribus impositorum *tenuis particulas in sanguinem ita permeare, ut aeger veneno affectus moriatur, de vera mortis causa nemine interim suspicante.*

406. Mercurialia medicamina viscidos humores attenuant; solvunt; impacta movent recrementa; ex visceribus inter adauctas alvi, sudoris, urinarum excretiones expellunt; adeoque specifica quasi virtute herpes inveteratos, potissimum in lue venerea tinctis dissipant tum interne tum externe usurpata.

407. Cum insumuntur ut *alterantia*, minori dosi diuturno tempore ingeruntur, ut massa humorum sensim tenuata sensim eliminetur. Tum dulcis Mercurius, Turpethum minerale, prae caeteris corrosivum sublimatum parca dosi & repetitis vicibus ingeruntur, interjectis pro re nata catharticis, diureticis vel diaphoreticis [§. 377, 394, 405].

408. Cum vero (quod rarius evenit) citius expellendus est morbi fomes, hydrargyrofa dosi majori brevius ultra temporis intervallum administrantur. Hac arte non raro obtinetur *salivatio* (modo per evacuantia [§. 435] non impediatur hydrargyrosis); & impetigines aliquae, prout observavit WILLISIUS; vel alii pruriginosi affectus & ulcera sanantur.

409. Interim notandum est longe praestantiores ex hydrargyrosis effectus obtineri fumigationum quam frictionum ope . . . infantes mercurialibus (nisi parca dosi concessis) non citra noxam adsuescere . . . scorbuticos, cacochymicos ab hydrargyrosi se pejus habere . . . phthisicos, tussiculosos, haemorrhagiis obnoxios corrosivum sublimatum citra detrimentum non

ferre *a*) . . . externum in ulceribus hydrargyroforum usum nonnunquam esse periculosum *b*) . . . caeterum solo mercurii dulcis usu interno cum aconito ulcera serpentina narium [§. 100] etiam cum ossium carie sanata fuisse *c*) . . . a mercurialium usu sudifica in crassis & pituitosis, purgantia in cacochymicis, diluentia in ficcis corporibus morbi non omnino devicti reliquias penitus abigere . . . in ulceribus venereis, scrophulosis, & caeteris, in quibus nulla datur luis suspicio, multum juvisse externum sublimati corrosivi usum . . . herpes potissimum squamis aut crustis obductos, vel esthiomenos *d*) etiam inveteratos facile persanari.

410. Aquae minerales pro variis, quibus impraegnantur mineralium particulis, prosperos in herpetum curatione nonnunquam edunt effectus.

411. Aliae sunt calidae, quae viribus additis languenti stomacho coctionem promovent *e*), vasa reserant, ac moles recrementorum importunas per cutis spiracula secum abripiunt.

412. Externe ulceribus & pustulis herpeticis impositae, cutis organa roborant; humorum ad ulcus pustulasve herpeticas confluentium excretionem efficaciter promovent; ulcera siccant; pustulas abigunt. . . Oleo Petroleo montis Zibinii sive interne sive externe usurpato inveterata cutis ulcera, varios affectus cutaneos, elephantiasim ipsam sanabat RAMAZZINUS *f*) . . .
Her-

a) STÖRCK, ann. med. pag. 67.

b) P. POTERIUS obs. med. Cent. I. Cap. I. pag. 5. HILDANUS, &c.

c) VAN SWIETEN, Tom. V. de lue venerea.

d) F. JOEL, oper. med. Tom. V. Lib. II. Sect. III. pag. 111.

e) CL. LORRY, introd. ad comm. in SANCTORII aph. Sect. II. de aere.

f) De Petroleo montis Zibinii, pag. 357, 358.

Herpetem miliarem solis aquis thermarum feliciter tractabat FABRICIUS *a*).

413. In humidis herpetibus [§. 62, 70, 106, 109] locum imprimis habere videntur aquae thermales; si caeteroquin obstructa non fuerint viscera; neque cacochymia, neque scorbutu tententur aegrotantes. . . . Tunc enim ulcera calefaciunt; materies ichorosa fit acrior; ulcusque magis molestum evadit *b*).

414. Quoad usum internum attinet; quae in scorbutu nondum confirmato sanant ulcera *c*), carolinae minus conducere videntur, ubi perfecta jam adest sanguinis dissolutio & putredo *d*). . . . Item in cacochymicis ac obstructis corporibus, in quibus morbi fontem ducunt in infirmiora viscera, prout saepe nos edocuit observatio. . . . Ubi potionibus purgantibus, phlebotomiis, lotionibus, balneis, frictionibus & sudificis incassum exagitatus fuit aeger; illarum enim usum insignis Marcor, vigiliae pertinaces, dolores in ulceribus longe acerbiores, inappetentia, & ulcera nova novis succedentia subsequantur *e*). . . . Ubi, priusquam ingerantur, praeparatum non fuit corpus; etenim ab earum usu mala toleratis graviora saepius accidunt *f*). . . . in siccis quibuslibet herpetibus; potissimum biliosa aut macilenta corpora infestantibus.

415. Maxime vero conferre videntur, ubi ex solidorum inertia languent excretiones, in temperamen-

H 5

tis

a) Fabr. ab Aqua pendente, Lib. I. Part. II. Cap. XXVIII. fol. 730.

b) HILDANUS, obs. chirurg. Cent. V. Obs. XC. p. 420.

c) F. HOFFMANN. med. rat. Tom. IV. Part. V. p. 29.

d) SWIETENIUS, in Boerhaav. aph. 1164. Tom. III. pag. 631.

e) P. POTERIUS, Cent. II. Cap. I. pag. 34.

f) HILDANUS, pag. 420. HIPPOCRATES, epid. Lib. I. No. 4.

tis obésis, crassis ac pituitosis; labe rachiticâ, scrophulosa, vel venerea tinctis; qui in rheumaticos, arthriticosve insultus incidunt: potissimum in herpetibus exedente vel miliari qui hypochondriacis infarctis, non obstructis, nec vere scorbuticis familiaris est; item in iis qui a repercussa perspiratione pertinaces in pectus aut aliud organum experiuntur catarrhofas defluxiones; vel quibus *ex frigiditate*, ut aiunt, *ventriculi* languent ciborum concoctiones *a*).

416. Thermae ferro impraegnatae maxime valent ad reserandas pertinaces lienis, jecoris aliorumve viscerum obstructions eorum in quibus materia viscida visceribus impacta ob vasorum inertiam suscitavit viscerum infarctus [§. 143.]

417. Verum calorem adaugent, potissimum in ficcis corporibus; putridos ichores in scorbuticis, cacochymicis, marasmo fractis, phthificis commovent, morbumque saepius exasperant; sic ut ex earum usu scabies in lepram conversa fuerit *b*) . . . a martiatis igitur, ut sulphureis aquis sive arte, sive natura paratis caute his in circumstantiis abstinendum est *c*).

418. Aquae vitriolicae dictae intus assumptae stringunt fibras; ventriculum roborant; spissant fluida; calorem internum temperant, minuunt perspirationem, urinas adaugent *d*); adeoque scorbuticis aliquo ulcere tentatis multum arrident.

419. Ast non parum infensae sunt cacochymicis, rachiticis, lue scrophulosa vel venerea tinctis . . . imo
ca-

a) TH. BARTHOLINUS, act. med. HAFNIEN. Vol. I. Cap. CXLVIII. pag. 283. & seq.

b) TURNER, *Traité des maladies de la peau*, Tom. I. pag. 33.

c) MORGAGN. Ep. LV. §. 3. & aliis locis.

d) CHESNEAU, obs. de natur. & vir. aq. Barbot, p. 635.

catarrhofas & defluxiones, tuſſes variosque pe&ccorſ mor-
bos exaſperant a).

420. Extrinſecus advocatae ſiccorum herpetum
cruſtas & ſquamas averrunt, ſtricturam cuti (haud ſe-
cus ac aquas alumine tinctae) ſenſibus manifeſtam in-
ferunt, naſcentes impetigines, cruſtaceos herpes
& ſiccos eſſiomeuos brevi temporis intervallo perfa-
nant; dum partis, cui applicantur, perſpirationem
non parum imminuunt.

421. Succis amaris aliquoties annuitur locus in
curatione herpetum. Maxime juvant infirmos alios-
que quorum ſaburra imprimis acida ſcatet, ventricu-
lus. . . Abrotanum, chamaemeleum, eupatorium,
enula &c. mane jejunio ventriculo commiſſa praestan-
tiſſimos hic exerunt effectus; licet in delicatulis &
maxima generis nervoſi ſenſibilitate donatis homini-
bus aliquoties emoveant ventriculi ſubverſionem.

422. Alii corticem Peruvianum ſero lactis vel vi-
no infuſum valde praedicant; qui ventriculum recre-
at; digeſtiones reſtituit; primarum viarum ſordes
placide ſubducit; & ad maſſam ſanguineam delatus,
vaſorum vires acuit; recrementaque, quibus potiſſi-
mum in periodicis affectibus gravantur aegri, per va-
ria emunctoria citius ac tutius quam alia praestant me-
dicamina, eliminat, ſi MORGAGNI, &c. dictis fides
non ſit deneganda.

423. In herpetibus igitur, qui periodice recurrunt
[§. 85, 304] ac ex vitio digeſtionum vel corporum
impuritate ſoboleſcunt, vel quibus occaſionem dedit
ſanguinis & humorum lentor, maxime locum habere
videtur: ſanguinem enim concretum liquat, ſolvit
ſpiſſos ac tenaces ſuccos; ita ut poſt diuturnum ejus
uſum,

d) TH. de BORDEU, *uſage du mercur. E& des eaux de
Bareg. dans les écrouelles*, pag. 121,

usum, sanguis e vena fluxerit rutilus, tenuis; & post horam in multum serum & exiguam levis consistentiae placentam abiverit *a*).

424. Prae caeteris eos juvat in quibus ob vasorum inertiam languent excretiones; pituitosos, humoralis melancholia laborantes, eosque quorum herpes (prout in nonnullis medicina exhaustis observavimus) periodice resurgunt. Inter optima enim depurantia *b*) militat cortex Peruvianus, quo praeterea (teste SWIETENIO) feliciter utimur in siccis & marasmo fractis *c*) haud secus ac in phthisicis ulcere interno laborantibus *d*).

425. Verum ut prosperos ex usu corticis Peruviani, guaiaci, falsae &c. obtineamus effectus, quaedam cautelae sunt observandae: 1°. sanguis, modo ferat aegri conditio, mittatur; 2°. tubus alimentarius expurgetur; 3°. victus sit tenuis; quo enim tenuior est, hoc citius sanatur aeger. Tandem „hic in hypo-
„caustum se recipiat & mane singulis diebus per quatuor septimanas decocti radice kinae libram unam hauriat.“ Sic enim, inquit JOEL *e*) reliquias vitiosorum humorum & saniem ad ulcus confluentem praescindimus.

a) A. STÖRCK, ann. med. 1758. de morb. acut. pag. 50. 51.

b) Barbette, Chirurg. de herpète pag. 190. HOFFMANN. &c.

c) SWIETENIUS in Boerh. Tom. V. pag. 532. & seq.

d) VIGIER, Grande Chirurg. des ulcères, Chap. XXII. pag. 89.

e) JOEL, -praxeos, Lib. X. Sect. III. pag. 555.

SECTIO II.

De Praesidiis externis.

426. Inter praesidia chirurgica herpeti debellando idonea non infimum tenet locum sanguinis evacuatio. Potissimum confert in exedentibus herpetibus [§. 235, 236.] caeterisque tumoribus e biliolo humore confluyente ortis *a*): moderatur enim febriles impetus; corporis aestum reprimit; praepedit viscerum inflammationes, deliria [§. 86, 87] &c. quibus premuntur aegri, antequam humor cutem appellat.

427. Evacuatio sanguinis alia *derivativa*, ut aiunt, alia *vacuativa*. Prior imprimis est utilis cum sanguis febriles inter excandescencias magis in hoc vel illud viscus irruit, in quo sua stasi infarctus, inflammationes & gangraenas advocare potest. Tum in extrema vel remota corporis parte celebratur evacuatio, ut cerebri, pulmonis aliorumve viscerum perniciosi praecaveantur affectus. Hac arte Dux utriusque Bavariae a lumbis ad genua usque zostere circumdatus, febre continua detentus, aestuans ad delirium usque, incisa pedis utriusque saphena, adhibitis quoque, quae febrem restinguerent [§. 385], a morte vindicatus est *b*).

428. In temperamentis vere plethoricis, in quibus ad inferas partes revocandus est sanguis [§. 171, 172] una & vacuandus, valde confert ejusmodi praesidium... In hypochondriacis & haemorrhoidalibus quorum in cutem herpes effloruit a recessu haemorrhoidum, sanguinem hirudinibus ad anum feliciter revocamus *c*).

429. In curatione variarum herpetis specierum sanguinis evacuatio potissimum iis confert, quibus fuit
in

a) P. ALPINUS, de med. Aegypt. Lib. II. Cap. VII. pag. 52.

b) LANGIUS, Ep. med. XXII. pag. 597.

c) HOFFMANN. ibid. §. V. pag. 431.

in consuetudine; hominibus macris una & sanguineis, adultis; caeterisque, quorum vasa magna, pulsus elati, & arteriae temporum micant. Hos autem plurimum juvat arteriotomia a).

430. *In omnibus, inquit GALENUS b), qui sic praeter naturam consistunt, tumoribus, communis indicatio, vacuatio est. Verum haec fiat pro corporis idiosyncrasia c). . . Cum enim languent aegrotantium vires; pulsus humilis est, cacochymica, pituitosa, vel scorbutica datur corporis constitutio; in inveteratis potissimum herpetibus, qui pallidiores ac obstructos invadunt; valde suspecta, imo periculosa merito reputatur derivativa simul & vacuativa sanguinis evacuatio, quam his de causis, prout suspicari licet, damnavit in sua chirurgia Barbette d); parcamque fieri, diversivam, nec ita copiosam, quam ea quae fit evacuandi gratia, annuit Amatus Lusitanus e).*

431. Longe praestantiores edit effectus vacuativa, quae fit in ipsa parte cutis ichore herpetico tincta. Ea enim in viciniis ulcerum cutaneorum celebrata, non raro sanguis effluit spissus, nigricans, concretus, tabefactus & longe benigniores apparent, faciliusque sanantur herpes. . . Secta tibiali vena, ulcuscula tibiae saepe repullulantia sanavit M. AURELIUS f). . . Secta frontali vena, squamosus herpes evanuit, frustra tentatis quibuslibet medicaminibus g).

432.

a) M. A. SEVERIN, *Chirurg. efficace de l'arteriotomie*, pag. 89, 90.

b) *Medend. meth.* Lib. XIV. Cap. 3.

c) P. ALPINUS, *de med. Aegypt.* *ibid.*

d) *Chir. de herpette*, pag. 190.

e) A. Lusitanus, *curat. med. Cent. II. Cur. XXXVIII.* pag. 185.

f) M. A. SEVERIN. II. *Part. de la Chir. affic.* Chap. XXVII. pag. 126.

g) *Idem, ibid.*

432. Venae vel arteriae sectione saepe praestat sanguinis, ope scarificationis vel hirudinum, eductio. In inveteratis cutis defluxionibus Veteres utebantur scarificatione *a)*. . . Chalmette *b)*, assentiente Rhase *c)*, jubet in esthiomeno fricari corruptas carnes, donec sanguis effluat. . . In tinea confirmata vult BALLONIUS *d)* profunde scarificari margines ulceris. . . In omni cutanea affectione, impetigine & igne volatico seu herpette discreto ad esthiomenum vergente Rudius *e)* laudat scarificationes, ut minuatur cutis inflammatio; & novarum pustularum eruptio praepediatur. . . nusquam citius ac efficacius coercentur herpes miliaris & squamosus, cum serpunt, quam ope scarificationum *f)*.

433. Verum scarificatio nullibi magis opportuna deprehenditur, quam in herpette exedente erysipelati succedaneo. In eo enim mirabiles exerit effectus, praecipue cum ichor ex una cutis parte in aliam diffluit, cum educto sanguine, cutis ut observavit HAGEDORNIUS *g)*, ardor, fervor & pruritus valde minuantur; nec ulterius expatietur macula; nec novae pustulae prorumpant.

434. Imo, cum herpetibus imminet gangraena, maxime juvant scarificationes: eductis enim, ut vult Aretaeus, hac via cutis sordibus facta in cute vulnera medicaminibus quae gangraena obviam eant, locum facilius annuunt.

435.

a) Inter eos, HIPPOCRATES, *Ep. Lib. VI. Sect. V. §. XXI.* FOESIUS, pag. 1185.

b) ENCHEIRIDION, *des Chir. Chap. VII. pag. 47.*

c) *Conf. med. Lib. II. Conf. XIX. Tom. II. pag. 233.*

d) RUDIUS, *de sympt. ext. Lib. II. Cap. II.*

e) VIGIER, *Gr. Chir. Chap. II. pag. 319.*

f) VIGIER, *Grande Cbirur. Chap. II. pag. 519.*

g) TH. BONNET, *sepulc. anat. Tom. II. Lib. VI. Sect. II. Obs. X. pag. 258.*

435. Quae de scarificationibus ad evacuandam humorum illuviem in ulcera herpetica confluentem usurpatis diximus, ea de hirudinibus similiter audienda sunt, quae Veteribus in iisdem circumstantiis, in quibus juvant scarificationes, plurimum arrident.

436. Hirudinum, inquit JOEL a), insignis est utilitas in Arte Medica, quibus utimur *vice cucurbitularum* aut scarificationis vel *venae sectionis*, in evacuatione sanguinis impuri & putridi, in morbis particularibus, ut sunt serpigines & alia maligna ulcera &c. . . . „Sacro igni seu herpeti exedenti melancholicae mulieris crus exedenti profecerunt sanguisugae elicientes proximis e venis fervidum adustumque sanguinem, qui perennem fomitem pervicaci illi ulceri haecenus suppeditaverat: quo exacto facillime cessit reliqua molestia, non secus ac si placida manus Aesculapii fuisset imposita b).“

437. Nec minus utilis est sanguinis evacuatio in morbis ex retropulso herpete scaturientibus; potissimum ubi, qua proportione fluit in cutem ichor ex visceribus ope cucurbitularum extricatus; eadem scarificatione vel hirudinibus educitur. Nullum profecto tutius ac efficacius huc advocari potest medicamen, cujus ope (nisi strages jam intulerit exitiosas, seu pertinacem inflammationem & gangraenam excitaverit ichor herpeticus) acerbi dolores, &c. cito citius reprimi valeant.

438. Quemadmodum in variis affectibus viscerum, sic in cutaneis non raro confert *humectatio* cujus ope striciores emolliantur fibrae, humorum spissitudo vel acrimonia retundantur, &c. Inter praefidia ad hunc scopum dicata eminent balnea, fots, fumigationes, quorum varius est pro variis circumstantiis ulus.

439.

a) F. JOEL, Chirur. Sect. IV. de hirudine, pag. 140.

b) V. TULPIUM, obser. medic. de herpete exedente.

439. Ut herpetem curatio facilius obtineatur, cutis follicite suis est expurganda sordibus; dum continuis indusiorum ac linteorum mutationibus ab omni immunditie corpora defenduntur.

440. Balneorum vel fatus ope remorata in summa cute recrementa discutiuntur *a)*; cutis uberius perspirat; aqueae balnei particulae bibulos ejus introsubeunt porulos; vasa cutanea referant; fluida diluunt; obtundunt acria; demulcent pruritus.

441. Multum juvant in herpete furfuraceo [§. 52] miliari sicco [§. 79], estiomeno sicco [§. 96]; caeterisque herpetibus crusta vel squama obductis, in robustis potissimum corporibus antea regimine interno praeparatis, ut monet FALLOPIUS, ne fiat uberior ichoris ad partem ulceratam affluxus.

442. Minus comprobantur balnea & fatus ex aqua simplici, quibus finitis pars affecta nimium refrigeratur (quemadmodum in debilioribus imprimis accidit); cutis stringitur [§. 5]; ac recrementis obruitur. Ideo potissimum in humidis herpetibus illa vitantur.

443. Praestant in siccis herpetibus saliva, cujus virtutes potissimum in *furfuraceo* notae sunt *b)*, haud secus ac in caeteris herpetibus siccis [§. 459] omnibusque pustulis ac ulceribus, antequam radices egerint *c)*; vel Antiquorum *d)* hydraeleum, quod ex oleo

a) M. AUR. SEVERIN, *ibid.* Cap. XXVIII. pag. 435. contra varias cutis defedationes balneis utuntur Aegyptii P. ALPINUS, de med. Aegypt. Lib. III. Cap. XIX. pag. 114.

b) CELSUS de re medica, Lib. V. Cap. XXVIII. §. XVIII. BARBETTE, FORESTUS, &c.

c) JOEL, *ibid.* Tom. V. Lib. X. Sect. III. pag. 546.

d) FALLOPIUS, de ulceribus, Cap. XVI. Fol. 18. Vol. II. P. I.

oleo & aqua conficiebant; vel balneum aquae fluviatilis cum furfuribus decoctae, lacte recenti temperatum; quod multum valere dicitur *a*) in siccis ac molestis cutis affectibus, vel ad squamas averrendas, vel cutis ardorem temperandum. . . Ad hunc etiam scopum commendatur mixtura pomorum putridorum cum oleo rosarum & lacte *b*).

444. In herpetibus humidis longe alio modo se res habet, praecipue si corpora sint cacochymica vel scorbutica, cutis laxa & foeda humorum illuvie conspurcata. In his praestant balnea medicata, quae dum fordes cutis averrunt, una cutem & ulcera nonnihil abstergunt aut exsiccant. Talia sunt balnea cum radicibus enulae, fumariae, scabiosae, &c. *c*). . . „Mumia „Aegyptiaca cum cineribus abietis conteritur ac digeritur per aliquot horas in aquae fumariae unciis duabus, „cui si addatur oleum ebuli & camphorae, divinum in „ulceribus cutaneis illinitio sola medicamentum habetur. Hujus internus & externus usus valde commendatur ad mundandum corpus, aperiendum, praecipitandum, &c. in cachexia, scorbuto & affectibus hypochondriacis.

445. In herpetibus exedentibus ac humidis quibuslibet, maxime cavendum est a balneis, diluentibus, refrigerantibusque; nisi feбри validae notabilis erethismus, vel ulceri sicco fervor adjungantur; *frigidum enim est* (ut cum HIPPOCRATE loquitur AVICENNA *e*), *ulceribus inimicum, calidum vero amicum & judicans.*

446.

a) HOFFMANN. *ibid.* pag. 436.

b) RIVIERE, *obs. de Medec.* pag. 279.

c) F. HOFFMANN. *ibid.*

d) TH. MOUFFETUS, *Ep. ad Monavium*, apud Cratonem, *Ep. med. L. Cap. III.* pag. 238.

e) Nulla, inquit AVICENNA. *humectatio*, utpote ulceribus non conveniens.

446. Praeterea GALENUS *a)* docet refrigerantia, quae herpetibus exedentibus conferunt, ex humectantium classe non esse depromenda, verum ex siccantibus, adeoque non lente palustri, non psyllio, non portulaca, sed ex vite, capreolis, rubi foliis, &c. inungendos esse herpes. Quod enim, inquit, si posca aquosa, vice horum, fueris usus, nil deterius feceris.

447. Hinc merito SANCTORIUS redarguit eos, qui plantaginem viridem ulceribus [§. 83.] exedentibus admovent. Hoc enim medicamine constricta cute remoratus ichor vel in cutem congeritur, vel in viscera retroagitur, & cita gangraena inducta mors morbo finem imponit, ut vidit EGBERTUS *b)*.

448. Hinc fodus ex sumacho, floribus ebuli &c. in vino rubro & veteri decoctis maxime proficiunt in *exedente, miliari, discreto, phlyctenisi*, caeterisque herpetibus, in quibus excoriata videtur cutis superficies.

449. His, cum ad exsiccandos herpes [§. 458] imparia sunt, addantur tutia, lapis calaminaris, pompholyx, corallum &c. cerussa imprimis, sal saturni, variaque plumbi usti praeparata.

450. Praedictis topicis, quae neque calorem valde adaugent, neque stricturam cuti majorem inferunt, potissimum in herpetibus humidis utebantur Veteres, quorum vestigia premere gloriati sunt Recentiores. HIPPOCRATES laudat calcis aquam *quam vult ita temperatam ut ne magis ulceret c)*. . . Observatione comper-
tum est praemissa fomentatione calida cum vini Gallici vappa, herpes discretos, humidos quoslibet, etiam

a) GALENUS, Lih. II. art. curat. ad Glaucon.

b) Comment. in DODONAEI oper. Cap. V. de erysipelate faciei, pag. 282.

c) TOZZI in Aph. HIPPOCR. Sect. III. Aph. XX. pag. 55. WALSCHMIDTUS, Not. in chir. BARBETTE: Tom. I. pag. 634.

pertinaciores fuisse sanatos... aquam coronae solis alkalinis salibus fetam herpeti debellando maxime idoneam *a*) testatur RIVERIUS... Alii laudant nidum hirundinis, *qui nec exsiccare nec repellere dicitur*... Alii Thermas praecipue Bollenfes, quae *magis habent vim repellendi quam exsiccandi*.

451. Fodus etiam ficci laudantur in curatione variarum herpetis specierum. In humidis herpetibus maxime locum habent & parantur ex lateribus ficcis, carbonibus extinctis, &c. . . Hac arte herpetes exedentes, discreti, miliares humidi, ulcerati & in esthiomenum delinantes non raro ficcantur, crustis obducuntur, & sanantur. . . Secali usto & calido hunc in finem utebantur Veteres *b*), & tale medicamen ad exsiccandos herpetes discretos rusticis admodum familiare video.

452. Frequentius ad usum vocatur ficcus fodus cuius ope ulcera cutanea, vaporibus ex lignis accensis, spirituosis, &c. avolantibus exsiccantur. . . Vapor calido vini spiritus nudum corpus (pharmacis & diluentibus antea praeparatum) tangenti sudores copiosi succedunt; ubertim dissipantur excrementa, ficcatur, ulcus & sanatur aeger.

453. Fotui sicco hac arte instituto locus imprimis annuitur in herpetibus inveteratis, esthiomenisque sive putrilaginosi, sive cancerosis, quibus obnoxii sunt cachymici, vel aliqua lue tincti.

454. Cum vero minus licet exhaurire corpora, qualia sunt sicca, phthifica, scorbutica, &c. sic instituantur fumigationes, ut in ulcus incidant vapores; & in his circumstantiis varia pro ulceris indole, aegri temperie subjiciuntur igni medicamina. Hinc varia se praedit fumigationum utilitas.

455.

a) *Observ. de Medecine*, Obs. XXXIV. pag. 739.

b) N. FLORENTINUS, Serm. VII. Tract. VI. Sum. I. Cap. III.

455. In herpetibus, in quibus molestus adest pruritus, ut hic demulceatur; vel in retropulsis, ut eo revocetur ichor, unde fuerat excussus; vapor carnis bullitae mittitur in antiquam ulceris retropulsi sedem; vel in herpetem ipsum, ut cutis emolliatur, tepefiat, demulceantur humores, uberius exhalentur; vel ichor obtundatur a).

456. Hoc tentamen minus opportunum esset herpetibus humidis, in cutis regionibus, ex quibus uberius exhalatur serum, insidentibus; ac proinde recrementa specificis, ordinariisve medicaminibus excutienda sunt, unaque cutis roboranda. In his circumstantiis maxime valet experimentum! JOELIS, quod sic se habet.

457. Scoria ferri ex fabrorum ferrariorum fornacibus ducta candescat in igne; stillet spongia vinum in scoriam deciduum & vapor exinde manans octiduo (*vel amplius*) bis in die per horam integram excipiat a loco lichene seu serpigrine tentato; tum enim omne virus per sudorem elicitur, pars exsiccat & solita sanitas succedit.

458. In inveteratis estlomenis, in quibus nulla datur luis suspicio, tabo conspurcatur ulcus ac velut emortuae sunt margines; mos erat Antiquis, myrrhae, thuris accensi vapores in ulcus ducendi ut hac arte facilius ad cicatricem perduceretur... Tabaci fumigatione vitiliginem nigram cum ossium carie sanavit SEVERINUS b),

459. Verum in herpetibus, qui ex aliquo viru, potissimum venereo sobolescunt, incassum tentarentur fumigationes, nisi specifica jungerentur... In fissuris ve-

I 3

ne-

a) HIPPOCRATES (ed. Foes.) de natura muliebri, p. 582. R. de HAUTESIERCK, Tom. II. Obs. VII. pag. 319.

b) *Chirurg. efficace*, Chap. XXIV. pag. 441.

neris BACCIUS super omnia laudat fumigationes ex cinnabare & antimonio. . . . Ulcera narium serpentina, imprimis quae ex inveterata lue venerea oriuntur, succensa caudela ex minio, cera, cinnabare, sublimato, praecipitato non raro curantur, si SEVERINI dictis fides adhibenda.

460. In squamosis herpetibus & caeteris qui nunc ichore, nunc squamis obducuntur, nec ultra-cutem ex-patiantur cum minore hujus inflammatione; ast tumore vel infarctu: maxime valent medicamina, quae humores attenuant, demulcent, pruritus minuunt; cutem stringunt, obfirmant, ac humorum in ulcus irruentium confluxum cohibent.

461. Talia sunt oleosis impedita cinerum lixiviam; sales acidi; aluminosi, aquae vitriolicae, aluminosae, &c. quae praestantissimos hic, [§. 448] exerunt effectus.

462. Lanae combustae pulveribus cum aqua rosarum asperguntur herpes ac feliciter circumliniuntur, experimento bis vel ter in die repetito. *Non vidi me hercle*, inquit VALESCUS, *medicinam in hoc casu magis expertam: aegram enim partem sanat siccando, sanat siccando, sanamque defendit styptecando & roborando.* . . . Aqua rosacea & aceto cum bolo armeniaco vel terra sigillata herpes obliniri vult idem Author.

463. Atramentum in usu esse consuevit apud rusticos. Hoc remedium in recentibus herpetibus, praecipue crustaceis, ut observavimus, caeterisque ficcis ex thermintho &c. natis feliciter ex voto cessit.

464. Cum major adest cutis asperitas, squamis aut crustis obducuntur herpes: corpore ad solem exposito vini acetum superaffundi jubebat HIPPOCRATES. Hoc remedio tenuantur cutis excrementa; rubet cutis;

intumescunt ejus emunctoria, nec parum defecatur corporis superficies.

465. In siccis herpetibus lixivium fagi vel pomi cinerum filtratum cum ovi vitello & alumine pro *secretio* habent nonnulli; quo nascentes impetigines, pustulas siccas & herpes squamosos brevi temporis intervallo sanari vidimus; qui tamen cito, cum omissa fuerat interna cura, resurgebant. . . Aceto lythargyrizato feliciter utebatur TURNERUS.

466. In herpetibus inveteratis qui in humidis cutis regionibus insident [§. 282], & hujus excoriatiorem inferunt, usum oleae, hederæ, rubi & mali punici dulcis foliorum tritorum ac vino veteri maceratorum suadebat HIPPOCRATES.

467. Cum vero superficialia tantummodo apprehenditur cutis excoriatio, plebis remedium in herpetibus imprimis exedentibus, phlyctenis & ambustionibus nil aliud est quam optimum vini acetum cum saccharo, gummisque prunorum & cerasi, quibus, adjunctis fumarie & chaerophilli jusculis, cura perficitur; vel & ebuli flores vino rubro decocti.

468. Praedicti herpes quilibet, cum venerei sunt, nisi mercurialibus utamur, modo relatis medicaminibus ut saepius obsurdescunt; pergunt acre serum plorare; imo topicis nonnunquam exasperantur.

469. „Si vero, inquit JOEL, serpigo, lichenes & „pustulae ex gallica lue ortae sublimato liquore extenso „illiniuntur; eae siccatae, prurigineque sublata facile sanantur. . . „Sedens in mulieris facie miliaris herpes „variis topicis frustra tentabatur, donec siccantibus & „absorbentibus hydrargyrum jungeret RIVERIUS a).

470. Herpes humidi in ruricolis [§. 181] ebulo cum vino facile dissipantur; nec adduntur varia

a) RIVIERE, ibid.

plumbi praeparata nisi quando malum pertinax deprehenditur; qui apud oppidanos, in quibus longe frequentior est venerea lues; sublimato & hydrargyrosis paucos intra dies abiguntur.

471. In herpetibus esthiomenis qui partes exedunt subcutaneas, ichorem acrem, saniosum, copiosum effundunt; in quibus non durae, non callosae, licet tumidae deprehenduntur margines, sed potius observatur quaedam partium velut emortuarum laxitas ac molities [§. 97]; actuosis & vividioribus medicaminibus utendum est, quae vulnus abstergant, mortuas partes absumant, vasa robovent, & superfluum ichorem absorbeant.

472. Decoctis agrimoniae, fumariae, gentianae, scordii &c. prius absterfo herpete, spongia siccato, oleosis a) involvuntur alkalia fixa; thuris, myrrhae, aloes, &c. pulveres adduntur.

473. Cum haec debilius agunt, sublimatum dulce; oleum Tartari per deliquium cum oleosis; sublimatum corrosivum; aqua phagaedenica, unguentum Aegyptiacum; &c. prae caeteris usurpantur; quorum usus protrahitur vel intercipitur, prout citius tardiusve purgantur ulcera.

474. Cum enim, inquit GALENUS, malignum est, ac putrilaginosum ulcus, acria postulantur, quae igneas vires possident: qualia mysi, chalcitis, calx, &c. saepe vero ubi ista cesserint, admovemus ignem.

475. Quod si his non obstantibus ulcus nihilominus serpat; oleo vitrioli tangendum est; decoctis abstergentibus abluendum; spongia siccandum & variis exsiccantibus [§. 476] ad cicatricem ducendum; quibus
fi

a) Oleo liliorum vel hyosciami, si major adfit pruritus.
HOFFMANN. Vol. III. Cap. V. Obs. IX. pag. 443.

si non cedat herpes, ad oleum antimonii transeundum est.

476. Ulcus enim cutis forsan nullum est, ut ut molestum, quod hoc remedio non siccetur; & maxime anteponendum est arsenici oleo vel auripigmento, quae sua acrimonia calorem ulceris adaugent, neque tam cito ut antimonium, ad cicatricem perducunt *a*).

477. Alias estiomeni margines apparent induratae, callosae, tumidae, inflammatae, dolore ac pruritu molestae; & jugiter effundunt ichorem tenuem, peracrem, foetidum. . . Porro his in circumstantiis patet exsiccantia [§. 483] protinus adhibita valde noxia esse reputanda, nisi spasmo constrictae prius laxatae fuerint fibrae, scarificationibus &c. extenuatae ulceris margines, ac interna cura praemissa fuerit,

478. Praestat in his circumstantiis ulcus aquis agrimoniae, fumariae, &c. abstergere; spongia siccare; solani succo aliisque narcoticis dolores lenire; vel unguento albo Rhaziae sensim exsiccare; tumidas partes resolventibus expedire; varicosas scarificationibus destruere; pruritus demulcentibus retundere, &c. (quam acria medicamina ad usum vocare *b*); vel destructas partes praecipitato rubro absumere; & Arcaei balsamo ad cicatricem ducere.

479. Haec nihilominus annotanda sunt: causticorum usum frequentius repetitum aut diu productum nocere; his inflammationes ulceris & dolores exasperari; noxias topicorum particulas in corporis penetralia non raro fluere, prioribusque graviores concitare morbos. . . Mercurialibus ulcera nonnunquam sanari; sed nisi maxima interni regiminis interim habeatur ratio,

I 5. peri-

a) Eusebe Renaudot, *l'Antimoine triomphant*, p. 133.

b) P. POTERIUS, Cent. II. Cap. I. pag. 5. HILDA-
NUS, &c.

periculosa quandoque subsequi symptomata a). . . Valde siccantia & vehementiora styptica humidis herpetibus non esse applicanda. . . Scrophulosos herpes & estiomenos cum nodulis & callis, adstringentibus non esse tractandos. . . Ulcera herpetica licet ab aëris injuriis [§. 10] caute sint defendenda, unguentis tamen minus feliciter obtegi . . . linteis carptis idoneo liquore irroratis majori cum emolumento velari, quae perspirationem ichoris herpetici minus impediunt . . . medicamina quaelibet sollicite renovanda esse, maximeque cavendum, ne, dum suas virtutes exerunt, majus, quam par esse debet, incendium vel frigus excitent; vel majorem congerant ichoris in ulcus affluentis copiam; aut ichorem in corporis penetralia repellant.

480. Cum vero frustra tentatis quibuslibet auxiliis herpes nihilominus in latum vel altum indefinenter ex-patiatur, validioribus causticis, ad instar Veterum, cura tentatur. Ad hunc finem vocantur cauteria quibus herpes immediate vel eminus exsiccare possunt.

481. *Immediate*, cum cauteriis actualibus tractatur ulcus herpeticum, ichor absorbitur, vasorum lique- & putre-factorum sordes exeduntur, calcinantur ulceris recrementa; dum interea margines obfirmantur, & ad cicatricem facilius perducuntur.

482. Hanc methodum (licet plurimis aegrotantibus horrenda videatur) longe caeteris efficaciorē observatio docuit; qua Veteres imprimis utebantur, cum ulcera magis in altum quam ad superficiem corporis ex-patiantur [§. 97, 98].

483. Citius igitur ac tutius ferro candenti sanantur estiomeni; qui non solam cutem, sed partes subcutaneas & ossa ipsa exedunt.

484.

a) HILDANUS, oper. med. ad M. DORING. resp. p. 914.

484. Cum vero magis ad superficiem corporis vergebant ulcera, alius erat causticorum administrandorum modus. . . Nunc etenim ope tenuatae farinae vel pulveris aspergebantur estiomeni; impositus pulvis pyrius accendebatur; & experimento bis terve repetito curabantur. . . Idem successus nonnunquam obtinebatur accenso imposito linteo vini spiritu impregnato. . . . Alias radiis solaribus vitro collectis ulcera tractabant.

485. Quod si pertinax estiomens his remediis obsurdesceret, & de luis alicujus potissimum venereae praesentia suspicio daretur; ignis vires ope medicaminum ingeminabant. Linteum impraegnabatur hydrargyro; ulceri applicabatur; illi alterum superponebatur vini spiritu madidum; hoc accenso hydrargyrum circa vicinias ulceris ubertim diffuebat; & experimentum rursus tentabatur donec exsiccaretur ulcus. . . .

486. Verum antequam ad cauteria deveniamus, corpus erpurgari, suisque fordibus vindicari necessum est; secus prout cacochymicis frequenter accidit, combustio procul dubio degeneraret in ulcus foetidissimum, malignumque adeo ut gangraena & mors nonnunquam subsequantur *a*).

487. Herpetes, qui cancri naturam redolent [§. 98]; nec in carnibus, verum in tela subcutanea & spongiosis partibus insident, minus rite causticis tractantur; verum scalpello feliciter eradicantur; ita ut ferro excisi herpes nunquam redierint; ut pars estiomeno tentata & resecta convaluerit; ut altera sibi relicta, non minus (prout observavit SEVERINUS) molesta remanserit; adeoque contra sententiam HIPPOCRATIS hic optimum ac ultimum remedium in ulceris eradicatione ferrum secans igni sit anteponendum.

488.

a). KLEINIUS, de morb. exit. & praesag. de ulcer. &c.

488 Ad margines esthiomenorum qui cito & latius exspatiantur [§. 72, 80], disponantur (cum sanguifugis vel scarificationibus malum coerceri nequit) lapides caustici in cutem sanam ad instar cinguli, ut eschara profunda fiat, & sic excitata suppuratione omnis humorum ad partem herpete laborantem confluentium aditus praecludatur a).

489. In disitis ab ulcere herpetico locis excitentur fonticuli, ut sensim divertatur ichor, ac ejus in ulcera fluxus imminuatur; vel ut, dum topicis exsiccat herpes, ichori residuo fonticulorum ope suppeditetur exitus; aut sensim vacuetur ductus ad cutem defluxionum catarrhalium, rheumaticarum, arthriticarum, scrophulosarumve fomes,

490. In defluxionibus in quibus excrementorum confluxus magis ad superficiem corporis vergit, advocentur synapismi, praecipue cantharides. His enim etiam ad pustulas pertinaces, herpes squamosos & miliares inveteratos applicatis, malum longe citius ac tutius, ut observatio docuit, eradicatur,

491. Praeterea notandum est in retroactis herpetibus lentius agere cauteria; minorem humorum copiam elicere, vesicantibus vero citius ac potentius attrahi materiem retroactam; solidorum magis vires acui; humores vehementius agitari, recrementa uberius dissipari; caeterum cantharidibus longe efficaciorum esse ranunculum pratensem b); hujus tamen usum esse minus tutum in scorbuticis & cacochymicis corporibus.

a) Tract. pathol. de morb. cut. Cap. XVI. pag. 285.

b) Chesneau, Obs. medic. Cap. I. pag. 12. STÖRCK, HAENIUS &c.

 C A P U T V.

De speciali herpetum curatione.

S E C T I O I.

De Herpetum prophylaxi.

492. **A**lia in praecavendis, alia in eradicandis, alia in refringendis herpetibus instituitur curatio.

493. Averti nequeunt herpes, quin humorum ac solidorum vitia sive congenita sive adventitia prorsus deleantur. Hoc autem obtineri nequit, quin sua singulis herpetum causis opponantur repagula. Hujus curationis labor equidem arduus est; verum hoc parta eo major utilitas manet humanum genus, Medicos gloria.

493. Dum enim ita mutatur constitutio corporis, ut ab herpete vindicetur homo; non solum abiguntur herpetici virus seminia; sed ipsa obfirmatur sanitas vel ichore herpetico, vel solidorum ac fluidorum vitiis, vel organi cujuslibet aut visceris affectione, vel morbis utrinque scaturientibus alioqui conturbanda.

495. Teneri autem vel puberis constitutio facilius immutari potest, quam adulti aut senis. Ideo primis ab incunabulis vita sic est moderanda, ut singulis diebus deteratur aliquid de causis herpeti concitando magis idoneis. Opportunae huic scopo cautelae aliae cunctem, aliae viscera praecipue spectant.

496. Praeri maternis e visceribus exeuntis cutis obducitur muco, quo glutinis ad instar obstipata spiracula, suos illam inter & epidermidem effundunt humores; vesicasque & pustulas, ni gluten abradatur, excitant. Balneorum usus [§. 449, 450] hic imprimis

opportunos est, quibus absterfa cute recrementa facilius & uberius exhalentur.]

497. Praeterea crebris indusiorum mutationibus munda ferventur corpora. Talis cautela pueris idonea non solum videtur, sed iis omnibus quorum cutis facile sudoribus extillat; quique ideo immunditiei noxas eo facilius comparant, quo diutius linteis foeda sudoris illuvie conspurcatis vestitum fuerit illorum corpus.

498. Balnea [§. 472] in cacochymicis vel scorbuticis semel in mense, saepius rariusve, prout iisdem opus fuerit, ad usum vocentur.

499. Interim in frigidam sinceram die qualibet fani mergantur infantes, donec eum vigoris adipiscantur gradum, in quo nec rigidiores fibrae, neque crassiora reddantur fluida.

500. Hac arte valetudo non parum firmatur in aetate puerili in qua refecandi sunt capilli, ut facilius exhaletur unguen cutaneum [§. 19, 20] & achoribus, tineae, caeterisque pruriginosis affectibus, quibus non raro foedatur puerorum occipitium, opponantur repagula.

501. Acida vel glutinosa saburra saepe scatet puerorum ventriculus. Hanc declarant acidus ex ore vel cute manans odor; acidi ructus; tormina, feces albicantes, glutinosae, coactae, cutis flavedo, &c. Cum ad humorum oceanum demigrat, non raro parit infarctus, strumas, &c. nisi vacuetur pharmacis, quorum idonea magis sunt syrupus fumariae, cichorei, rhabbarum, &c. quae, pro re nata, variis temporibus repetuntur, donec sensim roborato stomacho singulae corporis actiones revirescant.

502. Hinc tum ita vitantur herpes, una praeventur strumae, vermes, icterus, motus convulsivi &

cae-

caeterae magis familiares infantibus aegritudines ex hoc fonte saepius oriundae; neque timentur effectus fibrae debilis & laxae *a*), quam pro certo sensim inducit perpetuum acidae colluviei ex alimentario tubo singulas corporis partes indefinenter appellentis stillicidium.

503. Dum hac arte servatur digestionum integritas; puero conceduntur alimenta, quae ferat ejusdem ventriculus; difficilis concoctionis annuuntur robustis; laeo vero, gelatinae, &c. delicatulis.

504. Quod si viscera pueri minus rite constituta videantur, & laesione functionum dignoscatur affectus; severum imperatur vitae regimen; differtur medela, quoniam medicamina vix ferre valet aetas tenella; fonticulis educuntur humores; nutrix caeteroqui sana medicatur aperientibus, si fuerit obstructus puer; mercurialibus, &c. parca dosi concessis, si fuerit venerea vel scrophulosa labe tinctus, donec fibrae validiores factae, & viscera magis firma, pharmaca vehementiora & majori copia non reformident.

505. Cum ex pueritia ad adolescentiam transcendimus; insignes in toto corpore fiunt mutationes; & excrementa aetate puerili congesta adauctis circa pubertatem vitae viribus non raro rejiciuntur in cutem. Cum autem *hujus opportunitatis*, ut ait PROCOPIUS, *momenta redire nequeant, qua elapsa fit inclinatio vel ad deevius, vel ad mortem*; hinc est quod circa pubertatem ingerenda sint medicamina, quae morbi fomitem vel alterare vel eliminare valeant.

506. Cum ob languorem stomachi pravae sunt digestiones, catharticis educuntur vere imprimis ac autumno [§. 341] feces alvinae: *stomachicorum prorogatur usus* donec alimenta probe concoqui valeant.

507.

a) V. Van-Swieten. Comment. in Boerh. aph. de fibr. lax. & debil. Tom. I. variis locis.

507. Ex alimentis ea potissimum eligenda sunt, quae nutrimini fibrarum magis conferant [§. 341]; facilius in ventriculo coquantur; citam in vasis rubris experiantur mutationem, & quorum feces per varia corporis emunctoria citius eliminantur; *eorum enim quae celeriter alunt, celeres etiam fiunt excretiones.*

508. Corporis exercitio dein firmantur fibrae; difficilis ac tandem difficilioris concoctionis alimenta supeditantur; nec medela rursus tentatur, nisi cum aeger imperfecto artis molimine fuit incassum exagitatus.

509. Tum vitio stomachi saepius adduntur viscerum infarctus obstructionsve; & cachexiae vel scorbuti (unde saepe fluunt ulcera cutanea) jam apparent rudimenta. Verum cuilibet aegritudini & hominis temperiei magis idonea usurpentur medicamina.

501. Porro in biliosis ac caeteris firma corporis constitutione donatis, humorum acrimoniam vel spissitudinem retundunt diluentia, serum lactis, diuretica, alkalina, nec tamen acriora [§. 378, 380]; copiosi potus, non spirituosi, sed aciduli; alimenta acidis impregnata, blanda, non acria; non aromatica. Corporis & animi pax & requies, aer humidus & crassus, &c. &c. etiam conferunt.

511. In infarctis hominibus primum expurgetur alimentaria fistula; diureticis [§. 378], sudificis [§. 387] educantur humores; diaeta sit sicca cum pane biscocto; nec omittantur corporis exercitia vel frictiones [§. 348, 349]; interjectis ad aeris, alimentorum, medicaminisve, vel horum omnium mutationem, catharticis modo casus postulaverit.

512. In pituitosis crassisque corporibus sanguinis & humorum lentore gravatis, in scorbutum, cacochymiamve jam inclinantibus; nec obstructis; praedictis medi-

medicaminibus [§. 520] addantur paulo acriora & validiora [§. 378, 380, 487] viperæ pulveres, ar radices, guaiaci decocta, & similia.

513. In obstructis vero, emeticis defecentur abdominis viscera *a*); diluentibus, quæ nihilominus ferat aegri temperies [§. 403], addantur succi plantarum aperientium, salia lixiviosa, terra foliata, quam in obstructionibus, maxime jecoris, merito laudat HUXHAMUS, scillæ pulveres, variaque ejus præparata; ferrum, aquæ minerales ferrugineæ; a veteribus adeo celebrata corporis exercitia; dum interea medela magis inclinatur versus amara, cum ex imbecillitate ventriculi scaturit digestionum depravatio; vel tonica, cum inertia vaforum obstructionibus viscerum dedit originem.

514. Cum humorum spissitudo minus quam acrimonia [§. 147, 148, 158, 160] est retundenda; præ caeteris ingerantur serum lactis [§. 354], lac, juscula ranarum, limacis, viperæ [§. 358]; aeger indulgeat quieti [§. 350]; sit humidus aer [§. 352].

515. Cum aliqua defluxione tentantur viscera, præcipue pulmones; magis opportuna morbo expugnando, & visceri seligantur medicamina; vesicantibus; ranunculo imprimis cito trahatur in extremos artus ichorosa colluvies; sudificis, diureticis, catharticisve absolvatur curatio.

516.

a) Vidi stupendos emeticorum in morbis inveteratis effectus; strumas ipsas prodigiosæ magnitudinis, insidentes in collo, in quo medicaminis effectus vix sperari poterant; ab emesi 40. horarum spatio evidenter imminutas, &c . . . quid igitur in internis obstructionibus potissimum abdominalibus non præstaret frequens emeticorum usus?

516. Cum humorum acrimonia colliquatione stipatur; acria, purgantia (nisi maxime necessaria sint), calida, aromatica, thermae calidae &c. scrupulose vitentur: procul amoveantur sinapifata . . . cremores hordei; otizae, &c. varia praeparata, serum lactis, acidis vegetalibus mineralibusve impraegnata fumantur: vini potus; panis biscoctus; saccharata; moderata corporis exercitia, siccus & moderate calidus aer placeant.

517. Cute senilibus obstipata rugis, recrementa crassiora, quam ut cutaneis porulis eliminari valeant, in corporis penetralia saepe corrivantur, & muriaticam acrimoniam excitant. Diluentia salibus alkalinis impraegnata his in circumstantiis maxime proficiunt. Verum diuretica & cathartica vicissim usurpentur, prout humoris excretio versus intestina vel urinarios ductus magis propendere videtur. Dein ad vinum & aromatica, quibus vires aegrotantium erigantur, fiat transitus.

518. Cum recrementa corporis ad evacuationem parata febriles inter motus [§. 161, 162, 163 &c.] in varia corporis organa rejiciuntur; illa, cum stimulis indiget Natura, quo haec vergit, eo ducenda sunt. Varia tunc pro febris genio & humoris in hoc vel illud organum transmissione vel decubitu sunt advocanda medicamina . . . videlicet in febribus mesentericis: putrida colluvies per universum abdomen sparsa vel funestas visceribus abdominalibus infert strages; vel in thoracem cerebrumve rapitur; vel in cutem irrupit, & miliares, herpeticas, &c. pustulas excitat; nisi, prout nos monet BAGLIVIVS, fotibus, enematibus, diluentibus praeparata sensim pharmacis eliminetur: corporis penetralibus impacta recrementorum moles.

519. In aliis febribus *depuratoriis*, quoties humores ad corporis ambitum ubertim irrumpunt [§. 162]; bal-

balneis, fotibus, primum relaxetur cutis; dein diluentia, aromatica leviora, potus theae, saccharata, &c. tepidis liquoribus soluta prae caeteris usurpentur; aer frigidus & frigida quaelibet caute vitentur; calor tamen ac febris *justo in moderamine* serventur.

520. Declinantibus febribus continuis aut variolis [§. 163]. cum languet despumationis opera; secundariae febris effectus cathartorum, sudificorum vel diureticorum ope, quoties Natura nequit incoeptae crisco opus perficere, sedulo praecaveantur.

521. Eaedem observentur cautelae in catarrhalibus defluxionibus; diluatur acrium succorum colluvies; emeticis vel catharticis educatur, cum illa foedatas esse primas vias demonstrant symptomata [§. 360]; vel diureticis, diaphoreticisve tenuetur & evacuetur, cum totum corpus obsidet, aut ab impedita perspiratione morbus ortum duxit.

522. In rheumatismis *humoralibus*, quibus tentantur cacochymici, ypecacuanha, &c. ejusmodi expediuntur abdominalia viscera; in pituitosis & crassis, variis attenuantibus, aro, scilla imprimis &c. sensim alteretur morbi fomes; diureticis actuosis, sinapifatis medicaminibus evacuetur; his utamur maxime cum humoribus turgent thoracis organa; . . . vesicantibus distrahantur lymphatici liquores; victus sit calidus, aromaticus; aer siccus; anima hilaris . . . antispasmodica subjungantur, si nativo major erethismus, vel nimia fibrarum irritabilitas recrementorum in corpora congectioni locum dederint [§. 258].

523. Arthriticos precipue senes optimo tueamur vitae regimine; siccos & biliosos diluentibus humectemus; crassorum & pituitosorum vires diaeta sicca erigamus; stomacho languidos vino generoso modice sumpto reficiamus; obstructos & debiliores amaris & appe-

rientibus tonicis relevemus; in iis qui spirituosus abusi sunt, spirituosus sensim subducamus; viscera restauremus; fluida coacta paulatim resolvamus; in omni tamen circumstantia suus HIPPOCRATIS effato sit honos, quo monemur subitam quamcumque mutationem esse perniciosam.

524. Quod si tempestive advocata medicamina morbis abigendis imparia videantur, mercurialia cum antimonialibus maritata substituuntur imprimis ubi constat, arthritidem, rheumatismum vel pertinaces in pulmones aut alia viscera defluxiones ex lue venerea sobolescere [§. 219].

525. Quae silent in plethoricis haemorrhoides [§. 171] fotu tepido vel aquae bullientis halitu suscitentur; aut hirudinibus exsugatur sanguis. In cacochymicis vero in quibus illae raro fluunt, quaeque magis ab obstructione viscerum & alimentariae fistulae saburra oriuntur; mercurialibus, resinosis purgentur aegri: amaris restauretur stomachus, ingerantur tonica, aperientia; corporis exercitio vires erigantur; &c.

526. In mulieribus, in quibus herpes menstruorum vicarius esse potest [§. 172], cum juvenes sunt, nec inveteratum uteri vitium; fotibus, semicupiis versus uterum ducantur humores; aperientibus, Aethiope minerali, croco metallorum aliisque emmenagogis aegrotantium temperamento magis congruentibus eliciantur menstrua.

527. In partu defunctis lochia foveantur diluentibus in sicca muliere; cardiacis, ubi languent aegrotantium vires; aer frigidus, gelida quaelibet, & animi pathemata [§. 156] potissimum vitentur.

528. Diaeta sit severa; ingerantur levia sudifica vel diuretica; lac matris exsugat infans [§. 174], ut
la-

lacteae febris & metastasis periculosi praecaveantur effectus.

529. Ut imminens ex ulcerum suppressione periculum vitemus; balneis, fotibus, fumigationibus [§. 450, 465] laxetur pars nuper affecta; cucurbitulis [§. 447] revocetur humor [§. 115]; scarificationibus vel hirudinibus educatur [§. 442, 446]; vesicantibus distrahatur e praecordiis [§. 500]; interea, praecipue cum jam in visceribus decumbit, cardiacis erigantur vires; & per cutem, intestina vel urinarios canales ducatur, prout in hoc illudve viscus, cujus emunctoriis evacuari potest, fuit translatus.

530. Praecavemus herpes a vermibus oriundos [§. 189], purgantibus, incidentibus, pituitosam glutinosamque saburram attenuantibus [§. 378, 380]; cutis munditie; mercurialibus illinitionibus: vel balneis ex quercus foliis, quorum praestantissimos quibusdam in circumstantiis effectus observatio docuit a).

531. Cum cutaceus est herpes [§. 317], haud aegre praecavetur, dum causae cuilibet sua opponuntur repagula.

532. Morbi ex retropulsione virus oriundi feliciter avertuntur victu blando, tenui, aromatico; diureticis, sudificis, catharticis, aperientibusve, &c. quae magis congruunt affectuum genio, aegrotantium temperiei, &c.; non advocentur, nisi praeparato corpore, pharmaca; instituatür recta & severa *sex non-naturalium* administratio; & sui cuilibet causae herpetum retropulsionis opponantur obices [§. 193, 194].

533. Cautelae praedictae & indicata, remedia praecavendis herpetibus idonea in curatione variarum herpetis specierum non raro locum habere videntur. Ordo nunc postulat, ut cuilibet herpeti curando uti-

a) JOEL, praxeos, Lib. X. Sect. III. §. II. pag. 558.

liora, atque a Clinicis maxime celebrata medicamina referamus.

SECTIO II.

De curatione Herpetum particulari.

534. **H**erpes furfuraceus summa cutis teneritate [§. 6] vel exsiccatione vel qualibet externa causa [§. 188, 190] excitatus, spreto regimine interno, saliva [§. 268] vel hydraeleo vel balneis [§. 475] facile sanatur.

535. Cum crebro resurgit [§. 54]. vel cuti pertinaciter haeret [§. 55], vel serpit [§. 269] prout in siccis & calida temperie donatis hominibus frequenter evenit; dum externa cura tentatur [§. 544], interna diluentibus [§. 343], sero lactis [§. 354] large hausto [§. 355], nitratis, alkalinis [§. 378] & caeteris hujusmodi medicaminibus humorum acrimoniam spissitudinemve retundentibus absolvitur. Vitentur interea siccantia quaelibet a), aer siccus, valida corporis exercitia, spirituosus liquores, cibi peracres, aromatici, &c.

536. Cum acrimoniae humorum jungitur nimius corporis ardor, praeter assignata medicamina victus sit humidus: ingerantur lactinia, juscula ranarum, limacis, viperarum [§. 358].

537. Cum inveteratus est herpes vel serpit, granulis obsita videtur cutis, & obstructa sunt corpora; expurgetur alimentaria fistula [§. 361] mercurialibus cum resinosis [§. 366], succis depuratis, catholico, &c. [§. 368] . . . praedictis medicaminibus [§. 545, 546] incassum tentatis addantur hydrargyrosa . . . in cacochymicis, senio vel debili corporis constitutione affectis digestiones & vires vino, amaris, &c. restituantur...

a) GODEFRIDI STEEGHII, Consil. pract. Lib. XI. Cap. II. de furfur. pag. 442. CAPIVACIUS, pract. Lib. I. Cap. V. pag. 465.

tur . . . in obstructis; aperientibus, ferrugineis tollantur infarctus.

538. Cum in cute capillata suam sedem obtinet herpes furfuraceus, & remediis indocilem se praebet, excidantur barba vel capilli; althaeae, rapae & betae foliorum decoctis foveatur cutis; dein oleo amararum amygdalarum *a)* &, si his non cedat morbus, hydrargyrosis inungatur.

539. Abrasis furfuribus & sanata cute, locus roboretur decoctis myrthi foliorum, oleae sylvestris, falicis, agrimoniae, ulmi, &c. *b)* . . . vitae regimen [§. 373] identidem observetur, ne resurgat herpes.

540. Herpes squamosus recens, in puris corporibus, quique suam sedem in glabris cutis partibus obtinet, vel a causa externa ortum duxit, externam tantum exigit curationem. Verum, ut demulceatur pruritus, imminuatur cutis ardor; fotu tepido [§. 453, 465] vel balneis vel fumigationibus laxari debet pars affecta; vel oleosis obtundenda sunt ichoris herpetici salium spicula [§. 138].

541. Oleum amygdalarum extrinsecus applicatum cutis ardorem temperat; minuendo perspirationem humectat cutem; ichorem obtundit; & valde proficit in herpete squamoso sicco [§. 61] cum cutaceus est [§. 318, 282].

542. In ejusmodi cutis defoedationibus olim ex usu erat sanguis humanus *c)* cujus vices optimo cum successu gessit leporinus *d)*.

K 4

543.

a) Mercurialis, de morb. cut. Cap. VII. pag. 33.

b) VIGIER, *Traité des tum. malad. de la tête* Chap. IV. pag. 496, 497.

c) TH. BARTHOLINUS, act. med. HAFNIENS. Vol. I. Part. II. pag. 306.

d) Cum herpes squamosus totum ferme corpus occupat, sanguinem leporinum laudat BLANCARD. instit. chirurg. Cap. XVII. pag. 458.

543. Cum humidi sunt herpes squamosi [§. 58], cutis feliciter inungitur oleo, salibus alkalinis volatilibus impraegnato. Herpetem squamosum cum achoribus quibus incassum applicata fuerant varia remedia, praemisso cathartico, linimento ex oleo in quo bullierat rana terrestris, feliciter curavit BARICELLUS a).

544. Ex variis medicaminibus huic [§. 551] herpeti debellando idoneis [§. 550. 551] nullum praedictis efficacius datur topicum. Cutem enim abstergit; ichorem obtundit; inspissatos humores attenuat; cutis fervorem, calorem, ruborem, pruritus imminuit, &c. talia maxime praestat ricini sanguis quo illinitus herpes squamosus humidus mitifigatus & persanatus postea nunquam recruduit b).

545. Cum herpes squamosus in cute capillata suam sedem obtinet & humidus est, cito sanatur decoctis rubi, vitis foliorum chamemeli; nec resurgit, nisi cum in saburratis potissimum, pharmacis expurgatum non fuit corpus. Illis enim absterfo capite; facile, prout observavimus, abigitur.

546. Quod si herpes squamosus multo madeat ichore [§. 59]; sulphur [§. 412] & adstringentia quaelibet [§. 428] sedulo vitentur; ne, prout evenire vidit TRINCAVELLIUS c), ichor in organa nobiliora retroagatur.

547. Hic imprimis opportuna sunt medicamina, quae cutem [§. 422] siccant, nec tamen humores versus corporis penetralia repellunt. Tabaci cinerum lixivio vel fumigationibus caput humida porrigine seu herpete squamoso humido tractabat NEANDER d) . . .

con-

a) V. T. BURNETUM, med. prax. de achor. pag. 12.

AETIUM, retrab. IV. serm. I. pag. 759. & seq.

b) A. LUSIT. cur. med. Cent. VII. curat. XX. pag. 711.

c) Conf. med. Lib. III. Conf. CXIX. column. 689.

d) Tabacolog. fol. 82.

contra psoras humidas, lichenes fetidos, cadmiam vino & oleo tritam feliciter experiebatur AETIUS a).

548. His incassum tentatis, ad sicciora confugiendum... Mulier, frustra vocatis aliis medicaminibus, carbones fabriles pulverifatos butyro & pice navali excipiebat, & herpetem squamosum feliciter inungebat b). Tale medicamentum aliorum experimentis comprobatum c), infirmius experimento JOELIS [§. 467] observatio docuit.

548. Quidam herpetem squamosum humidum decoctis fumariae & lapathi abstergunt, dein unguenta ex auro, argento, tutia & plumbo feliciter insunt d): unguentum de plumbo in Monacho absolvit lichenis humidi curationem e).

550. Aliis arrident aquae sulphureae, praecipue thermae bollenses, quae cutis perspirationem fovent, vasa cutanea referant, expediunt, roborant ac humorum ad affectam partem impetum praepediunt.

551. Cum pruritus acerbior est, corpora feliciter immerguntur in frigidam marinam f): vel affectus locus cum aceto & saccharo, vel gummis pruni, cerafi &c. cum levamine abluitur. Hoc remedio potissimum utimur, ubi herpes squamosus in genitalibus suam sedem obtinet. *Pruritus falsos*, inquit SERENUS g) *levat humor aceti*; cujus repetito cum saccharatis usu plures

K 5

(ubi

a) Tetrab. IV. Serm. I. Cap. CXXVII. pag. 743.

b) P. FORESTUS, obs. chir. Lib. II. Obs. XIII. p. 35.

c) *Livre premier des Observ. chir.* Obs. XX. pag. 45.

d) J. de VIGO, chir. part. Lib. IV. Cap. 14. fol. 193.

e) Amat. Lusitanus, cur. med. Cent. II. Curat. XXXV. pag. 183.

f) FALLOPIUS, refer. TRINCAVELLIO conf. med. Lib. III. Conf. CXIX. fol. 688.

g) SERENUS SAMONICUS, praeccept. salub. de prurig. Cap. VI.

(ubi malum erat tantummodo cutaceum) sanatos fuisse novimus.

552. Halitus aceti calorem cutis adauget, compacta solvit recrementa, perspirationem potenter movet, cutis ruborem evehit, & congestos in herpetem squamosum humores ubertim eliminat . . . eadem ferme praestat muria aliorum experimentis & usu, comprobata a).

553. Cum herpes squamosus his remediis obsurdescit; locus affectus scarificetur [§. 442] (in delicatulis admoveantur hirudines); dein abstergentibus foveatur & paulo validioribus [§. 559] exsiccetur.

554. Cum omnia tentamina minus rite succedunt, vel pertinax est herpes, vel resurgit, vel in vicinias, prout aliquoties evenit, expanditur; vesicatorio, modo ferat cutis regio, herpes ulceretur; hoc enim tuto, citoque [§. 500] subducuntur ichores, expeditur tela subcutanea; siccatur ulcus; nec recidivae periculum imminet.

555. Qui herpes squamosus devicto viru venereo superest, mercurialibus inunctionibus tractetur b) cum nondum penitus deletum est: hauriatur sublimatum corrosivum, cujus usu, qui caeteris remediis obsurduerunt, vulgo sanantur herpes c).

556. Cum herpes immediate a lue venerea sobolescit, hydrargyrosis tractetur. Si herpete jam foedatum lue venerea postea conspurcetur, propria utrique affectioni subsidia seligantur; vitentur extrinsecus ulceri

ap-

a) TRALLIANUS, Tom. I. Lib. I. Cap. IV. pag. 9.

b) ASTRUC. *Traité des tum.* Tom. I. Lib. I. Chap. II. pag. 282.

c) FABRE, *Traite des malad. vénérien.* Tom. II. Chap. XVIII. pag. 410.

applicata hydrargyrofa, ne venereus ichor in organa nobiliora dilabatur *a*).

557. In impuris & cacochymicis corporibus pharmacis expurgetur alimentaria fistula: verum importuno purgantium usu ne fatigentur aegri, maxime caveamus; secus, prout in siccis hominibus frequenter evenit, morbus increfceret. . . Vidit HOFFMANNUS corporis ardorem cum destitutione appetitus & somni, maxima pulsuum debilitate & exilitate in aegro, in quo scabies evanuerat postquam alvus immoderate subducta fuisset *b*).

558. In obstructis aegrotantibus, aperientium usus [§. 547] prorogetur & defecetur corpus antequam ad topica deveniamus. Cum adsunt corporis ardor & humorum acrimonia, vitae regimen [§. 545] observetur: in crassis & pinguedinosi, pituitosisque diuretica [§. 370], attenuantia, purgantibus interjectis, usurpentur.

559. Inter ea merito celebrantur ulmi decocta [§. 389] . . . variis frustra tentatis, decocto cynarae radicis eradicatus nunquam rediit herpes squamosus humidus *c*). Artis Magistros & JULIUM CAESAREM CLAUDINUM nunquam in eodem affectu fefellit pilosellae decoctum quadraginta dies epotum *d*).

560. Cum lue venerea tentantur aegri & hydrargyrosis impraegnatum fuit corpus; guaiaci decoctis, sassaparilla, kina, &c. herpes squamosi superstites facile vincuntur; topicis [§. 559] suo tempore advocatis.

561. Cum incassum tentantur sudifica [§. 570], ad hydrargyrofa recurrendum *e*) his addantur antimoniaia cum vitium visceribus haeret pertinaciter.

562.

a) MERCATUS, oper. med. Tom. II. de morb. gallie. Lib. II. Cap. I. pag. 652.

b) F. HOFFMANN. oper. med. Vol. III. Cap. V. Obs. II. pag. 183.

c) A. LUSIT. cur. med. Cent. II. Cur. XXXV. pag. 183.

d) J. C. CLAUDIN. consult. med. Conf. XLVII. p. 111.

e) BLANCARD. instit. chirurg. Chap. XVII. pag. 451.

562. Praedictis medicaminibus annuitur locus, cum vires nondum collapsae sunt, nec ulceribus exesi pulmones aut alia viscera,] vel aegrotantes marasmo confecti.

563. His in circumstantiis *nutritoria* ex vitulo, pullove, guaiaco saginatis; vel diaeta ex infusis kinae, sarsae & guaiaci cum nitrosis, potius quam evacuantia *experimento fidiſſimo* fretus laudat MERCATUS a).

564. In sicciorebus tamen corporibus guaiacum, &c. ejulmodi sunt acriora, & saepe morbum & pruritus adaugent. Verum guaiaci viribus maxime supplere potest buxus, cujus ope, dum sudores eliciuntur, viscera minori flagrant incendio, nec minus feliciter abigitur lues venerea b).

565. Interea scrupulosa vitae regiminis habeatur ratio; & cautelae observentur a Veteribus, Actio imprimis adeo celebratae c): „ab alvi subductione concitatori gressu aeger ambulet; vel aliquo gestationis genere utatur; potum convenientem [5. 568, 569, 570, 571, 573] sorbeat; exerceatur deterſo sudore; oleo illiniatur; natet in mare; victus sit blandus & dulcis; a balneo sponte vomat multa aqua tepida, vel digiti mittantur in fauces, si id nequeat facere; vitetur somnus diurnus: exercitatio a prandio; caena imprimis differatur: maxime matutinae studendum; &c.“ quae quidem opportuna reputari debent in inveteratis ac pertinacibus herpetibus squamosis.

576. Defecato corpore, & incassum tentatis topicis, cum vesicantia ad herpetem squamosum adinvenire

a) L. MERCATUS, oper. med. Tom. II. de morb. gallic. Lib. II. Cap. I. pag. 653. 656.

b) Amatus Lusit. curat. med. Cent. II. Cur. XCVI. pag. 235. & Cent. III. Cur. IV. pag. 251.

c) AETIUS, tetrab. IV. Serm. I. pag. 737. & seq.

nequeunt, hic topico Miconis obtegatur: . . . Nitri rubri, thuris, aa pug. j. cantharidum purgatarum, sulphuris ignem non experti, aa pug. ij. therebinthinae liquidae pug. xx. farinae lolii sext. iij. gith. cyathi 3. picis crudae sext. ij. m. fiat topicum.

567. Benignus herpes discretus in perfecta crisi natus, vel a causa externa, cutis immunditie &c. ortus saepe sponte siccat, & crustam induit, qua decidente sanatur, omissis medicaminibus.

568. Cum pertinacior est, acu perforandae sunt bullae sero refertae: locus decoctis agrimoniae, florum chamemeli, ebuli, &c. fovendus est. His addatur plumbum justum, ubi vehementius exsiccandum est.

569. Ubi crustis obtegitur herpes, cremore vel butyro recenti vel pulpa foliorum porri subducantur squamae: dein locus affectus abluatur decoctis absinthii, aristolochiae, vel aqua calcis [§. 460]; quibus incassum tentatis, ad flores sulphuris a), vel varia plumbi praeparata [§. 459], vel sinapi semen tritum recens, tanquam *infallibile remedium b)* deveniamus.

570. Cum humidus est herpes discretus, oleosis impraegnata feliciter applicantur absorbentia [§. 471]... Ego, inquit FORESTUS c), in pueris herpes in facie habentibus „cretam oleum olivarum & acetum vini, „aa ex omnibus accipio & inungo feliciter.“

571. Cum segnius agunt haec medicamina; urgent pruritus, cutis ardores & ichoris stillicidium; cicerum decocto locus abluatur; *cimolia, cretica samiae terra, pompholyge ac spodio*, spuma argenti, vel usto plumbo; cad-

a) ASTRUC. *Traité des tum.* Tom. I. Lib. II. Chap. II. pag. 287.

b) *Liv. Ier. des observ. Et sures chirurg.* Obs. XV. XVII. pag. 43, 44.

c) FORESTUS, *observ. chir.* Lib. II. Obs. VII.

cadmia tenera & adiantho cum rosaceo illito discretus herpes exsiccetur a).

572. Cum intenduntur cutis rubor & ardor, & expatiatur macula, scarificationibus vel hirudinibus cruor educatur ad maculae margines; opportuna suo tempore advocentur topica [§. 580.]

573. Interim in corporibus cacochymicis expurgetur alimentaria fistula, sit severum vitae regimen [§. 542]; vesicantibus distrahatur in extremos artus ichorosa colluvies; in febribus catarrhalibus, &c. diuretica, sudifica, vel cathartica pro morbi genio, Naturae conatibus, aegri temperie & consuetudine, &c. usurpentur.

574. Herpes crustaceus recens & a causa externa ortus non raro sponte sanatur. Cum vero altius aut latius expatiatur; firma corpora in aquas pluviales, medicatas cacochymica mergantur; tepido lacte foveantur pustulae; quibus maturatis, decoctis hederæ, vitis, &c. abstergantur ulcuscula; & atramento sutorio, vel unguento (quod longe efficacius observatio docuit) enulato cum mercurio, vel tepido lacte sublimato corrosivo tincto tractentur.

575. Interea catharticis aperientibusque defecentur impura corpora; vere potissimum ac autumno vitae regimen observetur; nec omittantur hydrargyrofa, modo Medico constet de luis venereæ præsentia.

576. Cum Herpes miliaris pustulis sero refertis exaratur; acu pungantur vesiculae, serum exprimatur & spongia siccetur; decoctis lapathi, enulae, genistae locus affectus abluatur, his adde salia Saturni iusta aquae copia extensa, sic ut nec debiliora sint, neque calorem
&

e) AETIUS, retrab. II. Serm. II. Caput. LXX. pag. 315.

& ardorem cutis nimium intendant; *aquave vegeto-minerali GOULARDI a)* identidem foveatur.

577. Herpes miliaris, cum sponte disrumpuntur vesiculae, & plorat ichorem, opportunis medicaminibus abstergatur [§. 559], Mumia minerali POTERII *b)*, sublimatove corrosivo abluatur; vel chartis combustis & aceto temperatis obliniatur. Hoc remedium GALENO & Veteribus comprobatum *c)*, unguentis quibuslibet longe praestantius est. His enim obstripiantur cutis spiracula, praepeditur ichoris exhalatio & herpes miliares, crustacei, nedum curentur, saepe saepius exasperantur *d)*.

578. Superflites in cute duriusculi tumores [§. 79] fotibus meliloti, gentianae, genislae, vel mercurialibus inunctionibus excutiantur.

579. Quod si haec medicamina herpeti miliari faciendo sint imparia, maxime convenire potest VIGIERI linimentum, quod sic se habet: „Tartari calcinati
„libram 1. infunde libr. 6. aquae plantaginis; reside-
„deant sex horis, dein transcolentur; stillabit lixivium
„limpidissimum, quod fictili novo oblito plumbo fer-
„vere sinatur, donec liquore prorsus absorpto crassa-
„mentum album in fundo supersit durissimum, quod
„humido loco repositum in oleagineam materiem elique-
„scet.“

580. Herpes miliaris recens, contagio communicatus, vel in cute natus bonam intra crisin, in puris ho-

a) GUERIN, hujus aquae comparandae modum docet, *maladies des yeux* pag. 26.

b) P. POTERIUS, pharmacop. spargyric. append. p. 306.

c) Vid. N. LEONICENUM de morb. gal. fol. 115, 116. Mercurialem de morb. cutan. Cap. IX. pag. 43. &c.

d) LUD. MERCAT. de recto praesidiis art. med. usu, Lib. II. Cap. VIII. pag. 239.

hominibus; designatis [§. 587, 589] medicaminibus facile curatur. Cum vero impura sunt corpora, vel aliquo viru tincta; tum priusquam ad externam deveniamus, interna cura tentanda est, emeticis, catharticis, sudificis, diureticis &c. aegri temperiei & morbo magis accommodatis: antimonialibus addita ingerantur mercurialia; topicis tractetur herpes; & cum hac arte coerceri nequit, vel vesicatorio locus affectus ulceretur; vel scarificationibus educatur sanguis; dum interea variis auxiliis in curatione generali delineatis humores ex affecta cutis parte in remotam divertuntur his irritis fumigetur herpes ope cinnabaris.

581. Hoc remedium longe tutius est Emplastris hydrargyrosis quorum ab usu saepe resurgit herpes [§. 587] praeter venereum; adeoque spe salutis vana saepe deluduntur aegrotantes & Medici, quos taedium ab inertia medicaminis saepius invadit.

582. Herpes exedens benignus [§. 298] nonnunquam sponte sanatur. Cum vero major est cutis ardor, majores & numero plures agglomerantur pustulae & pruritus est molestus, &c. perforatis vesicis, ichor exprimendus, dein herpes decoctis ebuli, sumachi, &c. florum cum vino abluendus.

583. Cum haec medicamina segnius agunt, ad vehementiora confugiendum; inter quae longe praestantiores edit effectus aqua Saturni.

584. Cum critico motu in cutem irrumpit herpes exedens, praestat spectatorem agere, quam conatus naturae medicaminibus exturbare imo vidit SWIETENIUS a), varias ejusmodi cutis eruptiones tentatis plurimis non cessisse, licet purgantibus, sudificis conaretur illarum eruptionem praepaedicare.

585.

a) Tom. II. pag. 72. 363. 620. & aliis locis.

585. Haec ita succedunt, maxime cum herpes exedens non uno impetu [§. 300] critico febriles inter motus erumpit, quoniam ichor corporis penetralibus impactus aegre & *partitis transmissionibus* in cutem corrivatur, in his autem circumstantiis valde periculosum est adstringentibus, refrigerantibus, vel siccantibus retroagere materiam; prout saepius edocuit [§. 301] observatio a).

586. Cum igitur herpes exedens est vere criticus [§. 395], quiescendum; ubi crisi imperfecta [§. 296] fuit excitatus: attenuantibus, diluentibus cum aromaticis non acrioribus incidendus est morbi fomes; & vires erigendae, ut hac arte facta despumatione curatio purgantibus & topicis absolvatur.

587. Cum vero symptomaticus est, prout initio februm malignarum & pestilentialium saepius evenit [§. 297]; gravissimum in *mora* periculum imminet. Ideo cito citius ad medicamina confugiendum; neque dum interna subministrantur, omittenda externa. Emeticis expurgentur abdominis viscera; sudificis, antisepticis, &c. ejusmodi medicaminibus aegrotantium februm & temperamento magis congruis defecetur corpus; interea scarificetur herpes exedens, cucurbitulis adducantur excrementa; vesicantibus excitentur variis in cutis regionibus ulcera, ut expediantur corporis penetralia & ad peripheriam adducti vacuentur ichores; caeterum urgentioribus symptomatibus occurramus.

588. Cum serpit herpes exedens & in zonam expatiatur, nec tamen admodum malignus est [§. 303], purgato corpore, advocentur topica [§. 586].

589.

a) ELLER, observat. de morb. praesert. acutis, Sect. VI. pag. 157 SWIETENIUS, &c. Vol. II. P. I. L

589. His incassum tentatis, ubi resurgit, ultra-ve progreditur, scarificentur illius margines; vel hirudinibus educatur sanguis; varia ingerantur aperientia, depurantia; pharmacis expurgetur alimentaria fistula; topicis absolvatur curatio.

590. Cum livescit aut in gangraenam degenerat locus affectus scarificetur; kinae decoctis vel spirituosis cum camphora foveatur . . . his incassum tentatis ferrum candens adigatur, & ulcus haud secus ac cacoeiticum tractetur.

591. In corporibus cacochymicis, scorbuticis, hypochondriacis &c. in quibus per intervalla resurgit, sit severum vitae regimen; aperientibus, evacuantibus sensim defecetur corpus; neque topicis utamur, nisi prius confirmata fuerit sanitas; imprimis autem eligantur medicamina cuilibet temperamento, aetati, &c. magis congruentia, de quibus in curatione generali sermonem fecimus.

592. Herpes estiomenus qui succedit ambustionibus, cutis excoriationi, phlyctenis, herpeti discreto, exedenti, miliari; & cutaceus est [§. 317, 318, 224]; curationem externam tantum exigit, & decoctis rubi, chamemeli florum, myrthi foliorum vulgo feliciter abluitur. Cum segniora sunt ejusmodi medicamina, vino decoquantur; saepe renoventur; & eodem impregnatis linteis ulcus ab aeris injuria vindicetur.

593. His incassum tentatis adduntur validiora, videlicet scoriae plumbi a) vel argenti spumae pulveres.

595. Cum ulcera magis humida videntur ac putrilaginosae; quatuor unciae aquae calcis impregnantur

a) AETIUS tetrab. Serm. I. Cap. 128. pag. 743. P. AERGINETA, Lib. IV. Cap. X. pag. 284.

tur drachma una sublimati; atque hac mixtura illinitus herpes, paucos ut observavimus intra dies, exsiccatur a).

595. Cum estiomenus ex squamoso ortus his remediis obsurdescit, vesicantibus ulcerandus est; ichor ex cute ulcerata & estiomeni vicinia subducendus; tum enim abstergentia & exsiccantia cito curationem absolvent.

596. Cum ad nutum non succedunt hujusmodi tentamina; scarificatis estiomeni marginibus & vacuatis humoribus, rursus applicanda sunt eadem topica.

597. Cum obstructa sunt, vel morbosa corporis penetralia; major internae, quam externae curationis habeatur ratio: cito namque topica suum sortiuntur effectum, ubi congruentia aegrotantis temperiei & morbo medicamina praemissa sunt b) in epynictidibus quas experiebatur juvenis bilioso temperamento praeditus, cum urinis tenuibus, copiosis, alvi fluxu, pruritu totius corporis, praecordiorum dolore &c.; venae sectione, purgantibus, stomachicis & absorbentibus magis quam externis medicaminibus curationem absolvent BALLONIUS c).

598. Cum impetigines, psudracia, therminthus, scabies in estiomenum degenerant, inflammantur, dolorem excitant & ulcerantur, solani vel hyosciami succo cum rosaceo foveantur ulcera: *spumae argenti* vel *scoriae*

L 2

riae

a) P. PIGRAY, *chirurg.* Liv. VIII. *des malad. contag.* Chap. XIII. pag. 608.

b) Vid. obs. *Amat. Lusit. Curat. med.* Cent. I. *Curat.* XVII. pag. 33.

c) BALLONIUS, *consil. med.* Tom. I. *conf.* XL. pag. 135. & seq.

riac ferri *drachmas octo*, rutae foliorum *drachmas viginti quinque aceto dilue & rosaceo vel myrtheo excepta illine*. Hoc enim, inquit AETIUS *a)*, magno experimento nobis constat.

599. Cum humidiora sunt caeteroqui sanorum ulcera praedictis medicaminibus adduntur varia plumbi praeparata, vel sulphur ipsum [§. 412] cujus virtutes usus comprobavit *b)* & aliunde vis maligna salibus alkalinis additis efficaciter deletur *c)*.

600. Cum estiomenus ex herpete squamoso neglecto ducit originem & in cute capillata suam sedem obtinet; cutis ulcerata & granulis obsita copiosos exhalat ichores, &c. abstergentia, discutientia, &c. maxime locum habent, quibus mundetur ulcus, referentur cutis vascula & glandulae, roborentur; tenuentur humores, copiosius exhalentur. Talia sunt absynthii, chamemeli, serpilli, matricariae, baccae lauri, radices ireos, condita sacculo & lixivio ligni juniperini decocta, quibus ablutum cito sanatur caput *d)*.

601. Neque enim eorum sententiae suffragamur, qui capitis ulcera manantia potissimum in infantibus esse sibi relinquenda, quod eos a gravioribus aerumnis haec vindicent. Praestat, ut monet Mercurialis *e)*, ejusmodi morbos ab ovo perimere (praemissis pro re nata cathartice, medicaminibus internis & severo vitae regimine): Secus in molestissimam tineam & ulcera artis
aut

a) AETIUS tetrab. II. Serm. II. Cap. LXX.

b) BLANCARD. inst. chir. Cap. XXII. pag. 451. Emm. KÖNIG. descript. mater. med. off. Francof. pag. 48.

c) Idem ibid.

d) Mart. RULANDUS, Cur. med. Cent. I. Cur. LIV.

e) HIER. MERCUR. de morb. cutan. Cap. X. pag. 44.

aut vitae viribus indomabilia degenerant; vel circa pubertatem sanati gravissimis viscerum abdominis & pectoris, capitis imprimis, aegritudinibus ansam praebent vel in posterum suppeditabunt.

602. His topicis curatus resurgat esthiomenus [§. 610], frustra eadem arte rursus tentaretur, quoniam cutis vasculorum & glandularum infarctus solis discutientibus eradicari nequeunt; frustra sublimato corrosivo vel hydrargyrosis illiniretur herpes; frustra balnea, fustus &c. ad usum vocarentur. Sola curationem excisis capillis absolvere solent vesicantia esthiomeno applicata.

603. Cum tinea magis in altum expatiatur [§. 97] scarificentur ulceris margines, abstergantur [§. 610], spongia & topicis [§. 603] exsiccentur.

604. Quidam, cum Emplastra fortiora &c. nihili profecere, utuntur pice navali, & farina, qua totam tineam obtegunt, humores ubertim attrahunt & caput exsiccant: alii ejusmodi remedium, licet cum successu tentari possit a), maxime molestum est & aliunde pilorum radices avellit, qui postea saepe resurgere nequeunt b).

605. Praestat in his circumstantiis, praecipue cum in latum, altumve serpit tinea, & ad ossa extenditur, scarificare tumidas margines; putrefactas abstergere, spongia siccare, ferro candenti adurere; immisso linteo carpto ad cicatricem ducere.

606. Hoc modo sicari possunt ulcera cacoethica [§. 97] quae in aliis corporis partibus sita sunt; & vitantur incommoda causticis potentialibus inferenda 1°.

L 3

enim

a) BROUZET, *Educat. médecin. des Enfants*, Tom. II. Chap. II. §. 1.

b) P. PIGRAY, *Chirurg.* Liv. VIII. Chap. XIV. p. 612.

enim unguenta acribus impraegnata saepe putredinem adaugent: 2°. alumen, vitriolum, spiritus nitri, sal vitrioli vel sulphuris molestum saepe dolorem inferunt; ichorem herpeticum & humores cogunt, & sanas partes vel & infarctas, nec dum vita orbatas putrefaciunt; aliunde ossibus non parum nocent: 3°. mercurius, arsenicum & metalla acidis praeparata totum corpus non raro succutiunt: 4°. alkalia quaelibet acriora vehementius arrodunt, irritant, putredinem adaugent: 5°. horum omnium aegre, ignis effectus ac vires facile moderari possunt.

607. Cum aegri actualia cauteria abhorrent; ulcera Aegyptiaco tractanda sunt; putrilaginosae caro superflua praecipitato rubro destruenda; & ulcus more solito ad cicatricem ducendum.

608. Notandum tamen est, siomenos qui circum articulos insident, sibi relinquendos esse; ac tantummodo suis sordibus tum interno tum externo regimine expugnandos; herpes venereos suis specificis abigendos; ulcera narium cum ossium ut pote minus robustorum carie, cauteriis actualibus non raro exasperari, &c.

609. Herpetes, qui cancri naturam redolent, quique trans telam subcutaneam non expatiantur, scalpello rescindantur, vel in circulum applicatis causticis lapidibus auferantur; & idoneis medicaminibus [§. 487] ad cicatricem ducantur.

610. Cum cutacei sunt & illaesa corporis penetrantia; oleo antimonii absumatur ulcus, solani vel hyoscyami succo abluatur; more solito siccetur.

611. Ubi vero malignior est [§. 308], in carnes & ossa ipsa expatiat, & obstructa sunt viscera, intactus maneat est, siomenus; narcoticis obtundantur dolores; & mali funesti effectus severo vitae regimine coercantur.

612. Varias cautelas herpetibus qui pertinaciter in cute haerent, vel descriptis medicaminibus non cedunt, abigendis idoneas hic omittimus, cum in curatione generali traditae fuerint.

618. Qui estiomeni cum scrophulis, lue venerea, scorbuto, rheumatismo, arthritide, &c. coincidunt, curentur medicaminibus huic vel illi morbo magis idoneis, quae fufe docuerunt LIND, SYDENHAMUS, SWIETENIUS, &c.

614. In morbis ex retropulso herpete scaturientibus, vel ichor in corporis penetralia vagatur, vel jam in visceribus decumbit . . . cita fit medela, nam utrobique periculum in mora,

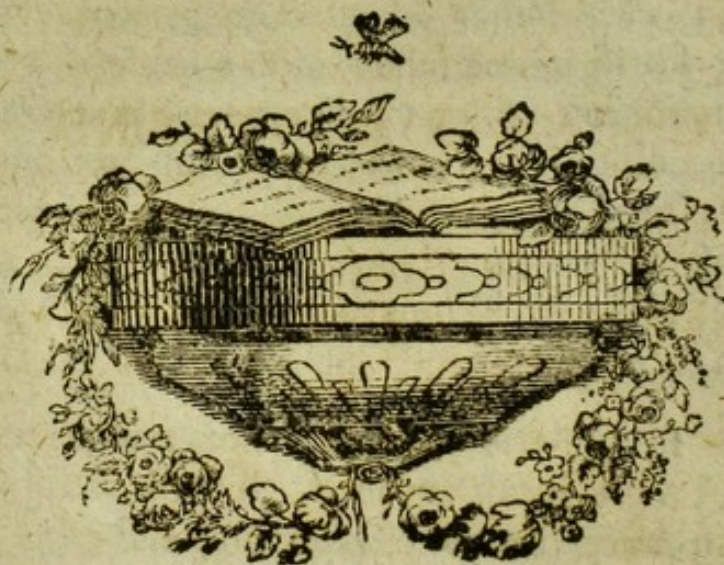
615. In priori casu vires erigantur cardiacis, sudificis levioribus, balneis, fotibus, fumigationibus laxetur cutis; cucurbitulis ad affectam partem evocentur ichores; scarificatione subducantur; cauteriis vesicantibus actuosioribus [§. 501] divertatur e praecordiis humorum colluvies; causis herpetum retropulsionis [§. 191, 192, 193, 194] opponantur obices: vires scrupulose sustententur: interim ita dirigantur medicamina, ut in viscus laesum potentius & citius agere, ac ichorem ex corporis penetralibus revellere valeant.

616. In posteriori, cum ichor tradita methodo [§. 625] non potuit revocari, funesti retropulsionis herpetum praepediantur effectus diaeta severa, venae sectione, enematis, catharticis, emeticis (hic imprimis valet kermes minerale), diureticis, nitratis, aperientibus, aromaticis, maxime kina cum camphora & nitro (quibus, exitiosi spuriarum inflammationum exitus his in circumstantiis feliciter praecaventur); enula a practicis adeo celebrata cura perficiatur.

S E C T I O U L T I M A.

De Methodo sibi relictos herpes reprimendi.

617. **C**um herpes tractari renuunt [§. 332]; tractati; Medicorum operas eludunt; vel curati resurgunt: superest, 1°. ut aperientibus, diureticis vel catharticis identidem expurgentur corpora; 2°. cibis blandis & potu convenienti sustententur; 3°. cauteriis minuatur ichoris ad ulcus herpeticum corrivantis affluxus; 4°. ab aeris injuriis vindicentur herpes; 5°. munda serventur die qualibet ulcera & suis sordibus expurgentur; 6°. vitentur omnes causae, quae huic vel illi herpeti magis occasionem dederunt; &c. quae omnia ex dictis facile possunt erui.

h.

II.

D. JOAN. HENR. GEMPT,

DISSERTATIO

HERPETIS NATURAM

ATQUE

CAUSSAS LUSTRANS.

MARBURGI CATTORUM 1790.

ET

D. JOAN HENR. GEMPT.

DISSERTATIO

THEOPHILIS NATURAM

ATQUE

CAUSAS EXPLORANS

MARBURGI, VAPORIBUS

1
P
a
s
m
ch
fr
in
m

P R A E F A T I O.

Multa mihi de objecto dissertatiunculæ, ritibus academicis ut satiffiat, exarandæ, cogitanti, sese obtulerunt argumenta, ulterioris indaginis digna: quare autem herpetem prae aliis dilucidandum mihi sumserim, paucis hic explicare jam animus est. Praecipua consilii causa est hujus morbi dignitas, major certe ac primo intuitu Tibi videri posset. Pruritus taceo, inquietudines, dolores, aliosque cruciatus inde pendent. Nec deformitatem foeditatemque respicio, licet saepe saepius tantæ sint, ut hominum consortium fugere, vitamque solitariam vivere cogantur hoc morbo detenti. Alia plura supersunt, quæ morbum, externum licet, sat gravem, discriminisque plenum reddunt.

Frequentia affectus nostri tanta est, ut, saltem in quibusdam regionibus, familiare admodum generi humano supplicium dici mereatur. Ipse ego, medicinam non multis abhinc annis secutus, plurimos hoc malo cruciatus, misereque inde laesos vidi, quibus plurimis sanitatem integram fuisse restitutam adhuc laetor. Occultatur vero saepius foedus noster morbus, & quidem praecipue ab iis in sexu sequiore; quibus nondum affulsit Hymenai laetus dies. Rarior hinc esse videtur, qui saepissime affligit. Pro morbi porro frequentia magnus numerus militat causarum, quæ ingenerando huic cutaneo favent malo, cujuscunque materiei morbificæ sobole, teste POUPART,

Gra-

Gravitati thematis aliud momentum addit medelae difficultas. Curatu difficillimum esse hoc exanthema nemo est, qui ignoret, nec quicquam obstat, quo minus in scandalis medicorum maximis primum quendam teneat locum herpes. Thesin modo propositam cujusvis medici, etiam dexterrimi, experientia probat: scepticus vero ingentem eorum remediorum lustret farraginem, quae a primis inde artis medicae incunabulis ad nostra usque tempora *specificae* in morbo herpetico fuere decantata. Semper enim a remediorum numero, ad morbi, cui certe tutoque mederi dicuntur, pertinaciam valet conclusio. Laudes haec nec celeberrimo inter vastum antiherpeticorum agmen merito tribui, multorum pro dolor probavit experientia.

Nec aequo animo omnem herpetis curationem fert natura. Heu quam immensa est & formidabilis morborum turba, qui herpetem male curatum excipiunt. Exemplis observatorum fere omnium scripta abundant, quae hic singula allegare locus vetat. Phthisin pulmonalem solam nominabo, quae ex herpetis metastasi gignitur frequentissima, RAULINO, aliisque id testantibus.

Multum etiam, ut de hoc objecto verba potissimum facerem, impulit defectus libri cujusdam, qui omnia herpetem spectantia continue satis atque summam exponeret. Cel. POUPART huic quidem desiderio jam satisfecisse videtur, & omnino optimo de herpete scriptori plurimas debemus grates. Sed ex eo tempore, quo POUPART librum suum celeberrimum publici juris fecit, plura innotuere eruditorum cogi-

tata

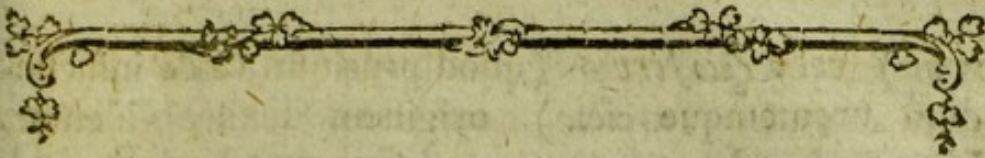
tata, nec tenuissima inter haec fertilis tulit Germania. Singulae vero, & hinc inde sparsae vel sunt, quae prodiere observationes, vel in transitu quasi pro compendii more morbum nostrum dilucidarunt doctores vel remedio nuperrimo cuidam solum inhaerentes, causas neglexerunt ac accuratam morbi historiam, vel omnino plurima notatu digna plane praetereundo, mancam admodum exhibuerunt morbi ideam.

Is quidem ego non sum, qui omnes hosce defectus simul atque semel emendandos suscipiam, eaque evulgasse jactarem, quae omnem, ut dicunt, paginam absolverent. Absit talis insolentia a tirone, qui, se primas tantum medicinae lineas qualitercunque mente complexum esse, admodum laetatur. Contenderem potius, versatissimum adeo in arte medica virum dirimendis omnibus, quae circa exanthemata chronica restant, dubiis atque obscuris, imo alta caligine obductis, impari esse. Sed tentandae erant in vitae academicae termino vires, & exhibeo ea, quae pro virium modulo, angustiis temporis limitibus circumscriptus, dare possum. Alius forsitan, me fortior, scriptiunculae hujus vitia perspicuus, incitabitur, ut eandem materiam omni cura ac studio pertractet, libellumque exhibeat aere perenniorem. Si vero (id quod de tenuitate mea nimium persuaso, sperare non licet) eruditorum laude non omnis carerem, cunctos certe intenderem nervos, ut assidua diligentia, exercitatori iudicio, & accuratiori studio, majus otium & cogni-

tionis

tionis quaevis incrementa eo dirigerem, quo mutilae jam propositae, minus recte falseve dicta optime emendando, major scripto olim academico adderetur utilitas.

Constitueram quidem mecum prognosin & therapiam adhuc addere, & digessi quoque omnia huc spectantia. Sed magnum me cepit desiderium Bero-
linenses videndi musas; quare temporis habenda est ratio, atque in aliud tempus magis commodum ea differenda duxi, quae de herpetis curatione mihi innotuerunt plurimorum autorum diversissima cogitata, quaeque propria exhibuit experientia.

CAPUT I.

Morbi Synonyma expendens.

Pauci solummodo morbi tot variisque nominibus sunt insigniti, ac ille, quem mihi exponendum sumsi. Rationem si quaeris facile invenies, dummodo ad variam faciem, quam saepenumero herpes induit, respicere velis, variamque mali hujus sedem attento paululum animo perpendere tibi placeat. Multiplices haec denominationes plurimum in praxi errorum uberrimum exstitisse fontem sponte patet. Medici enim de vera morbi natura parum solliciti, cuivis formae, a consueto tramite paululum aberranti, specificum parare fervidi annitebantur, haud perpendentes, formam morbi locumque quem vexat, minoris saltem in praxi esse momenti, nec nisi perspecta demum morbi natura ac indole, optimum & maxime quadrans administrari posse remedium. Hinc illa nominum caterva, quae ut ignorantiae asylum haberent, praesertim eo processisse videtur.

Primum morbo nomen dederunt, qui infantilem artem nostram scientiam esse voluerunt graeci. Ab *έρπειν* serpere dixerunt *έρπης*, vel *έρπηδων* vel *έρπουσι-κον έλκος*. Optimum hocce, adhucdum usitatissimum, videtur cognomen, cum attributum quoddam externum designet, morbo nostro tantum non semper familiare.

PLINIUS sub titulo *ζωνηηρ* morbum nostrum describit, SCRIBONIO *Compos.* 247 vero *zoniae* nomen est. Vocabula haecce vel a *ζωννω* *cingo* (partem enim corporis quandum interdum cinguli instar circumdat

zona) vel a *ζεω ferveo* (quod pruritus valde iniucundum urentemque cieat) originem duxisse videntur. Idem nomen secutus quoque est CELSUS L. 5. C. 28.

Recentioribus vero temporibus *Zonae* vel *Zosteris* nomen erysipelatis rariori cuidam speciei datum est a), quae medium corpus vel omnino, vel magna saltim ex parte cingit, ad genua usque saepius extenditur, & vesiculis acerrimo humore repletis, febre validissima, deliriis, doloribusque vix ferendis, stipatur. Affectus hicce, quem *sacrum ignem* vel *Sti Antonii* alii vocant acutum servat decursum, imo quandoque lethalem habet exitum: non ita herpes, qui chronicus esse, lenteque aegrum torquere consuevit. Negari tamen nequit, hanc erysipelatis speciem herpeti valde esse confinem, herpetem saepius esse erysipelatosum, gastricaeque indolis b). Plura invenies in optimi BURSERII *Institt. Med. Pract. Vol. II. Cap. II, III.*

Dartam alii vocaverunt a *δερω excorio*, quam denominationem Galli aptam satis habuerunt, quae in linguam suam transferretur.

Plurima recensenda restant epitheta, a latinis autoribus herpeti adscripta. Tanta autem hac in re exstat confusio, cui dirimendae me omnino impari confiteor. Praeclare ideo Ill. R. A. VOGEL c): „*Discre-*
„pars enim admodum vagusque Et inconstans nominum
„usus in hoc vitiorum genere frequentissime deprehenditur,
„unde non parum redundat difficultatis ad dignoscendas
„veras affectionum species.“

Ex-

- a) SEVERINUS de recondita abscessuum natura, C. IV. C. 9. §. 11. pag. 223.
 b) Clar. RICHTER *Anfangsgründe der W. A. Kunst*, B. I. Cap. IV. S. 104. FR. AUG. SCHWARTZ (praef. JUNKER) de zona serpigiosa. Halae 1745. 4.
 c) Diff. de vitiligine, Götting. 1764. pag. 8. 9.

Exactam ac adaequatam cujusvis synonymi notionem non extricare valeamus, fortassis nec ipsis autoribus semper fuit. Nonne igitur melius esset, omnia chronica cutis exanthemata, quorum exacta satis ac accurata non dantur diagnostica signa, uno eodemque complecti nomine, nullo ad diversissimas denominationes habito respectu? Sic videtur. Arti maximum inde nasceretur compendium, errorumque largissima obstrueretur featurigo. Nec video, quid obstet, quominus universale quoddam nomen deligamus intactis aliis confundentibus, cum semper in praxi ad causas respiciendum sit, & empiricorum in modum si etiam agere cogamur, tamen eadem remedia magno cum fructu morbis cutaneis, quoad nomen diversissimis, opponere soleamus. Omne quidem chronicum cutis exanthema alii ex hac classe propinquitatis vinculo iunctum est, nec in omni casu limites exacte determinatos ducere licet: Sed, si tamen nominibus opus est, iis solummodo efflorescentiis peculiare addamus cognomen, quae suis signis, ut plurimum saltim, certo dignoscuntur. Pertinere huc videntur *Scabies*, *Elephantiasis*, *Leprosia*, *Vitiligo*, *Tinea*, *Crusta lactea* a), *Pians* l. *Favus*, *Pelagra*.

a) Clar. BELL *Abhandlung von den Geschwüren und deren Behandlung, Leipzig 1779. S. 124.* nec tineam nec crustam lacteam genus quoddam singulare esse contendit, autumans singulum huncce morbum commode satis herpeti adscribi posse. Sed essentialis quamvis diversitas nondum innotuerit, Clar. tamen viro contradiceres forsan: a. enim hi morbi tantum non semper infantili solum aetati insensu sunt b. topicam quandam singularem curationem requirunt, cum semper partem quandam determinatam prehendant. c. Crustae lacteae specificam plurimis est *Iacea tricolor*, quae raro multum contra herpetem potest. Sed ingenuè fatendum argumenta haecce Clar. BELL non om-

Pelagra. Alias chronicas pustulationes, prioribus titulis non subjacentes fortassis non inepte universali nomine Herpetes diceres. Ita certissime raro dubius haerebis, quale morbo competat nomen, nec eodem jure duo facile tribuere poteris anceps. Eo majori fiducia haecce apposui, autoritate fretus Clar. UNZER a). Graphice admodum vitia circa morbos cutaneos brevi perstringit Cel. autor.

Sed ab instituto nimium digressus in viam redeo, singula iam synonyma adducturus.

LICHEN aliud est, nec infrequens herpetis synonymum. Diversum quidem censent plurimi e quibus Cel. R. A. VOGEL nominasse sufficiat; cui genus 462 *lichen* vel *impetigo* audit. Esse autem *maculam subrubram asperam, duram, siccam cum ingenti prurigine asferit b)*. Verum enim vero alium plane ac VOGELIUS, hoc sub titulo describit morbum Cel. LORRY c): *Pruritus enim constanter fere abesse nec unquam humidi quidpiam in sicco & aspero hoc cutis morbo deprehendi contendit.* Porro idem Clar. LORRY l. c. 243. & Cel. POUPART d) sub lichenis titulo ab HIPPOCRATE aliisque herpetis quandam speciem *farinosam* de-

ni ex parte refutare. Dandum interim aliquid receptae consuetudini, ne infuetis ac novis nimium inhaerere videamur, quare & mihi veterum herpetem inter, tineam ac crustam lacteam distinctio magis placeret.

a) *Med. Handbuch, Leipzig. 1789. Th. I. S. 463.*

b) v. ejus *Prael. ex edit. TISSOT. Lufannae 1789. T. II. pag. 300. §. 706.*

c) *Traclat. de morbis cutaneis. Paris. 1777. 4to maj. pag. 242.*

d) *Abh. von den Flechten. Aus dem Franz. von CONRAD. Strasb. 1784. p. 5.*

describi docent. Exp. CARTHEUSER a) ex gradu distinguit herpetem, miliarem & lichenes. Lichenem ad herpetum genus quoque refert TURNER b). Et revera tenuè adeo discrimen utrumque intercedit morbum, ut sub communi voce rectè comprehendi videatur, praesertim cum saepius lichenes successu temporis in veros herpes degeneratos esse, notum sit. Lichenes alii, praesertim Arabes dixerunt *Zernam*, *Petiginem*, *Derbicum*, *Sylvaticum*, *Asaphatum*, *Volgarium*, *Ignem volaticum*, *Volaticam*, *Sarpedinem*, quae synonyma hic apponenda censui: herpeti enim competant, necesse est, si unum eundemque cum lichene esse morbum, jam adstruxerim.

Herpes quoque haud raro impetigo (*Impetix*, *Petix*, *Petigo*, *Hhaza*, *Horaz*, *Kuba*) salutatus est. Verum ex accurato scriptorum veteris aevi scrutinio patet, sub hac voce non unicum morbum fuisse descriptum, sed genus quoddam eo indigitatum fuisse superius, plures simul complectens species. Ita LORRY l. c. 348. Hinc etiam Cel. BOISSIER de SAUVAGES Classis suae X. ordinem V. & Ill. CULLEN Ord. III. Class. III. *Impetigines* salutaverunt nomine universalis, nec *herpeti* hic assignarunt locum. Clariss. LORRY l. c. 349, 350 impetiginem veterum quorundam nil aliud esse ac herpetem miliarem adstruxit, cui simplicitati studens lubentissimus adsentior.

Serpiginem, *serpentem*, alii, graecam transferentes vocem, nostrum dixere morbum. Cel. quidem LINNE discrimen adesse putat, cum in hac *pustulas escharoticas*, *basi cum unguini erysipelacea* adesse, in *serpiginem* vero, *pustulas siccas*, *obsoletas*, *serpentes*, *subfari-*

M 2

na-

a) Resp. VIRMOND de potioribus morbis cutaneis.

Ercf. ad Viadr. 1760. pag. 23.

b) Von den Hautkrankh. Th. II. Cap. 5. S. 136. u. f.

naceo desquamantes videri contendat *a*). Sed cum Clar. R. A. VOGEL genera morborum distincta minime conjungere solito, ambos hosce affectus unum eundemque esse morbum affirmo. Autor modo laud. etiam *purpuram*, quam vocant, *scorbuticam ad serpiginem verissimam referendam* esse merito monet, ideoque & haec sub generaliore herpetis titulo merito collocatur.

Nec ex sola exteriori morbi facie natales duxerunt synonyma. Etiam ex parte quadam primario infecta, non raro singulare quoddam nomen effingere operae pretium duxerunt nosologi veteres male seduli. Huc praecipue pertinere videtur Mentagra, quae regnante TIBERIO CLAUDIO caesare primum in Italiam irrepisse dicitur, graeco nomine *lichen* dicta *b*). Uberius hac de varietate agere non licet: plura scire qui cupit adeat PLINIUM ejusque interpretes, praecipue vero FRID. SARTORIUM *c*), qui locum huc spectantem prolixè ac disertè fatis ex professo explicavit.

Sub titulo Ignis sacri CELSUS *d*) herpetis duas species describit, paululum diversas ab invicem.

Arabibus *e*) herpes sub voce *μυρμηκίων* *formica* notus erat, cui quandoque *corrosivae* epitheton addebant, si morbi majorem gradum designare placeret.

Porro

a) Idem jam censuit BALLONIUS Conf. C. II. Conf. 28. HELLWIGIUS vero Obs. phys. med. serpiginem unum idemque esse cum herpete asserit.

b) C. PLINII SECUNDI Hist. nat. Lib. XXVI. Cap. I.

c) Diff. de mentagra praef. IOHRENIO Frcf. ad V. absque anni inscriptione habita — Novum non fuisse morbum demonstravit Clar. GRUNER morb. antiquitat. Sect. II. Art. 7. pag. 162 seq. Vid. etiam HIER. MERCURIALIS de morbis Cut. & omnibus C. H. excrementis. Venet. 1625. 4to. pag. 93.

d) De medicina, L. 4. Cap. 28. pag. 198.

e) AVICENNA Fen. 3. Tract. I. Cap. 6.

Porro voces *Hhaza*, *Haraz*, *Kuba*, *Derbica*, *Saphatum*, *Asaphatum* passim in eorum scriptis occurrunt, si de herpete sermo est.

PARACELSO a) veteribus inimicissimo nullum cognomen in hunc morbum quadrare placuit, lupi nomen herpeti tribuendum autumans, voracitatem forsan respiciens.

Sunt demum alii, qui nulla morbum nostrum peculiari denominatione egere crediderunt, describentes eum sub vocabulis generalioribus *phymatum*, *papularum*, *pustularum* & *phlyctenarum* b).

Nec in sola latina lingua synonymorum occurrit farrago. Gallos autem fere simplicissimos invenio.

Dartre commune & tritum eis nomen est: quandoque etiam, sed rarius, vocibus minus definitis *Galle*, *Gratelle*, *Tigne*, *Feu volage* utuntur.

Angli herpetem dicunt *Tetter*, *Ringworm*, *Shingles*, *Hairworm*, *Dewworm*, *wild Fire* c).

Belgis familiaria cognomina sunt, *de Hairworm*, *Droog - Kraussel*, *vuurige Schurftheid*, *Ringworm*, *Dauworm*, *de Wolf*.

Vernacula lingua nec synonymis caret: Solennia sunt: *die Flechten* (nomen a lichene desumptum)

M 3

Schwein-

a) Tractat. de ulceribus, Cap. 7. pag. 576.

b) CELSUS. FERNELIUS L. VIII. de ext. affect. C. IV.

c) Anglorum plurimi indefinite admodum de cut. morbis loquuntur. Passim *scorbuti* titulo universam hanc classem insigniunt, alii vero species valde confundunt. Secundum Celeb. FR. HOME *Clinische Versuche und Leichenöffnungen aus d. Engl. Leipz. 1781. p. 469, 470. Lepra Graecorum & herpes* sunt synonyma, qui tamen morbi omnium consensu sunt distinguendi.

Schwinden, Schwindflecken, Zittermaal, das heilige Feuer, die Ameise, der fressende Wolf, der Abgang, die Räude, die Daar, der Ansprung, Zitterich, Dorrweg, der Flug.

Monendum denique adhuc est, ne errasse videar, quae modo enarravi synonyma non soli herpeti, sed pro confundentium more pluribus adhuc, iisque partim diversissimis, exterioris cutis morbis, fuisse adscripta. Sed non raro his sub titulis herpetem passim esse pertractatum, nemo dubitabit paululum versatus.

CAPUT II.

Morbi definitionem exhibet.

Recensitis jam synonymis ad morbum definiendum me ducit dicendorum ordo. Sed ingenue illico fatendum, me exactum satis, quae omnibus satisfaciat Logices regulis definitionem proponere non posse. Hoc certe primo aspectu plurimis videbitur deplorandum, captum superans: morbus enim externus, chronicus, sensibus percipiendus, quorum fraus minor plerumque est ac ratiocinii. Medicam forsan artem incertam inde atque dubiam habebunt obiicientes. Definitionem enim morbi exhibere qui nequit, morbi quoque naturam atque essentiam perspexisse non videtur. Sed difficultatis causa in eo latet, quod morbi facies admodum inconstans sit atque polymorpha, nec semper eadem incedat via atque ratione. Credendum interim non est, solum herpetem exacta definitione carere. Schola plurimorum morborum exhibet definitiones, quae subtiliorem disquisitionem non admittunt. Sed nec sola definitio medicum practicum format: lubens iis caret, qui omni morbo certam parare potest medelam.

Mag-

Magni in arte nostra viri in definiendo herpete me non fuisse videntur feliciores. Liceat mihi recentiorum quorundam hic apponere definitiones, quo quisque illam sibi eligere possit, quae optima videtur.

Def. BOISSIER de SAUVAGES: Efflorescentia ex tumoribus exiguis rubris aggregatis, pruriginosis, in squamas furfuraceas, raro crustaceas abeuntibus. Def. Cel. a LINNE: Pustulae escharoticae basi communi erysipelacea. Def. Clar. VOGEL: Papula ardens cutim serpentibus minimis pustulis erodens. Def. Ill. CULLEN: Phlyctænae vel ulcuscula plurima, gregalia, serpentina dysepuleta: Def. Cel. PLENK a) papularum chronicarum ichoroso-squamosarum semper ulterius serpentium agmen.

Non magna contentione opus esset, ut ostendam, definitiones modo laudatas, vel definitionis verum characterem non prae se ferre, vel alio etiam vitio laborare sat gravi. Accuratiorem vero nec ego apponere audeo: illam enim dare non possum, quae omnes herpes caperet species, cunctos simul secludens alios morbos. Descriptionem addere facillimum quidem fuisset, sed cum in decursu eadem repetere debuerim, chartae parcendum esse duxi. Nec est, cur anxie definitioni inhaeream, cum ex morbi decursu, intra fusius exponendo, facile pateat, num in aegro quodam adsit herpes nec ne? *Facilius plerumque est, rem praesentem discernere, quam verbis exacte definire*, praeclare dixit GAUBIUS b). Et si etiam diagnosis non semper absolute certa sit, quid inde discriminis? Nonne omnes chronicas cutis efflorescentias eadem fere sanamus methodo? Specifica si adessent, operae certo pretium foret maximae, in diagnosticis desudasse morbi signis.

M 4

CAPUT

a) Doctrina de morbis cut. Vienn. 1783. pag. 65.

b) Institut. Pathol. med. §. 81.

CAPUT III.

Divisiones lustrans.

Disquirendum jam est, quae ratio herpetis externam faciem adeo saepe immutet. Causae vero huc facientes plurimae afferri possunt, quarum praecipuas diiudicasse sufficiat: aliae enim, inter quas *sexum, vitae genus, clima, anni tempus* refero, in immutandis herpetum speciebus nil valere videntur, quamvis maximae ceteroquin in hominis sani pariter ac aegroti conditionem sint efficaciae. Primariae vero causae, quae proferri possent, mihi videntur esse:

1. *Partium, quas herpes tenet, differentia.* Contentunt autorum plurimi quamvis speciem partem quandam prae aliis amore prosequi. Sic e. g. herpes in partibus generationi dicatis obvius semper fere squamosus est, ex peculiari cutis conditione teste POUPART a). BERTRAND de la GRESIE b) contendit herpetem, qui brachia, manus, femora atque partes genitales laedit, ut plurimum esse miliarem. Non vero ita sentit Clar. BELL l. c. 223 qui partes circa lumbos, pectus, genitalia, anum, scrotum & inguina ut plurimum ab herpete miliari corripit narrat. In insigni opere cui titulus: *Encyclopedie ou Dictionnaire universel raisonné des connoissances humaines Tom. XII. Art. Dartre* invenio collum, pectus, lumbos, coxas atque femora potissimum h. mi-

a) *Zusätze zu POUPARTS Abhandl. von den Flechten. Strasburg 1785. pag. 13.*

b) *Versuch über die beste Behandlung der Flechten in den neuen Sammlungen der ausenlesensten Abh. für W. Ae. St. IX. S. 23.*

miliari laborare. Cel. LORRY l. c. 305. h. miliarem nunquam in facie vidit, & ibid. 407 monet, qui partes genitales regionesque vicinas affligit esse exedentem, cum tamen autores modo laudati miliarem esse doceant, vel squamosum. Ex observatorum igitur, quorum aliquot saltem adduxi, dissensu patet *locum affectum minoris certe in mutanda herpetis facie esse momenti*. Quamcunque corporis partem, quaevis herpetis species opprimere potest, nec ullus datur locus, propriam sibi qui vindicet speciem.

2. *Diversa aegri conditio*. Nec haec sola sufficit, quamvis attenta observatio immutantes vires forsitan aliquando docebit. Temperamentum enim minime inconstans adeo est, ut pauci dies id immutare valeant. De herpete autem constat non raro unam speciem in aliam abire. LORRY l. c. 307.

3. *Alii cuivis speciei specificam materiem tribuere possent*, ita ut tot miasmata varia numerarent, quot species cuivis ponere placeret. Sed nec in horum sententiam ire lubet, cum idem argumentum de transmutatione specierum (nro 2) & huc quadret. Et si etiam firmum satis tibi non videretur, qui fit quaeso, ut saepius plures simul herpetis species in uno eodemque homine videantur? LORRY l. c. 316. An plura miasmata sui generis plane diversa eodem momento in corpus agere possunt, salva cujusvis propria natura? Et an in perpetuo illo movendorum circulo accurata ea miasmatum disjunctio persistere potest, ut semper alterum in partem sibi determinatam agat, relictis plane aliis? Non videtur sane. Sed si morbus mere topicus esset, quid tunc? Operae igitur pre-

tium foret, inoculationem, quam dicunt, & hic tentasse: plurima enim dubia removeret, quae jam ratiociniis magis fallacibus sunt eruenda.

4. *Diversa causae efficacia* principem certe attentionem meretur. Facilius omnia inde explicantur: major causae fortioris sit effectus minor debilioris necesse est. Secundum hanc imaginem *farinosus* minimum, secundum *pustulosus*, ultimum vero & maximum *exedens* teneret gradum. Nec sola theoria hypothesein tuetur, praesidio quoque est experientia. Herpetis enim minor gradus, si neglexeris, transit saepissime in graviolem, hic vero iusta adhibita medela in leviolem mutatur speciem, antequam omni ex parte discedat a).

Omnia ergo herpes gradu tantum differet, natura idem. Non dixerim tamen nullam aliam existere posse causam, quae mutationem inferre valeat. Multum forsitan confert causae ipsius varia indoles atque natura. H. syphiliticum plerumque esse squamosum annotat ROUSSEL, sed addit idem non raro quoque miliarem ex hoc fonte ducere natales b). Clar. GIRTANNER c) eundem quoque herpeti venereo characterem addit: pustulationes enim, de quibus verba facit, ad herpetum genus pertinere non dubito, quamvis peculiare nomen illis non tribuit.

Ex praecedentibus verosimillimum igitur est, omnem herpetem *gradu tantum* differre, id quod etiam aliae comprobant causae passim recensendae. Hinc species exacte determinari non possunt, cum sensim sensimque in se invicem transeant arctis atque definitis limitibus minime circumscriptae. Divisiones igitur, quas

a) LORRY l. c. 304. 307. POUPART *Zusätze* pag. 14.

b) POUPART *Zusätze* 12.

c) *Von den venerischen Krank. I. Band* pag. 291.

quas natura non posuerat, quisque fere sibi finxit pro-
 lubitu, hinc autorum maximus dissensus in re plane
 aequipollente. Varias variorum distinctiones adducere
 nefas foret, nec ipse ulla divisione opus esse crede-
 rem, nisi hac posita morbi descriptio faciliior videretur,
 atque magis perspicua. *Unicum* vero divisionis
 fundamentum sequi oportet; ne in infinitum distinguamus.
 Errasse ergo videntur cum aliis Cel. BOISSIER de SAUVAGES, *) & Cl. PLENK l. c. 62. inter
 varias species h. *syphiliticum* quoque recensentes, quasi
 hic singulari nomine indigeret. Ex causa venerea
 quamvis herpetis speciem originem sumere posse notissimum
 est: si vero secundum causas dispescere voluissent Cel. VIRI,
 quare ex ingenti numero hanc modo recensent? Divisio
 ratione causarum optima certe foret, cum statim medendi
 justam monstraret methodum. Dolendum interim, causas
 ut plurimum alta adeo caligine esse pressas, ut saepe
 saepius eas suspicari ne quidem liceat. Non omnes porro
 nobis innotuere causae, quae sequenti aevo investigandae
 restant. Divisio ergo seculo forsan vigesimo optima,
 nobis pararet errorum ditissimum fontem. Omnes vero
 herpetis differentiae commoda satis ferie disponi videntur,
 si tres numerem gradus, *farinosum* nempe, *pustulosum*
 & *exedentem*. Hanc ergo sequi divisionem animus mihi
 est, eos vero nequaquam reprehendendos censeo, quibus
 alia magis arrideat.

An vero omnis morbus *herpes* dictus nomen hocce
 meretur? vel potius ignorantia diversissimis morbis
 commune hoc imposuit nomen? Anne posterius confirmat
 diversa medicamentorum vis, quae modo morbum cito
 tollunt, modo autem nil plane efficere valent, religiosissime
 etiam si adhibueris? Contradicere

CO-

*) Nosol. Method. Amst. 1763. 8. T. II. P. I. p. 19.

cogor. Delirare enim paululum videretur ille, qui causarum remotarum pariter ac occasionalium variam perspicuus indolem specificum adhuc quaereret, nullo prorsus studio parandum. Variam morbi faciem affirmantibus non favere supra jam monui. Absit tamen, ut omnes essentialis differentias morborum, quos *herpetes* dicere solemus, pernegem: *Tantae enim tenebrae chronicos cutis morbos tegunt, quas nec Argus inter medicos perspicere possit.* BELL l. c. 220. Id solum arguo, rem incognitam subtilissimis distinctionibus ne hilum quidem inclarescere, confundi potius. Consultius ergo erit, omnes, quorum externa facies suadet, morbos *herpêtes* dicere, atque remediis aggredi fiducia dignissimis, usque dum penitior indagatio horum morborum nosologiam aequae ac therapiam certiore fecerit, obscura quaevis debellando.

CAPUT IV.

Decursum enarrans.

Quae omni herpeti communia sunt merito specierum vel potius morbi graduum descriptionem antecedunt. Pauca igitur hoc spectantia praemisisse iuvabit.

In genere omnis H. est morbus chronicus acutum tamen quandoque decursum servat, vel saltem symptomata adsunt febrilia, quorum causas in exanthemate illo forsitan non quaereres. Sensim sensimque ut plurimum in cutim prodit, praegresso semper quodam pruritu. Rarissime in unica tantum parte persistit circumscriptus, sed brevi distas etiam regiones invadit. Nulla corporis externi pars immunitate fruatur, volis manuum & pedum plantis non parcat, crassissima

fiſſima cute quamvis tegantur. Partes veſtimentis foetae prae aliis ei arrident, & ex his demum in alias tranſit vicinitatis iure. Veſicam urinariam & vaginam ad uterum uſque *a*) quandoque occupat, dolores ſummos, haemorrhagias, fluorem album, iſchuriam vel ſaltim urinae difficultatem movens *b*) vel ſtillicidium *c*). Ut plurimum ſaltim in initio, partem intra articulationem quandam mediam prehendit, ſaepe quoque in ipſa articulatione primario & unice apparet.

Nulli parcit aetati: Infantibus autem minus familiaris prodire ſolet ea aetate, qua omne incrementum abſolvit corpus *d*). Sexui ſequiori alias non adeo frequens, infeſtus ſaepe eſt ceſſantibus ob naturae legem menſtruis.

Duae ſunt periodi, quibus aegrotos plurimum vexat, tempore nempe decubitus, & aliquot poſt paſſum horis, quibus chylus ſanguinem intrat.

Cauſa h. materialis ſaeppiſſime intus latet, nec ullis ſignis externis ſui praefentiam prodit. Adſunt quidem plurima ſymptomata nervos irritari teſtanta, ſed inde ſtatim ad herpeticum virus concludere neſas foret. Morbi quos nervoſos appellant ſaepe certe, quam vulgo creditur, hancce cauſam agnoſcunt abditam.

Veris ut plurimum eſt ſoboles, quod efflorefcentiam per omne regnum vegetabile pariter ac animale diffundit. Aeſtate fervente maxime furit. Frigoris ut plurimum impatiens hyeme quieſcit, ac e latebris qua-

a) BERTRAND de la GRESSIE l. c. 18.

b) SAUVAGES Claſſ. IX. pag. 386.

c) POUPART l. c. 84.

d) F. HOFFMANN. Med.^l rat. ſyſt. T. III. Cap. 9.

§. 15. FRANC. HOME Clin. Verſuche 469, 470.

quasi fermentatione verna excitatus aegrum securum denuo invadit. Haec frequentius: Quandoque autem autumnus morbi est parens, ipsaque hyems, mortalibus infesta, furiam hancce alit perniciosissimam.

Rarissime occurrit h. *epidemicus*. Talem observavit Cl. RICHARD teste POUPART *Zusätze* 15. Erat vero *miliaris & contagiosus*, nec alia sub conditione *epidemicus* esse posse videtur. Eandem speciem epidemicam vidit Cel. LORRY l. c. 99. In veterum quidem monumentis passim de h. populariter grassante legitur, sed evictum nondum est, num revera idem fuerit morbus, quem nos herpetis nomine salutamus.

Endemius saepius videtur, & quidem in *regionibus quibusdam calidis atque humidis simul*, quae aeris conditio perspirationis negotio minime favet. Hinc in Insula *Java* h. valde est communis a), ejusque *Aleppi* tanta est saevitia, ut vix unicus e millenis evadat, cui nunquam intentasset manus b). Extantior quoque frequentia est inter *Cayennae* incolas, quae hic & in aliis zonae torridae locis tanta est, ut vix hominem invenires, nunquam diro hocce morbo excruciatum c). Ea quidem in locis humidis atque paludosis, quae frigido subjacent coelo crebritas morbi non est, sed tamen abundantiam non solum calida parat regio. Humidam aeris temperiem merito accusant plurimi, e quibus Cel. POUPART l. c. 54. HERM. BLUHM d) &

a) BONTIUS de Med. Ind. l. I. Cap. 20.

b) ALEX. RUSSEL the nat. history of Aleppo, Lond. 1756. 4. pag. 282. RUSSEL treatise on the use of Sea Water, pag. 2. HASSELQUIST *Reise nach Palästina*. Rostok 1762. 8. Th. II. S. 118.

c) BAJON *Abh. von chron. Krankheiten auf der Insel Cayenne und dem franz. Guiane*. Erfurt 1784. Abschn. II. S. 35.

d) *Versuch einer Beschreibung der hauptsächlichsten in Reval herrschenden Krankh.* Marburg 1790. S. 146.

& EVERS *a)* nominasse sufficiat. Clar. ACKERMANN *b)* desiderem vitam plurimum conferre autumat. Cel. TRAMPEL *c)* haud dubitat morbi ad maris littora vel fluviorum ripas frequentiam ex copiosiori piscium esu derivare. Vidit etiam h. semper adauctum in monachis, quoties carne abstinere, piscibusque vesci juberet religio. Clar. RAYMOND *d)* fuse admodum atque testimoniis autorum numerosissimis comprobavit, quantum ad morborum cutaneorum ortum faciat piscium frequens esus. In eadem re multum quoque desudavit HENR. LUD. JENSON *e)*. ILL. BOERHAAVE *f)* piscium esum herpetico interdicit, de noxio forte eorum effectu experientia edoctus. — Ex omnibus hisce hypothesei Trampelianae non minimum accedit ponderis, sed de his omnibus plura adhuc infra dicendi erit occasio.

Periodicus etiam quandoque est H. *g)* *Annua saepe est & salutaris* habet F. HOFFMANN *h)*. Vere potissimum, interdum etiam autumno, reparatis viribus aegrum invadere, supra jam monui. Cf. etiam LORRY l. c. 303. POUPART 64. Exemplum hujus rei satis memorabile affert Cl. POUPART *Zusätze* 24. Utrumque scil. *aequinoctium morbi* cujusdam chronici

a) In SCHMUCKERS *verm. Chir. Schr.* B. I. S. 183.

b) In *Perill.* BALDINGER *N. Magaz. für Aerzte*, B. 8. St. 3. S. 163.

c) *Beobacht. u. Erfahr.* II B. Lemgo 1789. S. 163.

d) *Historie de l'Elephantiasis &c.* a Lausanne 1767. 8.

e) De affect. leprosis. Praef. CARTHEUSER. Francof. ad V. 1770. 4. pag. 8, 15, 14.

f) *Consult. medicae s. sylloge epistolarum cum responsis.* Götting. 1752. 8. Vol. II. Caf. VI. pag. 27.

g) WEDEL de herpete resp. HIERONYMI. Ienae 1703. p. 26. duo habet exempla periodici reditus, cujus alterutrum satis memorabile est.

h) *Med. rat. syst.* T. III. 220.

ci symptomata per sex annorum spatium augebat, post X. vel XII. dies omnia iterum mitescabant. Suspicabatur Clar. vir latens herpeticum virus & tempus opiniononi adjecit calculum. Exhibita enim medicamina felici eventu produxere h. efflorescentiam, aegrum multum levantem. Frequentissima autem periodici reditus causa est mensium suppressio, cujus in morbis diversissimis procreandis omnipotens est potestas. ROUSSEL a) narrat, puellam non menstruatam in diversis corporis partibus, potissimum vero alterutro clune quovis mense aluisse herpetem, qui in ulcus abiens sanguinem per aliquot dies plorabat, sponte postea iterum evanescens. Cel. THILENIUS b) historiam habet foeminae h. laborantis, qui graviditatis tempore semper evanescit, post puerperium certo redux. Tres jam peperit infantes ab omni h. suspicione prorsus immunes.

Praemissis his generalioribus singulas jam species seorsum dilucidare meum est. Agmen merito ducit levissimus gradus, *farinosus* nempe, quem non nisi gradu a miliari differre plurimi jam censent c). Patent vero huic speciei omnes corporis partes, attamen *praesertim aeri liberius expositis, faciei, collo, brachiis, atque articulationi manuum inter & brachium anterius infesta esse dicitur.* BELL l. c. 222. Partes si vestimentis tectas invadit, major morbi gradus esse solet, *squamosi* nomine quibusdam notus. Squamosum vero alii *lichenis* nomine salutant, iis ergo *herpes* nomen est genericum, cujus speciem quandam *lichenem* dicunt. Absque praevisis signis oritur, nec incommoda multa aegro ceteroquin sano adfert. Pruritus fere nullum excitat, nisi in partibus, quas vestimenta semper tegunt: In aliis

a) De variis herpetum speciebus. Paris 1779. pag. 55.

b) *Med. u. Chir. Bemerk. Frankf. a. M.* 1789. S. 204.

c) BERTRAND de la GRESSIE l. c. p. 32.

aliis, quae nudae esse solent, fortasse acrimonia irritans facilius abit in auras, vel ab calorem minorem, minor etiam est materiae nocentis depositio, vel reactio major majorem depositionem impedit. Irregulares illae angulosae striae cutim superiorem ubivis innumeris lineolis perrepentes, primae morbum praesentem demonstrare solent. Cuticula enim, quae has fossulas tegit, prima separatur, quod ex aspredine quadam & colore albido colligere licet. Sed brevi etiam in adjacentes partes eadem transit labes desquamans. Rarius tamen multum serpere solet haec species, minori ambitu acquiescens. Non desunt interim exempla, ubi universalis fere, totam simul corporis peripheriam invadebat. ACKERMANN l. c. 167. Nunquam hic humor effluit, quare etiam *siccam* hanc speciem plurimi dixerunt: pauca tamen copia adesse videtur, quae cuticulam secedere faciat. Interdum sed rarius, pustulae quoque apparent minimae, quae vero ut plurimum omnem visus aciem fugiunt, tactu magis percipiendae. Non nisi cuticulae infesta est prima haec species, quam a subjacente cute solvit, atque in pulverem albidum furfuraceum mutat. Pars affecta secedente illa cuticula farinae simili, sana esse videtur ut plurimum, interdum autem substrata cutis rubicunda, calet atque dolor quidam adest pruriens. Saepius desquamatione unica finitur omnis morbus, ut plurimum autem brevi alia quaedam cuticulae secessio priscum locum vel alium quendam deturpat, eadem incedens facie. Rebelis non est h. farinosus, brevi & facile plerumque curandus. Recte interim monet Cel. POUPART l. c. pag. 87 sqq. & 151, atque exemplis illustrat, exceptione quadam opus hic esse. Quo minori enim impetu exteriora affligit h., eo major non raro intus delitescere solet causae morbificae vis, data occasione in actum facile prorumpens. Perversa vel nulla medela adhibita

perdurantibus interim atque perpetuo crescentibus causis semper in pejus ruit h. farinosus, squamosam induens faciem. Accedentibus autem aliis momentis ipse h. *pustulosus* oritur, quem jam describere aggredior.

Altera species *H. pustulosus* non adeo benigna apparet, gravior exstat causa, symptomata magis urgent, sanatio difficilior lentius procedit, atque exitus saepe anceps est. Sequitur autem farinosum vel nullo alio praegresso cutis morbo oritur protopathicus. Cuticulae insident verae *pustulae* vel *solitariae*, vel *confertim positae*, *coagmentatae*. Milii granis plerumque vix majores sunt, unde etiam speciei huic *miliaris* cognomen imponere a primis inde medicinae exordiis consueverunt autores. Interdum autem duplo vel triplo majores sunt, eadem alioquin incedentes facie: hanc speciem *pustulosam* dicere placuit plurimis inter recentiores: Nil autem vetare videtur, quo minus miliaris *H.* eodem *pustulosi* nomine salutetur, hinc communi titulo describendos esse duxi, nullam essentialem differentiam, ne quidem quoad habitum externum animadvertens. Plurimis etiam *H. erysipelatosus* audit haecce species, quam denominationem praefens partis affectae inflammatio saepius insignis, satis superque tuetur. Ambo hi morbi adeo propinqui sibi sunt, ut limites semper ponere non auderes. Praecipue quoque huc pertinet celebris illa *Zona*, quae partem quandam vel omnino, vel magna saltem ex parte cingit. Collum vero, pectus, abdomen, lumbos, poplites rarissimus hicce morbus eligere solet. Quae intercedat differentia determinant, *maior in zona inflammatio, symptomata antecedentia ac concomitantia urgentiora, febris fortior, decursus celerior, discrimen majus.* *H.* porro *pustulosus*, saltem in morbi initio, discretus esse solet, circulo gaudet inflammato, nec radios rubicundos in vicinas partes mittit, quod
ery-

erysipelati solenne fere est. — Interim non omnis zona facilis adeo ab herpete distinguitur. Propius quandoque herpeti accedit, ambit nempe partem quandam, praesertim collum ac poplites, omnem vel quodammodo saltim, eruptionem indicunt levior vel nulla febris, inflammatio minor est, minor itidem dolor atque pruritus, febris nulla adest, aeger ceteroquin sanus, diu hocce malo per menses excruciat, imo annos. Huius porro zonae causae tantum non semper sunt externae, v. c. acria cutim irritantia, prioris vero fomes plerumque est humor biliosus, primas vias obsidens. Priorem igitur speciem zonam *erysipelatosam* dico, atque ad erysipelatis genus refero, posteriorem vero, cui *zonae herpeticæ* competit nomen, inter herpes numerare nullus dubito. Optime sic confusionem evitasse mihi videor, distinctionem hancce interim nemini obtrudens.

Sed quam incepti *H. pustulosi* descriptionem profequi me oportet: Eruptionem antecedere solet febris quandoque sat gravis, facta eruptione, ut plurimum cessans. Non raro interim mitis & benigna persistit, tempore decubitus exacerbari solita, vigiliis, jactatione inquieta, calore aucto & siti sese prodens *a*). Plerumque semel atque simul provolat *H. pustulosus*, non raro interim vespertina praecipue perdurantis febris exacerbatione denuo alia oritur efflorescentia vel in loco remoto, vel in partes vicinas serpit exanthema cutim jam tegens. Absente quoque omni febrili motu augmentum saepius sumit haecce pustulatio, per plures dies, imo septimanas protracta. Replentur sero pellucido, cujus pars tenuior vel omni ex parte resorbetur, vel non. Prius si fit siccescunt pustulae, relictiis crustulis minimis sponte cadentibus. Ut plurimum autem,

N 2

for-

a) R. MORTON tract. de febr. infl. Cap. II. pag. 10. in Oper. Amstel. 1696. TURNER l. c. 138.

forte ab acrimonia majorem, lymphatica vasa effusum hocce serum suscipere recusant: Accedit igitur exulceratio, rumpuntur pustulae, acerrimus exsudat humor, pessime saepius olens, nec raro vicinas partes contagio afficiens. Materia effluens eius interdum est tenacitatis, ut arctissime res super impositas parti affectae agglutinet in magnum aegroti incommodum. BELL l. c. 224. Inde *H. crustaceus* autorum. Ut plurimum multae sibi adstant pustulae, confluentes quasi, quandoque autem singulas videre licet. Discretae vel sint, vel plurimae cohaereant, basin atque ambitum habent inflammatum. Gradus vero inflammationis multum variat, quandoque enim nullius est ponderis, ut plurimum autem calore insigni urente vexat, atque rubor diffusus in partes vicinas sese spargit.

Nec solam partem affectam exercet hocce morbi stadium, quod febrile dicere forsan posses, ex dolore caloreque urente, quamvis pulsus celer aliaque febris signa saepius deficient. Non raro enim adsunt pectoris oppressio, digestio laesa, nox insomnis, &, ut brevi dicam, illa conditio, quam *aegritudinis* nomine optime salutare. Haecce autem symptomata non ita multo post factam eruptionem evanescent, perdurantibus interim pustulis, praecipua erga partem affectam fide esse solidis. Decrescente morbo serum pustulas replens fit turbidum, atque circulus intense ruber pallefcit. Eo ipso imminutam esse morbi saevitiam intelligimus. Frequentius interim temporis successu pristina recrudescit fors febrilis, vel ex pustularum inflammatione, vel succrescentibus aliis, novo quasi impetu. Rarissime nisi adhibitis repellentibus externis sponte recedunt, aegrum pessime afficientes. POUPART pag. 98.

Pruritus maximus adesse solet, qui perferri saepius non potest, & vel invitos aegros ad scalpendum cogit.

Do-

Dolori idcirco pruritus molestus cedit molestiori, effluit humior acerrimus, haud raro inflammans, & vicinas partes contaminando foedum cutis morbum ulterius diffundens. Interdum etiam verus simul effluit sanguis. Nova sensim crusta denudatas pariter ac proxime adjacentes partes tegere incipit, materiae acri subtus collectae exitum denegat, pruritus denuo ciet, & ecce eadem fiunt, quae supra pruritus sequentia exposui. Haecce vero crusta neque scabendo, neque alio quovis modo dejecta, majori vel minori temporis spatio sponte solvitur, & diversissimam subjectae cutis indolem exhibet. Modo enim integra est, tenella, rosei coloris, ut sana plane esse videatur, modo autem tubercula aspera non dolentia, parum vel nihil prominula restant, quae brevi denuo efflorescunt, pristinam omnino scenam ludentia. Interdum etiam ex cute rubicunda absque praegressa nova efflorescentia, materies excludat acris, in crustas iterum indurescens prioribus omnino similes. Sed non semper benigna ea est cutis facies: Nonnunquam enim, si acrimonia fuerit major, erosa apparet, atque tunc *H. exedens*, infra describendus, dici meretur.

H. pustulosus parvas solummodo partes affligit, nec magnam simul cutis regionem petere solet. Saltem in morbi initio sic se habet res. Saepius vero semper latius serpendo in vicina furit, omnia opprimere minitans. Hoc praesertim fit, si causae semper perdurant, quotidie augmentur, atque in dies reiteratam inflammationem inducunt, porro si aeger pruritus non ferens admotis digitis, humores crustis subjacentes elicit, atque in finitimas partes effluere patitur. Horum omnium concursus saepius unica crusta magnam cutis partem obducit, quidquod non raro integrum crus **POUPART** l. c. 69, femur, brachium &c. eo tectum fuisse legimus.

Partes quas haecce sp. potissimum obsidet, sunt manus, brachia, pectus, lumbi, ani ambitus, genitalia atque femora. Non desunt tamen observationes, quae & in alias eam saeviisse docent. Exp. LORRY nunquam *miliarem* faciei infestum vidit, mihi vero semel in fronte adulti vidisse contigit: tenuerat autem, cum primum invaderet, capillatam capitis partem, demum etiam ad sinciput propagatus, pristinum locum deserens. Faciem, praesertim labia, miliari h. obnoxia esse annotat POUPART *Zusätze 6.*

Ad hancce speciem quoque referenda videtur, quae aliis *benigna* audit, vel *Feu volage*, *Dartres volantes*. Soli fere faciei hostiles impetus parat, nec tamen aliis corporis partibus omnino parcat. Constat pustulis rubicundis, solitariis, vel coagmentatis, dolentibus, suppurantibus, brevi desquamantibus. His si repellentia admoves, *pustulosum h.* saepius efflorescentem videbis, ut ipse aliquoties, imo in memet ipso, expertus sum.

Nunc ad ultimi gradus delineationem accedo, *erodentis*, *depascentis*, *esthiomeni* nomine omnibus formidabilis. Eaedem ut in praecedenti adsunt pustulae, eadem crustae & fissurae, idem pruritus, & revera, quae intercedit differentia in majori morbi gradu unice latet. Materia effluit copiosissima, tenuissima, acerrima, cuticulam, quae inflammata adjacet, erodit, inque ulcusculum mali moris mutat. Nec raro ipsam cutim perdit, imo ad musculosas usque partes penetrat asperime saeviens, quidquod linteamina, quibus teguntur non raro corrodit. Crustae ob materiae acris frequentiam & majorem pruritus non illud tempus expectant, quo sponte cadere possent, sed detractae corruptioni adhuc majori favent, & malum in dies latius serpere, altiusque penetrare faciunt. Acutior esse solet *decursus*, ut quotidie fere morbi incrementum cernere liceat.

liceat. Pustulae indolis illius malignae, in morbi initio solitariae esse solent, raroque plures sibi invicem adstant. Circulus eas ambit inflammatus, ruber, eadem progressionem ulterius sese diffundens, qua pustulae grandescunt majorem locum occupant.

H. exedens nunquam fere est morbus primarius: vel enim praegressam aliam exanthematis cutanei speciem excipit, vel saltim materies acris intus delitescens continuo irritando sui praesentiam diu jam manifestavit. Faciei praeprius infestus, hanc deformem admodum quin destabilem reddit, atque demum sanatus, vel alias partes invadens, non raro cicatrices relinquit, magis adhuc ingratas atque defoedantes. Eos quoque saepe tenet locos, ubi natura acres humores fecernere solet, *inguina* nempe, *perinaeum*, *partes genitales*, *aurem internam* atque *externam*.

Plura adhuc obvia sunt cognomina, ad tertium huncce gradum apponenda: distant paululum ab invicem ratione efficaciae. Levissimus est *vivus* ille, acutissimus cui *canerosi* nomen est, *phagedaenicus* huic maxime propinquus sequitur *phlyctænoden* secundo loco ponendum. Omnes vero communi titulo *h. exedentis* optime salvantur.

Mentagra PLINII, *H. topicus*, huc etiam referenda erit. Hujus historiam scire qui cupit, adeat JOHANNIS diff. supra laudatam.

Denique rariorem quandam *H.* speciem adhuc descripturus sum, a perpaucis observatam *follicularem* nempe vel *tubercularem*. Loquitur de ea NICCOLO PATTUNA, cujus fusiolem descriptionem a) paucis

N 4

hic

a) Dell Erpete Trattato Venezia. 1729. 4. pag. 63, 70, 72. Librum huncce rariorem cum plurimis aliis exhibuit mihi Perill. BALDINGER, praeceptor ad oinere usque colendus.

hic repetere placet. Rarissimus omnium occurrit, non nisi syphiliticis infestus. Incipit duritie quadam dolente, profunda, rubra, aliquando livida, haud multum elevata. In dies crescunt hi tumores atque oculis sese manifestant. Suppurati cum magno ardore fundunt lympham acrem, mordacem. Cutis, tuberculum tegens suppuratum, mortua est, livida, sensu privata. In fundo ulceris obviam est folliculus, materia durissima callosa, carni mortuae simili, repletus, inconstantis figurae, coloris albicantis. Exempta hacce materie, fortiter impacta, restat folliculus exulceratus, in fundo suo ruber, in ambitu magis dolens. Ulcera habet haecce species multo majora ac in *H. corrosivo*, eodem vero modo serpunt & crescunt. Interdum etiam non destructa cute, inter duo tubercula media, coniunguntur plura ulcera per ductum subcutaneum. In ambitu semper quaedam remanet durities diffusa. Quandoque febris vespertina supervenit, & quidem frequentius ac aliis *H. speciebus*. Species tubercularis quandoque est primarius morbus, frequentius vero *h. corrosivum* male curatum excipit, aut saltim ei jungitur.

CAPUT V.

De diagnosi nonnulla.

Strata jam via est in elaboranda morbi diagnosi. Quantum vero hic occurrat difficultatis passim jam monui. Gratissimus igitur omnibus erit triumphus, quem hodie therapia generalis reportare incipit, de quo laetabor, usque dum specifica cujuscunque morbi in vulgus prodire, semper desideranda, nunquam detegenda. Abjectum medentis animum excitare valet methodus universalis, quam in curandis cutaneis morbis chronicis

nicis sequuntur artis peritissimi felicissimo cum eventu. Dantur quidem remedia, quae singulari in exanthemate peculiare sibi promeruerunt laudes: sed nec semper sunt auxilio, nec in alia specie nocent, ut potius idem remedium diversissima cutis vitia saepius sustulerit.

Iuvabit interim, signa quaedam nosse, quibus a maxime vicinis discrepat morbus, inter quos praecipue *scabies*, *erysipelas* & quodammodo *lepra* occurrunt. Quomodo a *lepra* dignoscatur uberius exposuit IO. ASTBURY a). Discrimina h., quae intercedunt & *erysipelas* supra jam proposui de *zona* verba faciens b). Quibus a *scabie* distinguatur, jam annotabo. 1. Scabies nunquam fere cum febre oritur, h. vero pustulosus, nec alius cum scabie permutari potest, semper vel febriculam praegressam sequitur, interdum lat validam, vel etiam symptomata febrilia concomitantia habet. 2. Scabies fere semper primum manus, ac digitorum interstitia occupat, quae rarissime vel nunquam herpeti prima dant stamina. LEVI c) contendit, *brevi tamen tempore manus corripit, contagium licet alia corporis pars susceperit. Quod nisi fiat, pergit, vera non adest scabies.* 3. Scabiei major jungitur pruritus, qui in h. quandoque levis adeo est, ut pro nullo haberes. 4. Non ea inflammatio scabiei pustulas ambit, quae in herpete semper videtur. 5. Symptomata orientem H. concomitantia affectionem systematis universi arguunt, (nisi a contagio pendeat herpes) in scabie morbus magis cutim solam obsidet. 6. Scabies plures simul invadit partes raro h., qui lento admodum gradu procedit, sed tarditate gravitatem supplicii compensat. 7. Scabies ut plurimum solis externis unguentis sulphuratis, cito, tu-

N 5

to

a) Diff. de morbis cut. Edinb. 1781. 8. pag. 18-20.

b) Cf. quoque ISENFLAMM resp. IACOBI de morbis cut. Erlang. 1771. 4. pag. 21. & PITNER l. c. pag. 16.

c) Diff. de varia scabiei indole. Gött. 1790. pag. 14.

to atque jucunde tollitur; non ita *H.* 8. *Rarissime a)* nec nisi in morbi summo gradu faciem occupat scabies, quae ab *h.* minime immunis est. Negandum interim non est in iis, quorum manus arduis laboribus corneam fere duritiem contraxerunt, scabiem quandoque nullam videri in manibus, sed efflorescere eam in aliis partibus, imo primario in facie. 9. Contagio facillime propagatur scabies, hinc etiam raro sporadica; sed semper epidemica esse solet. *H.* vero contagiosus adeo non est, & sunt, qui omnem ex contagione ortum denegare non dubitant: De his vero suo loco. 10. Infitio sanis scabiem haud difficulter impertitur. Idem an de *h.* valeat, tentatum non est. Pericula instituire mecum constitui, eorumque eventum publici facere juris. 11. Scabies fere morbus est infimae fortis hominum, immunditiei maxime deditis infestissimus. Pravum huncce delectum *H.* non facit: Delicatiores est, laute viventibus potissimum solennis. 12. Verno & aestivo tempore acerbissimus est *H.* frigoris impatiens. Scabies vero ipsi hyemi non cedit. 13. Humor, qui ex pustulis scabiosis effluit, acrimoniam nullam quandoque habet, ut viderim canes avidissime lambendo eo delectatos. *H.* materiem cane pejus ac angue omne fugit animal. 14. Materies scabiei saltim in morbi progressu puri spissiusculo similis est: *H.* humorem exhibet tenuissimum. 15. Odor in *H.* adest peculiaris, quem *putridum* & *languidum* dicit LORRY l. c. 315. *empyreumaticum* vero TRAMPEL l. c. 104. 16. Raro vel difficulter admodum sudant, qui *h.* vexantur, eorumque cutis sebo inuncta videtur. TRAMPEL l. c. 104. 17. Scabies rarissime confluens adeo est, ac *H.* & si etiam magnam corporis partem occupet, nunquam tamen ex communi centro

au-

a) Nunquam hoc fieri asserunt Cel. WICHMANN *Aetologie der Krätze* 51. SCHILLING de lepra in Perill. BALDINGER *sylloge* Vol. III. pag. 25. aliique plurimi.

augescit, sed potius novae semper ab aliis distinctae oriuntur pustulae. Contraria vero obviam sunt in *H.* 18. *H.* centrum non raro primum desquamando sanatur, ut in crusta insula sit quasi, ab omni labe, excepto rubore, immunis. Haec nunquam in scabie eveniunt. 19. Scabies teste LORRY 225 & aliis, tempore matutino potissimum vexat, *H.* vero hisce horis quietus esse solet. Probe quidem scio inter haecce signa nullum esse, quod *solum* in facienda diagnosi sufficeret: nullum enim *semper H.* commune est, pauca tantum a scabie; *semper* aliena sunt. Sed *plurium concursus* ancipitem determinabit, quo morbum dubium salutet nomine.

In recitandis, quae mihi innotuerunt, criteriis omnia, quantum video, recensui symptomata *H.* maxime familiaria: brevitati studens repetere igitur nolo, quae jam hocce loco, partim cum morbi decursum enarrarem, exposui fufius. Haec ergo si conferas illis, genuinam *H.* notionem tibi finges facile. Circa diagnofin igitur non amplius moror.

CAPUT VI.

Causas enumerans.

De causis *H.* acturus non parum animo angor. Qui enim omnes enumerare possem, si tot *H.* producere valent, quot existunt causae morbificae. Quo vero in ea dicendorum multitudine quodammodo ordinem sequar, atque confusiones evitem, juvabit certe causas in *praedisponentes occasionales* atque *proximam* divisisse.

Causa proxima *ex concursu omnium remotarum nata, sola, integrum morbum ita constituit, ut indissolubili nexu*
cum

cum eo cohaereat. GAUBIUS §. 60. Eam vero in *acri quodam humore* ponere non dubito, & autores omni mea laude majores mecum consentiunt *). Confirmant idem plurima phaenomena. Omnes H. causae eius sunt idolis, ut acrimoniam quandam humoribus addant. Repulsum porro H. excipiunt symptomata, quae ab irritatione pendent, & alios efflorescens H. ab hujus generis molestiis liberat. Operam igitur perdere crederem, si pluribus probare contenderem, causam proximam H. in acrimonia quadam esse quaerendam. Nec placet hic disquirere, utrum haecce acrimonia a vitio solidorum secundario pendeat, vel corruptioni primariae fluidorum sit adscribenda, integris interim solidis. Utrumque locum habere videtur: sententiam explicare vetat temporis angustia.

Sed quae hujus acrimoniae est natura? Adeo extra omnem perceptionis campum posita videtur haecce cognitio, ut ignorantiam hic confiteri neminem dedebeat. Fuere autem, qui intima naturae penetralia adire conati sunt, & varias admodum nobis exhibuerunt — *coniecturas.*

Veteres bilem h. esse causam proximam affirmarunt. Hos secuti sunt medii aevi scriptores uno ore omnes, nec desunt nostra aetate viri maxime conspicui, haec qui sustentent veterum placita. LIEUTAUD **) de H. verba faciens, hepar in omnibus morbis cut. saepissime laedi asserit, bilemque ideo accusare videtur. Clar. PLENCK l. c. 63. H. causam materialem esse peculiarem acrimoniam biliosam chronicam in glandulas cut. depositam contendit. Exp. RETZ vero omnium exanthema-

*) R. A. VOGEL Praelect. §. 707. UNZER *Med. Handbuch.* Leipzig 1789. S. 464.

**) *Inbegriff der ganzen Med. Praxis*, Th. V. *Franckenth.* 1785. S. 196. Idem annotat EVERS in SCHMUCKERS *verm. Chirurg. Schriften* B. I. 187.

matum causam in bile ponit, *plethoram biliosam* ubique primas scenas ludere contendens, & Hypothesibus maxime dubiis alias promptus addit aequae ambiguas, rationi atque experientiae semper fere renitentes. — Quantae sint bilis partes in producendis morbis inter recentiores potissimum magnus ille STOLL, passim in ratione medendi, & Cel. REIL *) docuerunt; de exanthematibus autem hoc satis superque evicit Doctiss. WELTI **). Et sane in eo cutis consensu cum bilis officina, vel, ut rectius loquar, consueto habitationis loco, mirum non est, exanthematicos morbos saepius a bile pendere vel omnino vel saltim ex parte. Sed erraret maxime, qui unicam causam in bile haerere contenderet, omnes alias secludens. Omni quandoque culpa vacat bilis, uno verosimile est, non raro a bilis defectu H. quandoque oriri. Deficiente enim illa digestio est inordinata, hinc magnus admodum impuratum in primis ac secundis viis fons.

Cel. TRAMPEL ***) empyreuma pro causa proxima habet, sequentibus ductus argumentis: 1. Aeger H. laborans difficilis ut plurimum sudat, & si sudaverit demum odorem spargit empyreumaticum ****). 2. Cutis plerumque est unguinosa, quasi pinguibus oblita. 3. Pingues atque obesi huic morbo magis patent. 4. Frequentissimus est H. iis in locis, ubi pisces rancidi unicum fere sunt nutrimenti genus. 5. Monachis morbus erat durior, quoties carniuum loco folis piscibus vesci juberent religionis praecepta. 6. Ii qui verno tempore nasturtii succo utuntur saepius efflorescentiam herp. sunt nacti.

*) De polycholia, P. I. & II. Halae 1782, 1783. 8.

***) Diff. exanthematum fons abdominalis. Gött. 1784. 4.

****) *Beobacht. u. Erfahr. II B. Lemgo 1789. 8. S. 104. seq.*

*****) Odorem huncce in H. quem vivum dicit, annotavit quoque POUPART l. c. pag. 9.

nacti. 7. Nec dispar ille cutis affectus est, qui usum decocti rad. piperis Methystici in Caraibicis insulis sequitur. — Non omnes vero herpetici piscibus abusi sunt, ideoque alium adhuc hujus empyreumatis ortum ponere debebat Clar. TRAMPEL, *mutationem nempe humorum nostri corporis in vasis extremis in acrimoniam empyreumaticam, herpeticam, per vires incognitas.*

Dudum jam Cel. BEIREIS me eosque, quibus hujus Viri praestantissimis institutionibus uti posse contigit felicitas, docuit, saepissime acrimoniam rancidam exanthematum chronicorum, praecipue H., esse causam, ideoque abstinentiam ab omni eo, quod rancidum generare vel augere posset, maxime commendat. Sed Trampelianam hypothesein defendere tamen non audeo, vereor enim, ne magis subtilis sit, quam vera, eaque universaliter praedicet, quae non nisi interdum locum habent.

Nec ergo *bilis* nec *empyreuma*, unica ac proxima H. sunt causa, nec *virus venereum*, nec *alia quaedam potentia nocens*. Nil ergo restat, quam ignorantiam hic ingenue fateri. Philosophicum enim seculum nostrum fertiliora fere non docuit, quam quae veteribus jam erant notissima — praesentiam nempe acrimoniae.

Sed cum acrimonia haecce universum corpus obsidet, an vero non nisi in parte affecta haeret? hoc neotericorum plurimi, illud vero crediderunt veteres. Multum certe ad praxin hujus quaestionis facit diiudicatio. Quae enim veteres maximopere commendabant sanguinem depurantia, inania esse placuit plurimis nostri aevi medicis, omnem efficacem medelam *topicam* esse affirmantibus. Veritas & hic in medio latere videtur. Corruptionem humorum universalem quandoque adesse commonstrant plurima: topicorum scil. omnium inertia saepius observata, imo noxii effectus non raro inde pen-

pendentes, utilitas catholicorum involventium, edulcorantium, aegritudo totius corporis, omnium functionum laesio potissimum ab irritatione, efflorescentia in pluribus imo omnibus C. H. partibus simul, morbi qui criticam metastasin materiei herpeticæ ad cutim vel viscus quoddam præcedunt, vel ejus retropressionem sequuntur, &c. Verum enim vero non semper corpus in calmitatum partis cujusdam sui societatem venit: Saepius partem quandam usui oeconomiae universæ impendit natura, & quod erat vitium ubivis reperiendum metastasi quadam in locum circumscriptum coærvatur. Sed non solo hocce modo explicari potest, quomodo topicum esse possit exanthema. **HIER.** jam **MERCURIALIS** dixit, *fieri quandoque cut. morbus ex humoribus, qui in partem boni devehuntur, ibique depravantur, ex partis hujus intemperie.* Docent plurima humorum temperiem pendere præsertim a vasis, quæ permeant: exemplo est pus, quod per vasa laxa emollita secretum, crassum est & blandum, statim vero tenue fit ac acre, simulac irritantia admoveas ulceri. Porro ulcus impurum faniem generat rodentem acrem, quæ remotis impuritatibus statim in pus bonæ notæ vertitur. Assimilatio cujusvis contagii certe hocce peragitur modo, nec immediata actione in fluida. Desunt sæpius in H. acrimoniae in sanguine existentis signa, nec alia morbum comitantur symptomata, quam quæ ex læsa parte affecta pendent. Maximum vero robur opinioni addit efficacia topicorum sæpissime observata. **Destructa** per vesicatorium cuticula omnis non raro evanuit morbus.

Verosimile igitur est, quandoque acrimoniam hærrere in sanguine, quandoque vero non nisi partem affectam inde lædi. Cum vero in exhibito casu exacte determinari nequeat, num universale vel topicum adsit vitium, cumque topicum si etiam sit, tamen adjuvans quaedam

quaedam causa in sanguine haerere possit, cautiore certe ii utuntur consiliis, qui sibi a topicis, nullo facto discrimine nulloque ad humores habito respectu, adhibitis valde cavent.

Quaerere denuo posset aliquis, num revera in H. adsit materies specifica, sui generis, eadem omnino quae esset semper? vel num, qui ex tot, diversisque adeo causis oritur morbus, ex quacumque acrimonia cutim pertinaciter obsidente possit gigni? His quaestionibus absoluta non datur responsio, usque dum exacte inter eruditos confectum sit, quos morbos H. dicere debeamus. Infitio, quam tentabo in patriam redux, plura quoque huc spectantia explicabit. Interim materiem adeste specificam non credo & quidem 1. ob diversam morbi faciem; 2. remediorum diversam efficaciam; 3. varias morbi causas non prius agere, quam in virus specificum mutatae sint, dubium videtur.

Causae praedisponentes praecipuae sunt:

1. *Haereditaria labes.* An dentur omnino morbi haereditarii adhuc sub iudice lis est, sed dispositionem magnam ad morbos parentum admittendos saepissime inesse infantibus, non est, quod dubitem. De H. idem valet, imo sunt, qui occasionalem dicunt, quam inter causas disponentes recenseo, haereditariam labem. Exempla numerosissima ortum H. ex hoc fonte evincunt a). Congenitum se vidisse morbum autor est Cl.

a) LORRY l. c. 64, 104, 312, 150. PATTUNA l. c. 97. POUPART 155, 195 & *Zusätze* 36. ROUSSEL de variis H. speciebus, pag. 45. STÖRK libellus, quo contin. experim. & obs. circa nova sua medicamenta, pag. 175 seq. LUPINI diff. de lichene Budae 1778. pag. 8. RAULIN *Abh. von der Lungensucht mit Anmerk. von BEN. CHR. VOGEL.* Wien 1788. I. 237. & II. 419. CARRERE *vom Nachtschatten*, ed. STARKE S.

Cl. TODE *a*): gravissime autem more solito eum perfringit Cel. GRUNER *b*), quod credidit imaginatione matris hoc cutis vitium in foetum transiisse.

2. *Sexus virilis*. IO. ASTBURY *c*) quidem mulieres maxime obnoxias esse H. contendit, sed contrarium ex omnibus fere aliorum observatorum testimoniis elucet *d*).

3. *Aetas juvenilis vel ea ubi omne incrementum absolvit corpus e*). EVERS l. c. 188 paucos vidit H. laborantes, qui annum 36 nondum transegerint. FR. HOME autem l. c. 469, 470. annotat in nosodochio suo, omnes H. laborantes, uno saltim excepto, fuisse annos natos 15 — 30.

4. *Omnia, quae perspirationem minuunt*. Sordities. Habitationes humidae. BLUHM l. c. 146. Aer nebulosus, regio paludosa, aeris conditio subito mutata *f*).

5.

S. 95. TRAMPPEL l. c. 119. BERTRAND de la GRESIE l. c. 18. Ill. BALDINGER *N. Mag. B. XI. St. I. S. 171-174.*

a) Soc. Med. Havn. Collect. Vol. I. Obs. XIII. pag. 95.

b) Diff. resp. MÜLLER sistens naevorum origines, len. 1778. pag. 53, 54.

c) D. de morbis cut. Edinb. 1781. 8. pag. 18.

d) LORRY l. c. 50. 301. de la GRESIE l. c. 17. RETZ l. c. 27. FRANZ HOME *Clin. Versuche, Krankengeschichten und Leichenöffnungen. Aus dem Englischen Leipzig 1781. S. 470.*

e) LORRY loc. cit. 313. RECH. BROOKES *Handbuch der ganzen praktischen A. Gel. Aus dem Englischen Berlin 1766. 8. T. II. pag. 479. WEDEL l. c. 17, 18.*

f) LORRY l. c. 35. 313. NICCOLO PATTUNA l. c. pag. 89 sq. Idem pag. 91. hist. narrat valde singularem. Femina H. laborans Venetiis ad Paduam iter faciens absque ullis remediis adhibitis sanabatur. Sanata urbem iterum petiit patriam, & brevi quoque aderat pristinus H. denuo evanescens, cum Paduae per tem-

5. *Debilitas vasorum extremorum*, ergo reactio imminuta cut. omnibus morbis favet. ASTBURY l. c. pag. 21. Hinc est, quod ver eruptionem augeat, minuat hyems, frigore suo extrema vasa corroborando. Hinc etiam remedia maxime proficientia e stimulantium sunt numero. Huc quoque pertinet *habitus corporis tenerior*, vel saltem *delicata cutis compages*.

6. *Tempus verum a*).

7. *Neglecta sanguinis missio b*), vel *suppressio haemorrhagiae consuetae*. EVERS l. c. 187.

8. *Abstinentia nimia a veneris exercitio*. LORRY 45. imaginariam hanc affert morb. cut. causam.

9. *Digestio laesa*. LORRY l. c. 42. Hanc depravando etiam *Vigiliae nimiae* ad cutis morbos proclivitatem inducere videntur.

10. *Animi affectus*, partim transpirationem imminuendo, partim secretiones turbando, depravando, LORRY l. c. 44, 314. POUPART l. c. 54. EVERS l. c. 186.

1. Sor-

pus quoddam commoraretur. Tertia vice ad Venetias profecta eundem mox contraxit H., quem vero nec Padua nec ullum aliud remedium sanare potuit: aegrotam accedentibus fluore albo, haemorrhagia & ulcere uteri trucidabat.

a) BISSET Eff. on Med. Constit. of Great Britain. Lond. 1762. p. 123. POUPART l. c. 64 seq. HIPPOCRATES Aphor. ex Edit. LISTER Sect. III. Aph. 20. 10. ASTBURY l. c. pag. 17. IO. IAC. RITTER Morbona seu enumeratio morb. spontaneorum, quos 50 annorum intervallo sustinuit. P. I. Norimb. 1773 4. pag. 44. seq. H. quinquies sustinuit, hyeme evanidum, vere autem efflorescentem iterum. LORRY *Uebersicht der vornehmsten Veränderungen und Umwandl. der Krankh. A. d. Latein. Leipz. 1785. S. 109.*

b) L. HEISTER *Med. Chir. Wahrnehmungen*, B. II. nro. 219. SCHWARTZ de zona l. c. pag. 11. WEDEL l. c. 16. 19.

Demum causas occasionales recensebo:

1. *Sordes biliosae* a) primum merito locum occupant. Quanta sit impuritas primarum viarum in cutim potestas, notissimum est. Frequentissimos ex hoc fonte oriri H. nemo est, qui ignoret. Nec igitur damnanum omnino sunt ii, qui evacuantium usum necessarium habent, imo omnem curam illis absolvendam suscipiunt. Methodum hanc saepius fuisse auxilio, imo omnem quandoque justae medelae cardinem in ea verti, quidem facilis dabo; sed modum certe excedunt, qui *semper* bilem vident: quae adest, non raro forsitan a perspiratione per cut. morbum retenta producitur, ideoque morbi effectus est, quam pro causa habent.

O 2

2. *Acari.*

a) HIPPOCRATES Praedi. L. II. Sect. 2. vs. 325. GALLENUS de tumoribus praeter nat. Cap. IX. AVICENNA Fen. 3. Cap. VI. ORIBASIIUS Compend. Med. Cap. XXXIII. CORN. CELSUS L. V. Cap. 28. AMBR. PARAEUS L. VI. Cap. 14. AETIUS L. XIV. Cap. 61. FABR. ab Aquapendente L. I. Cap. XX. pag. 180. HIER. FRACASTORIUS de morbis contag. Lugd. Bat. 1554. XIIto. L. II. pag. 257. PAUL. AEGINETA Lib. IV. Cap. 20 PARACELUS L. V. Cap. III. GOCHELIIUS in Gallicinio suo praet. Consil. med. Cent. II. Consil. XLVI. & Obs. med. Dec. III. Obs. I. WEDDEL I. c. 16. Clar. MUSITANUS de tumoribus praeter naturam, Cap. XII. FORESTUS Obs. Chir. L. II. schol. ad Obs. V. TULPIUS Obs. Med. Amst. 1672. pag. 256. TURNER *Abh. von den Krankheiten der Haut, Altenb.* 1766 pag. 136. RICH. de HAUTE-SIERK I. c. Vol. I. 206. LORRY 314. PLENK I. c. RETZ I. c. REIL I. c. P. II. 91, 144. STOLL Praelect. I. pag. 145. BANG Act. Havn. Vol. I. pag. 357. HAUSLEUTHNER (praef. GOLDHAGEN) an facile carere possumus acrimoniarum vocabulis, Halae 1784. p. 16. WELTI I. c. pag. 55 - 57. Diff. sur l'utilite des evacans &c. Strasburg 1783. 8. De MEZA in Soc. Med. Havn. Collect. Vol. II. P. II. pag. 225. EVERS I. c. 168. PITNER I. c. p. 10. III. SELLE Med. Clin Edit. 4. 217.

2. *Acaris*. Pathologiam animatam a pluribus, & inter recentiores praecipue ab Illust. a LINNE a) & CLAR. PLENCIZ b) defensam, ad H. etiam applicarunt nonnulli c). Sed quae objecerunt praeceptores pie colendi viri illustres CRELL d) & BALDINGER e) tanta sunt, ut de acaris fere sileant omnes f).

3. *Ingesta acriag*), Aromata h), Piper i), Antiscorbutica fortiora diutius propinata k) praesertim vino remixta

- a) Exanthemata viva in Amoenitat. acad. T. V. p. 94.
 b) Opp. Med. Phys. & praecipue in tract. de Contagio.
 c) BORELLUS Obs. Microscop. XXVIII. IO. IAC. SCHWIEBE (praef. AUG. QUIR. RIVINO) diff. de pruritu exanthematum ab acaris, Lips. 1722. pag. 13.
 d) Diff. inaug. Contagium vivum lustrans, Helmstädt. 1768. 4.
 e) Progr. Exanthemata non a vermibus oriri, Ienae: 1772. 4. rec. in GRÜNERI Delect. Diff. Med. Ienens. Vol. II. pag. 89.
 f) Conf. etiam KURELLA Beweis, daß die Ausschläge nicht von Würmern entstehen, Berlin 1750. MURRAY Comm. de vermibus in lepra obviis. Gött. 1769. SCHMUCKER verm. chir. Schriften, III. p. m. 199. IAEGER specilegium de pathol. animata, GÖTTING. 1775. LORRY l. c. 230. 231. GE. HENR. TOEMLICH de ortu exanthematum. Ienae 1785. §. VI. IO. CHR. IONAS dubia quaedam circa aetiologiam WICHMANN. Scabiei. Halae 1787. quam in vernaculam linguam translata recudi curavit Amicissimus E. DOERING in Perill. BALDINGER Neuem Magaz. B. XI. St. I. IACOB LEVI de varia scabiei indole. Götting. 1790. IO. CHR. REIL resp. Heydrich Spec. fist. quaedam circa pathol. morb. contagios. Halae 1790. 8. p. 13 sq.
 g) PATTUNA l. c. 93, 94. BLUHM l. c. 146.
 h) LORRY 39. 42.
 i) ZACUTUS Med. Princ. hist. L. I. Obs. 17. p. m. 135. FORSTER Bemerk. auf seiner Reise um die Welt, pag. 415. 419.
 k) TRAMPPEL l. c. 107.

mixta LORRY l. c. 40. Vinum meracum, ibid. Salis abusus a).

4. *Acria externe applicata, vel per cutim resorpta.* LORRY l. c. 35. PATTUNA l. c. 79. Huc pertinet Lana ovium morbo tetra defunctorum, de qua loquitur VIRGILIUS b), Tactus toxicodendri c) Fonticulus cuti admotus d), Collare finalto vel alia tinctura acri coloratum e). Cerdones ex hac causa saepius H. laborant, testantibus id PLENK l. c. 63, & GOHLIO f). Zona nimis arcte constricta H. gignit periscelim — dictum. Nec raro emplastrum irritans cuti sensiliori admotum eruptionem herpeticam gignit, quod aliquoties factum ipse vidi.

5. *Acidum primarum vicarum.* RUD. BUCHHAVE g) saepius inde in infantibus visos H. descripsit.

6. *Virus venereum h)* plurimos H. gignit, sed non omnes ex hoc fonte licet orti mercurialibus cedunt.

a) MENTZELIUS in M. N. C. Dec. III. A. 5. Obs. 204. ETTMÜLLER Opusc. T. II. P. I. pag. 525.

b) GEORGICOR. L. III. in fine.

c) MONTI Comment. Bonon. T. III. pag. 163. GLEDITSCH in Mem. de l'Acad. de Berlin 1771 pag. 61. WEIGELS Anmerk. zu de MORVEAU's *Anf. Gründen der Chemie.* Band 3. S. 263.

d) TISSOT Epist. med. pract. Lausannae 1770. 8. Ep. II. ad HALLERUM pag. 320.

e) BOISSIER de SAUVAGES l. c. T. II. P. I. pag. 20. PLENK l. c. 62, 63.

f) Act. Med. Berolin. Dec. I. Vol. V. Sect. II. nro. 34. pag. 53.

g) Act. reg. soc. med. Havn. Vol. I. HAVNIAE 1783. nro. 24. vel JOURNAL für Geburtshelfer St. I. pag. 49-62. Conf. etiam POUPART l. c. 132.

h) ASTRUC de morbis vener. L. IV, STOLL Praelect. I. 145. 287. II. 347. 353. CARRERE l. c. 106. de la GRESIE l. c. 16. 60. 68. POUPART l. c. 43. 52.

dunt. Virus gonorrhoeicum; suspectum habet Ill. SELLE a),

7. *Virus scrofulosum* b),

8. *Scorbutus*. Ex hoc fonte oriri posse H. dubitare videtur Cl. BELL l. c. 225. Sed scorbuticos se H. vidisse affirmant plurimi c),

9. *Morbi imperfecte iudicati*. Variolae d) Morbilli e) Erysipelas f) Febres praesertim biliosae g) Scabies h).

10. *Haemorrhoides, praecipue suppressae* i).

II. *Men.*

& *Zusätze* II. 12, 39. LORRY l. c. 313. GIRTANNER l. c. 290. BLUMENBACHS *Med. Bibl. B. I. no.* 21. S. 43. Ill. FRIZE *Handbuch über die venerischen Krankheiten. Berlin 1790. pag. 230.*

a) *Med. Clin.* 257, 258.

b) STOLL *Praelect.* l. pag. 33, 45. LORRY l. c. 314. VOGEL in notis ad RAULIN l. c. T. l. S. 225. SELLE *Med. Clin.* 257. 232. 244. 245. POUPART l. c. 53.

c) LORRY l. c. 314. de la GRESIE 16. POUPART 37, 52, 106-109. 182 & *Zuf.* 14, 26. WEDEL *diff. cit.* 20,

d) SCHILLING de lepra rec. in *Perill.* BALDINGER *Sylloge* Vol. III. pag. 33. LORRY l. c. 63, 64. ACKERMANN l. c. 163, 164.

e) Ill. SELLE *Rud. Pyretol. meth.* Berol. 1789 1700. ACKERM. *Med. Skizzen I. Heft. Leipzig 1790. S. 44.*

f) Io. LUD. SEEBER *D. de pruritu*, Lips. 1756. p. 125. de la GRESIE l. c. pag. 65.

g) GRANT on fevers 365, 380. Dabadie apud Riverium *Obs. commun.* pag. 283.

h) de la GRESIE l. c. pag. 51. 99. IONAS in *BALD. Magaz. B. XI. St. 1. S. 13-14.* POUPART l. c. pag. 233. 32. & *Zuf.* 8.

i) PATTUNA l. c. pag. 96. LORRY l. c. 50. 134. POUPART l. c. 42, 43. LORRY *Umwandl.* l. c. 264.

11. *Mensium suppressio a).*

12. *Perspiratio retenta b)* Egregie ergo BOERHAAVE l. c. pag. 7. frictionem corporis eiusque frequentem exercitationem commendat.

13. *Urinae secessio imminuta:* Urina rite nisi seceratur, vel secreta ob excretionis quoddam vitium iterum resorpta massam humorum intret, semper hanc alienare debet c). Talis vero oritur conditio, quae H. aeque ac alia exanth. saepius producit d). Fortassis etiam H. *lactentium* BUCHHAVII ex imminuta urinae secretionem oritur quandoque: saltim infantibus haec secretio saepissime turbatur.

14. *Lactis metastasis e).*

15. *Lochiorum suppressio f).*

O 4

16. *Con-*

a) PATTUNA l. c. pag. 54. HARNISCH in Philos. Transact. Vol. 39. pag. 200. LORRY l. c. 50, 51, 70. 98, 313. POUPART l. c. 41. 71, 72. de la GRESIE l. c. 54. 75. THILENIUS l. c. nro. 8. pag. 178. PLATERUS Obs. L. II. pag. 509. ROUSSEL diff. cit. 55.

b) LORRY l. c. 88, 151, 313. PATTUNA l. c. 95. PITNER diff. de H. BUDAE 1780 pag. 13. SCHILLING de lepra l. c. pag. 25. de la GRESIE l. c. 72. POUPART l. c. 39. RAULIN. l. c. T. I. pag. 223 seq. RICHARD de HAUTESIERCK Recueil. d' Obs. de Med. des hopitaux militaires, T. I. Paris 1766. 4. pag. 205. THILENIUS l. c. 200 seq.

e) SIMON NEUBURG de acrimonia urinosa in C. H. retenta, Götting. 1783. F. H. L. SCHWARZE, *amici probatissimae fidei*, diff. lotii suppressio unde? Marburg. 1790.

d) LORRY l. c. 27. OLDENBOURG (praef. RÖDERER) de porrigine. Gött. 1762. §. 2. HAESLER de morbis ex lotio retento. Gött. 1779. p. 23. EVERS l. c. 191, 192. HOME l. c. 474, 475.

e) de la GRESIE l. c. 14. 17, 62. 100. POUPART l. c. 40. 47. NATH. BERENDT de lactis metastasibus. Gött. 1780. pag. 39.

f) POUPART l. c. 40. GOCKELIUS Gallicin. Cent. II.

16. *Contagium*. Hancce causam negant MEZLER a), TRAMPEL l. c. pag. 108. BERTRAND de la GRE-SIE l. c. pag. 19. & Clar. REIL, qui l. c. pag. 55. morbos contagiosos enuumerans de H. tacet. Dubitat quoque de H. contagio ASTBURY l. c. 20, nec unquam observavit HOME l. c. 469. Sed non fictitiam hancce esse causam, affirmant observatorum plurimi b). Dubius haereo, an unquam contagio affecerit H., & an in contagio causam quaesiverint latentem, alibi reperiendam. Infitio omnia removebit dubia: Hanc si tentaverim, definite magis loquar.

Ea saltem hic non est contagii vis, quae omnibus, vel plurimis solo contactu morbum tradere posset: facpius enim, quibus cum herpetico commercium est, omnes ab hocce vitio immunes sunt. Verosimile igitur maxima non solum praedispositione opus esse ad concipiendum, si datur, contagium, sed & miasma nullum exserere effectum nisi diutius concentratum in cute haereat. Fortassis etiam ille solum H. contagiosus est, junctum sibi qui habet humorem effluentem.

a) *Von der Wassersucht, nebst einem Anhang über die Ansteckung. Ulm 1787. S. 127.*

b) PLINIUS histor. natur. l. XXVI. Cap. I. HIER. FRACASTORIUS l. c. HIER. MERCURIALIS l. c. 93. RIEDLINUS Obs. Med. Cent. I. Obs. 26. LENTILIUS Eteodrom. med. pract. an. 1709. pag. 710. RICH. BOOKES l. c. 458. PATTUNA l. c. 102. BAJON l. c. 37. PICHLER Mem. sur les malad. contagieuses, Strasb. 1786. Sect. III. CAMPARDONI in ROUX JOURN. de Med. T. 19. Obs. I. 10. NIC. BROG de impetigine: Aug. Trevir. 1778. pag. 4. TODE in Soc. Med. Havn. Collect. Vol. I. pag. 95. BELL l. c. 226. LORRY l. c. 45, 157, 308, 311, 312. POUPART l. c. 54. 55. 56, 156. *Bemerk. über verschiedene wichtige Gegenst. der W. A. K. Braunschw, 1782. S. 73.*

5.

III.

GODEFRED. WILHELM.
SCHILLING,

MEDIC. Dr.

D I A T R I B E

D E

MORBO IN EUROPA PENE IGNOTO,
QUEM AMERICANI VOCANT
Y A W S.

ADIECTA EST

HECAS CASUUM RARIORUM IN PRAXI
MEDICA OBSERVATORUM,

NEC NON

OBSERVATIO PHYSICA DE TORPEDINE; PISCE.

TRAJECTI AD RHENUM 1770.

DIATRIBE MEDICA

DE

MORBO IN EUROPA PENE IGNOTO,

QUEM

INDI OCCIDENTALES JAWS VOCANT.

§. 1.

Quamquam non sim eo ingenii acumine, ut ad secretiora Naturae aditum mihi patere putem, spero tamen & confido, haud ingratam fore Naturae Curiosis brevem, quam edere constitui, Historiam Morbi in Europa pene ignoti, cujus observandi curandique frequentissima in Coloniis Americanis occasio mihi fuit. Huic Morbo inter Americanos nomen *Jaws* est, quod quidem vocabulum in Medicorum libris frustra quaesiveris; mihi autem originem videtur e Scotica Lingua traxisse, & primo commune fuisse pluribus morbis exanthematicis, id est morbis, qui cutem corporis infestant; deinde vero huic peculiari cutis vitio tributum.

§. 2.

Hoc malum pari saevitia, nullo aetatis, sexus aut temperamenti discrimine habito, in Aethiopes grassatur; ut tamen infantilis aetas ei maxime sit obnoxia, Senes eo rarius, sed atrocius affliguntur, cujus quippe tanta in senili corpore est pertinacia, ut omnem fere medelam irritam reddat. Itaque plerique in proVectiore aetate eo afflicti intereunt, aut laboribus haud amplius idonei

idonei reliquam vitam misere & cum Dominorum detrimento trahunt. Minime ergo mirum est hoc morbo nondum defunctis Mancipiis exiguum esse pretium. Non dubius semper est ejus eventus sicuti variolarum, cum quibus etiam diversos saevitiae gradus communes habet. Quoniam autem Aethiopum corporibus prae caeteris imminet, hinc in Mancipiorum emptionibus inquiri solet, hunc Morbum passa sint, nec ne? At vero signa, quae declarant, morbum periodos suas absolvisse, (alioquin enim ejus reditus, vel ut loquuntur, Recidiva metuenda est) admodum fallacia & ambigua esse, paulo post ostendam.

§. 3.

Invadit autem haec pene dixerim pestis hominem cum horripilatione lentaque febris; quae symptomata plerisque vix observatu digna videntur. Suspicionem in corporibus huic malo obnoxiiis de ejus praesentia augent, succedens lassitudo, appetitus prostratus, lumborum & capitis dolores, noctu exacerbati, & somnum arcentes. Caput etiam pauxillum inflari observatur; quo quidem indicio cognoscimus eruptionem mali in propinquo esse. Enarrata tamen symptomata in illis tantum ordine, quem indicavi, sese manifestant, in quibus malum regularem typum & consueta sua stadia decursurum est. Contra alii, qui hoc virus in se gerunt, ulceribus vexantur difficillime sanandis, & a Medicamentorum usu exasperari solitis; quae si tandem remediis cedunt & se sanari patiuntur, id futurae eruptionis satis certum indicium esse expertus sum.

§. 4.

Ipsa eruptio pustularum *Favus* lento admodum gradu procedit, ut quandoque aliquot hebdomades ante
prae-

praetereant, quam conspicuae & notabiles pustulae aliquo numero formatae sint. Quod si ordine suo morbus decurrat, cum symptomatibus praecedenti paragrapho memoratis, pustulae plerumque in facie, fronte, collo, cervice, praesertim in laringe, maxime circa sic dictum *pomum Adami* emergunt. Fundum habent planum, figuram cuneiformem, apicem album, interdum lividum, doloris fere expertes sunt; lente ut dixi erumpunt; septimanam integram, quandoque plures perficiendo operi Natura impendere solet, quo perfecto febricula decrescit, omniaque alia enarrata secundum dictum ordinem desaeviunt. Jam rite procedit digestio, & excretiones, symptomata, aegrum deserunt; redit appetitus; aegrum intus convaluisse crederes. Interim Morbus atrocitatem suam in corpore exercet.

§. 5.

Pustulae in cutis area, quam occuparunt sensum incrementum, & puris materiam praebere, solent; pus tamen prorsus absimile ei, quod in corpore Euchymo generari solet, depraehenditur; tenacius enim est, & rodendis partibus, quas obsidet, aptum. Vidi sane haec Ulcera ipsa ossa exedisse; & nisi Medicus voraci acrimoniae obviam eat, aures, nasum, labia, oculos, terribiliter corrumpunt, deformant, nec facile cedunt Medicamentis ex Europa afferri solitis, quibus iis exacerbata aegrum crudelissime interdum affligunt.

§. 6.

Interea temporis, quo facies ad dictum modum ulceribus laborat, in aliis quoque partibus corporis, praesertim in extremitatibus, malignae exsurgunt pustulae. Omnem tamen eruptionem, in quacunque corporis parte futura est, praecedit febricula vespertino

tino tempore corpus invadere solita, ex cuius viribus eruptionis modus aestimatur; lentior enim tardiozem caulatur eruptionem; tantoque magis aegri vexantur insomniis, nocturnisque doloribus osteocopis, interdum melius habent. Segnis aut ad lassitudinem proclivis inertia eruptionem retardat. Qui laxo & spongioso sunt corporis habitu, in deplorabilis Cachexiae indeque oriundae Leucophlegmatiae & Hydropis periculo versantur; graciles contra non raro tabescunt: Utrique tantis doloribus excruciantur, ut pertinacissimo Stoico commiserationem excitarent. Exostoles in articulationibus subnatae dura ossa interdum adeo tendunt, ut ulceribus sanari nesciis ansam praebeant, a quibus osseae partes cariosae redditae magno cum foetore excavantur. Sunt qui Paralyfi insanabili corripuntur, in brachio, manu, crure aut pede altero, quae perdomita licet violentia, quam *Jaws* in corpore exercet, nullo relicto incommodo, si immobilitatem partis excipias affectae, aegrum caetera sanum per reliquam vitam tenet.

§. 7.

Operae pretium fuerit Morbi typum distinctius enarrare, quo magis ejus indoles declaretur. Notandum igitur, naturam si suctum ordinem observat, perficiendae eruptioni trium mensium spatium impendere; atque opus suum facilius exequi in aegris, qui labore & motu corpus exercent, aut ad subeunda Corporis exercitia vi coguntur; inter quae quippe vis ulcerum in capite & collo decrescere solet. Mirum autem est, quantum iusta & ex praeceptis medicis finienda victus ratio ad subigendum Morbum faciat; Quam qui sequuntur, anni spatio morbum consenscere atque emori experiuntur; in aliis vero qui a iusto diaetae regimine recedunt, identidem expertus sum

sum unam alteramque pustulam praesertim in locis articulationum subnatam per complures annos absque ullo incommodo residuam mansisse, quam Americae Coloni & Aethiopes *Matrem Jaws* appellitant, cui venenata vis inest; ea enim obsessi alios facile praesertim per coitum inficiunt. Ab his sibi caveant, ulceribus aut vulneribus utcunque benignis aliqua corporis parte laceri! (Milites v. g. novo delectu e patria huc locorum missi). Facile enim in mali consortium infectione dictae Matris pertrahuntur.

§. 8.

Mireris autem modum propagationis mali. Muscas parvas admodum Surinamensis alit Regio, quibus nomen *Jaws Muscarum* (mali quod propagant causam) inditum, quas instinctus naturalis ad fugenda loca corporis animalis aperta, ulcera puta aut vulnera impellit. Ergo nuda sibi que pabulum praebentia Aethiopum corpora invadunt, & ex pustulis, quae nomen *Matris Jaws* gerunt, haustum venenum in ulcera & vulnera sanorum corporum transferunt.

§. 9.

Est & alia Morbi haecenus descripti species; vulgo *Crabbe-Jaws* dicta, quam facile pro alio & indole diversa Morbo habeat, quem frequens artis usus veriora non edocuit. Mihi vero experientia penitus persuasit, aliam tantummodo formam Morbi ab externis causis inductam nominis augmento occasionem praebuisse, reapse eum Mali, quod descripsimus, speciem esse. Nativitatem ejus inde repeto, quod plerique omnes calidarum Regionum Incolae nudis pedibus inambulare soleant. Neque enim ab hoc malo immunes sunt, qui alteram Morbi *Jaws* dicti speciem passi & ab eo resti-

tuti

tati fuerunt. Aequa iter omnes, quamvis dispari gradu, infestat, ut fere pro miraculo habeatur, si quem Aethiopem istis in Regionibus vitam degentem intactum relinquat. Aestu nimirum solis torrida & exusta terra nudis pedibus eam calcantibus calor sensum satis molestum inducit; accedit attritus continuus, quo fit ut dissipatis fluidis & oleosis exarida cutis miram duritiem contrahat, atque in dies crassior crusta durissimo corio similis in paniculo adiposo plantarum pedum subnascatur, intra quam terra, arena aut ramenta Concharum per plateas spargi solitarum recepta, magnas saepe rimas in paniculo adiposo efficiunt, & plantis pedum altius infixae ac corporis pondere intra partes carnosas pressa ulcera callosa parva & profunda causantur, quae initio quidem ob callositatem haud sunt dolorifica, verum ubi ad partes musculosas penetrarunt, doloris profundioris sensu in faciendo gressu pedem affligunt. Aethiopes hunc sensum dissimulare prae metu crudelis curae solent. Interim principia morbi eo modo neglecta in deterius vergere, adeo ut postremum foeda callosa ulcera non modo gressum profus impediunt, quod maxime molestum sano caeteroquin corpori accedere solet, sed & doloris & cruciatus excitent, praesertim si tendinosae partes ab iis roduntur. Medicamentis externis ad detergenda & consolidanda haec ulcera cum fructu, ut videbatur, adhibitis, saepius vidi alteram speciem Morbi *Favus*, quam in antecedentibus descripsi, erupisse, atque utramque speciem justo regimine adhibito nulla labe superstite perlanatam fuisse. Unde suspicio iusta mihi nata fuit, utramque mali eodem nomine insigniti speciem communem quandam fontem habere, & materiam peccantem in utroque ejusdem esse indolis, in utriusque propterea curam eandem medendi rationem cum successu adhiberi.

§. 10.

Redeo ab morbi genus, quod simplici nomine *Jaws* venire solet. Hujus quoque duae numerantur species: altera magis exterior pustulis in altum & profundum excrefcentibus plenior, in corpore se manifestat: altera statim ulcera plura eademque latiora facit, nec tam multis locis erumpit, & curatu est facilior, quippe natura plerumque omnem curationis modum absolvit; nec periculum nec symptomata adeo gravia hic metuenda, atque in prima specie, quae vulgo pro graviore morbo habetur.

§. 11.

Quod dixeram hunc morbum in contagiosorum numero esse, de eo nemo dubitabit, qui experientiam consuluerit. Maxime autem haec lues propagatur Veneris cum Aethiopibus exercitio, cui quippe certe certius obnoxii nascuntur liberi inde suscepti; alter licet eorum, qui corpora junxere, Europae ortum suum debeat. Quid quod Europaeorum liberi a nutricibus aethiopibus alti eo plerumque corripantur? Inter indigenas Americae, sola fere Mancipia, & qui cum Africanis corporis commercium habuerunt, hunc morbum solent contrahere; qui ne latius diffundatur, eo correpti lege publica plateas frequentare prohibentur; & quod plus est, ante paucos annos Magistratus vetuit infectos in aedes Medicorum vel Chirurgorum, aut in Nosocomium publicum admitti; quae cautio Medicis taedium ademit, bono publico nihil addidit; jam enim quisque cogitur aegros domi suae retinere, qui si in separato Noscomio curae Medici aut Chirurgi committerentur, mali propagandi occasio, quae nunc late patet, praecideretur. Enim vero meum non est de prudentia eorum, qui Respublicas administrant, differere.

§. 12.

Venio ad causas & originem Mali cuius indaginem perdifficilem esse sentio; pro viribus tamen, quid propriae, quid aliorum observationes me edocuerint, hic enarrare & argumentis adstruere aggredior.

§. 13.

Qui Maria percurrunt, abunde experti sunt Aethiopes, in omnibus fere Regionibus, panis loco esse fructum arboris *Musae* sub cineribus coctum. Idem Surinami cyclaminibus vescuntur, quibus Tayer, Napi, Giamis &c. nomen est, & haec quidem Aethiopes avidius expetunt quam panem nostrum aliaque farinacea. Hujus autem victus ea est indoles, ut chylo crasso & tenaci materiam praebet. Equidem in bonum nutrimentum cedere in his potest, qui vitam asperam aut rusticam exercent, stomachique plenitudine gaudent; in aliis vero omnis generis cutaneis morbis causam praebet, quorum idcirco calidas Regiones prae caeteris feraces esse, foeda me docuerunt spectacula. Vidi tria indole diversa mala cutim simul obsedis; Leporam, *Jaws* nostrum & Variolas. Quamvis autem nullus dubitem, discrimen esse in miasmate seu materia peccante, a qua dicti Morbi trahunt originem, illud tamen derivandum existimem a vario gradu lentoris & visciditatis, indeque oriundae obstructionis, nec non acrimoniae & corrosivitatis, quam humores stagnatione aut perverso motu contrahunt. Omnibus me quidem iudice depravatus chylus causam praebet, cujus qualitates ex indole ingestorum omnium consensu dijudicandae sunt. Accedunt calor, motus & exercitationes corporis, quae chylum crassum & nutriendo corpori animali ineptum, in materiam morbosam mutant. Haec sanis succis permista ocius tardius per naturae molimina seu crisin in superficiem corporis propulsa ibique

que deposita foedos morbos cutaneos generat. Saepius mihi observare utique contigit, Aethiopes ex Africa recens allatos, qui morbum *Jaws* antea nunquam passi erant, ipso in itinere eo jam correptos, atque ne minoris aestimarentur, morbo per curam palliativam represso specie tenus sanatos, brevi post in Regione Surinamensi vim ejus atrocius expertos esse, qui quippe cum ab eo liberati esse viderentur, solito pretio venditi sunt, sed vix uno aut altero mense inibi locorum transacto, non sine dolore Emptorum in eum inciderunt. Quae observatio mihi prorsus persuasit ab alimentis in illis Regionibus originem cum morbi nostri, tum aliorum malorum cutaneorum repetendam esse. Utique in septentrionalis Americae illa Regione, cui *Novae Angliae* nomen est, degens, raro admodum observavi Mancipiorum prolem hoc morbo affectam fuisse; indigenas autem eo nunquam laborare expertus sum. In causa esse intellexi victus rationem quam in boreali parte communem cum Europaeis habent; dum in altera Americae parte quae ad meridiem vergit, eodem victu utuntur, cui inde a prima aetate in Africa infueverunt. Hic autem morbo, qui Africae endemicus est, & cujus femina e patria sua afferunt, pabula praebet, efficitque ut tanta vi, tamque saevis symptomatibus se manifestet.

§. 14.

Operam sedulo dedi, multaque institui tentamina, ut indolem materiae peccantis Morboque causam praebentis detegerem; sed conatus meos in hunc diem successus destituit. Illud certum habeo, eam nec plane scorbuticae, nec venereae indolis esse; hos enim morbos, saltem principio, adhibita justa medela, sanari posse constat; at frustra & cum perniciose aegri curam Morbi *Jaws* tentaveris, priusquam periodos eruptionis

& maturitatis absolverit, & hos medicamentis accelerare velle, imperitorum est; siquidem solus fere labor & exercitatio frequens corporis hic prodest. Frigus vero & pluviosum caelum morbi vires tantopere augent, ut ea tempestate quotannis centeni in Colonia Surinamensi ex eo intereant.

§. 15.

Aethiopes quibus contigit aetate praesertim juvenili e patrio solo in Europam transferri, raro admodum hoc morbo correptos fuisse audivi. Eosdem tamen in patriam reduces brevi annorum spatio invadere solet. Navitae nostrates, qui cum scortis aethiopibus corpora sua miscuere, saepe hunc morbum incontinentiae suae mercedem in Europam reversi patiuntur. Ex quibus suspicio nasci posset materialem causam cum venereo miasmate commisceri, & de hujus natura forte participare: pleraque sane symptomata similia apparent. Ex his sunt dolores osteocopi, nocturno tempore exacerbati soliti, nec non tophi in partibus ossibus, qui licet lento gradu generentur & crescant, illis tamen, qui in venerea lue ossa distendunt, haud absimiles videntur, curamque cum mercurialibus instituendam admittunt. Quae cum ita sint, facile aliquis credere posset, hunc morbum de prosapia Veneris esse, & forte merum siphilis symptoma.

§. 16.

Verumtamen quicumque paulo diligentius animum adverterit ad decursum morbi, deprahendet eundem fere typum esse, quem natura in procuranda variolarum, quas *benignas* vocamus excretionem servare consuevit. Omne discrimen est in tempore, quod huic operi impendi solet, ut terminum maturitatis attingat. Eodem prorsus ordine in utroque procedit, ni errores
diaete-

diaceticum eam turbent; solis etiam naturae viribus utrumque malum superatur, & sanatur; quod quidem nec in scorbuto, nec in venereis malis observamus. Affinitatem porro variolarum & morbi nostri evidentius adhuc probant exempla infantum lacte materno nutritorum, a quibus dummodo aeris injuriae arceantur, morbus ultro nulla superstite labe recedit; quare Aethiopes sese felices existimant, quorum liberi prima aetate hoc morbo defunguntur etsi enim in *ακμη* ejus monstris saepius similes sint, nullo tamen adhibito medicamento perinde ac in variolis, solius naturae beneficio pristinam sanitatem & integritatem corporis recuperant. Et ne matres quidem, si hunc morbum antea perpasse sunt, habent, quod timeant ab infantibus suis, a quibus tamen contagio non ad alios tantum infantes, sed ad adultos etiam & ad sana quaevis corpora facile serpit. Accidit fateor nonnunquam, ut materies peccans tantam acredinem contrahat, ut aures, nasum, labia, partesque genitales depascatur, quod tamen venerei miasmatis praesentiam minime declarat, sed parentum incuriae potius, quam indoli mali imputandum est; quis enim nescit, benigna quoque ulcera sub pravo regimine, maligna, ut ita loquar, evadere atque in *cacocthen* vergere?

§. 17.

Vulgarem igitur opinionem scilicet morbum *Jaws* partim de materie scorbutica, partim de venereo viru originem & qualitates suas trahere, doctus ab experientia deserui. Et possem eam compluribus argumentis refellere. Sed quae de typo regulari, quem servat, attuli, adeo manifeste evincunt, nihil ei cum scorbuto aut venereo malo commune esse, ut rerum gnaris non opus sit alio indicio.

§. 18.

Transeo ad prognosin, in qua anxius haerebit, qui hunc morbum non vidit saepius & tractavit. Regularis enim prognostica, quae in aliis morbis plerumque valet, graviora scilicet symptomata statim ab initio ingruentia malum portendere, in hoc non modo locum non habet, sed e contrario bonum potius omen est, ubi forte magna violentia hominem invadit, tum enim prospera eruptio expectanda erit, quae si in capite aut collo rite fit, plerumque symptomata mitigantur, aegerque melius se habet, adeo ut Medicus, qui recte aegro consulere cupit, nihil ei aliud, quam justam victus rationem commendare debeat. Contra ea si levia morbi principia sunt, ut una tantum alterave pustula passim erumpat, malum esse omen observavi, nec me unquam eventus fefellit, inde praesagientem Morbum longiorem fore & durioribus aerumnis corpus afflicturn. Utique post levia initia, interdum tanta atrocitate saeviit, ut omnem curam respuerit. Propterea Medicum oportet morbi vim minime contemnere, si forte initio modica apparet; multoque minus bonum inde formare praesagium, sed ejus potius metuere contumaciam, eique optimam victus & medelae rationem obijcere; ne toedium & contemptum pro studio & labore, quem ei sanando impendit, referat.

§. 19.

Quod dixi nullis Medicamentis locum esse, quoties Morbus suum tenet typum, id omnino experientiae congruum est, quae saepius docuit, omnia fere remedia cum externa tum interna, quocunque morbi flatu adhibeantur, nocere potius, quam prodesse. Interdum tamen decrescente & ad finem suum vergente morbo quaedam profuisse visa sunt ad mitigandam materiae peccantis acridinem. Interim mali diuturnitas

ten-

tentaminibus faciendis frequentem occasionem praebet. Neque defuerunt industrii Viri, qui illa occasione hoc maxime consilio usi sunt, ut periodos foedissimi morbi breviores redderent. Quorum conatus quamvis successu caruerunt, laudanda tamen est voluntas. Inter eos eminent Judaeus Medicus, & Juris Consultus quidam non incelebres, qui cum in Academia Lugdunensi eodem tempore literis operam dedissent, Surinamum profecti ante aliquot annos experimentis hunc in finem institutis laudabiliter inclaruerunt. Scilicet, Medicus ex praelectionibus celeberrimi *Craubii* didicerat, Aethiopem mineralem & decocta sudorem moventia imprimis Radices Bardanae in Morbis cutaneis plurimum prodesse, praesertim si balnea calida ex eodem decocto diutius parata ad cutim relaxandam in subsidium adhibeantur. Hanc igitur viam sibi elegit in curando hoc morbo, atque consilii atque laboris socium sibi junxit Jurisconsultum. Suam autem methodum hi Viri sollicitè celebrabant; quae quidem in principio magnopere placuit; siquidem plerique aegri curae eorum commissi septimanarum aliquot spatio convaluisse videbantur, seque optime habebant. Verumtamen brevia fuerunt gaudia & contrarium docuit temporis successus. Inter ipsos enim conatus plenae sanationis obtinendae exanthemata majori impetu extrorsum pulsa spem conceptam eluserunt, & magnum numerum atrocissimorum symptomatum attulerunt. Nonnulli paralysem passi Memborum amiserunt usum. Alii cruciatibus nocturnis, doloribus osteocopis, tophis, ulceribus, nullis remediis sanandis misere vexati sunt. Itaque plus noxae quam commodi in Rempublicam ex illo consilio redundasse videbatur. Verumtamen mihi persuasum est, istam mendendi rationem successu non carituram, dummodo periodis Morbi recte notatis debito adhibeatur tempore. Etenim non decet Medicum naturae ordinem in his,

quae peragenda suscepit, antevertere velle. Inutilis & pene dixerim perniciofa est ars, quae naturae leges interturbat. Nihil pejus est festinatione & operis praecipitatione. Nonne in variolis, etiam benignissimis frequens experientia docuit, quanta damna intempestivus medendi ardor iis laborantibus intulerit? quod vetulae inconsultum pronuntiant, id aliquando Medicorum consilio factum vidi, ut ipso eruptionis tempore exciscandis & sanandis pustulis Medicina adhibita fuerit. Quae haec infania! atqui pariter in nostro morbo interdum pergitur; quo nihil perniciosius est. Stet ergo vetus decretum cunctis, qui artem salutarem prudenter exercuerunt, probatum: scilicet in Morbis regularem typum servantibus nihil esse agendum Medico, praeterquam ut naturae sequatur ordinem, ejusque se fidelem Ministrum praebet in his, quae molitur. Igitur siue celerius siue tardius natura in opere suo procedat, pari cum ea passu Medicus ambulet. Et speciatim in Morbis cutaneis oportet idoneis remediis eruptionem promoveri, quo facto digestio & maturatio naturae relinquenda nec temere acceleranda. Officium & honos Medici est omni studio naturae jussa exsequi, ejusque adjuvare molimina. In nostro igitur casu materiae peccanti, quae in imis corporis recessibus delitescit, extrorsum in cutis ambitum expellendae diligentem impendat operam, de caetero se contineat, certus, naturam omnia reliqua debito tempore & ordine absoluturam.

§. 20.

Sed ut de cura hujus mali rectius judicari queat, lubet experimenta nonnulla, quae ad eam obtinendam cum Aethiope minerali instituta sunt, eorumque eventum paulo fusius exponere. Vidi igitur aegros, qui, postquam sat magnus pustularum numerus in superficie corpo-

corporis apparuisset, mane aut vespere grana 10. Mercurii imperante quodam Medico devorarunt, & decocti tepidi 24 uncias singulis diebus biberunt, ter scilicet octo uncias. Aliis commodius visum est, Aethiopeni mineralem decocto permixtum exhibere, cujus unam portionem mane jejuno ventriculo, alteram hora, quae prandium praecedat, tertiam aliquot post caenam horis propinabant, atque medio tempore largiorem decocti alicujus ex radicibus descriptis parati copiam potari volebant, aegrum porro ad labores & ad corporis exercitia sedulo obeunda incitabant, & dum vires constabant, balneis quoque tepidis cutim relaxare conabantur, quo facilius materia peccans ad superficiem demandaretur. Hi quoque purgantia curationi interponebant, exhibito pulvere *Falappae* vel *Rhei*, octavo quoque aut decimo die. Postquam vero hanc incedendi viam per duas tresve hebdomadas profecuti erant, sensim augebant Aethiopsis mineralis dosin usque ad integram drachmam, continuato interea decocti usu, datoque interdum Theriacae Andromachi praebio. Cujus quidem methodi hic fuit successus, ut sicca praesertim tempestate omnes pustulae, quae cutem obsederant, etiam maximae, evanescerent, & curatio brevi temporis spatio tanquam per miraculum perfecta videretur; humida vero tempestate malum his etiam remediis pertinacius & diutius resistebat, cujus rei idonea mihi visa est ratio, quae coelo pluvioso aegri nequeant corpus satis movere & exercere. Est etiam constans observatio, aerem humidum exsiccationem vehementer retardare; & contra siccum accedente justa corporis exercitatione, etiamsi nulla artis praesidia accedant, plus ad sanationem conferre, quam optima medicamina tempore pluvioso eum in finem applicata. Sed redeo ad curationis historiam. Itaque exempla eorum qui hoc modo sanati videbantur, alios facile commovebant, ut

eandem medelam experiri optarent. Quo fiebat, ut arcani venditores magnum lucrum facerent, aegris plurimis prompta sanationis spe & luculentis quasi exemplis allectis. Sed quod saepius usu venit, ut spes immodica & festinanter concepta fallat, id his quoque accidit. Vix enim posteriores aegri Medicis nostris sese submiserant, cum priores, qui convaluisset credebantur, mitiores redeuntis morbi vires experirentur; quae quidem res aegris pariter ac Medicis initio parvi momenti visa est, creditumque reliquias tantum mali superesse facile subigendas. Verum aliud longe docuit eventus: cum enim ad nonnullos perficiendae curationis causa vocatus essem, omnem his reliquiis morbi funditus eradicandis diligentiam adhibui, sed operam perdidici, nihil licet eorum omiserim, quae in hoc morbo prodesse solent. Paulatim dolores acerbissimi, turbulenta insomnia, alvi, hepatis, lienis, mesenterii, pulmonum obstructions, magni in corde polypi, & alia gravia symptomata aegros in morbum relapsos infestarunt, omnemque curationis vim irritam fecerunt. Ex quibus cognovi, mitiora morbi redeuntis principia, quae extus apparent, occultato & introrsum verso veneno rectius, quam cicurato adscribi, nec quidquam boni a laudatissima illa curationis ratione praestitum esse. Quam opinionem confirmavit, cadaverum ex hoc morbo defunctorum dissectio, quam data occasione institui. Vidi enim cum summa admiratione aliquando pancreas & universum mesenterium adeo obstructa, ut lapidis fere duritiam haberent, & in utraque superficie similem monstrarent materiam, atque in externo leprosi corporis habitu apparere solet: dixeris ceram flavam igne liquefactam. Imprimis mirabile est exemplum Aethiopis juvenis, qui enarrata methodo pulchre sanatus videbatur, nisi quod in superiore parte sterni pustulam habuerit residuam, quae sensim totum os sterni

carie

carie infecit, tandemque perforavit. Hunc subito mortuum cultro anatomico subjeci, vidi tum os sterni in interiore parte usque ad cartilaginem ensiformem carie consumtum & mali materiem, non in mediaſtino tantum & pleura, sed per totam fere pulmonum superficiem diffusam, ipsa licet pulmonum substantia vitio careret. Plerique autem ad dictum modum tractati & specie tenus sanati post acerbissimos artuum dolores & cruciatus paralyſin vel contracturam passi sunt, topiſque in ossibus enatis miseram per plures annos vitam duxerunt. Ex quibus iterum iterumque colligo, nunquam in morbis exanthematicis, certam periodum sequi solitis, curam tentandam esse, priusquam typum absolverint, & Medicum magnopere decere, ut non tam artis, quam naturae in iis sese praebeat ministrum.

§. 21.

Medicus inquam, assiduus naturae animalis spectator, ante omnia ejus observet molimina, ejusque vires probe expendat, atque hinc an subigendo morbo sufficiant nec ne; caute dijudicet. Viribus pollenti omne negotium permittat; deficiente succurrat, & robur quasi addat. Haec est optima regula in morbo nostro, sicut in multis aliis. Itaque leniora lignorum decocta quotidie modica quantitate v. g. ad tres quatuorve libras aegris data, in malo nostro egregium usum habere semper vidi. Contra largissimorum eorum copiam nocuisse observavi, ubi aeger non satis corpus movet & exercet, adeoque imprimis dum pluviosum coelum est. Notum enim ab aere humido, perspirationem inhiberi, eoque fieri, ut decocta vim suam per urinarias potissimum vias exerant, nec Medici voto & fini respondeant. Igitur in eorum usu caute procedendum & tempestatis, aetatis, viriumque aegri ratio habenda est. Nam nisi his accurate perpenſis definiri potest, quousque in usu
expel-

expellentium perseverari oporteat; cum tamen certissimum sit, maximum curae momentum in plena mali expulsionem situm esse.

§. 22.

E numero expellentium, quae materiam morbificam cutim versus dirigunt, ea tantum commemorabo, quae frequenti usu aliis efficaciora esse expertus sum. Terrestria igitur & absorbentia non inutilia sunt; imprimis autem salia media seu neutra, nec non volatilia sulphurea & ex compositis essentiam alexipharmacam saepius multum profuisse vidi. Vulgare est inter Colonicas remedium & fere domesticum, constans e fl. sulph. gr. x. cum xx. granis theriacae permixtis, quod sub noctem cum decocto aliquo lignorum vulgo exhiberi solet. Hoc autem nocere potius quam prodesse saepius observavi, praesertim ubi lympa & serum nondum satis diluta sunt: materies quippe peccans tenax & viscida ad modum bituminis instar vasis inhaeret, nec facile se illius remedii vi extrorsum pelli patitur. Majorem utilitatem praestant resolventia ex gummatibus & extractis parari solita, dummodo decocta ex herbis resolventibus & aperientibus, aut radicibus, polypodii, graminis, trifolii fibrini, similibusque copiose simulantur; quibus post unam alteramve septimanam decocto lignorum substitui possunt, fortius quippe materiam ad solutionem tendentem commotura.

§. 23.

Interea causarum sollicita habenda est ratio, quae eruptionem exoptatam retardare queunt. Ex harum numero sunt corporis debilitas, aer humidus, nec non alimenta difficulter concoquenda, crassumque & tenacem chylum praebentia. Tali igitur victu, a quo aegrum interdicere debet Medicus, & curare ut substitu-

antur

antur eupepta & euchyma, praesertim ex farinaceis. Quocirca observavi oryzam Aethiopum corporibus magis conducere quam hordeum, a cuius usu hoc morbo affectos saepius vidi in diarrhaeam incidisse, qua corporis vires notabiliter infractae sunt. Europaeis contra, oryza, hordeum, milium, avenacea, lac, olera, juscula carnum omnis generis promiscua concedi possunt, utpote huic alimentorum varietati assuetis. Aethiopum stomacho oryza & pultes e radice Cassavo amara in panem prius cocta paratae, nec non frumentum Saracenicum melius conveniunt, bonaeque indolis chylum praebent. Vitanda autem omnia sale condita, pisces, carnes, quae Aethiopibus in deliciis esse solent; quaeque tantopere ab illis expetuntur, ut interdum vi coercendi sint, ne genio suo indulgeant, & consuetam victus rationem cum detrimento sanitatis sequantur. Est profecto in diaeta summum curationis praesidium positum, a cuius regulis, qui recedunt, praesertim ex adultis, nullam illi sanationis spem reliquam faciunt, atque tamen publice privatimque interest, ut periculum ab hoc morbo imminens avertatur, praesertim cum ingens sit eorum numerus, qui singulis annis ex Africa in Americam devecti eo corripuntur, adeo ut aegris ea in regione curandis Medici & Chirurghi vix sufficiant.

§. 24.

Peracta tandem eruptionis periodo symptomata Morbum nostrum comitari solita decrescunt. In hoc igitur Morbi stadio promovendae pustularum maturitati & corrigendae acrimoniae, quae in materia earum contenta esse solet, Medicus operam dare debet; quoniam ut jam dixi, pustulae saepius in ulcera carnes late depascentia abire solent, corpus, ni succuratur, misere deformatura. Vidi certe in puero quinque annos nato, neglecta tempestitiva medela omnes partes genitales externas

ternas ab his ulceribus fuisse exesas, qui caeteroquin bene se habuit & curatus fuit. Nonnunquam digiti pedum & manuum, aures, nasus, labia, interdum ipsi oculi, totaque facies ab iis foedo depascuntur spectaculo, efficiturque ut alii homines eorum aspectum magnopere abhorreant. Quibus malis arcendis Mercurialia externa cum successu adhibentur, quorum ea est vis, ut materiam acrem corrigant, ipsaque ulcera exsiccent. Imprimis vero unguentum ex Mercurio vivo cum Theribintina paratum, cui interdum Merc. praec. ruber, & aliquid unguenti Basilici admiscetur, ulceribus ad siccitatem perducendis pulchre conducit. Mancipia ipsa praeter alia Medicamina usu probata componere norunt, linimentum e scoriis ferreis in pulverem redactis, succuque limonum permixtis, cujus malignissima ulcera ex hoc morbo nata sanata fuisse vidi; norunt etiam herbas nonnullas, quae eundem praestant usum.

§. 25.

Pluviali tempestate frequens admodum symptoma hoc morbo affectis accidit, ut scilicet a frigore suscepto tumor leucoplegmatico similis exurgat, praesertim in capite, ubi Hydrocephalum imitatur. Aeger tunc in calido loco continendus & fomentis ex discutientibus v. g. floribus Rosarum rubr. aut chamom. cum farina secalis aut fabarum, semin. foenic. cumin. admista aliqua parte Camphorae paratis & calide applicatis tentanda est materiae collectae resolutio & dissipatio. Atque ut sudorem cientibus remediis liberior ad interiores corporis partes pateat aditus, non inutile esse deprehendi, Ecoproticis aut Clysteribus intestina detergere. Profunt quoque ad excitandos sudores suffimigia ex Juniperi bacis, benzoe, mastiche, olibano &c. super prunis combustis. Haec etiam causa est, quare Aethiopes sine accenso in cubilibus suis igne dormire non solent; siquidem

dem frigus vespertinis matutinisque horis ingruens nudis corporibus aestu & sudore exagitatis molestiam atque noxam infert. Huic proinde mori Medicum indulgere atque oblequi oportet. Certissimum enim est in calidis his regionibus quotidie, ipsa etiam tempestate pluviis abundante frigus sub noctem ingruere, idque difficillime tolerari ab humanis corporibus tegi insolitis.

§. 26.

Equidem optimum esse puto in exsiccationis etiam stadio naturae opus suum perficiendum relinquere; ea tamen lege & conditione, ut si quae graviora symptomata post medelam, quam natura huic morbo afferre solet, supersint, quod sat frequens est, Medicus non omittat necessaria ad curationis opus absolvendum. Quem in finem Mercurialia ea dosi salivationem movent, egregiumque plane usum habere vidi. Principio quidem leviora & potius diaphoretica in subsidium adhibenda, quae quippe sufficiunt, ubi exigua quantitas materiae morbificae nondum ad maturitatem perductae corpori infixae haeret. Vel si tamen evenire potest, ut aeger, qui per aliquot annos perfecta sanitate gavissus fuit, interveniente aliqua causa recidivam patiatur, si forte superstes materia adhuc immatura, nec satis subacta in superficiem corporis novam eruptionem quacunque occasione laceffit. Quod cum accidit, optimum consilium est, cum lenioribus laxantibus, quae ab intestinis mucum detergunt, diaphoretica adpromovendam perspirationem exhibere. Alio omni in casu si ad siccitatem usque pustularum natura opus suum perduxit, remediis nullus est locus, nisi quod balnea marina sale impraegnata huic morbi stadio egregie profint. Proinde optimum est, ut corpus in mari quotidie abluatur; quod remedii genus Aethiopibus ignotum non est; in eruptionis tamen stadio nociturum magis, quam profuturum.

§. 27.

§. 27.

Lubet ea, quae hucusque differui paucioribus complecti. Ergo huc omnia redeunt: Morbi typum solite inspiciendum esse; quem si natura sueto sequatur ordine, paucis pharmacis omnem curationis modum absolvi, nulla labe superstite; qua propter Medicum patientia potius decere quam inconsultam medendi rationem, quo minus sero experiatur se operam & oleum aecelerandae sanationi adhibita perdidisse; atque opinionem vulgo receptam quasi Mercurialia in perfando hoc Morbo cutaneo sine periodorum discrimine plurimum valerent, & veritate omnino alienum esse. Neque incongruum esse puto hac occasione quaedam experimenta curationem cum Mercurialibus applicandi spe instituta eorumque effectus commemorare. Igitur Mercurium sublimatum ea ratione illustris *van Swieten* praecepit, tentari in nonnullis & robustis Aethiopibus eum in finem studiose selectis. Horum quatuor per novem menses cum hoc morbo conflictati erant. Pustulae erant magnae, pluvias fundebant nubes: Mercurii corrosivi dicto modo praeparati cochlear unum mane deglutiendum singulis dedi, & decocti lignorum uncias octo insuper bibendas exhibui. Magno vomitu Medicinam rejiciebant. Impediebant pluviae corporis exercitationes; ergo jussi omnes ferra secandis lignis ad lassitudinem usque incumbere, & conveniente uti diaeta. Hanc viam cum per octiduum tenuissent, tribus eorum saliva fluere coepit: quamobrem cessavi ab usu Mercurii sublimati; atque ad salivationem commodius peragendam Nosocomio eos commisi, nec nisi decoctum lignorum lenius abunde exhibui, eo quidem successu, ut pustulae quae in cute emerferant, trium septimanarum spatio exsiccatae & collapsae sint, nullo incommodo aut dolore inter & post salivationem percepto. Atque sic tres illi in sanitatem restituti, & ab hoc mor-

morbo liberati sunt. In quarto autem salivam movere frustra tentavi, duplam licet dosim sublimati devorasset. Et sanatus tamen visus fuit juxta cum aliis quibus salivatio rite processit. Ex quibus manifestum quidem est Ptialismum suo tempore procuratum in eradicando morbo valde efficacem esse, sed neuntquam illud sequitur, quod vulgo ferunt: salivationem scilicet prodesse, quemcunque statum morbi attigerit, quae opinio adeo invaluit, ut qui eam convellere audeat, luculento sese expositurus sit ludibrio; dum ab altera parte Medicus ei deditus & indulgens non aliud laboris praemium quam vituperia malo dein recrudescente sibi promittere possit.

§. 28.

Quod Veteres Mercurium versipellem appellarint, hic maxime Morbus declarat. Sane ab ejus usu per saepe materies morbi *Yaws* introrsum repellitur, foedis ulceribus causam praebens, quae loco regularium pustularum hinc inde enata per vices manant, iterumque siccantur. Et quanquam extus haud maligna videantur, tamen doloribus Osteocopis nocte recrudescentibus causam materialem praebent, atque si arte consolidata sint, brevi acerbiora redeunt. Tali in casu Mercurialia, quorum diaphoretica est vis, feliciter aliquando in usum vocantur. Expertus sum etiam profusa salivatione ad sananda ulcera adhibita materiam morbi *Yaws* e medullis iterum expelli, certe corrigi, sicque morbum per sanari posse. At vero quoties morbus typum suum tenet, a Mercurio abstinendum est, & solo lignorum decocto ejus decursus facilius reddendus.

§. 29.

Mater *Yaws*, cujus in antecedentibus mentionem feci, ipsius morbi *Yaws* demonstrat reliquias,

quo tamēn argumento, utrum labes in intimis corporis penetralibus adhuc haereat, nec ne? Haerere adhuc colligimus ex symptomatibus, tanquam totidem filiabus de matris indole testimonium perhibentibus; inter quae eminent dolores osteocopi noctu afflictaentes, malo semper omine. His tamen succurri potest unguento Mercuriali jam descripto, aut altero illo, quo Mancipia utuntur, extus applicato, & si vires sinant usu interno Mercurii dulcis ad duo triave grana in conserva Rosarum vel theriaca quotidie dati; quibus omnino adjungi debet decoctum lignorum ea quotidie quantitate, quam lagena capit, hoc modo feliciter saepe superatum vidi malum.

§. 30.

Ad eundem modum illud quoque symptoma, quod *Crabbe Faws* vocatur, ad sanitatem perducitur, nisi morbi fomes in corpore adhuc lateat; quo in casu omnem medelam respuere solet. Tunc ergo Medici erit expellentibus remediis curam tentare; expulsionem enim peracta ulcerum curatio facilis est. Interea perutile est hoc incommodo laborantibus, ut pedes aquis tepidis saepius immergant, quo facilior a membrana cellulosa, quam Morbi materies affligit, ut summam cutim effluxus reddatur. Quin etiam expedit Scalpello Chirurgi viam materiae parari. Facta incisione convenit Merc. praec. rubr. & vitrioli albi aequales partes cum unguento aliquo digestivo applicari, quae quippe pulchre medentur ulceribus. Pessime autem afflictiis consulunt, qui detergendis hoc genus ulceribus Mercurium sublimatum, viride aeris, aut etiam Arsenicum in pulverem redactum adhibent. Vidi hujus generis remedia acerrimis doloribus indeque oriundis motibus convulsivis & epilepticis causam praebuisse, immo interdum acrimonia, qua pollent, adeo vehementer

menter nervos affecisse, ut vitae filium rumperetur; eosque ipsos, qui forte fortuna superstites fuerunt, lenta febre correptos contabuisse. Quibus ego permoveor, ut ejus regionis Medicis patientiam magnopere suadeam, certos omnino eos, qui morbi exitum missis violentis remediis ei sanando adhibere solitis praestolantur, consilii hujus percepturos fructum. Ars intempestive adhibita tantum non semper nocet. Alterum liceat addere monitum: aegros durante cura ambulatione, cursu, omninoque pedum usu interdicendos esse. Haec enim ansam praebent calli incremento curationem retarduro. Solent interim Mancipia Dominis suis adulari, atque ita se gerunt, quasi ulcera pedibus suis molesta sanata essent; qua simulatione efficitur, ut seque Herosque (nam vix sine indignatione appellare possum Dominos) decipiant; quam fraudem cautus Medicus praeoccupare debet.

§. 31.

Lubet coronidis loco Chirurgi cujusdam commemorare tentamina. Is Mercurium corrosivum in aequali copia Spiritus nitri fortissimi solutum admixto argento & capite (ut loquuntur Chemicis) mortuo vitrioli aegris suis dedit, nulla diaetae & regiminis ratione habita, adeo ut etiam aeri frigido aegros exponeret. Quae quidem methodus morbo curando sufficere videbatur, aegris nonnullis sanitati specie tenuis restituti. At vero elapsis aliquot mensibus morbi vis rediit, & aegri foedis ulceribus vexari coeperunt, pluresque per annos excruciatii sunt; quorum deinde nonnullos decoctis copiose adhibitis, excitataque salivatione penitus sanatos vidi.

§. 32.

Inter Medicos & Chirurgos, qui Maria fortunam tentaturi percurrunt, atque Aethiopes ex Africa in Ame-

ricam devehendos comitantur, & curant complures, sunt qui jactant artem ex signis certis diagnoscendi, utrum Mancipia morbum *Faws* jam perpeſſa ſint, nec ne? Qua tamen in re & ipſos decipi, & alios decipere, experientia didici. Etenim raro admodum Morbus *Faws* ſui in corpore relinquit veſtigia, & fere nunquam niſi maligna ulcera excitaverit. Similis eſt hoc titulo variolis, quae nulla ſaepe relinquant ſigna anomneſtica. Et morbus *Faws* plerumque quidem, ſi genio ſuo fruitus eſt, nulla relinquit. At vero auri ſacra famēs facit, ut hanc quaſi certam artem diagnoscicam jactandi profiteantur, quae revera nulla eſt. Accedit imperium nautarum, quorum intereſt, ut morbi indicia quovis modo repellantur, ne Mancipiorum evileſcat pretium. Novi Thraſonem, qui fide interpoſita viginti Aethiopes hoc morbo defunctos antea fuiſſe audacter pronunciavit. Sed vix tuae elapſae erant hebdomadae, cum eorum oſtodecim morbo vehementer affligerentur. Piget plures fraudum commemorare modos. Tutiffimum eſt, inſuper habita ſtultorum fide, ſinceritatem ipſorum Mancipiorum in pignus accipere, interpoſitoque lingua, qua utuntur, commercio exquirere, morbum paſſi ſint, nec ne? Deinde etiam, qua aetate haec experientia illis contigerit? Horum reſponſionibus magis fidendum eſſe, quam argumentis Medicastroꝝ, ſaepe ſaepe expertus ſum.

§. 33.

Longus forem, ſi omnia, quae mihi circa hunc morbum obſervare contigit, hic apponerem. Omnium autem obſervationum ſumma eſt: Morbum diligentiam omnem & curam vincere pertinacia, niſi ingenio ejus obſequatur Medicus; atque mali in ejus cura eventus cauſam eſſe conjicio, quod ſaepeſſime, antequam Morbi materies ad maturitatem perducta eſt,

per

per intempestivam salivationem in ejus principio, ut fieri solet, adhibita, partes solidae enerventur, figendaeque intra corporis latebras morbi materiae praebeatur, hinc enim illae lacrymae: dolores osteocopi, tophi, exostoses, ulcera maligna; quo dum res pervenit, jam decocta utut copiose pota, ipsaque Mercurialia quocunque modo praeparata, incassum adhibentur. Licebit equidem salivatione interposita efficere, ut symptomatum violentia compescatur, & ad tempus fileat; eadem tamen post unum alterumve mensem atrocius saevire solet, & quamvis non negem hoc magnam partem perverso Aethiopum regimini adscribendum esse; ea tamen est morbi hisce pagellis descripti indoles, ut optimam medendi methodum aliquando eludat, optandumque sit magnopere, ut certior aptiorque curandi ratio tandem inveniatur.

Observationes quaedam Medicae & Physicae

Plurimum incrementi Artem medicam coepisse ex sedulis observationibus, quas fidi naturae animalis Ministri dedita opera collegerunt, inter omnes constare arbitror. Commoda haec mihi visa est occasio; rariores quosdam casus, quos mihi Medicinam facienti observare licuit, exponendi, e quibus cum ipse profecerim, tum alios etiam Medicos nonnihil discere posse confido.

CASUS PRIMUS.

Juvenis Aethiops XXII. circiter annos natus, robusto & tolerandis laboribus nauticis idoneo corpore, victu nautico bene perpassus, in Venerem ultra naturae mo-

dum proclivis, alvi obstructione laborabat adeo pertinace, ut jam per octo dies nihil excreverit. Interea non aliud inde malum sensit, nisi quod abdomen durum & valde extensum esset. Huic aliquot doses pulveris digestivi salini dati sunt sub vesperam, & clyisma carminativum idemque emolliens ingestum, sed nihil inde effectum est, somnus tamen bonus fuit. Postero die ad movendam alvum sequens potio sed incassum adhibita est.

Rx. Fol. Senn. SS. ℥ β

Rhab. elect. ℥ij.

Fruct. Tamarind. mp. ʒ. i.

Sem. foenic. ʒj.

M. Coq. in aqua font. ℥vj ad colat. ℥v.

in colat. solve sal. Cathart. Angl. ʒj.

Liq. anod. m. Hoff. gtt. xx.

Syrup. Cich. cum. Rh. ℥ β

Haec potio in duos haustus divisa est; assumpta etiam largissima diluentis potus copia; sed venter solvi non potuit. Jusculum in prandio datum, paucisque ab eo elapsis horis Enema ex speciebus emollientibus cum sapone veneto & sale Geminae injectum est. Frustra fuerunt omnia. Nec repetitus praescripti decocti usus aliquid valuit; etsi illud ad octo uncias redactum & duabus unciis mannae Calabrinae, nec non aliqua pillularum balsamicarum portione auctum a ℥ij singulis semi horis exhiberetur. Aeger se bene habere, alimenta appetere, nulla febris, flatuum aut doloris incommoda sentire, placidoque frui somno pergebat. Tertio curationis die ad potentiora remedia ventum, & sequens medicamentum praescriptum fuit:

℞. Fruct. Tamarind. ℥ij
 Fol. Senn. SS. ℥j
 Rhabarb. elect. ℥ij
 Manna Calabr. ℥ij
 Coq. in ℥xij ad remanent ℥vij. Colat. ad-
 de Diagr. Sulph. gr. xx. Kerm. min.
 gr. viij
 Syrup. Cich. c. Rh. ℥vj
 Liq. anod. m. Hoff. ℥j

Enema Electuario Hierae picrae Galeni ductum, & singulis horis injectum est, quibus tandem alvus re-ferata aliquot vices contentas deposuit feces. Hinc in-flatio ventris decrescere visa est, sed tensionis sensus mansit. Aeger bene se valere credens, praesertim quo-niam appetitui nequidquam decesserat, ad consuetam cupiebat diaetam redire, sed ob recidivae metum hoc ei negatum est. Quarto die alvus denuo obstipari & venter paulum inflari coepit. Medicaminibus sequenti die adhibitis magis intumescere, nec munts suum fa-cere. Repetita sunt omnia eodem ordine, quem jam descripsi, sed irritato conatu, maloque successu. Ve-spere enim aeger noster spasmo syncoptico convulsivo corripiebatur, murmuribus abdomen perfonabat, pul-sus admodum debilis per semihoram. In ipso parox-ysmo Clysteres applicati, & larga venae sectio insti-tuta, quam facile ferebant aegri vires. Nec omissa sunt stimulantia motumque vitalem fortius ciere solita, spiritus & salia volatilia, Castoreum, Acetum, vinum Rhenanum. Paroxysmum solutum crebriores alvi ex-cretiones secutae sunt. Excrementa erant foetida, du-
 ra, nigra. Jam pulsus mollescere, aegerque ab omni dolore & anxietate immunis, libere respirare, commo-deque se habere visus; neque enim lassitudo, quam id genus paroxysmi post se relinquunt, in censum venit.

Hilaris igitur per hortum deambulans ob ingentem & voracitati proximam cibi appetitionem, alimenta indefinenter flagitabat, ut ventrem expleret, sed tenui tamen victu contentus esse jubebatur. Potus ordinarius erat Julapium, e decocto hordei cum pulpa Tamarindorum paratum & Syrup. limonum ac spiritu nitri dulci imbutum, atque ad avertendos spasmodorum paroxysmos singulis horis sequentis pulveris unam portionem capiebat.

℞. Pulv. Lumbric. terrest. ℥j.

— Marchion. ℥j.

— Castorei gr. x.

— Antispasm. rubr. ℥j β

Misceant. divid. in vj. partes aequales.

Rediit paroxysmus media nocte, omnibus, quae enarravi, stipatus symptomatibus: repetitos Clysteres secutae sunt aliquot sedes tanto cum foetore, ut vix tolerari potuerit. Feces magis spumosae erant, quam ante, & atramenti colorem praeferebant. Urina sedimentum crassum, idemque atrum deposuit. Ab hoc insultu major lassitudo mansit, & sub auroram febricula exorta est. At tamen acerrimus ille cibi appetitus, quo tenebatur, nihilo minutus est; sitis vehementer urgebat. Itaque decocti, quantum vellet, bibendi licentia ei data est, atque ob insignem fecum putridarum copiam clysmatum usus nullo tempore intermissus. Hora pone meridiem decima novo paroxysmo correptus aeger eandem transegit scaenam. In consilium adhibiti celebriores Medici uno ore omnes respondent: initium & finem curationis faciendum esse cum remediis laxantibus & antisepticis. Inter alia datum est extractum Cortic. peruv. cum Spirit. Sulph. per campanam aqua fatis dilutum, nec omissa laxantia, quorum vi alvus irritata saepius deiecit, sed putrida semper atroque colore tincta,

nec

nec tamen cessavit spasmodum violentia, efficacissima licet antispasmodica Medicamina extracto Cortic. peruv. mista eis compescendis adhibita fuerint; neque tantum nihil inde solatii, sed inquietudines successere & febris continua. Vel sic tamen appetitus viguit. Sitis cum febre pari gradu exasperata est. Spasmodum vis per quatuor, aliquando per sex horas, subinde per totam diem filuit; at media tamen nocte aut matutino tempore aegrum vehementius exagitavit. Atque similis vicissitudines per octodecim dies tenuit morbus. Interea quotidie ambulabat; nulli erant dolores, omnes sensus constabant. Et tamen hoc exacto tempore morbo succubuit. Notatu dignum est, quo die spasmodum violentia e vivis ereptus est, foetidissimum oris Spiritum fuisse. Mirabar magnopere, qui fieri potuerit, ut curam omni ex parte sollicitam, qua vel principi viro diligentior adhiberi nequeat, cui se aeger totum permisit, & obsecutus est, attentis eum in finem sedulis artis nostrae Ministris, nullo genere remediorum omisso, quibus levare & contra symptomata, quae identidem ingruerant, muniri posse videbatur; Qui inquam fieri potuerit, ut mali pertinacia talem curam, omnemque eluderet artem. At mali latens causa spectandam sese postero die praebuit, animumque dubiis liberavit. Dissecto ut eam inquirerem cadavere, viscera omnia abdomine contenta integra apparere. Nulla erosio in intestinis tenuibus aut crassis oculis conspicua. Hepar magnum, sed sanum, nullaque parte induratum, nec inflammationis indicia praebat. Vesicula fellea bile atri coloris ad dimidium repleta. Nulla argumenta relaxati aut inflammatione correpti ventriculi; quippe qui ingesta semicocta etiamnum continebat. Ergo thoracis cavum reclusi: dexter pulmonum lobus, quem primum explorabam, sanus at rubicundior tamen solito apparebat; de caetero nulla obstructionum, durarum-

que concretionum, aut vomicae indicia praebebat. Inspexi dein lobum finistrum Thorace exemptum. Hunc autem tanquam sacco aliquo conclusum a figura naturali degenerasse videbam; facta incisione, ingens erupit foetidi puris quantitas, cujus odor omnes pene inspectatores animo privavit. Nec minimam substantiae pulmonis particulam, aut ejus vestigium depraeendere potui. Cujus locum pus pessime olens membrana, ut dixi, conclusum tenuit, quae tenacis admodum structurae, haud dura tamen fuit. Caeteras omnes cadaveris partes scrutinio anatomico subjectas labe carere vidimus. Quae observatio cum amplam medicae indagini materiem praebuisset, de causis & origine mali, de symptomatum, quae aeger passus est, ipsaque medendi ratione nonnullas visum est meditationes hic paucis exponere.

EPICRISIS CASUS PRAECEDENTIS.

Non dubito quin enarratus Casus plurimum dubitationis in animo Lectoris relicturus sit, nisi me fallat iudicium de aliis ex meo ingenii modulo factum. Illud autem praecipuum & plane singulare habet Casus, quod nihil eorum, quae symptomatum atrocitas & spasmodorum praesertim saevitia indicasse videbantur, in dissecto corpore apparuerit.

Aeger mihi familiariter cognitus, & sub oculis quotidie versatus nihil obstitit, quo minus omnia, quae ad eum pertinebant, curiosissime pervestigarem. Duo jam anni fuerant praeterlapsi, ex quo variolis confluentibus laboraverat, comitante putrida diarrhaea; quae mihi necessitatem injecerat, peruvianum Corticem magna copia exhibendi, ne putredo latius serperet. Sedata hujus diarrhaeae violentia & putredine, quae humores infecerat, aeger paulatim convaluit. Sanato quoque

que diligentiore curam adhibens observabam, eum sub cursu, labore, aliisque corporis exercitiis difficilius spiritum trahere, quem tamen ante variolas liberrimum habuit. Domino, cujus erat mancipium, causam anhelationis requirenti, me credere, aiebam, variolarum forte in corpore superesse reliquias, obstructionem scilicet, aut vomicam, aliamve materiae morbosae congestionem pulmones obsidere, videret ergo, quid cum eo ageret. Dominus sive amore juvenis, quem in domo sua educaverat, sive lucri spe ductus, & satis robustum judicans nautico eum operi & labori admovit. In navi dum ampliori fruebatur libertate & pinguiore victu, vires admodum crevere, sed cum robore corporis pariter vis morbi in corpore latitantis incrementa cepit. Credibile igitur est, materiam peccantem, quae intra pulmonum latebras collecta erat, a vasis bibulis motu exinanitis subinde absorptam & sanguini mistam esse, atque omnes paulatim succos Corporis acriores reddidisse. Inde ortam puto tam insatiabilem illum rei venereae appetitum quam ingentem voracitatem, cui Juvenis noster obnoxius fuit. Causam vero cur acris materia tam diu delituerit, & tumultus nолlos cierit, hanc fuisse suspicor; quod partim bonorum alimentorum usu & boni chyli ex iis parati copia interdum subacta & quasi dulcificata est, partim per venerea exercitia e corpore eliminata. Interim tamen maturior quasi pariterque acrior reddita tandem saevitiam suam manifestavit, & per metastasin in intestina vasaque genitalia translata, diris quae enarravi, symptomatibus ansam praebuit. Abscessus vix ullam corpori molestiam infert, quamdiu pus eo contentum benignam conservat indolem. Idem vero acre redditum corpus mirum in modum turbat & pervertit. Sic in nostro casu, dum faccus, quo continebatur pus, integer mansit, parum obfuit sanitati; eo autem fisso & rupto brevi vitae filum abru-

abruptum est. Hoc maxime mirandum, quod suam atrocitatem non in thorace, ubi sedem habebat, sed in aliis longe partibus & praesertim in nervis exercuerit.

CASUS SECUNDUS,

Foemina Afra vigesimum aetatis annum egressa, pro-cero corporis habitu, puerperio semel defuncta, septimestrem credebatur foetum utero gerere. Rus, quod cum aliis mancipiis colebat, deserere coacta, atque in urbem translata maeva comittitur curae. Menstrua, quantum ex ipsa ejusque matre intellexi, a septem inde mensibus non fluxerant. Interim, quaecunque ad sustentandam vitam assumserat, vomitu rejecit. Foetus in utero viventis motum se experiri testata multis persuasit, praegnantem se esse. Et sane intumuerat venter; alia tamen aderant indicia, quae conceptam opinionem infirmabant. Pedes & latera corporis oedematoso tumore dilatata, facies & praesertim oculi simili tumore distenti, thoracis & extremitatum superiorum macies, mammarum flacciditas, alvi & urinae suppressio, febris lenta, quae sub vesperam ingruebat, suspicionem potius morbi, quam graviditatis mihi movebant. Non deerat quidem alimentorum appetitus, sed omnia assumpta rejiciebantur. Lingua erat sicca, & motu intestino incalescens rubebat. Difficile erat judicium. Suae debam ut alvum clysteribus emolliret, & mannam in infuso Theae solutam interdum lumeret. Porro dietam & corporis exercitationes, quae mihi commoda videbantur, hic non commemoranda, praecipiebam. In consilium adhibiti alii Medici, ob ambiguam morbi speciem negabant se quidquam consilii, aut operae adferre posse. Obnixae me Domina servae rogabat, ut medelam malo adhiberem, seque, qualis qualis operae meae successus fuerit, contentam fore pollicebatur.

Igitur

Igitur omnia expendi remedia, quae ad aegrotae statum congruere videbantur; abstinendum interim ab internis pharmacis judicavi, exceptis paucis v. g. pulv. antispas. & Elixir. visc. cum liquore m. anod. H. aut Spirit. nitr. dulc. quae indicationi apud animum meum formatae respondebant. Interim terminum partus praestolatus, jussi quandam obstetricem uteri conditionem explorare. Nulla mora fuit, quin gravidam pronuntiaret. Interea jussi frictiones in pedibus & lumbis cum panno calido frequentius fieri, & aromatico fumo ex accenso thure corpus circumfundi. Quae dum fiebant ante elapsum graviditatis terminum coepit aegra cibos leviores sic satis digerere, & imminente pedum atque lumborum distensione commodius obambulare. Nec tamen desivit abdomen intumescere; & partus appropinquantis omnia signa apparebant, ne quidem doloribus, qui partum praecedere solent exceptis. Obstetrix inter haec naturae molimina explorans os uteri apertum deprehendit. Interea dolores eum in modum increvere, ut aegra animo prorsus linqueretur. Stimulantibus & analepticis revocata est. Sed his non contentus meum esse duxi manu explorare, vera esset nec ne obstetricis sententia. Et os quidem uteri ceu dixerat, apertum, nulla tamen intra uterum latentis vestigia foetus deprehendi. Igitur id solum egi, ut aegrae vires restituerentur. Cui consilio eventus adeo pulchre respondit, ut post anodyna & roborantia in subsidium adhibita, non dolores tantum brevi sedarentur, sed aegra etiam vix tribus abhinc diebus elapsis viam publicam repeteret, tumido & graviditatis speciem praeferente ventre. Redeuntibus corporis viribus commoda occasio visa fuit perficiendae, quam ceperam curationis. Euchymam igitur & eupeptam diaetam corporisque exercitationes prosequi aegram jussi, atque terrae foliatae tartari (quod alvus muneri suo nisi per clysteres irritata

ta deesset) justam dosin idoneo fluido solutam quotidie propinavi.

Quae Medicina cum nihil prodesset, fortiora resolutiva in auxilium adhibui. Inter haec subito macula nigra circularis figurae umbilici regionem occupat, & ipse umbilicus inflatur, pertinacior simul est alvi obstipatio & dolores in regione umbilicali paulatim exacerbantur. His compulsus cataplasinata primum resolutiva, deinde cum inflammationem accedere viderem, emollientia imposui, & missis resolventibus internis, temperantia substitui, adjunctis sic dictis analepticis. Altius hinc intumuit postero die umbilicus & admodum lividus anserini ovi magnitudinem superavit. Eum igitur dissecandum ratus cum incidissem flatus prorupit, praeterea nihil. Posthaec symptomatum major fuit violentia. Curavi ergo cataplasmatibus emollientibus abdomen foveri. Quo fovu vulnus, quod feceram, clausum quidem, sed paucorum dierum spatio in sacci formam expansum est. Hoc sacco quoque dissecto serum viscidum flavum, idemque foetens, magna satis copia profluxit. Inde abdomen vidi detumescere. Saccum qui materiam peccantem complexus erat, pene putrefactum ex umbilico extraxi. Ipse tandem umbilicus a corpore separatus est. Adhibitis porro digestivis & antisepticis remediis tam externis quam internis omnia in melius versa sunt, & in commodum & solatium Dominae pristinam sanitatem recuperavit.

CASUS TERTIUS.

Periculis & duris laboribus, quos subire solent, qui castra sequuntur, exercitatus Miles quadragesimum aetatis annum jam expleverat, cum pedem alterum caries infestaret. Ulcus a Chirurgis, quibus Nosocomii cura commissa erat, temere consolidatum est, qui etiam mi-
litem

litem ad munia sua redire gestientem non retinebant. Ipse tamen vesperi ejusdem diei, quo exierat, in Nosocomium reversus est, querens de sensu in dextro pede prorsus abolito. Explorans diligenter, pedem ad malleolum usque frigidum, nec ullam pulsationem in arteriis deprehendi. Et quanquam instituta scarificatione cutim vehementer irritarem, nullam tamen sensationem inde habuit, & ne guttula quidem sanguinis ex incisis vasculis profluxit. Diligentem adhibere curam cupiens principio fomenta calida, e vino rubro, vini-que spiritu, admixtis sale amoniaco ejusque spiritu parata applicui. Intereaque profundiores scarificationes institui. Oleum quoque Caryophyllorum & balsamum peruvianum vulneribus instillavi. Porro etiam consultum duxi pro instaurationis vitae viribus aegro singulis horis Corticis peruviani exhibere scrupulum. Erat aeger caeterum ab omni molestia & incommodo liber & genio suo indulgebat, liquores spirituosos avidè hauriens, quorum usu tamen sub cura eum solícite interdiximus, concesso ejus in locum singulis horis vini poculo. Quamvis autem sedulo nocte dieque extus & intus administrarentur medicamina, ne minimus tamen redibat sensus, neque maturationis aut inflammationis vestigia conspiciébantur. Quin imo sentiendi facultas altius ad furas usque cutem paulatim deseruit. Interea pulsus erat depressus semper, aequabilis tamen. Octavo autem curationis die elevari & accelerari coepit, & post levem horrorem febricula aegrum invasit: quarto abhinc die videbatur natura, quantum e signis colligere licebat, emortuas partes a vivo corpore separatura, quam idcirco duplicata Corticis peruviani dosi adjuvare studui. Aeger, qui adhuc satis commode deambulaverat, nunc ob dolorem lecto decumbere cogebatur. Cumque inferior pars cruris tumidior, lividiorque esset, aliaque signa amputationem suaderent, in eo eramus, ut
hanc

hanc institueremus, cum inopinato pedem etiam finis-
trum sensus deficeret. Quare differendam esse duxi-
mus operationem, praesertim cum observaremus fe-
brem decrescere, & dolorem, qui dextrum pedem oc-
cupaverat, evanescere, atque ea in parte, qua natura
separationem moliri videbatur, pus bonae indolis gene-
rari. Quin immo excretionibus omnis generis rite pro-
cedebant, nisi quod perspiratio modum excederet.
Verumtamen optima quaevis separationem promoveri
solita intus pariter & extus sine ullo fructu adhibeban-
tur. Ne quidem sinistro pedi sensus rediit. Octode-
cim diebus a morbi principio elapsis aeger vehementio-
re febre correptus delirare coepit; inde pes sinister in-
tumuit, atque ex albo lividum colorem induit, quo
21mo die in nigrum mutato aeger vita decessit. Quam
sunt mirabiles & absconditae oeconomiae animales ra-
tiones! quanta in tractandis pedum ulceribus pruden-
tia opus est!

CASUS QUARTUS.

Succedit alius Miles vasto, robusto & nervoso corpore.
Hunc ab ulcere exiguo nihilque periculi habere viso li-
beraveram. Jucundum sano minime visum est inter
aegros versari: ituro quo vellet, exhibui pharmacum
ventris repurgandi causa. Nosocomio vespere egressus
eadem fere hora rediit, de difficillima deglutitione que-
stus. Et sane ne aquam quidem depellere poterat.
Nullus tumor, nulla inflammatio collum, fauces aut
pharingem obsidebat; sine mora venae in brachio &
pede sectae sunt, & sanguis largiter missus; applicati
quoque clysteres, sed sine ullo levamine. Hianti ori
collutio adhibita, repetitae etiam venae sectiones, cum
esset in mora periculum, neque omissa pediluvia, sina-
pismi & vesicatoria. Praeterea collum universum im-
posito cataplasmate emollienti diligenter fotum est.

Quae

Quae cum frustra essent omnia, decrevimus tandem primo mane pharingem persecare; sed necessaria ad hanc operationem instrumenta nondum erant appa- rata, cum aeger spiritum efflaret. Multa sunt in hoc casu mirabilia & notatu dignissima, praecipue haec: quod neque caput, neque facies aegri intumuerit, nec solito debilior fuerit vox & ne quidem rauca, nec febris admodum notabilis, denique quod animo hilari satis in Nosocomio obambulaverit. Dissectum cadaver nulla vestigia inflammationis, neque alios morbi effectus exhibuit, quanquam a solertissimis Medicis & Chirurgis diligenter exploratum fuerit. Quid de ipso dicam malo, quod fauces eum in modum prehenderat, ut aegrum brevissimo tempore enecaret, non habeo.

CASUS QUINTUS.

Redeo ad Aethiopes, quorum curatio Medicorum industriam in Coloniae Americanis pulchre exercet. Horum quidam 36. circiter annos natus, parvo sed robusto corpore, curru exiguo, quo ligna vehi solent, insidens, ante Nosocomium compluribus & fenestris prospectantibus triste exhibuit spectaculum. Nam cum alium Aethiopem, qui forte obviam venerat, sibi inimicum flagello percutere vellet, forti corporis nisu pronus in terram praecipitatus est. Et quamvis altitudo vix tres aequaret pedes, mortuus videbatur. Hunc sublatum adstantes in Nosocomium detulerunt. Jussu Medici vena statim secta, clysteres adplicati, & quaecunque motum vitalem fortissime solent excitare, ingesta sunt. Frustra fuere omnia. In vitam revocari non potuit. Postero die cadaver disquisitioni anatomicae subjectum, nullam cranii laesionem, nulla vasorum in cerebro ruptorum indicia exhibuit; nihil eorum, quae in carnis continentur, loco motum aut depressum; sinus tantum

aliaque majora vasa sanguine infarcta apparuerunt. In reliquo corpore nulla prorsus mutationis aut laesionis vestigia. Inter explorandum, cum de causa mortis subitae sermo esset, adstantium nonnulli Aethiopem ebrium fuisse testati sunt. Credibile igitur est sanguinis rarefactionem & nervorum tensionem, quae a spirituoso potu induci solent, animi pathemati ex conspectu inimici orto, in tantum aucta fuisse, ut cerebrum non potuerit quassationem ex lapsu haud gravi ferre, quin statim deficeret.

CASUS SEXTUS.

Consiliis publicis Praefectus magni corporis & animi Vir, quinquagesimum quintum aetatis annum decurrens, cum venationi & vino juvenilibus annis indulisset, deinde quadragenarius muneris ratione ad vitam sedentariam redactus omissis exercitiis Bacho occasione data litare pergeret, torminibus podagricis statis temporibus redeuntibus vexari coepit, quibus defunctus pristinum vigorem recipere sibi videbatur. Non obstantibus his naturae monitis, atque amicorum consiliis suetum vitae modum tenens, cum per aliquot dies Bacho sacra fecisset, humoribus aliunde plenus, & cholericus sanguineus temere sese aurae frigidae vespere nocturnoque tempore exposuit. Brevi post haemoptoen passus est. Ad opem ferendam vocatus e vena in brachio pertusa octo fere sanguinis uncias (copiam & agitationem humorum temperaturus) aegro subtraxi; pulveresque antispasmodicos rubros admixtis paucis granis Camphorae, subinde fumendos praescripsi. Tussis quidem haud adeo violenta erat, ea tamen commotus pulmo magnam copiam spumantis sanguinis identidem rejecit. Nihil inde molestiae sentiebat aeger, nec urgebat febris, pergebat tamen copiosum exspuere sanguinem. Anodyna motumque sedantia, leviter etiam adstringentia

tia in subsidium vocanda videbantur. Inter haec mistura anodyna e liquore min. Hoff. cum syrup. lim. & papaveris albi composita plurimum solatii attulit. Cessavit sanguinis sputum; placide partem noctis dormivit; a somno animum sibi redire sentiens ad sueta vitae munia viribus suis confusus rediit. Verum alvus suo deerat officio; negabam laxans remedium, quod aeger rogabat; multisque demum precibus impetravi, ut domi se contineret. Triduo alvus obstipata manserat. Quid facerem? Enema vulgare ex aqua & oleo, pauxillo salis impraegnatum injici jussi; nullum inde levamen; quarto die massam pillularum balsamicarum cum extracti Rhei granis x mixtam, conveniente dosi exhibui; Ter inde alvus mota est, totoque die aeger bene se habuit. Ergo bonae valetudinis sensui nimium fidens vespere ejusdem diei potatoribus se adjunxit, & vino oneratus per frigidum aerem domum rediens nonnihil inquietus in lectum se composuit. Tertia post mediam noctem hora sensit redire sanguinis sputum, & tamen ob tenebras neminem in auxilium vocavit. Itaque per tres continuas horas magnam sanguinis copiam ore rejicit. Tandem sub diluculum ingenti rejecti spumantisque sanguinis copia perterritus, me nulla interposita mora adesse jubet. Ego statim venam in pede aperiri, & memoratae misturae usum repeti jubeo. His quoniam sanguinis vomitus non potuit compesci, alter Medicus in consilium advocatur, cui placuit (nec sane alienum videbatur) fortiore decocto paregorico eodemque emolliente nimios naturae motus in sanguine rejiciendo perdomare. Sistitur tandem sanguis; sed aegri interea vires adeo erant labefactatae, ut sese in lecto erigere non posset. Justa victus ratione pedetentim robur corporis restituendum videbatur. Nec deerat appetitus alimentorum. Nihil tamen virium corpori inde accessit. Pulsus admodum exiguus manebat,

& vix percipiendus, urina pallidi coloris & incocta. Caetera aeger nihil molestiae sentiens Medicorum suasa roborantibus & cardiacis, quibus animus & vires erigerentur, utebatur. Imprimis Elixir. visc. balsamum vitae Hoff. & vinum Rhenanum generosum huic scopo satisfactura videbantur. Sed frustra fuerunt. Nec cortex peruv. nec Cascarella foliatum adserebant. Quidquid denique remediorum ars habet, effectu caruit, protracto licet diligenter per aliquot septimanas usu. Alvus modo adstricta, ut non nisi per clysteres moveri posset, modo laxa erat. Feces semper fere albas edebat. Artus in utroque latere frigidi, nec frictionibus, nec aliis modis vitalem vigorem recuperabant. Lenta febris vesperi & insomnia per noctem redeuntia aegri vires atterebant; interdium deambulabat per aedes suas. Hic fuit rerum status per quatuordecim dies sine insigni mutatione. Tum vero bono, ut videbatur, omine, urina cocta magis & coloratior coepit esse, cibi etiam major appetitio, in artubus calor paulo plus, perspiratio quoque expeditior, animusque hilarior, color denique fecum naturalis. Jam Medicinae & Medicorum opem insuper habens aeger lactus cum amicis, qui sanitatem recuperatam gratulabantur, prandens subito vertigine correptus omnia, quae assumerat, evomit. Advocatus valde debilem levique febre laborantem in lecto inveni. Difficile erat in re admodum dubia consilium. Ergo nihil praeter liquorem Anodyn. m. Hoff. cum balsamo vitae per vices propinavi. Advenit interim alter Medicus in consilium vocatus. Is antispasmodica, nervina, cardiaca aegro profutura ratus primum effecit, ut insomniis mirum in modum turbaretur; successit deinde febris & Orthopnoea, quae matutinis horis initius, reliquo tempore vehementius aegrum exercebat. Pulsus interea valde debilis erat. Tertius quoque Medicus in consilium vocatus pronuntiabat, morbum

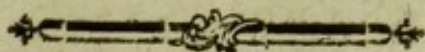
bum esse Peripneumoniam. Hujus ex sententia decoctum salviae & alia pectoris obstructionem solutura remedia dari coeperant. Sed neque sic quidquam proficimus. Mortuus est aeger die vigesimo octavo, ab initio morbi, vigesima quarta circiter ab ultimo paroxysmo hora. Dolendum, quod inspectio cadaveris non fuerit permissa! Quamobrem nihil certi de causa Morbi constituere licet. Conjecturas nolo addere.

Observatio Physica de Torpedine pisce.

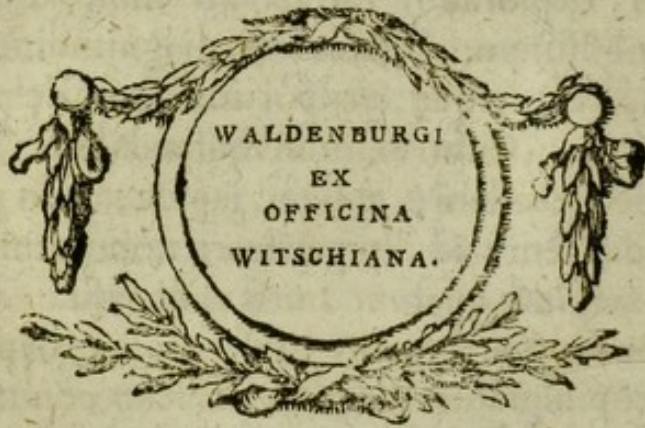
Mirabilis sane est commotio, quam *Torpedo* in corpore hominis ipsum tangentis producit, quae quoniam haud ab similibus est concussui electrico, multi hunc piscem cum lagena leidensi compararunt, omnemque ejus efficaciam ab electricitate derivandam esse consueverunt. Hanc ego sententiam neque meam facere, neque omnino rejicere velim. Erunt fortasse, qui ex sequenti observatione eam confirmari posse existimabunt, illi scilicet qui magnetismum & electricitatem ab eadem causa proficisci opinantur. Torpedinem mense Julio anni 1764 sex pollices longam, unumque crassam paulo diligentius observare coepi. Erat in vase sat spatioso, ut commode natarét. Facultas concutiendi tanta ei erat, ut qui attigerunt, insignem stuporem sensusque & motus quandam abolitionem ad tempus experti fuerint. Ipse rem periclitatus molestam habui sensationem per duas fere horas, praesertim in articulis digitorum & brachii, quo eum tetigeram. In caeteris corporis partibus nihil incommodi percepi. Praesto forte erant duo magnetes, naturalis alter, alter arte confectus. Ex uno eorum pendeat pondus quatuor unciarum; quo soluto magnetem pisci in tabula posito paulatim ad-

movi. Piscis statim, quamvis nulla parte tactus, vehementer se movere coepit, & cum experiundi causa magnetem propius admovissem, vidi mirabundus piscem magno conatu fugere. Hanc rem curiosius perquisiturus magnetem aquae, cui innatabat Torpedo, impositum tenebam. Piscis vario modo exagitatus media ferme hora elapsa magneti magis ac magis propinquavit, eique sicut ferrum tandem adhaesit. Hoc spectaculum a nemine quantum scio antea observatum adeo animum meum percussit, ut sine mora Amicos, ne testibus careret, advocari jufferim. Inter hos erat Medicus quidam, idemque rerum Physicarum peritissimus, celebris Stockii, in Academia Jenensi quondam Chymiae Professoris filius, quam novum & inexpectatum phaenomenon haud minore admiratione quam caeteros, qui aderant, spectatores affecit. Itaque experimentum profecuturi caute admodum ligneo instrumento piscem magneti adhaerentem dimovimus, (nemine eum contingere auso). Principio invitus ab unione, quam cum magnete contraxerat, recedere videbatur, avulsus languebat, in majori vero distantia vigorem pristinum monstrabat. Inter spectatores unus erat, qui eum sine molesto sensu manu tangebatur. Brevi denuo ad magnetem accessit, quasi attractus. Mansit in hoc connubio per dimidiam fere horam, deinde vero sponte magnetem deseruit, solito debilior & languidior, ita tamen ut sese moveret. Poterat nunc impune tractari. Relictus in libramento aquae magnes non impediebat, quo minus piscis cibum caperet. Exemptus vero aqua magnes subtilissimis ferri particulis conspersus observabatur, quod eidem accidere solet limaturae martis involuto. Quae apparitio novae admirationi materiem, novoque consilio ansam praebuit. Posui ergo piscem in labrum aqua repletum, in quod etiam arenas, pusillosque pisciculos & vermes cum pane immisi.

misi. Alacrior inde factus est, ut tamen impune potuerit tangi. Elapsis aliquot diebus explorans piscem prorsus inertem deprehendi. Octiduo post cum parem observassem inertiam, limatum ferrum aquae, in qua piscis versabatur, admiscui. Hinc nativum vigorem recuperasse visus est, siquidem aliquot diebus post insignem digitis meis vim intulit, ita tamen, ut ictus ad cubitum non penetraret. Tunc etiam magneti rursus admoto, ut antea, adhaesit, sed nec diu ei applicatus mansit, nec manum tangentem postea notabiliter commovit. Ab illo tempore nullam praetermisi occasionem explorandi mirabilem hunc Torpedinis quasi magnetismum. Observavi magnitudinem piscis multum facere, eique proportionalem debere esse magnetis vim. Cum enim sesquipedalem Torpedinem, valde gracilem, eodem lapide, quo priorem, allicere studuissem, id diu perficere non potui. Elapsis tandem viginti quatuor horis adhaesit. Minores Torpedines semper magis obsequiosos deprehendi, ita ut appropinquante magnete fortius commoverentur, & citius quasi victae attraherentur. At vero maximam Torpedinem, quam anno 1767. nactus eram, cujus crassities integrum fere pedem, longitudo quatuor pedes aequabat, a meis magnetibus omnino nihil affectam fuisse clarissime vidi. Operae pretium fecerit, qui generosiores magnetes huic experimento adhibuerit. Mihi satis est, observationem, prout se obtulit, naturae Curiosis exposuisse, quibus ego cum ipsius phaenomeni confirmationem tum causae perveffigationem lubens relinquo & cupidus commendo.

The following is a list of the plants
 which were used in the preparation
 of the medicine. The names are
 given in Latin, and in some
 cases in the vernacular. The
 quantities are also given, and
 the mode of preparation is
 described. The medicine is
 to be taken in the following
 manner:

13 2715
 Platte
 Truller